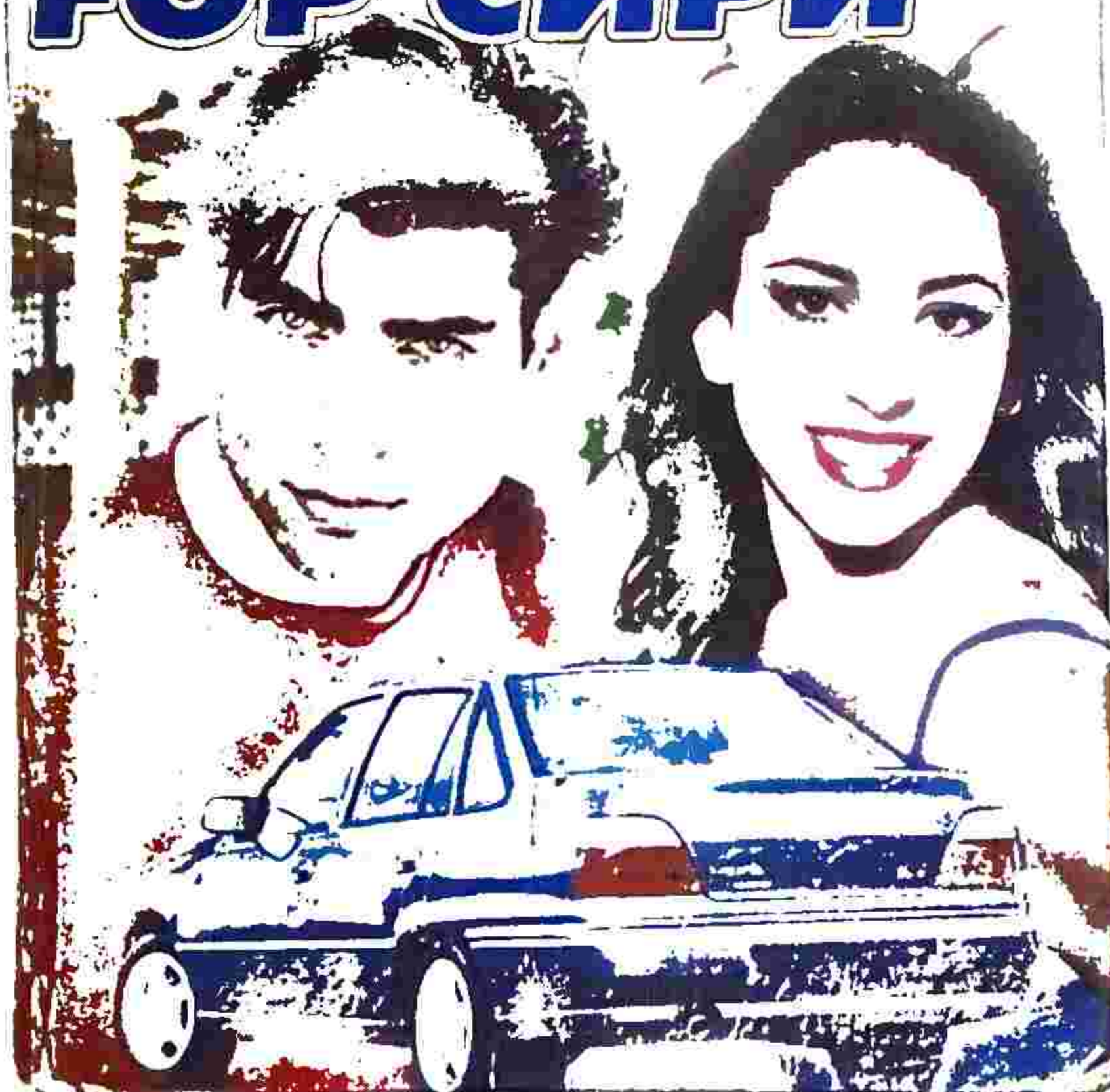

Нуриддин ИСМОИЛОВ

ОМОНАТ FOR СИРИ

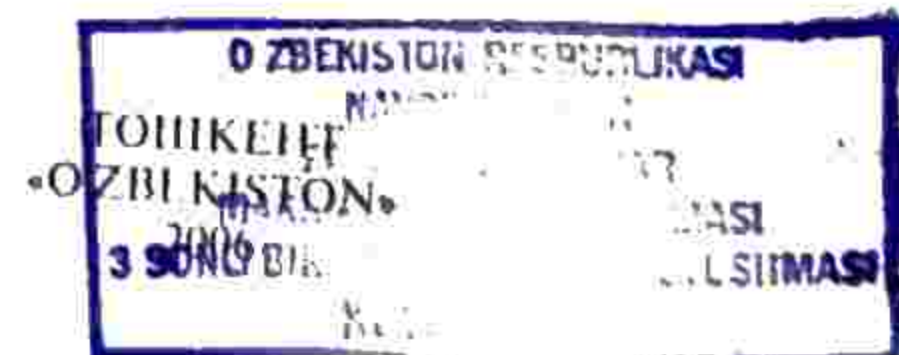
Нуриддин ИСМОИЛОВ

✓ 84/59/6
И.81

ОМОНАТ ҒОР СИРИ

Саргузашт-детектив роман

1104/2

84(5У)6
И 81

Исмоилов, Нуриддин.

Омонат гор сири: Саргузашт-детектив роман /
Нуриддин Исмоилов; [Кириш сўзи А. Отабоев-
ники]. — Т.: O'ZBEKISTON, 2006. — 176 б

ББК 84(5У)6

№ 676-2006 Алишер Навоий
номидagi Ўзбекистон Миллий
кутубонаси

ISBN 978-9943-01-010-9

© O'ZBEKISTON. НМИУ. 2006.

— Ако, садақа қиленг. Манга садақа қилсангиз бахтин-
гиз очилади, ако, — эгнига алламбало кийим кийиб олган
ўн етти ёшлардаги қиз “Нексия”га суяниб сигарета чекиб
турган Бобурга қўлини чўзди.

Йигитнинг энсаси қотди. Лўли қизга бошдан-оёқ разм
солиб:

— Сенларни уруғнинг бунча кўп! Ҳар қадамда икки-
учтаги тиланиб турасан-а. Жонга тегиб кетдинглар-ку!
Ҳозиргина бировингга садақа берувдим. Нима бало, кели-
шиб олганмисилар? — деди.

— Ако, жаҳлингиз чиқса бурнингизни тишланг, ўтиб
кетилад, — деди қиз бўш келмай. — Сизга уруғ бизникидан
каммас. Каттакон бой бўйсиз. Ман сизга бахт, деб айтоб-
ман...

— Қоч, йўқол, бахтим чиқиб турибди ўзи! — дея лўли
қизни ҳайлади Бобур.

Лўли қиз парво ҳам қилмай баттар тирғалди:

— Ако, бахтингиз кетса, бебахт бўп қоласиз, охиёр.

Бобур асабийлашиб чўнтагини кавлади. Аксига олган-
дай, майда пули йўқ экан, қўлига нуқул мингталиклар
ёлинди.

— Мени қўя тур, ўзингни бахтинг йўқ экан. Майда
пулим қолмабди, — деди энди Бобур илжайиб.

— Бахтимнинг борлиги шу-да, каттасидан бераверинг,
ако.

— «Ако» демай ҳар бало бўлгур. Бунча лўлилик қила-
сан? Биласанми, минг сўм ишлаб топишимга қанча вақт
кетилади?

— Ман лўли-да, ако. Сиз бир минутда топасиз, “Не-
ксия” миниб юрибсиз-ку.

— Уф-ф, нега аридай ёпишиб олдинг! Бор, ишингни
қил! Оғриган бошимни баттар оғритма.

— Манга давоси бор-да бош оғригини.

— Сен тезроқ йўқолсанг, бошимнинг оғриғи қоларди.
— Сиз сотвоганимиз бу ерни?

Бобур чидаб туролмади. Битта мингталикни чўнтагидан олди-да, лўли қизининг башарасига отди:

— Энди йўқол, қорангни кўрмай! — деди тутоқиб.

Лўли қиз бир зум ҳайкалдек қотди, ранги оқарди, кейин кўзларида ўт чақнаб Бобурга тик қараганча:

— Пулингиз бошингизда қолсин, ако! — деди-ю, ерда ётган пулни олиб йиғитнинг башарасига қайтариб отди ва шарт бурилиб тез-тез юриб кетди.

Бобур нимадир демоқчи бўлди, бироқ тили айланмади. “Жа, ори баландга ўхшайди, — хаёлидан ўтди унинг, — бунақасини ҳали учратмагандим”.

...

Лўли қизининг кўзидан тинимсиз ёш оқар, ўпкасини босолмасди. Аслида дийдаси қотиб, сўкишу камситишларга ўрганиб кетган бўлса-да, ҳозир йиғитнинг қаттиқ жеркиганига чидолмади. Қарғаса бўларди, оғзига келганини қайтармай шармандасини чиқариши мумкин эди, йўқ, лўли қиз бундай қилолмади. Хурлиги келиб, тили оғзида гўладай қотди. Энди изза бўлганидан ўксиб-ўксиб йиғлаб келаяпти.

Бир тўп лўлилар бозор дарвозасининг ёнида чуғурлашиб, ўтган-кетганга қўл чўзишиб ялтоқланишарди. Бўзлаб келаётган шерикларини кўриб, уларнинг кўзлари олайиб кетди. Бараварига югуришиб, қизга пешвоз чиқишди. Уларни кўриб қиз ўпкасини босолмай ўкириб юборди.

— Қайси мочагар сани йиғлатди?! — шангилади ўзининг шевасида юзи қозоннинг куясидай қорақўнғир, кенг елкали қориндор хотин. У мана шу катта бозорнинг лўлиларига бош, ҳаммага отнинг қашқасидай таниш эди. Лўлининг на эркаги, на аели унинг буйруғисиз бир иш қилмасди. Ҳаммаси ундан ўлгудай кўрқиншарди. Важоҳатидан ит хуркар, тилидан ҳам, кўлидан ҳам анча-мунча иш келарди. Шунданми, ҳурмати ҳам баланд эди. Бу атрофдаги лўли борки, унинг ҳомийлигига муҳтожлик сезар, майда-чуйда жанжалларга у қўндаланг — бариини осонгина, силлиққина ҳал қиларди. Шу боисдан ҳам у, кимсан, «Хосият биби» эди.

Йиғлаётган лўли қиз — Лола индамади, нозик бармоқлари билан лўлилардан тамоман фарқ қиладиган оппоқ юзини беркитиб, ҳиқиллашда давом этди.

— Хўнграма! — бақирди Хосият биби, — ким кўзингдан сувингни оқизди?

Лола қўли билан орқа томонга ишора қилди, лекин кимлигини айтмади. Хосият биби бировга ҳақини бериб қўядиган ландовурларни еқтирмас, аяб ҳам ўтирмас, оғзига келганини айтиб-солиб, ер билан битта қилар, атрофида одам бор-йўқлигига қарамай, сочинин битталаб юлиб, юзини қонга беларди. Лола ҳали бу кўйга тушмаган, майда хатоликлари учун уни озгина койиғанди, холос. Мана энди у ҳам тумшугидан илينيб турибди. Нотаниш йиғитнинг ҳақоратлаб хўрлагани бир бўлди-ю, Хосият бибининг қаҳр-ғазабига учрагани бир бўлди: лўлибоши хотин уни тегирмон тошидан ўтказмай қўймас, ҳар қалай.

— “Нексия”сига суяниб сигарет чекобди ташқарида, — деди Лола имкон қадар овозини дадилроқ чиқаришга уриниб.

Бироқ Лола ўйлаганчалик бўлмади. “Нексия”нинг эгаси ўғил бола эканини англабоқ Хосият бибининг тепа сочи тикка бўлди, сингини шимарди, қошлари чимирилиб туташганча бармоқдай йўгон чизик ҳосил қилди. У шиддат билан бозордан чиқиб, машиналар қатори томон жадал юриб кетди. Ортидан беш чоғли шотири эргашди. Уларнинг важоҳатида дунёни ағдар-тўнтар қилгулик шашт бор эди. Аскарлардай тизилиб бораётган лўлиларга ҳамма ҳайрон бўлиб қарар, ўзларини четга олиб йўл бўшатишарди. Қаққайиб турганларни Хосият биби туртиб ўтиб кетар, қарғишу сўкишларга парво қилмасди.

“Меҳрибон”ларидан ортда қолмай, деб илдамлаётган Лоланинг юраги така-пука, у муқаррар жанжални истамас, очиги, нотаниш йиғитга ичи ачир, унинг шарманда бўлишини хоҳламасди. Машиналар турадиган жойга етиб Хосият биби тўхтади ва ортига бурилиб Лолага: “Қани?” дегандек бош силкиди. Қиз атрофига аланглади, бироқ бояги оппоқ “Нексия” жойида йўқ эди. “Худога шукр-э”, — хаёлидан ўтказди қиз ва елкасини қисди.

— Нумири неччи? Қараганмидинг нумирига?! — дағдаға қилди Хосият биби.

Лола каловланиб унинг юзига термилди, "Ҳозиргина шу ерда эди, кетиб қолди", демоқчи бўлди-ю, айтолмади, "қул" этиб ютди. Хосият бибининг кўзлари чақчайди. Бир қадам олдинга ташлаб, панишахадан қўллари билан Лоланинг нозик юзига қарсиллатиб тарсаки тортди. Қиз шундай бўлишни билар, бунга ҳатто тайёр ҳам эди. Аммо тарсакининг зарбидан оёқлари чалқашиб кетиб, енига қулади. Румоли бошидан тушиб, сочлари ейилиб кетди. Хосият биби эса, баттар тутатди.

— Ҳали сан сочингни ейиб юрибмисан?! — дея қичқириб қизнинг биқинига икки тепди. Лекин учинчи бор тепишга улгурмади, узоқдан можарони кузатиб турган милиционер югуриб келиб, «лўлибоши»нинг қўлидан ушлаб қолди.

— Ако, команди-ир, — илжайди Хосият, — мани танимабсиз-да.

— Танийман, — деди милиционер қовоғини уйиб, — лекин тартибни бузманг. Нима гап бўлса уйлариңгга бориб олиб, кейин орани очик қилинглр.

— Хўп, ако командир, сиз боринг, биз гаплашиб олаверамиз, — дея Хосият биби тупроққа беланиб ётган қизни ўзининг эркакча сўкишлари билан яна бироз сийлади-да, бозордаги жойига қараб кетди.

— Кимни кўриб қолдинг? — қўлида иккита елим халтача кўтариб олган Дониёр Бобурнинг ёнига келиб сўради.

— Ҳеч кимни, — дея нигоҳини лўли қиздан узди Бобур ва секин машинасига ўтирди, — битта лўли тиланиб келди, чўнтагини кавласам, вообше майда пулим йўқ. Тиргала-верганидан кейин эй, бор-эй, деб битта мингталикни башарасига отиб юборгандим, ранги бўзариб, қайтариб ўзимга отса бўладими? Духи баланд экан.

— Шунга баядан бери қоққан қозикдай серрайиб термилтиб турганмидинг? Ундан кура шефнинг буйруғини нима қиламиз, уйладингми? — дея Дониёр чўнтагидан сигарета олиб лабига қистирди.

Бобур ён-атрофга қараб олиб, орада башараси тиришиб сигарет тутатаётган Дониёрга кўз ташлади-да, машинани юргизди.

— Нима қилишгайм ҳайронман, — деди у парижон ҳолатда.

— Менда битта зўр фикр бор, балки шуни қилармиз? — Дониёр машина ойнасини тушириб, сигарета ушлаган қўлини букиб, тирсагини ташқарига чиқариб олди.

— Айт-чи, — деди Бобур йўлдан кўзини узмай.

— Шефнинг кичик қизи — Лазокат какраз эртага Чимкентга кетади. Биз ундан олдинроқ борамиз-да, молни у ўтирган мошиниға яшириб қўямиз. Унинг ўзи бу ёққа ўтказиб берганини билмай қолади. Қарабсанки, иш битди — эшак сувдан ўтди.

— Миянги жойидами сенинги? Шеф билиб қолса, теримизни шилади-ку! Кейин чегарада шефингми, бошқангми — қараб ўтирмайди.

— Мен...

— Қўй, бунақа гапни бир айтдинг, бошқа оғзингга олма, — дея унинг гапини чўрт кесди Бобур.

Шундан сўнг орага жимлик тушди. Иккиси ҳам ўз хаёллари билан банд бўлишди. Бобурнинг миясида лўли қизнинг "Пуллингиз бошингиздан қолсин", деган гапи айланарди. "Қарғаб кетган бўлса-я, йўғ-э, лўлининг қарғиши ўтмайди, дейишадилар-ку... Ўтса-чи? Лекин қомати келишган экан. Кўкраклари жонингни суғуриб оламан, дейди. Қизик, лўлиларнинг бунақасини ҳеч кўрмагандим. Оппоққина, кийимлариям тоза, тишлари ялтирайди, атирнинг ҳиди келадими-ей... Йўқ, аниқ, у лўли эмас, ўзини лўлиликка солиб юрибди, шекилли...". Хаёл олиб қочиб, йиғит рулдалигини буткул унутган эди. Аксига олгандай, Дониёр ҳам йўл ёқасидаги қизлардан кўзини узмас, бири-биридан сулувларга ютоқиб қарар, ширин энтикиб қўяр, машинанинг эса йўлдан чиқиб кетаётганини сезмаётганди.

Бир маҳал Бобур ўтирган ўриндиқ тагидан чийиллаган товуш чиқди. У чўчиб кетди ва бирдан кўзи рўпарасидаги "КамАЗ"га тушди.

— Ўлик!!! — дея бақирганча рулни ўнг томонга бурди. Бахтга қарши, рўпарадан елдай учиб "Тико" келарди... Кейин нима бўлганини Бобур англаёлмайди. «Қасир-қусур» товушларни, кимларнингдир бақиргани-ю машинанинг бир ёнбошга оғаетганини элас-элас эслайди. Кўз олдини туман

қоплади, сўнгра бутун борлиқ зулмат қўйнига сингиб кетди...

У йиғи товушдан уйғониб кетди. Кўзини очмоқчи бўлди, очолмади. "Нима бўлаяпти?" деган фикр ўтди хаёлидан. Кўзини босиб турган нарсани олиб ташламоқчи бўлиб қўлини кўтаришга уринди, бироқ қўли қимирламади. Сўнг оёғида ҳам жон йўқлигини сездди. "Ўлиб қолган бўлсам-а!" деган ўйдан қўрқиб кетди ва бақирмоқчи бўлди, бироқ овози чиқмади. Хаёлида қулоғидан бошқа биронта ҳам аъзоси ишламаётгандай. "Ҳақиқатан ҳам ўлибман. Ўлганлар фақат эшитса керак... Тўхта, нега ўлар эканман? Ким мени ўлдирди? Қандай қилиб?" Кейин бошида қаттиқ оғриқ турди. Бобур беихтиёр ўкириб юборди. Бугундан бу сафар товуш чиқди. Унинг инграганини тепасида турган — пешонасини ажин босган, сочиға оқ оралаган, бошига оппоқ дока рўмол ўраб юрадиган элик ешлардаги Анбар опа, этаги тиззасидан бироз баланд, оппоқ юпқа спорт кийимини кийиб олган, елкасини қоплаган қоп-қора, майини сочлари тўлғониб турган Наргиза ҳам эшитди. Шу заҳоти ўлар бараварига дока билан ўраб-чирмаб ташланган Бобурнинг қўлларида ушлашди.

— Болам! — пичирлади кўзидан дувиллаб ёш оқаётган Анбар опа, — ўзингга келиб қўлингми?

— Бошим! — ингради Бобур.

— Дўхтир! Дўхтир! Укам ўзига келди! Тезроқ қаранг! — жон ҳолатда бақирди Наргиза.

Йўлакда аллақандай қўшиқни хиргойи қилиб, бошини саланглашиб кетаётган Фатхулла дўхтир Наргизанинг опозини эшитиши билан жойида таққа тўхтади. "Ваҳ-ваҳ, — ютиниб олди у, — одам боласининг овози ҳам шунақа майин, ёқимли бўладими-а, юрагим тўкилиб кетди-я. Жонимни сугуриб олдинг-ку, қизгина!"

У зўр иштиёқ билан ортига бурилиб, Бобур етган палата томон йўргалаб кетди.

— Ака! — деди кўзидаги ёшини кафти билан артган Наргиза, — укам ўзига келди, ҳозиргина гапирди. Бошим, деди Боши оғриётган бўлса керак. Битта укол қилинг, қийналмасин укажоним!

"Меники-чи?" — хаёлидан ўтказди дўхтир қизининг кўзига хирс билан тикиларкан, — меники қийналса майилими?

Сенинг бир қарашинг адоий тамом қилди-ку мени". Бироқ у ўйлаганини айтмади. Бобурнинг устига энгашди, бошини ушлаб кўрган бўлди, сўнг бироз ўйланиб турди-да, эндигина кириб келган ҳамширага укол қилишни буюриб, Анбар опага юзланди:

— Оғирин ўтди, хола, энди хавотир олмасангиз ҳам бўлаверади, ўглингиз тезда тузалиб кетади.

— Худоё худованда, айтганингиз келсин, илоҳим, тузалиб кетсин, булар яшамаса менинг яшашимга ҳожат йўқ, шулар учун ер босиб юрибман-да, — деди Анбар опа кўзида ёш билан.

— Хола, куйинманг, ҳали бир невараларингиз бўлсин, кўзингизни қувнатади... Ҳа, айтганча, ҳозирча битта одам қолиши керак.

— Ўзим қоламан, — деди Анбар опа дўхтирнинг гапига жавобан.

Фатхулланинг ранги гезарди. У қиз қолса керак, деб ўйлаган эди. Ўйлагани чиқмагач, Анбар опага бироз термиллиб турди-да, чиқмаган жондан умид қилиб:

— Кечаси ухлаб қоладиган одатингиз йўқми? — деб сўради қаншарини қашлаганча.

— Ўлибманми ухлаб, болам бир аҳволда ётади-ю, менинг кўзимга уйқу келарканми?

Фатхулла чуқур хўрсиниб хонани тарк этди.

— Ойижон, менам сиз билан бирга қолай, дўхтир айтганидай, мабодо ухлаб қолсангиз, укам бечора...

— Қўй, қизим, — Наргизанинг гапини бўлди онаси, — бир кеча минг кечамиди! Яхшиси, сен эртага қоласан, навбат қиламиз.

«Бемор сал безовталанса, мени чақирасизлар», деб айтиш баҳонасида, аслида Бобурнинг гўҳл опасининг шаҳло кўзларига яна бир қарра боқиб, роҳатланиш мақсадида ортига қайтган Фатхулла эшикка яқинлашган кез Анбар опанинг гапларини эшитди ва ширин эптикиб қўйди-да, илга қайтиб, бош врачдан навбатчилигини эртага қолдиришга рухсат сўраш учун шониди.

Йиғитларининг сонини йиғирмадан ошириб, хизматларидан усталик билан фойдаланаётган Халил бойвачча ҳашаматли ҳолисининг қоқ ўртасидаги фавворага тақаб қўйил-

ган чорпоя устида кўзини юмганча ширин хаёллар оғушида пар ёстиққа ёнбошлаб ётарди.

— Адажон! — кичкина қизининг бақирган овозидан унинг хаёли тўзғиб кетди.

— Нима гап? — деди бойвачча паст овозда, ўрнашиброқ чўзиларкан.

— Ваъдангизни эсингиздан чиқариб қўйдингизми? — деди қизи кўнғироқдай овозда.

Қизининг ажнабийча кийиниб олгани Халил бойваччанинг асабини бузди. Аслида ўзи кўча-кўйда очик-сочик кийиниб юрадиган қизларни кўрса, кўзи ўйнаб суқланиб қарар эди. Аммо ҳозир қизининг туриш-турмуши унга мутлақо ёқмади. «Менинг қизимга ҳам бошқалар шунақа қараса керак», деган фикр кечди хаёлидан.

— Одамга ўхшаб кийинсанг бўлмайдимми, қизим? — деди у норозиланиб.

— Адажон, — Лазокат биланглаб унинг ёнига югуриб келди. — Сиз замонавий одамсиз, катта бизнесмен, бойсиз. Сизнинг қизингиз “дурандулетча” кийиниб юрса бошқалар нима дейди? Шундай одамнинг қизи замондан орқала қолиб кетибди, демайдимми? Кейин ўзингиз уялиб қоласиз.

— Юз марта, майли, минг марта уялай! Кўчага чиқолмай қолай, агар сенинг одамга ўхшаб кийиниб юришинг уят саналса... Ун саккизга кирдинг, ҳалемай, эшигимизни совчилар қоқишадди. Улар сени бу аҳволда кўришса...

— Вой адажониси-ей, қасқдаги гапларни гапирасиз-а, — Халил бойваччанинг хотини Муътабархон эшикни очиб ташқарига чиқиб келди. — еш нарса, тенкурларидай ўйнаб-кулай дейди-да. Қўйинг, майли, сизнинг давлатингизнинг соясида яйраб қолсин. Қуёвга бериб юборсак, кейин эри нима деса шуни қилади.

— Ҳа, хоним, сиз шундай деб турганингиздан кейин булар менинг гапимни олармиди, билганидан қолмайди-да. Қиз бола дегани сал ўзини тутиб юриши керак, — тутаклиб кетди бойвачча ва ўрнидан туриб, отилиб турган фаввора сувида юзини ювди.

Лазокат норози қиефада онасига юзланди. “Қуявер, ҳали ўзим ақлини киритиб қўяман”, қабилида қўлини силтади

Муътабархон. Унинг бу ҳаракатидан руҳланган қиз баттар таптинқлашди:

— Адажон, ваъдангизни эсингиздан чиқариб қўйдингизми?

— Нима ваъда берувдим, қизим? — деди қизига киноя қилиб нозли оҳангда ота.

— Бугун машина олиб бермоқчийдингиз-ку!

— Оббо, — дея пешонасини ушлади Халил бойвачча, — ҳали бунисиям бормиди? Қачон ваъда берган эканман, қизим, нимагадир ҳеч эслолмаяпман!

— Ойижоним айтдилар, эртага қизингга мошина олиб бераман, деганмишсиз-ку. Правам бўлса, бошқалардан нима кам, нуқул автобуснинг сассиқ салоида юравериш жонимга тегиб кетди. Обери-и-инг, хўпми-и-и?! — Лазокат отасининг елкасига осилиб, сочини силлай бошлади.

Халил бойвачча эслади. Кеча тунда хотинини бағрига босиб, ўткир хушбўй атир ҳидидан тўйиб-тўйиб ҳидлаб: “Қизимга ҳам битта мошина оберсам, яйраб юради-да”, деганди. Кайф устида айтганди бу гапни. Ўшандаям Лазокатга эмас, университетда ўқиётган, ақлли, ўзи доим: «Очик-сочик кийинмайди», деб мақтайдиган камгап катта қизи Нилуфарни назарда тутганди. Бироқ фаросати ўзига яраша хотини Муътабархон арзандасига бу гапни оқизмай-томизмай етказибди-да. Катта қизи эса хаёлининг бир чеккасига ҳам келмабди. Йўқ, Нилуфарни ҳам у тўққан. Фақат катта қизини қайнонаси, арзандасини ўзи тарбиялаган. Катта қизи ақлли, гоҳида онасининг гапидан, ишидан камчилик топади. Элликни қоралаб қолганига қарамай, уна-элликни қалин қилиб суриб, бўй етган қизлар билан тенглашишга уринадиган Муътабархон катта қизини «ақли кўплиги» учун ҳам унча хушламасди. Шу бонс, кийимларнинг энг олди Лазокатники бўларди. Оғир-босиқ Нилуфар эса, онасининг қилиқларига кулиб қўя қоларди. Айни шунинг учун ҳам Нилуфарни Халил бойвачча яхши кўрарди. Бу эса, бир онланнинг иккита «фронт»га бўлиниб қолганини кўрсатиб турарди.

— Правани қардан олдинг? — сўради бойвачча ҳайрон бўлиб қизидан.

— Адажон, ҳозир бунинг йўли жуда осон, ўзингиз биз-

несменсиз, яхши биласиз. Икки юз эллик «кўк»идан ташласангиз, хоҳлаган "учебний центр" тўғрилаб беради.

— Ҳа, шунга қолганда ақлим етмабди-да. Хўш, қасрдан бошламоқчисиз?

— Нимани?! — ажабланди Лазокат.

— Ағдаришни-да, қизим. Уйланми ёки столбаданми, нималан? — деди бойвачча киноя билан.

— Адажон, ҳайдашни биламан. Анави югурдагингиз бор-у, Дониёр, уша ўргатган.

— Тушунарли, — деди ота чуқур хўрсиниб, — сен ҳозир уйга киравер, кейин гаплашамиз.

— Алдамайсиз-а, оберайсиз-а? — дея Лазокат жойидан жўймай эркаланиб тураверди.

— Ҳали яхшилаб ўйлаб кўрамиз. Ундан кейин, аввал опанга оберамиз, тагин бир-икки йил ўтса, балки сенгаям насиб қилиб қолар.

Лазокатнинг қошлари чимирилиб, узун кичриклар пир-пирлади ва кўзлари жикқа ёшга тўлди. Шу алпозда бироз отасига чақнаиб қараб турди. Кейин кафтлари билан юзини бекитганча хўнграб йиғлаб уйга кириб кетди. Ҳаммасини кўриб-кузатиб турган Муътабархон жигибийрон бўлиб эрига бақирди:

— Нима бало бўлган сизга?!

— Ўчир! — деди бойвачча хотинига ўшқариб, — ҳаммасига сен айбдорсан, эркалатиб юборгансан!

Халил бойваччанинг вазоҳати тизгинсиз эди, кимдир унга гап қайтарса, тамом — қутуриб кетар, кейин кўзига ҳеч нарса кўринмай қоларди. Муътабархон тилини тийди. Бошини эгиб бироз каловланиб турди-да:

— Чой дамлаб келайми? — деди синиқ овозда.

— Яхшиси, қорангини кўрсатма, — деди бойвачча ва ёстиққа бошини қўйиб, кўзини юмди.

Муътабархон эрига еб қўйгудек бўлиб қараб қўйди-да, қайрилиб уйи томон кетди. У зиналарни оғир босиб кўтарилаётганида:

— Ҳамро қани? — дея сўраб қолди Халил бойвачча.

— Бозорга жўнаттандим. Ҳали-замон келиб қолар, — жавоб қилди Муътабархон рўйхуш бермай.

Шу пайт дарвозанинг кичик эшиги очилиб, ҳовлиққанча Бердимурод кириб келди. У бойваччанинг ўнг қўли

ҳисобланар, ниманки нозик юмушлар бўлса барисини бир ўзи эпларди. Бўлар-бўлмасга хўжайинини безовта қилмас, қалтис вазиятлардагина: "Маслаҳатингиз керак", деб келарди. Зарур пайтда бойваччанинг ўзи уни чақириб оларди.

Бердимуроднинг туйқусдан пайдо бўлиши бойваччани сергак торттирди. Унинг юзидан аллақандай ташвиш аломатлари сезилиб турарди. Бойвачча дарҳол ўрнидан турди.

— Нима гап?! — деди у ёрдамчиси ҳали етиб келиб қўл узатмасидан бурун сабри чидамай.

— Хўжайини, — деди Бердимурод қадамини тезлатиб, Муътабархонга ўғринча бир қараб олар экан, паст овозда, — озгина иш чиқиб қолди.

Нимадир бўлганини англаган Муътабархоннинг бирдан ичи қизиб кетди. Нима гаплигини билиш иштиёқи шунақанги гуркирадики, ўзини қўйга жой тополмади, бироқ уйга кириб кетмай иложи йўқ, чунки бундай кезде бойваччанинг қамчисидан қон томарди.

— Қанақа иш? — деди Халил бойвачча ва озгин қўллари билан олдидаги пиёланинг четини черта бошлади. Бу унинг олати — қачон асабийлашса олдида турган нарсани чертиб тақиллата бошларди.

— Анави Дониёр билан Бобур ишқал чиқариб қўйишибди.

— Нима, яна қанақа ишқал? — бойвачча ўтирган жойидан илкис кўзгалди.

— Мошини ағдариб юборишибди.

— "Мол" йўқмикан?

— Ҳали олишга улгуришмаган экан. Менимча, энди боришаётган бўлса керак. Эртага Қозоғистонга кетиши керак эди.

— Тирикмикан онангини эмгурлар?

— Иккаласи ҳам тирик, лекин дабдаласи чиқиб кетган. Айниқса, Бобурга қараб бўлмайди... Кейин яна битта "но"-сиям бор.

Бойвачча кўзлари олайиб ёрдамчисига қаради.

— Дониёрнинг чўнтагидан юз грамм чиқибди!..

— Итдан тарқаган! Бу ерда бир грамм ҳам сотма дегандим-ку, падарингга лаънатга! — қичқариб юборди Халил

бойвачча ва жаҳл билан пиёлани фавворанинг гирдидаги тошга қулочкашлаб урди.

— Хўжайин, ҳаммасини текисладим. Ими-жиммида ҳал қилиб келдим. Биров хитлангани йўқ, — деди Бердимурод Халил бойваччани тинчлантириш мақсадида. У кутганидай, хўжайини қўлларини мушт қилиб, у ёқдан-бу ёққа асабий бориб-келиб, бироз босилди.

— Бутун Лазокат Чимкентга кетмоқчийди. Бирга ўқиган синфдоши ўша ёққа кўчиб кетган, шунинг тугилган кунига бормоқчийди. Бормаиди, — деди Халил бойвачча ўзинга ўзи гапиргандай гудраниб, сўнг Бердимуродга юзланди: — Менглар кўрибдими Дониёрнинг чўнтагидан чиққан нарсани?

— Кўришган, лекин ҳали чуқурлашиб кетмаган экан.

— Ҳм-м. Фақат уларнинг мошинаси ағанаганми?

— Йўқ. Яна битта “Тико”нинг лабдаласи чиқибди. Кўрганларнинг айтишича, бизнинг мошина аввалига қарама-қарши йўлга чиқиб кетибди. Қаршисидан “КамАЗ” келатган экан. Бирдан ўзининг йўлига ўтмоқчи бўлиб “Тико”ни қарсиллатиб урибди. Тезлигим юздан кам бўлмаган. “Тико”нинг шофёри ўлибди, лекин ёнидаги тирик экан.

— Унда, — Халил бойвачча пешонасини қашлади, — битта милиционер эмас, кўпчилик кўрган Дониёрнинг чўнтагидагини. Буни чуқурлашмаган деб бўлмайди... Доим аксига олади-я! Бу ифлос Дониёр бир ой олдин биттасини зўрлаб қўлга тушувди. Ўшанда олиб чиқаётди: «Бу — охиргиси!» деб уни огоҳлантиргандим. Энди кечирини йўқ. Касалхонага борасан Бутун тунда. Олиб чиқасан... Гўрни ахлатхонадан қазиган яхшироқ, тўғрими, нима дейсан?

— Балки...

— Балки-малкисини билмайман. Тушундингми?! — деди Халил бойвачча ўткир нигоҳини ёрдамчисига қадаб. Бердимурод ютиниб олди-да:

— Бобурниямми? Ҳар қалай, иккаласи бирдан кетса, из йўқоларди, — деди.

...

Лоланинг қони қайнаб кетди. Ғазабни жўшиб, Хосият бибининг орқасидан бориб уни юмдалаб ташлагиси келди. Қўлларини мушт қилиб ўрнидан турди. Аммо иккита лўли

хотинининг туриб олишига кўмаклашгани бироз шаштини туширди. Лекин алами босилмади. “Шошмай тур, — дея тишини қайради у, — сен мочағарнинг адабингни шундай берайки, умрбод эсингдан чиқмасин! Сенга бизни боғлаб бериб қўймаган. Қачонгача бошимизда ёнғоқ чақасан, қари алвастин!”

У қўлидан тутиб турганларга қараб илжайди.

Лола доим улардан четроқ юришга уринар, тер ҳидига чиқолмасди. Уйидаям шу аҳвол — бадбўй ҳаводан бўғилиб кетди. Укаларини, опасини ҳоли-жонига қўймайди, овқат маҳали ким қўлини юзмаган бўлса, жеркиб беради, таъсир қилмаса, турткилайди. Бироқ бу билан аҳвол ўзгармайди, ачимсиз ҳид анқийверади.

Лўли хотинлар унга “Нозикойим” деб лақаб қўйиб олишган. Бунга Лола бурнини жийириб қўяқолади. Лекин йигитларнинг суйкалиши жонига тегиб кетган. Бўй етганидан бери қўшнисидан тортиб маҳалланинг нариги четидаги бўз болаларгача уйининг атрофида ўралашади. Кошки биронтаси унга ёкса. Кўчага чиқди дегунча, бирваракайига ҳаммаси оч бўрилардай кўз осишади. Баъзилари гап отгани етмагандай, қўлидан ушлашга уриниб ҳам кўради. Авваллари Лола ҳайиқиб қочиб қоларди. Энди онасидан “қўл” олди-да, кўча эшигини очини билан кашталаб қарғайдиган бўлди. Шундан кейин қоп-қора девдай лўли йигитлар бироз чекинишди. Чекинмаганига онаси “хужум” қилиб, қизига кўмаклашди. Бундан илҳомланган Лола шунчаки кўнглини хушлаш учун ҳам йигитлар билан жиқиллашар, уларни “бадбўй” деб боғлаб ҳақоратларди. Шу зайл у энг шаддод лўлиларни ҳам ортда қолдириб, “шартаки” деган “сийлов”га эга бўлди.

Бўйинига тилладан ясалган мўъжаз одам калласи шаклини осиб юрадиган Барон пайдо бўлганидан кейин унинг попути пасайгандай бўлди. Илгари, бундан етти йилча муқаддам унга Лоланинг кўзи тушиб турарди. Ўшанда ҳам Барон ҳозиргидай битта енги йўқ майкала юрар, доим атрофида беш-олти югурдаги буларди. Ундан лўлиларнинг бари, ҳатто Хосият биби ҳам чўчирди. Чамаси, “Барон ўзининг қардошларини ҳам аямаган, қўйни бўғизлагандай бўғизлаб ташлаган, у балоданам қўрқмайди — кўкнорифу-

рушлик билан шуғулланади”, — деган узункулоқ гапларда жон бор эди.

Икки ҳафта олдин Лола уни тасодифан кўриб қолди. Куча бошида шотирлари билан турган экан. Қизнинг бадани жимирлаб кетди. Бароннинг бўйнидаги занжирга осилган одам калласига кўзи тушиб, тиззаси қалтиради. Овози чиқар-чиқмас “Салом” деди-ю, зипиллаб ўтиб кетди.

Ўшанда кўнгли сезди Бароннинг ортидан тикилиб қолганини. Бундан баттар ваҳимага тушди. Алашмаган экан. Оралдан бир кун ўтмай Бароннинг одамлари Лолани сўраб келишди. Ота-онаси нима деб жавоб беришни билмай гарангеиб туришганда, Лолада журъат пайдо бўлди.

— Мен, — деди кўзларидаги нафратини яширмай Бароннинг одамларига тик қараб, — ҳеч қачон унга эрга тегмайман!

“Хушхабар”ни қўлтиқлаб кетган Бароннинг одамлари қайта келишмади. Аммо маҳалладошларнинг Лолага муомаласи ўзгариб қолди. Унга энди бирорта лўли жилмайиб қарамас, Хосият биби эса тўнани тескари кийиб олган, ҳар қаламда турткилайвериб жонидан ўтказиб юборарди. Бир марта ҳатто уни бозордан ҳайлаб чиқарди. Албатта, тазйиқлар сабабини бошқалар қатори Лола ҳам яхши биларди...

Ҳозирги аҳволда унинг ўрнида бошқа лўли хотин бўлганда, балки енгил койиш билан қутуларди-қўярди. Лекин Лола... Ҳалиям бахтига милиционер келиб қолди, йўқса...

Қизнинг илжайгани ёнидагиларни анча руҳлантирди. Улар Лола энди ўзига келолмайди, аразлаб юради, деб ўйлашган эди.

— Сассиқ кампир... ҳали мендан кўрадиганини кўради, — деди Лола тап тортмай.

— Иб-би, — чап тарафдаги лўли хотин лабини тишлади.

— Лола, бу гапингни эшитмасин биби. Калланг кетади.

— Фу! — лабини бурди Лола. — Бароннинг лайчаси.

Шу гапнинг ўзи кўзлари шокосадай лўли аёлларга етиб ортарди. Уларнинг ичлари қизиб, ҳозироқ Хосият бибига Лоланинг оғзидан чиққан гапини қўшиб-чатиб етказишга ошиқинарди. Лола улардан тўрт қалам узоқлашса бас, йўрғалашади. Уларнинг кўнглидаги бўлди: Лола қўлини силтаб ташлади-да, турнақатор “Икарус” автобуслари томон кет-

ди. Иккала лўли хотин кўз уриштириб олиб, Хосият бибининг “қароргоҳ”ига қараб чопишди.

Хосият биби хабарни эшитиб баттар қорайиб кетди. Кўзлари олайди, пешона томирлари бўртди. Енгини асабий шимариб, кирнинг қалинлигидан ялтираб кетган қоп-қора тўрвасига косодай қўлини тикиб, қўл телефони чиқарди-да, Бароннинг рақамини терди.

Бу пайтда Барон маншат билан банд — ароқ ичиб, газетига ҳил-ҳил пишган қўй гуштини иштаҳа билан чайнаб, ёнбошлаб ётарди. Жиринглаган телефонга бир қараб кўйди-да, кейин истамай қўлга олиб кўзгусига қаради. Унда Хосият бибининг рақамлари ёзилганди. Эриниб телефон тугмачасини босиб қулоғига олиб борди.

— Барон! — деди Хосият биби ўлкаси оғзига сиғмай. — Лолани ўлдираман!

Бош врач Фатхулланинг башарасига муғомбирлик билан тикилиб турди-да:

— Тўйга бизни айтмайсанми? — деди бармоқларини кўнгиз мўйловига босиб-босиб.

— Хўжайин, сизсиз маъракамиз ўтмайди-ку, ўзингиз биласиз. Сиз бормасангиз тўйда файз бўлармиди, — деди Фатхулла ўзига ярашмаган алпозда қилпанглаб.

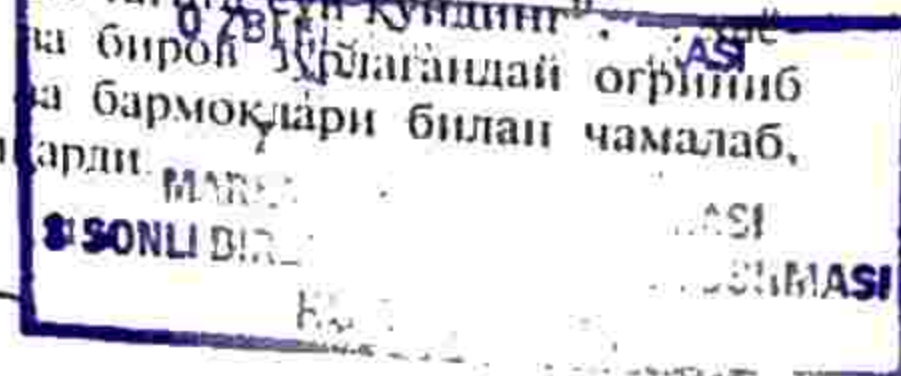
— Жа опқочасан-да, Фатхулла. Бугун бўладиган тўйга ҳозир айтасанми? Бир ҳафта олдин айт, кеча айт. Биздаям орият деган нарсалар бор. Тўртта одамга бошлиқмиз, ука.

— Ҳурматингизга гап йўқ, хўжайин! Ўзимизгаям кечроқ айтишди-да, шунга олдингизда ноқулай бўлиб ўтирибмиз.

— Хў-ў-ш, сенинг навбатчилигингни эртага кўчириш керакми?.. Бўпти, тўйдан тўбикча, деган гап бор-а, биласанми? Атаганингни ҳозир ташлаб кетавер, ҳар қалай, Фанишерин навбатчиликка кўндиришим керак, бундоқ чиқиб озгина-озгина... Ичимиз микробга тўлиб кетди ўзиям. Дезинфекция қилиб олайлик, нима дединг?

“Падарингга лаънат, шу сафар харажатеиз чиқиб кетаманми, деб ўйлагандим. Ҳеч тўйманинг-тўйманинг-да, мешқорин... Бугунги доляни... бирор тўйлагандай оғриниб қўнтагига қўлини тикди... бармоқлари билан чамалаб, ундирганининг ярмини чиқарди.

110412

— Иш бошлаган пайтинг дангал эдинг, кундан-кун куруқлашиб кетаянсан-а, — бош врач стол устидаги пулга қараб пешонаси тиришди, — чиқар, бунинг нима бўлади? Менинг ўзимгайм етмайди-ку.

Фатхулла бошлиқнинг хонасидан пешонаси терлаб чиқди.

...

Укаси гапирганидан кейин Наргизанинг бироз чиройи очилди-ю, Анбар опа эса ҳали-ҳануз паришон эди. Орасира йиғидан тўхтаб, ўйга толар, кейин: “Агар аданг тирик бўлганида сен бундай аҳволга тушмасдинг”, дея яна йиғлай бошларди.

— Ойижон, — деди юраги сиқилиб Наргиза, — ҳар нарсани эсингизга олаверманг, фалокат-да. Бунга алажонимнинг нима алоқаси бор? Тинчгина ётсинлар, руҳларини безовта қилманг. Худо хоҳласа, укажоним кўрмагандай бўп кетали.

Аёл кўзларини артди. Қизининг олдида йиғлайверганидан ўзи ҳам ийманди. Дока рўмолининг бир учи билан бурнини сиқиб олиб деди:

— Наргиз, қизим, майли, сен уйга боравер. Овқат-повқат қилиб ерсан.

— Бу ёққаям овқат олиб келайми? — сўради Наргиза.

— Мени қўяверинглар. Томоғимдан ҳеч нарса ўтмайди, — деди Анбар опа ҳазин товушда.

Онасининг гапидан Наргизанинг кўнгли бузилди-ю, бироқ сездирмади, пуштиранг сумкачасини елкасига илиб ташқарига чиқди.

Фатхулла яна бир марта Наргизанинг ҳусну жамолига тўймоқчи бўлиб ҳовлиққанча палатага кирганида ўғлининг ёнида Анбар опанинг бир ўзи ўтирарди.

— Яхши ўтирибсизми, хола? — деди у кўзлари олазарак боқиб.

— Ўтирибман... Пешонамда шу шўриш ҳам бор экан, иложим қанча...

— Халотир олманг, ҳаммаси яхши бўп кетади. Бир ўзингиз ўтирибсиз...

— Қизимни уйга жўнатдим. Эртага келади, — деди соддадил аёл кўзларини Фатхуллага нажот тилагандай ти-

қиб, — ўтирмоқчийди, мен қўймадим. Ҳозиргина чиқиб кетди.

Фатхулла яна озгина бу ерда туриб қолса, Наргизани бугун кўришдан мосуво бўлишини англади.

— Майли, майли, — деди у илжайиб ва шошиб эшикка йўналди. Йўлакка чиқиб, ростмана югуришга тушди. Наргизанинг дарвозадан чиқаётганини кўрди. Тезроқ югурса ҳансираб қолади. Кейин атай унинг орқасидан чопгани ошкор бўлиши мумкин. У тўхтаб, бошини қашлаб бироз ўйланиб турди-да, машинаси томон кетди.

— Наргизахон, — деди у машинасини қизнинг ёнгинасида тўхтатиб, — ўтиринг, обориб қўяман.

— Э, сизмисиз? — қиз ҳайрон бўлганини яширмади, — Йўқ, ўзим етволаман. Сизни овора қилиб...

— Оворагарчилиги борми, ўтиринг, — Фатхулла илжайиб Наргизанинг гапини бўлди.

Қизининг ўтиргиси йўқ, ўз хаёллари билан бўлиб пиёда кетмоқчи эди. Лекин укасининг тақдирини шу одамнинг қўлида. Уни ранжитиб қўймаслиги керак. Шу ўй билан Наргиза орқа эшикни очиб, машинага чиқди.

— Наргизахон, — деди Фатхулла ойнадан қизга қараб олиб, — сизни кўриб мен ҳам хафа бўлиб кетаяпман. Очилиброқ ўтиринг.

— Менга эътибор қилманг, ўзим шундай, ўтиб кетади, — деди қиз бошқа гап тополмай.

— Мен сизга ваъда бераман. Укангиз отдай бўп кетади, мана кўрасиз.

— Айтганингиз келсин... Ўзингиз қаёққа кетаётгандингиз? — сўради тўсатдан Наргиза.

Шу жойда Фатхулла бефаросатлик қилиб, “Чилонзорга”, деб қўйди.

— Мен Юнусободга кетаман-ку, — деди қиз безовталаниб.

— Ия, шунақами... Ҳечқиси йўқ. Аввал сизни ташлаб келаман. Кейин...

— Халатингиз эгингизда, бирор зарур ишингиз бўлса керак. Балки беморингиз сизни кутиб тургандир. Яхшиси, мени шу ерда қолдиринг. Вақтингизни ўғирламай.

Фатхулланинг юзи қизарди. Шошганидан халатини ҳам ечишни унутди.

— Сизни шу аҳволда ёлғиз жўнатгим келмади. Йўлла машина кўп. Касбий бурчимиз. Чилонзорда шунчаки битта аптекага кириб ўтишим керак, холос. Бошқа ташвишим йўқ. Сал паришонхотирман, айбга йўймайсиз, баъзида беморларни ўйлаб, иш кийимида уйғаям кетиб қоламан, — деди Фатхулла зўрма-зўраки илжайиб.

Наргиза унинг гапларига ишонди. Тўғрироғи, ишонишга ўзини мажбур этди. Шу бонсдан

— Майли, уйда, — деб қўя қолди.

Фатхулла терисига сиғмай қувонди. Ўзини кўрсатиб қўйгиси келиб, “Жигули”сини рулдан бир қўллаб ушлаб, кескин орқага буриб юборди. Наргизанинг юраги “шиг” этиб кетди. Орқадан келаётган машина чийиллаб тормоз берганча, “биб-биб”латиб сигналини босди. Фатхулланинг ранги оқарди. Бироқ чўчиб кетганини билдирмасликка уриниб, ойнадан қизга қараб илжайиб қўйди.

— Шошилмасак ҳам бўлади, — деди Наргиза юраги “дук-дук” уриб, — сал бўлмаса укамнинг ёнига бориб қолай дедик.

— Эй, сиз хавотир олманг. Мен тўғри қилдим. Орқадан машина тезликни оширмаслиги керак эди, — дея Фатхулла гапни айлантириб ўзининг касбига боғлади. Шу билан унинг жағи очилди-кетди. Наргиза ҳеч нарсага тушунмаса-да, тасдиқлагандай бош ирғар, у ўзининг ўйлари билан банд эди. Шу бонс, уйдан ўтиб кетганини пайқамай қолди ва шошиб Фатхуллани тўхтатди.

— Касалхонага ҳали қайтиб келишим мумкин, телефон номерингизни берсангиз, қўнғироқ қилиб укангизнинг аҳволдан хабардор қилиб қўярдим, — деди Фатхулла қизга суқланиб қараб.

Унинг сўзлари Наргизанинг бўғзига келганди. Яна жағи очилиб кетмасин, деган ўйда телефон рақамини айтди-ю машина эшигини ёйди.

Кечқурун Наргиза онасига овқат олиб борди, укасининг ҳолидан хабар олди. Кетар чоғи ҳамширалар Фатхуллани сўради. “У киши бугунги навбатчилигини эртага қолдирди”, деди ҳамшира. Бу жавобдан Наргиза мийиғида кулиб қўйди.

Соат тўққизга бонг ураётган маҳал у касалхонадан чиқди. Ҳаво анча салқин, бундай ҳавода юрган сайин юргиси

келади одамнинг. Бироқ онасининг эгилган қадди ўғлига қўйиб баттар букчайиб қолгани кўз олшига келиб, Наргиза хўрсинди. У машиналар серкатнов йўл бўйлаб юриб бескатдан ҳам ўтиб кетганини пайқамади. Бир пайт енгинасида “ғийқ-қ” этиб машина тўхтади. Қиз чўчиб ёнига қаради. Оппоқ “Нексия”дан иккита бариваста йиғит сакраб тушди-да, ҳе йўқ-бе йўқ қизга ташланди. Нима бўлаётганига ақли етмаган Наргиза қўрққанидан бақириб юборди. Атрофда ҳеч ким йўқ эди, қизнинг овози бўм-бўш ҳавога сингиб кетди...

Икки йиғит орасида бургут чанғалидаги полапондай тигираб ўтирган Наргиза типирчилайвериш қолдан тойгач, ялинишга ўтди:

— Акажонлар, илтимос, қўйиб юборинглар, укам оғир касал.

— Жонидан, бир кеча минг кеча бўлмайди, ўзинг ҳам, биз ҳам маншат қиламиз, тамом. Уканг эрталабгача ўлмай кутиб туради, — деди ун тарафдаги йиғит ҳиринглаб.

— Бобур бизга керак. Унга яхшигина мерос қолган. Бунинг устига оғзига маҳкам бола. Бировга гулламайди. Хабар олиб турларинг. У тезроқ тузалиши керак, — деди Халил бойвачча ва Бердимуродга қўли билан “кетавер”, деган ишорани қилди. Кейин бўшашиб ўрнига чўкди. Кенжа қизи билан хотинининг қилиқларига Бердимурод топиб келган “янгилик” қўшилиб, боши шилиб кетгандай бўлди. “Ҳалиям жоним тошдан экан, — ўйлади у. — Мендан бошқа бўлса бунча ғавго ичида титилиб, уладаси чиқиб кетарди...” У ўзини-ўзи ҳаёлан мақтовлар уммонида ҳали анча суздирини чоғлаганди, бўлмади. Илжайиб хотини кириб келди.

— Хўш, хотинбой, — ўзига ўзи берган рағбатнинг қуввати ҳали сусаймагани бонс, у юмшоқ оҳангда гапирди, — хизмат борми бизга?

Эрини сув қилиб ичган Мўътабархон қилпанглашга тушди: у ёнига ўтиб эшилди, бу ёнига ўтиб эшилди, мушукдай суйкалди. Агар ярим соатча бурун шу қилиқларини кўрганда, Халил бойвачча уни онасидан тунитганига пушаймон қилдирарди. Лекин ҳозир қўнғили бироз ўсган, қийпаланг-

лаб суйкалтишлар унинг гашига тегмас, аксинча, бироз ёқаётганди.

— Айтавер дардингни, нима демоқчисан?

— Адажониси, — дея Муътабархон эрининг орқасига ўтиб бўйнидан кучоқлади, — қизингизнинг бир ўзини Чимкентга жўнатмайлик. Бўй етган қиз, бунинг устига, қурмагур кўзга яқин. У ердагиларни ўзингиз биласиз-ку, чиройли қизни дарров олиб қочини пайига тушадди. Шунга... менам бирга бораёй. Бирдан бозор-мозорини айланиб келардим.

Бойвачча “пиқ” этиб кулиб юборди. Дам ўтмай кулгиси қаҳқаҳага айланди. Кулавериби ичаклари эшилиб қолаёзди. Муътабархон унинг юзига безрайиб қараб турарди.

— Бозорини, майли, тушунаман, мазорингга бало борми? Ёки гўрингни ўша ердан қазиймизми? У ёқларининг тупроғи қаттиқ... Қизингиз, ўзингиз ҳеч қаерга бормайсан. Бошқа ишлар чиқиб қолди. Дугонаси хафа бўлса, осмон узилиб ерга тушмайди.

Муътабархоннинг қовоқ-тумшуги осилиб кетди. Ранги гезариб, бошини осилтирганча эридан узоқлаша бошлади. “Гудакка ўхшамай ўл, падарингга лаънат, қон билан қирган жон билан чиқади, деб бежиз айтишмаган-да”, дея хаёлидан ўтказди бойвачча. Ўйлаб кўрса, хотинини бир ёстиққа бош қўйганидан бери рангини чиқармаган экан. Авваллари Муътабархонга, чиройи сабаб, бошқалардан қизганиб кун бермасди “Хотинининг бирозгина хунуги тузук экан, — деб ўйларди, — итдан ҳам, битдан ҳам рашк қилмайсан”. Энди яхшилаб мулоҳаза қилиб кўрса, хотини ёшлигида ҳам гўр эмаскан. чиройи бор экан-у, тутуруқсиз гапларини ичига ютиб юраркан.

У ўтириб чарчади. Ўрнидан туриб керишиб олди-да, машинаси томон юрди. Кўчада “ёниб” турган иши йўқ, шунчаки айланиб кўнглини ёзгиси келди. Бойвачча ялтираб турган қон-қора “Мерс”нинг копотини силаб, эшини очмоқчи бўлиб қўл узатганида:

— Ассалому алайкум, — дея дарвозадан суюкли қизи Нилуфар табассум қилиб кириб келди.

Халил бойвачча қизига пешвоз юриб, унинг пешонасидан меҳр билан ўпди. Ҳа, баядан бери нимадир етмаётгандек туйиларди. Топди ўшани. Қизини! Унинг салом бериши,

ийманиб табассум қилгани отасининг кўнглидаги губорларни тарқатиб юборди. Нозикниҳол, камтарин-камсуқум бу қизини Яратганининг ўзи ақл-одобдан аямаган. Синглиси Лазокат ҳозир унинг ўрнида бўлганида отасининг бўйнига чирмашиб оларди. Бўй етиб қолганини, отанин олдидан босиқроқ бўлиш кераклигини хаёлига ҳам келтирмасди, Ўткир атир ҳиди отанин кўнглини алғов-далғов қилиб юбориши, кейин падарининг асаби таранглашиб, таъби хира тортишига ақли етмасди. Бир-икки марта шундай бўлганди ҳам. Нилуфарнинг сочларини силаб туриб бойвачча шуларни ўйлади.

— Адажон, тобингиз йўққа ўхшайди, — деди Нилуфар отасининг бағридан чиқиб унинг кўзига тикиларкан.

— Ҳаммаси яхши, қизим. Озгина толиқдим шекилли, майли, сен уйга киравер, мен бир кўчани сайр қилиб келаман. Шў баҳона озгина ишларим бор, битириб қайтаман.

— Хўп бўлади, — Нилуфар уй томонга юрди.

Халил бойвачча машинаси томон бир одим ташлаган ҳам эдики:

— Войдод, қизимдан айрилиб қолдим!!! — дея қичқирган Муътабархоннинг аччиқ овози чиқди. Бойваччанин юраги “ини” этиб кетди. Жонҳолатда уйга югурди.

Муътабархон бўсағала узала тушганча икки қўллаб ерни муштлар, сочларини юларди.

— Нима бўлди?! — ўқирди Халил бойвачча.

— Лазокат... Лазокат, осибди... осибди ўзини!

Бойвачча бир муддат тошдек қотди. Сўнгра қизининг хонаси томон югурди.

Бердимурод шу кунни хўжайинининг топширигини бажаролмади. Қишлоқдан саксонини қоралаб қолган, оппоқ соқоли кўксига тушган, пешонаси сиражин отаси келиб қолди. Вазифани уддалашга отланган ўғил эшикни очди-ю, афти бужмайиб кетди. “Сиз етмай турувдингиз”, дея хаёлидан ўтказди.

— Болам, бугуннинг ўзида беш марта кеп кетдим, — деди ота ўғлини кўрганидан кўзи ёшланиб, саломини ҳам кутмай. — Пастроқда турсангиз майлийдди, тўртинчи эажага чиқовриб-тушовриб оёғим узилиб кетай деди.

— Э, ота, — дея чолга қўлини узатди Бердимурод, — нима қилардингиз сарсон бўп, ўзим эрта-индин бормоқ-чийдим.

— Икки йилдан ошиб кетди, болам, — деди ота худди ўгли қочиб кетадигандек қўлини маҳкам ушлаб.

— Майли, ота, киринг уйга, ичкарида гаплашамиз, — деди Бердимурод зўраки мулозамат қилиб.

Илгарилари отаси шаҳарга бир ташвиш билан келса, ўгли билан ҳаш-паш дегунча битириб ортига қайтарди. Бу сафарги ташриф мазмунини ўзгача экан.

Ота эринман каталакдай уйини кўздан кечирди, ҳар тарафга бир нима қидирингандай синчиклаб қаради. Сўнг манглайида без бўлиб ўтирган ўглига қараб гап бошлади:

— Уйинг бурунгидай, фақат манов гилам илбисан деворингга, деразанганиям пардаси ўзгарибди. Қолгани шундай-лигича... Ўзингга ўзгармабсан, болам, чочингга оқ оралабди, агар ўзингга ҳисоблаб юрган бўлсанг, бу йил ўттиз бирга кирдинг.

— Йўғ-э, — деб юборди беихтиёр Бердимурод кўзлари каттариб, — агар сиз ҳозир айтмаганингизда, вообше эсимда йўғакан.

— Улим, бошқа нарсаларам сенинг эсингда йўқ. Энанг бир йилдан бери кўрпага михланиб ётибди. Ҳар кун йўлингга термиледи. Ўлмади туриб шунинг бир курсам, бошининг иккита қисам армоним қолмасди, дейди. Сен бўлсанг кўнглингнинг кўчасидан бўшамайсан.

— Ота, ҳозир бошимни қашишга вақт йўқ. Иш устига иш. Бировини қисангиз иккинчиси чиқади. Кейин учинчиси. Куннинг қандай ўтганини сезмай қоламан... Уйла-ниш тўғрисида айтсам, ўттиз бир ёш ҳозир ҳеч гапмас, уч-тўрт йилда чироқли шаҳарлик қизни олиб бораман ўзим.

— Уканг-чи, сенга қараб униям ёши ўтиб кетаяпти. Ҳамсоянинг қизига уч йилдан бери гапирармин. Бундай юриши уят-да, болам, сен уйлансанг, кейин униям уйлаб қўяраик-да. Бу ёқда энанг кетаман, деб пишиб турибди, менам қариб қолдим. Бугун борман, эртага худо пошшо...

— Қўйсангиз-чи, сиз ҳали бақувватсиз, бобой. Шунча йул юриб менинг уйимга келсангиз, бу ёғгаям ҳали ўн беш-йигирма йил яшайсиз. Мамашканим касаллигига ишонгим келмаяпти. Охирги кўрганымда чакмоқтошдай

эди. Икки этак ёзапояни икки қўлида тандирхонагача кўтариб борганини ўзим кўрдим-ку. Шундай кампир касалман деб кўрпа-тушак қилиб олиши, биринчилан, уят, иккинчилан, бировга айтсангиз ишонмайди... Келинг, бўладиган гапдан гапиринг, бобой.

Қария ўглини танилмай қолди: “Ёпирай, шу менинг улимми? Ё бошқа уйга адашиб кириб қолдимми?... Энанг-ни эмгурнинг боласи, нима дейди? Бобой деб мени айта-яптими? Мамашка дейдими?” У оғир кўзғалиб ўрнидан турди. “Бобой кетаман деб қолса-я?” — Бердимурод миясига яшини тезлигида келган фикрдан хурсанд бўлиб кетди. Қария эса қоматини кериб, яхшилаб оёққа туриб олгач, қулочкашлаб ўглининг башарасига шундай урдик, Бердимуроднинг кўзида ўт чақнаб кетди.

— Ҳе, энанг!.. Мен сенга шундай тарбия берувдимми? — деди чол титраб-қақшаб.

Ўғил сакраб ўрнидан турди. Отасига ёвқараш қилди, ҳатто хезланди. Кейин рўпарасидаги палари экани ёдига тушиб қолгандай тишини-тишига босганча бошини эгди.

— Ашқол-дашқолингни йиғиштир! — деди ота аъзойи бадани титраб. — Ҳозироқ олдимга тушасан.

Бердимурод миқ этмади, қайрилиб ювиниш хонасига кириб кетди. Юзини совуқ сувда чайиб, ойнага қаради. Ўнг кўзи қонталаш бўлиб қизарибди. Отасининг қилигидан таъби тирриқлашди. Аммо унинг гапларининг рад этадиган бирор сўз тополмади. Хўш, нима қилса бўлади? Туйқусдан миясига илгариги қўллаган шайтонликларни келди. Отаси бурунлари ҳам уни олиб кетмоқчи бўлганди. Бердимурод алаб-аврар, отасининг қўйинини пуч ёнғоққа тўлдириб, сонга-салом билан кузатиб юборар, ўз билганидан қолмасди. Ўша пайтлар қўлида тузук-қуруқ иши йўқ, кунини кўчада санқиб ўтказарди. Энди Халил бойваччадай одами топи. Аста-секин унинг ишончига кираяпти. Қўли пул кўрди. Бундай пайтда ҳаммасини ташлаб қишлоққа бориш аҳмоқликдай туюларди унга. Уйланаман деса шаҳардаям қиз тўлиб ётибди. Қолаверса, Халил бойваччанинг Нилуфарини кўзининг остига олиб қўйган...

У отаси ўтирган хонага кирди-ю, ҳайрон қолди. Чол бошини эгганча “пиқ-пиқ” йиғлар, яктагининг этагига кўзешини артиб оларди.

— Ота, — деди меҳри жўшиб Бердимурод, — мени хафа бўлди деб қўйинаяпсизми? Сиз тўғри қилдингиз мени уриб, ўзимам тоза шаҳарлик бўп кетибман. Гапингиз ҳақ, қишлоққа қайтмасам бўмаскан.

— Бу гапларингизни илгариям кўп эшитганман, — деди қария бурнини тортиб, — ҳозир олдимга тушмасанг кетмайман, мени судрабам кўчага чиқаролмайсан. Ана, энанг-ни ўлигини қишлоқ кўмсин, уканг кўмсин.

— Уф-ф, нималар деяпсиз, ота, насиб этса, энангнинг умри узоқ бўлади, невараларининг тўйини кўради. Икковингизни ўзим билсога тушираман.

— Кўп бу гапларингизни, олдимга туш.

— Ота, сиз кўп нарсани тушунмайсиз. Менинг бўйнимда жавоб беришим керак бўлган ишлар бор, уларни ташлаб кетолмайман. Ташлаб кетсам, эртага мени қамаб қўйишадди. Боласи қамалибди, деган гап керакми сизга?

Бердимурод ишонини аниқ олганди. Отаси “қамоқ”ни эшитиб ўйланиб қолди. Бундан далилланган ўғил отига кетма-кет қамчи босди. Ноиллож қолган ота кўнди.

— Майли, бир ҳафтада ишларингизни саранжомлаб, уйингизни соттин-да, қишлоққа бор, — деди чол “гап тамом” дегандай.

Ўғил терисига сиғмайдиган даражада қувониб, отасининг кўнглини олишга тушди. Хўжайини буюрган иш эса, бир кун орқага сурилди. Эртасига отасини қишлоққа жўнатиб, у ишга киришди.

У қамалиб чиққан, анча-мунча қарздор қилиб қўйган учта ҳамтовонини учрашув жойига — ҳалқа йўлидаги чойхонага чақирди (уларни Бердимурод наша билан таъминлаб турар, бунинг эвазига улар “зарур топшириқ”ларни бажонидил бажаришарди). Тагин “жаннат роҳати”дан тотиниш ичингда йигитлар узун-қисқа бўлиб чойхонага кириб келишди. Бердимурод уларнинг кайфиятини билиб олиш учун бирма-бир юзларига разм солди. Кейин олиб келган оппоқ кукуни дастурхон четига қўйиб:

— Бугунам сизларни бир сиёламоқчиман, ҳадеб беш қўлни огизга тикаверсам, жағим йиртилади, — деди илжайиб.

Йигитларга бу гап мойдай ёқди. Узун бўйли, ориқ,

доим калта иштон кийиб юрадиган йигит кафтларини бир-бирига уриб ишқаркан. “оҳ” деб юборди...

Икки соат ичида йигитларнинг кўзлари сузилиб қолди. Улар бир-бирига гап бермас, кайфлари тароқ эди. Фақат Бердимурод ишини ўйлаб кўп ичмаган, тетик эди. Шу иш билан шуғулланса-да, у ҳали томирига игна санчмаганди.

— Ярим оқшом яна бир манишат қилсак, нима дейсизлар? — деди Бердимурод кўзлари қисилиб бораётган ҳамтовонларига.

Нашавандлар бири қўйиб бошқаси уни олқишлай кетишди.

— Лекин унғача битта иш бор. Улдасидан чиқсак, сизларни бир ҳафта сиёлайман.

— Менга қара, — деди чап юзида чандиғи бор Мансур исмли нашаванд дўриллаган овозда, — сен эркаклик қилдингми, бизам шундай жавоб қиламиз!

— Раҳмат, сизларга ўзимга ишонгандай ишониб хато қилмаганман. Энди гап бундай, яхшилаб эшитиб олинглар, — деди Бердимурод ва Халил бойваччадан олган топшириқни бирма-бир уларга уқтирди. У фақат битта жойда чалқашиб кетди. Айғоқчилари Бердимуродга Бобур ўн еттинчи, Дониёр эса ўн иккинчи палатада ётибди, деган хабар етказишганди. У эса ўшанда фалокатга учраган йигитлар етган палаталарни чалқаштириб қўйганди. Оқибатда у нашавандларга ўн еттинчи палатада етган беморни тинчатишни буюрди.

— Санга ўлдир, дедемми?! — қичқирди Барон ўзбекча-лаб. — Уйингизни ёқаман, мочағар, бетта сочи тўкилса!

Бу дўқдан Хосият бибининг шашти қайтди. Шалвираб атрофидагиларга қаради. Лўлибошининг чақнайган кўзлари бақрайиб бир нуқтага михланиб қолганидан қавмдошлари ҳайрон эди.

...Лола, олатдагидай, автобусларга чиқиб-тушиб ризқини термоқчи эди, бироқ туйқус ниятидан қайтди. Биринчи “Икарус”га яқинлашган кезде ортига қайтмоқчи бўлди.

— Лўлилар гўзалининг бугун кайфияти йўққа ўхшайди, — деган овоз келди ортидан.

Лола ўгирилиб, иржайиб турган таниш ҳайдовчига кўзи тушди. Бу жойдаги ҳайдовчиларнинг бари уни танир, унга

«лўлиларнинг гўзали», «сулув лўли», «эрка лўли», «оппоқ лўли» деб ўзига хуш ёқадиган лақаблар қўйиб олишганди. Ҳатто бир ёшроқ ҳайдовчи: «Агар лўли бўлмаганингда ўзим сени олиб қочиб кетардим», дея ҳазиллашди ҳам. Бошқа лўлиларни киритавермайдиган ҳайдовчилар ҳам Лола учун автобус эшигини очиб қўяр, гоҳида эриб кетиб Лолага ўзлари ҳам «ризқ» улашиб юборарди.

— Атаганимиз бор. Олиб, бошимизни балодан халос қилмайсанми? — деди ҳайдовчи Лоланинг назаридан эриб.

— Сийзининг балонингиз кўп, амак, сийз кўп садақа қилишенинг керак. Манга аси, — деди Лола ҳам ҳазиллашиб. — Пулингиз энди етмайдий.

— Тагин доғларининг нархи ошди, осмондан келасан?

— Доллар турибдий, амак, маний нархийм ошгон.

— Сенам лўли бўп қопсан-да.

— Ман аввал лўлийдим, амак, эндий...

— Циган бўлдингми? — Лоланинг гапини бўлди ҳайдовчи кулиб.

— Циган ким бўлтий, ман бизнесмен лўлийман... Маний куф-суфийм қиммат.

— Во, барака топгур, ҳали мартабам ошиб кетди, дегин. Унда таниш-билишчилик қиларсан.

— Майлий, амак. Сийз ўзимизникий, «почин» қиламиз. Текнига бошингизлагин балоний қувиб ҳайдаймиз, — деди Лола.

Унинг охириги гапи шунақанги юмшоқ, ширин чиқдики, ҳайдовчи яйраб кетди. Ёнига келиб ичида Куръон тиловат қилаётган (Лолага ешлигидан одамларни ўзига кўпроқ индирсин, деб беш-олтита сура ёдлатишган эди) қизин елкасидан қучиб пешонасидан ўпиб қўймоқчи бўлди. Бироқ Лола унинг қўлларини сиптаб ташлади.

— Амак, — деди сергак тортиб қиз, — сиз ёмон бўлиб-сийз, ман номахрам. Одамлар уят қиладий.

— Эй-й, — деди ҳайдовчи елка қисиб, — қизимдана кичкина бўлсанг. Яхши кўриб пешонангдан ўпиб қўймоқ-чийдим-да.

— Маний бўйим етгон...

— Балосан, бало, — деди ҳайдовчи бошини сарак-сарак қилиб куларкан, чўнтагидан иккита минг сўмлик чиқариб Лолага узатди.

— Омайман! — қиз титраб орқага тисарилди. — Текин айтдим-ку, амак.

— Сенга бир бало бўлдимми? Ўзгариб...

— Ҳа, ўзгардем, — деди-да Лола орқасига кескин бурилиб кетиб қолди.

Унинг хўрлиги келди. Хилват жойга бориб сочларини юлиб, юзини тимлалаб бор овозда йиғласа, ҳеч ким халал бермаса. У холироқ жой излаб анча юрди. Аммо ҳаммаёқ одам билан тирбанд. Бўлаб йиғласа, албатта, кимдир сийласа: «Нега йиғлаяпсан?» деб кўнгил сўрайди, сийламаган тақдирда: «Бунча улийсан?» дея ўшқиради. У шаҳар ичида қатнайдиغان автобусга ўтирди. Автобус қаергача боради, нега бунга ўтирди — энди унга барибир эди. Муҳими, бозордан узоқроққа — кўз кўриб, кулоқ эшитмайдиган жойга кетса бўлгани.

Автобуснинг орқа ўриндиғига ўтириб олган Лола деразага бошини қўйиб ухлаб қолди. Одамларнинг гала-ғовури, бекатларда биров тушиб, бировнинг чиққани, чиптачининг «Йўл ҳақини узатинглар!» дея қичқиргани ҳам унинг кулоғига кирмади. Фақат охириги бекатга етиб келиб, ҳамма тушиб кетгач, ҳайдовчининг семиз, бироқ овози аёлларникидай чийиллаб чиқадиган ёрдамчиси туртганида Лола уйғониб кетди. У қаерга келиб қолганини билолмай атрофига аланглади. Уйку босиб, яна кўзларини юмди.

— Бўл тез, туш! Охириги бекат бу, — чийиллади чиптачи лўли қизнинг қилиғидан жиғибийрон бўлиб.

Лоланинг эисаси қотиб, эринибгина автобусдан тушди. Уйку зўрлик қилиб, кўзлари юмилиб кетаверди. Ўтирадиган жой бормикан, деб чор-атрофга қарали. Шу пайт:

— Яна бир киши, кетамиз! — деб қичқираётган бошқа бир ҳайдовчига кўзи тушиб, микроавтобусига чиқиб олди. Омадини қарангки, унга деразанинг ёнидаги охириги бўш жой тегди. Лола кўзларини беҳол юмиб ухлаб қолди. Уйқусида алғов-далғов тушлар кўрди. Бир гал Хосият бибининг катта қорни шардай шишиб, лўлибошини осмонга ушриб кетибди. Орада Баронни кўрди. У Лолани қувлаб кетаётибди, қиз кўрққанидан чинқариб қочаётган экан, олдида оқ «Нексия»ли ўша йиғит пайдо бўлди. Бир чироқли нотаниш қиз ялиниб-ёлвориб ёрдам сўрайди-ей... Бир маҳал узунлиги ўн кулоч, оғзи ўрадай, кўзлари бўртиб

чиққан мўйловли илон осмонда пайдо бўлди, кейин вишиллаб унинг тепасига келди. Айри тилларини чиқариб бир муддат ҳавода муаллақ қотиб турди-да, кейин Лолага ташланди. "Вой дод!" — босинқираб қичқириб юборди қиз ва ўрнидан сапчиб турганида бошини микроавтобуснинг шифтига урди. Йўловчилар аччиқ овоздан чўчиб алаңглашди. Аввал енидагиларга, кейин бўйинларини буриб, бошини чангаллаб ушлаб ўтирган қизга қарашди.

— Нима бўлди? — деди олдинги ўриндиқдаги сочлари оппоқ киши ортига ўгирилиб.

Лоланинг ранг-қутн ўчган, ҳали тушида кўрганлари кўз ўнгидан кетмаган эди. У қўлини тушириб нотаниш кишига қаради, кўзларига ёш қуйилиб келди.

— Нима бўлди сенга? — сўради оқ сочли киши тагин.

— Ман ийлон кўрдийм, амак, ийлон смоқчий бўлдий, кўрқдийм, амак, — деди Лола дир-дир титраб.

— Ийлон ийлонни емайдий, — деди нотаниш киши ва қаҳ-қаҳ отиб кулиб юборди. Унга бошқалар ҳам қўшилди. Лола аввал нотаниш кишига, сўнгра бошқа йўловчиларга жавдираб қаради. Бироқ ҳеч нимага тушунмади ва бирдан жаҳли чиқиб кетди:

— Ҳа, нийма, очиб кўрсатийми?! — дея қичқирди.

Унинг пўписаси бировга зигирча ҳам таъсир қилмади, аксинча қаҳқаҳа кучайди. Лола шу дам енида қавмидан ҳеч ким йўқлигига афеусланди. Акс ҳолда, ун беш чоғли одамни икковлашиб бир ёқли қилишарди. У изза бўлганидан муштини тугди ва дераза тарафга ўгирилиб олди. Беш дақиқалар ўтиб йўловчилар тинчичди. Лола ҳам бироз хотиржам тортиб, деразадан ташқарига қаради. Кўзи тоғларга, унда-бунда липиллаб ўтаётган буталарга тушди.

— Шафёр, ҳай, шафёр! — деди юрагига гулгула тушган Лола. — Қасн кетобмийз?

— Онангникига, — деди йўловчилардан бири.

Бу лукмадан кейин гўё бомба портлагандай бўлди — кулгидан автобуснинг деразалари зириллаб кетди. Орқага ўтирилиб қарайман деб ҳайдовчи рулни буриб юборди, машина илкис силкинди, лекин бунга ҳеч ким эътибор қилмади. Йўловчилар қотиб-қотиб куларди.

— Ҳаммангни кўзингни тупроқ боссийн! — алаmidан қичқирди Лола.

Унинг қарғишини биров эшитмади.

— Ҳай, шафёр, тўхтат аравангни! — деди овози бўғилиб Лола ва ўрнидан туриб эгилиб ҳайдовчи томон юрди.

Шу пайт кимдир унинг оёғига тегингандай бўлди. Лола ўзини босолмай, ҳозиргина енидан ўтган оқсоч эркакнинг юзига чанг солди. "Форд"нинг ичи талотўп бўлиб кетди. Биров Лолани бир томонга, бошқа биров оқсоч эркакни иккинчи томонга тортарди. Қиз бисотида бор сўкишу қарғишларини ишга солди. Эркак эса муштира зўр берди. Лоланинг бурнидан тирқираб қон оқди. Машина тўхтаб, қизни судраб пастга туширишди. У бўзлаб йиғлар, кўзидан ёш, бурнидан қон оқар, гоҳ ўзининг лаҳжасида, гоҳ ўзбекчалаб шанғилларди. Унинг дийдесига чидаёлмаган бир йўловчи эркак қулочкашлаб юзига шаналоқ тортиб юборди. Қиз шўрлик оёғи ердан узилиб чалқанча қулади. Бир зум кўз олди қоронғи тортди. Нима бўлаётганини англолмай қолди. Кейин қулоғига машинанинг юргани элас-элас эшитилди. "Ўлашманми, нима бало?" — ҳасидан ўтди унинг. Сесканиб кўзини очди. Ҳартугул ўлмаган экан, кўз олди аста-секин тиниқлашди. У инқиллаб ўрнидан туриб ўтирди. Сўнг ункаси тўлиб ҳўнграб юборди. Энди унга ҳеч ким халақит бермади. Ўкириб-ўкириб, ерни муштлаб-муштлаб, ҳаммани қарғаб-қарғаб йиғлади...

Бир маҳал юраги бўшаб, сал енгил тортгач, оғзидаги қонни тупурди. Бир қўлига таяниб, рамақижон кампирдай зўрға ўрнидан турди. Ақлини йиғиб, келган томонини чамалади-да, оёқларини судраб босиб юриб кетди.

Уфққа ёнбошлаган қуёш қонталаш тусга кириб ботиб бораётган палла. Атрофга шом қоронғиси ёйила бошлаган. Лола тўхташнинг ҳаелига ҳам келтирмай юриб бораётир. Енидан гизиллаб ўтиб турган машиналар тобора сийраклашиб қолди. Оёқлари толиқиб, томоғи қақраган қиз йўл ёқасидаги харсангга ўтириб нафасини ростламоқчи бўлди. Аммо тош алақачон совиб қолганди, қизнинг қизиган баданига зах ўтди ва у иложсиз ўрнидан туриб ун беш дақиқача юрди. Ғира-шира ёруғда "дала ҳовли" деган ёзув битилган устунга кўзи тушди. Лола бошқа дўли болалардан фарқли равишда тўққизинчи синфгача ўқиганди. Мактабни битиришига эса уйдагилари қўймаганди. "Пул санашини билсанг бас, етади, — дейишганди ота-онаси, — ўқиганинг

билан шаҳар оберармидинг! Қайси лўли ўқиб олим бўпти? Ундан кўра, ҳозирдан эрингни боқишни ўйла. Эрга текканингда қийналиб юрмайсан...

Ёзувни ўқиб, қиз ўзича жилмайди. "Бугун пайшанба, — ўйлади у, — ҳовлининг эгалари келмайди. Биронтасига кираман-да, қотган-қутган нон топиб қорнимни тўйгазиб оламан, кейин эрталабгача маза қилиб ухлайман".

Муюлишдаги биринчи ҳовлига у бош суқиб қаради. Ҳовли этагида бир одам куймаланиб юрарди. Лола товуш чиқармай оҳиста қадам босиб кейинги ҳовлига яқинлашди. Атрофга қараб олди-да, одам бўйи деворга осилиб, секин мўралади. Ҳовлида чироқ ўчган, ҳаммаси сув қуйгандай жимжит. "Шу уйга кираман" деган қарорга келди у. Тирмашиб деворга чиқишга уринди. Девор баландлик қилди. Лола қайтиб тушиб, атрофга тимирскиланиб иккита гишт топди. Гишларни устма-уст тахлаб, оёгини қўйди-да, тагин деворга тирмашди. Бу сафар бир амаллаб деворга чиқиб олди ва секин сирғалиб ҳовлига тушди. Бир зум муз қотиб теваракка қулоқ тутди. Дукдуклаётган юрагининг уришидан бошқа товуш эшитилмади. Ҳовли ўртасида икки қаватли иморат қўққайиб турарди. У мушукдай майин одимлаб уйга яқинлашди. Сўнг тўхтаб орқасига ўгирилди-да, атрофга яна бир қараб олди. "Тиқ" этган товуш эшитилмасди. Кўнгли хотиржам тортиб, уй эшигини итариб кўрди. Очилмади. Хотиржамлиги ортиб, энди бемалол биринчи қаватдаги деразаларни итариб кўра бошлади. Бахтига деразалардан бири бекитилмаган экан.

Уй ичига киргач, Лола қоронғида пайпаслаб ошхонани топди. Жўмакни очиб юз-қўлини ювди. Кейин ишлаб турган музлатгични очди. Бир бўлак қолбаса билан шапалоқдай пишлоқдан бўлак ҳеч вақо йўқ эди. Қиз ютоқиб катта-катта тишлаб, аввал пишлоқни, кейин қолбасани еди. Бир ҳаёли чироқни ёқиб, нон қидирмоқчи ҳам бўлди-ю, аммо чўчиди. Нафси қонгандай бўлиб, иккинчи қаватга кўтарилди, хоналарни бирма-бир очиб мўралади. Ҳаммаси ётоқ экан. Улардан бирига кириб, юмшоқ ўриндикқа чўзилди. Тани ҳузур туйди ва чарчоқ кучини кўрсатиб, кўзлари юмилиб-юмилиб кетаверди. Лола нималар бўлганини ўйлаб кўришга уринди, аммо чарчоқни енголмай уйқуга кетди.

Бу пайт дала ҳовли дарвозаси ёнига оппоқ "Нексия"

келиб тўхтади. Ундан тушган йигирма икки ёшлардаги йигит дарвозани очди. Машина ҳовлига кириб, ундан бир қиз тўрт йигит ҳамроҳлигида тушди. Улар биринчи қаватдаги чироқларни ёқиб, йигитлар машинадан судраб туширишган қиз айюҳаннос солиб бақирар, йигитлар хоҳолашар, аммо юмшоқ ўриндикда пишиллаб ухлаётган Лола булардан беҳабар эди. Дарвозани очган йигит "асира"ни судраб иккинчи қаватга олиб чиқди-да, Лола ухлаётган хонани очиб, чироқни ёқди. Лола ток ургандай сесканиб уйғониб кетди. Ётоғида бемалол ястаниб ётган қизни кўриб йигитнинг кўзи косасидан чиқиб кетаёзди.

— Кимсан?! — деди у ўшқириб.

— Ўзинг кимсан? — сўради Лола ўрнидан секин тураркан.

— Бу ерда нима қилиб ётибсан?

— Санга нийма? Сотпоганмисан?

— Бу нима деганинг, бу дача меники!

— Хужжатинг бормий?

— Ҳозир мен сенинг кўзингга хужжатни кўрсатаман! — йигит ўзи судраб олиб чиққан қизнинг қўлини қўйиб юбориб, ортига қайтди.

Лазокат бўйнига чирмалган арқон билан ерда чўзилиб ётарди.

— Қизим, қизгинам!.. — Халил бойвачча унинг бошини кўтариб қучоқлади. — Нима қилиб қўйдинг?!

Қизининг нафаси бойваччанинг димоғига урилди. У қизининг бошини бироз четга сурди-да, юзига тикилиб турди. Лазокат пишиллаб нафас олар эди. "Тушунарли, — деди ичиди Халил бойвачча, — ҳозир ҳаммаси яхши бўлади". У ювиниш хонасига кириб, челақни сувга тулдириб чиқди-да Лазокатнинг устидан сепиб юборди. Совуқ сувдан сесканиб сапчиб ўрнидан турган қиз кўзларини лўқ қилиб отасига қаради. Шундагина Халил бойвачча қизининг ички қўйлақдалигини пайқалди. "Шу менинг қизимми? — деган уй кечди отанинг ҳаёлидан. — Ёки Лазокат бўлиб кўринаётган бошқа қизми?.." Фавқулодда келган бу фикр кичрик қоққулик фурсатда ҳаёлидан кўтарилди. Бойваччанинг нафрати қўзиди, бироқ бу сафар у жаҳлини боса олди ва назминлик билан:

— Қизим, ўзини осин ҳамманиям қўлидан келавермайди. Бунинг учун ҳам прода керак, — деди.

Лазокат эса ҳозир отаси камаринини ечиб қўлига олиб савалашини ёки тиззалаб ўтириб уявос солишини куттанди. Бирок ўйлаганлари ўйингича қолди.

— Нислуфар, — деди Халил бойвачча хонадан чиқаркан,

— синглингга озгина таътим берсанг бўлмасмиди, қизим?

Катта қизи бошини эгиб отасига йўл бўшатгандай ўзини четта олди.

Бундай ҳолатида, олатда, бойвачча хотинини аяб ўтирмас, ҳумордан чиққунча тепкиларди. Лекин ҳозир индамади. Фақат ёнидан ўтаётди:

— Сен ҳам хотинмисан! — деди мулойим оҳангда.

Зарба қизга ҳам, хотинга ҳам бир хил — юмшоққина, бироқ жон жойига берилди. Нишон жуда аниқ олинганли. Лазокат Нислуфарнинг дашномларини деярли эшитмади. Муътабархоннинг кўнглидан “Ўлдирсангиз рози эдим”, деган ўй кечди. Аммо қизу онанинг иззаси икки дақиқадан кўпга чўзилмади — улар яна ўз асл ҳолларига қайтишди.

Қора “Мерс”ига ўтирган Халил бойвачча машинани ўт олдириб, қўл телефонда рақам терди. Негадир кулгиси қистаб, пикеллади.

— Алло, — деди у гўшак кўтарилганини эшитиб, — намунча кўтаришинг қийин!

— Ошхонадайдим, — деган нозик овоз эшитилди, — сиз учун пирог пишираётгандим.

— Ундан кўра захар тайёрласанг бўларди, — кесатди бойвачча.

— Вой, нага унақа дейсиз? Сиз менинг новвотимсиз-ку-у-у...

— Эринг-чи? У шикалатми?

— Қўйинг ўшани, — деди аёл нозли товушда, — эслатманг. Ҳозиргина эсимдан чиқаргандим.

— Унгача тинмай эслаётганимидинг?

— Намунча унақа қиловрасиз! — бу сафар жувоннинг товуши пўписа қилаётгандай чиқди. — Кўзим тўрт бўлиб кутиб ўтирсам-у, гапираётган гапингизга қаранг!

— Бўпти, — деди Халил бойвачча, — майда-чуйдангни тайёрлаб қўй, бир дам олайлик.

— Хўп бўлади.

Халил бойвачча бу жувонни олти йил бурун йўлда учратиб қўлиб танишганди. Ўша пайтлари, гарчи ўнга гўк бўлса-да, ҳали Халил бойваччага айланмаганди. Ҳартугул талида минса бирон қўимандиган машинаси, отасидан мерос қолган ҳовлиси бор эди. Бир кун машинада кетаётди, йўл четида турган бежиримгина кийинган, кичкина сумка кўтариб олган жувонга қўни тушди. Ёмғир севалаб гулар, жувоннинг эса соябони йўқ эди. Ўнга Халилнинг ичи ачиди, машинасини тўхтади, борар манзилини сўради. Ёмғирда ивиб совуқдан қўли, юзлари қизариб кетган жувон лип этиб машинага ўтириб олди-да, кейин қасрда яшашини айтди. Унинг қўлиги Халилга еқмади, аммо жувоннинг мулойим овози уни ўнга ром олди. Йўл-йўлакай жувоннинг исми Нигора эканини, турмушга чиққанига бир йил бўлганини, лекин ҳали боласи йўқлигини билиб олди.

Эртасига улар худди ўша — Нигора ёмғирда ивиб турган жойда яна “тасодифан” дуч келишди. Кейин яна ва яна... Шу тариқа Нигора Халилнинг жазманига айланди. Олти йилда жувон иккига фарзанд кўрди, улар Халилданми ёки эриданми, буни унинг ўзи ҳам билмасди. Аксига олиб на ўғли, на қизи эрига ҳам, жазманига ҳам ўхшамасди. Шунга қарамай, Нигора болаларини Халил келганида ўнга, эри билан гурунглашганда эса эрига ўхшаш томонларини истатганча топарди.

Халил иккинчи қаватга кўтарилди. Ўзи кирадиган хонадоннинг эшиги қия очиклигини кўриб тиржайди. Бу фақат Халил билан Нигорага маълум белги бўлиб, унинг тагида: “Тезроқ кириг, қўшнилар кўриб қолмасин”, деган маъно бор эди. Нигора “Агар эшигим очик бўлса, “лип” этиб кириг, тагин гийбатчиларнинг тилига тушиб қолмайлик”, деб тайинлаб қўйганди.

Бойвачча бўсағадан ичкарига ҳатлаб, эшикни ёпди. Шу пайт рўнарасида ёши ўттизини қоралаб қолган эса-да, худди ўн саккиз ёшли қиздай пардоз-андоз қилган гўзал Нигора пайдо бўлди. Жувон эркакининг бўйнидан оҳиста қучиб, лабидан бўса олди ва уни меҳмонхонага бошлади. Негадир Халил бойвачча ёзилиб ўтира олмади, нозланиб кириб-чиқаетган Нигоранинг қўлпанглари бугун ўнга бачкана туйилди. “Эрта бир кун, қизим ҳам ким биландир шундай

қилиб юрса-я", деган уй кечди бойваччанинг миясидан ва суйкалаётган жувонни кўкрагидан итарди.

— Во-ой, — деди Нигора тантиқланиб, — қилингизиз ғалати, нима бало, жийда-пийданинг тагидан ўтиб келясизми? Ёки мени севмай қўйдингизми?

— Сен аввалгидай жоннинг роҳатисан. Бироқ ҳозир кўнглимга қил ҳам сиғмаяпти...

— Унда чўзилиб озгина дам олинг. Ўзим силаб-сийпаб ухлатай. Кўнглингиздаги чигал дарров ёзилиб кетади.

— Эринг кеп қоса-чи?

— Кемайди. Унга хотин керакмас, иш бўса бўлди.

— Балосан, Нигор. Қара, неча йилдан бери мушукдай миёвлашамиз-у, биров сезмади-я. Ишинг пухта сенинг.

— Билишини хоҳлайсизми?

— Нималар деясан!

— Шунақасизлар-да сиз эркаклар. Биз аёлларнинг жонига тўзим берсин, ҳаммаёқни эплаймиз.

— Бир нарсани ҳеч тушунмайман. Эрингдан ёшим анча катта бўлса, "ҳаракат"ларимам кўнга чўзилмайди. Лекин нимага менга илакишиб юрибсан? — деди Халил бойвачча жувонга зимдан тикилиб.

— Биринчидан, мен сизни севиб қолганман. Иккинчидан, гап ётиб-туришда ҳам эмас. Аёл мушукмижоз, кўпроқ эркалашни ёқтиради. Нормат акам еш бўлгани билан сиз уйлагандаймас. Тўғри, топиш-тутишдан нолимасаям бўлади. Лекин "иш"га нўноқроқ...

Бойваччанинг миясига яна бояги уй урилди: "Лазокат ҳам бир кун..." У ўрнидан сапчиб туриб кетди.

— Ҳа-а, нима бўлди тағин? — деди Нигора ажабланиб.

— Мен кетдим. Бир жойга боришим керак эди, эсимдан чиқибди, — деди Халил бойвачча хаёлига келган баҳонани айтасолиб.

— Бунақа қилмасдингиз-ку, ишларингизни битириб кейин келардингиз.

— Шунақа бўп қолди бугун, — дея бойвачча эшик томонга юрди.

У зинадан тушиб машинасига ўтирган чоғда Нигоранинг эрига кўзи тушди. у шошганча ҳозиргина Халил бойвачча чиққан йўлакдан уйига кириб кетди. "Хайрият, — уйлади Халил, — худо бир асради". Шошиб машинасига газ бер-

ди. Серқатнов йўлга тушиб машинани бир четга олди-да, тўхтатди. Унинг уйига боргиси келмас, дўконларини айланишга ҳам ҳафсаласи йўқ эди. Бойвачча ўзини жуда ёлғиз ҳис этди. Тагида қимматбаҳо машинаси, лангиллама уйи бор, кўнгли тусаган нарсага қўли етади, бироқ ҳозир кўнглини оладиган бирор яқини йўқлигини сизди. Бу Нигоранинг ҳам қўлидан келмасди. "Жонга тегди бариси, — сиқилди бойвачча, — шунча мол-дунём бор-у, кўнгли ёзиб маншат қилишнинг билмайман. Уйлашимникига ўғри мушукдай кириб-чиқаман. Бу юришимни бирови билса, устимдан роса масхаралаб кулса керак. Ўл-а, қурумсоқ, шаҳарининг четрогидан уй қилиб қўйсанг, асаканг кетармиди, дейини тайин... Қасрга борсам экан? Тўхта, анави дўди қайси гўрдайкан?" У чўнтагидан телефонини олиб, рақам терди.

— Алло? — деган қўпол овоз эшитилди.

— Излаганда ерининг тагиданам топиб бўлмайди-я, — гапни ўпка-пинадан бошлади Халил бойвачча.

— Сан қидирдингми-ей маний? — пичинг қилди Барон.

— Беш марта қўлингга телефон қилдим. Кўтармайсан, — ёлғонлади бойвачча.

— Ман билмадими. Телефон жим.

— Қасрдасан?

— Ўтирибман, қўйини ёйиб, оппоққинасийний кўкрагига бошийми қўйиб, «Жука» туйингиди!

Халил бойваччанинг Баронга ҳаваси келди. "Шуники маза, гам-ташвиш йўқ, тараллабеод қилиб юрибди. Биров мушугини пишт демайди. Бир ҳисобдан шуники ҳам тўғри экан", — кўнглидан ўтказди Халил.

— Ҳозир бораман. Гаплашадиган гаплар чиқиб қолди.

Бароннинг "Жука" кафеси анча олис — машинада икки соатча йўл. Барон кафеда кам бўлар, онда-сонда, яйрагиси келиб қолса борарди.

Дарвоза олдида уни Бароннинг ўзи кутиб олди. У Халил бойваччанинг келишига дастурхонни янгилатган, сархил мева-чеваларни қўйдириганди. Бойваччанинг кўзи қувнади, Баронга ҳаваси икки қарра ортди.

Улар икки қалаҳдан ароқ ичишди, кайфиятлари кўтарилган маҳал бир йўла тўртта сариқ сочили қиз кириб

келиб, иккиси Бароннинг ва яна иккиси Халил бойвачча-
нинг орқасида турди.

— Булар едириб-ичириб қўядими? — кулди бойвачча.

— Конечно, — деди Барон чап кўзини қисиб, — ийш
кейин. Олдин буларний кўнглиний олайлик, ако Халил.

— Бизнинг ёшимиз қайтган, биттасиям бўлаверади, —
деди Халил бойвачча.

— Ако Халил, ундоқ айтсангийз уят бўладий. Сийз
ёшсийз.

Лўлининг гапидан кейин енгил кулги кўтарилди. Бой-
вачча орқасида турган нозанинлар билан яйраётганида туй-
қудан қизимни эслаб қолмай, деб Бароннинг илтифотини
кутмай қалаҳини икки марта тўдириб сипқорди. Кайфи
таранглашди. Бегона ўйлар хаёлидан кўтарилди. Сарик со-
чили жонларини белидан қучиб, Барон кўрсатган “гўшан-
га”га равона бўлди. Кўнгли ёзилган бойвачча бироз то-
лиққанини сезди ва чўзилиб анча вақт қимирламай ётди.
Ташвишларни тамом унутиб, танида ҳузур-ҳаловатни ҳис
ётди. Кейин мириқиб чўмилиб чиқди-да, Барон билан
ичкиликбозлик қилган хонага қайтди.

— Қанийди, ҳар кунинг шундай ўтса... — деди у қарта-
ни чийлаётган лўлилар “қирол”ига.

— Бўладий, озгина иш, кейин маншат, — деди Барон
бошини кўтармай.

Лўлининг бошини кўтармай гапиргани бойваччага оғир
ботди. “Ким бўлибсанки мен билан бунақа гаплашасан?
Падарингга лаънат, тиланчи, ялоқхўр!” — дея уни ичида
янади.

— Тўғри айтасан, иш эслан чиқмаслиги керак. Аммо
охирги пайтлар ишнинг мазаси қочди-да. Банкка пул бор-
май қолганига ҳам анча бўлди-ёв, — деди Халил бойвачча.

У Швейцария банкидан ўзига ҳисоб рақами очган, топ-
ган пулини Россияга, ундан тўғри ўша ҳисоб рақамига
ўтказарди. Жамғармаси миллионнинг тағига бориб қолган-
ди.

— Бу сафаргисий қийинроқ, ако Халил, — деди Барон,
— партияний клент кутгон, бийз жўнатолмагон. Танийш
керак, ако Халил.

— Мол қаерда? — деди бойвачча жиддийлашиб.

— Тожикистонга.

— Кўпми?

— Иккий қоп.

— Кўп. Ўзбекистон орқали ўтказиб бўлмайди. Аввал
Туркменистонга ўтказиш керак. У ерда йўл бор.

— Сизга одам бормий Туркменистонга?

— Топамай.

— Бийр ҳафта.

— Муҳлат кам.

— Сийзга ёрдам берадиганлар бор, — деди Барон ва
бўсагада икки қўлини кўкрагига занжир қилиб турган йи-
гитга ишора қилди.

Ордан бир ҳўплам чой ичгунча вақт ўтмай, узун-қисқа,
семиз-ориқ етти нафар йигит кириб келди. Уларнинг жус-
саси ҳам, афт-ангори ҳам турлича эди. Бойвачча эринмай
уларга бирма-бир назар солиб чиқди. Туркларининг совуқ-
лиги унга маъкул тушиб, “Булар билан иш қилса бўлади”,
деган қарорга келди. Барон атай қараб кўриб қўйсин, де-
ган маънода орага гап суқмади, зимдан бойваччани куза-
тиб, юз-кўзидаги ўзгаришни илғамокчи бўлди. Бироқ Ха-
лил бойвачча шумлик қилди. У бу пайтда рўпарасидаги
одамни синчиклаб ўрганар, кўз қарашларини эса яшира
биларди.

— Булар камлик қилмайдими? — деди бойвачча “иш”и-
ни якунлагач.

— Ако Халил, ўзингийзний одам бор-ку, қўшасийз, —
мийинида кулди Барон.

Шу пайт костюм-шим кийиб, бўйинбоғ таққан, сочини
тап-тақир қилиб олдирган йигит хонага югуриб кириб,
Бароннинг қулоғига шивирлади. Лўлининг ранги бироз
ўзгарди, кўзларини юмиб бошини қимирлатди. Халил бой-
ваччанинг кўнглига шубҳа оралади. “Нима қилишмоқчи
булар? Мабодо мен ҳақимда бирор ножўя гап топиб келма-
димикан бу қал?” — хаёлидан ўтди унинг. Хабарчи қалди-
ни ростлади, Барон қўли билан “Олиб кел”, дея ишора
қилди.

Тақир бошли йигит югургилаб ташқарига чиқиб, қўлида
катта елим халта кўтариб кирди.

— Оч! — деди Барон қўлини асабий сермаб.

Йигит халтани тагидан ушлаб бир силтаган эди... қонга
бўялган одам боши “тап” этиб ерга тушиб думалаб кетди.

Халил бойваччанинг кўзлари косасидан чиққудай олайиб, вужудига титроқ кирди...

...

Ялғинишдан фойда йўқлигини билгач, қиз бақирришга тушди: "Шундай қилсам, мени қўйиб юборишар", дея умидланарди у. Лекин акси бўлди.

— Учир овозингни! — бақирди ҳайдовчининг ёнида келётган йипит ортига ўтиришиб.

Наргиза "дола-вой"ни авжига чиқарди. Ёнида ўтирган йипитлардан бири унинг юзига тарсаки тортиб юборди. Қизнинг кўзидан олов чиқиб кетди, уни учди-ю, энди ичига машинанинг ҳалокатга учрашини илтижо қила бошлади, бироқ тилаги ижобат бўлмади. Машина катта тезликда шаҳардан ташқарига чиқиб кетди.

Улар даъво ҳовлига етиб келгач, тўртала йипитнинг учтаси галма-гал билакларини резина тасма билан тортиб ўраб, томирларига укол қилишди. Шундагина Наргиза гисҳванлар қўлига тушиб қолганини, энди соғ чиқиб кетолмаслигини билди. У чиқмаган жондан умид қабилида шерикларининг "иш"ига қўшилмай, қўлидан ушлаб уни тегнага тортиқлаётган йипитга ҳозир "бетоб" пайти эканини, бундай пайтда "юк" кўтариб қўйса, бир умр ногирон бўлиб қолишини айтиб ёлворди. Бироқ йипитнинг кўзида шафқат ўрнига, шаҳват ути туркирарди.

— Бунақасини ҳали кўрмаганман. Бир синарканмиз-да, даҳшат! — деди у қийқириб ва қизни иккинчи қаватга сулраб кетди.

Йипит ётоқ эшигини очганида, Наргиза ўзини тақдир измига топшириб қўйганди. Укаси касалхонада ўлим билан олишиб ётмаганида бошқача йул тутар, ўзини ўлдиради. Мабодо қизлик шаъни булгангудек бўлса, барибир Бобур соғайгач шундай қилади. У шундоғам турмуш ташвишлари эғовлаб ташлаган онасини уйлади. Бобур оёққа туриб кетган тақдирда ҳам қизининг ўз жонига қасд қилишига чидаётмайдиган, омонатини ажалнинг қўлига топширади-қўяди. Наргиза иккиланар, тақдирига, ўзининг шундай истарали, гузал бўлиб яралганига ўкинарди.

Ётоқда лўлесифат қизни кўриб, унинг юзи ёришиб кетди. Карахт аҳволдалигиданми, йипит билан лўли қизнинг гаплари қулоғига кирмади. Фақат рўпарасидаги қизнинг:

— Сан бунга ким? Қиямий? — деган сўровини эшитди, холос.

Наргиза уйқудан эди тургандай бир муддат қаловланиб қолди.

— Ўйнаш бўлсайми, саний нега сулраб келдими?

— Опажон, — деди у нажоткорини топганидай жовдираб,

— булар наркоманлар экан, йўлдан мени машиналарига бошиб бу еққа олиб келишди. Пастда яна утгаси бор, мени кўтқармасангиз ҳошимни тараб, улар сиёним турганини!

Лолашнинг эгилгани, Лаюкат айтмоқчи, "дурандустет" кийим унинг ёшини Наргизадан каттароқ қилиб кўрсатар, Наргизанинг лўли қизни "опа" дегани бонси шунда эди.

— Ибий, шундайчамий, ман саний...

У гапларини гўлаломлади. Пастки қаватга тушиб кетган йипит кўзлари қисилиб кетаётган шеригини эргаштириб чиқди.

— Башара, мунга қара, яна биттаси ўз оёғи билан келибди, битта қаравотда иккитамиз иккови билан маншат қиламиз, "дола" чиқади! — деди у гандираклаб турган ўртоғига.

— Қани биттаси? — сўради кўзлари юмилиб кетаётган йипит.

Унинг афт-ангори "башара" деса деғулик, юзига тушган ҳуснбузарни сиқаверганиданми, башараси шудгорланган ердай унқир-чўнқир бўлиб қолганди.

— Келгандан игна санчмаларинг девдим-ку! — тўнгиллади йипитларнинг тетикроғи шеригига. — Лўлисиям бўловрадимми?

Башара "фарқи йўқ" дегандек қўлини силтади.

— Ҳай, хумкалла, — бақириб берди шу пайтгача тоқат қилиб турган Лола портлағудай бўлиб, — оғзимний чаккасийни кўрдингмий?! — у лабини бармоқлари билан буриб кўрсатди. — Биттасий биёлан мушплашдийм. Қонийга бўядийм, ҳозир санингам каллангиний қатигиний чиқараман.

Йипит бошини орқага ташлаб хохолади ва аста Лолага яқинлаша бошлади.

— Манга тегийнма, манийм одамийм бор! — бақирди қиз ортга тисарилиб.

Йипитнинг қулоғига гап кирмасди.

— Мансур, — деди ортда турган Башара, — сеники энди менгами?

— Билганингни қил! — деди Лоланинг устига бостириб келатган Мансур ўртоғининг гапига эътибор бермай.

— Манга тегийсанг, етти пуштиинг куядий! Отанг бийлан онанг ўладий! — деди титраб Лола.

Шу маҳал қарсиллаган товуш чиқди ва Башара “Ваҳ!” деб юборди. Мансур шарт ортига ўгирилди, Башара ерга қапишиб, икки қўли билан бошини чангаллаб қолган, бармоқлари орасидан қон сизарди. Наргиза Мансурга тикилиб қотиб турар, аъзойи бадаини “қалт-қалт” титраганидан қўлидаги ваза тушиб кетгудай эди. У ўзига ташланган Башаранинг бошига Мансурнинг отаси Туркиядан олиб келган осори-атиқа — қадимги қимматбаҳо ваза билан туширган-ди.

— Нима қилдинг, ифлос! — Мансурнинг кўзи олайиб кетди. — Қўлингдаги матоҳ сендан қанча қиммат туришини биласанми?!

— Агар қўйиб юбормасанглар, ҳозир чил-чил бўлади! — лаблари титраб бақирди Наргиза. Унинг пўписаси ялинишга ўхшаб кетарди.

— Онанг...

Мансурнинг сўкиши бўғзида қолди, Лола унинг ўгирилганидан фойдаланиб, бўйнига чанг солди. Кутилимаган хужумдан Мансур довдираб қолди.

— Ҳай, қийз, — қичқирди Лола, — бошийга ур!

Мансур энди олдида ташланган қизнинг ҳамласига чап бермоқчи бўлиб типирчиларди. Лола унинг бўйнидан чайир қўллариини утказиб олиб, бор кучи билан бўғишга тушди. Мансур уни устидан ошириб ташламоқчи бўлиб қўлидан тутган эди, Наргиза унинг пешонасига қўлидаги ваза билан туширди. Мансур “Ваҳ!” деганча кулаб тушди.

— Вой! Улдириб қўйдим! — қўрқиб кетиб, дағ-дағ қалтирай бошлади Наргиза. — Шўрим курсин, энди нима қиламан?!

Шу пайт унинг қўлидаги ваза полга “қарс” этиб тушди-да, чил-чил бўлиб кетди.

— Баттар бўсини, қочамийз! — деди Лола ва Наргизанинг қўлидан ушлаб эшик томонга тортди.

Пешонаси ёрилиб, юз-кўзи қонига беланган Мансур

қизларнинг эшикдан қочиб чиқиб кетишадиганини гира-шира илгари. Сўқмоқчи бўлиб оғзини жуфтлади, овози чиқмади. У ҳушидан кетаётганди.

Қўрқув ғолиб келиб, қизлар пастки қаватга югуриб тушиб қолишганини сезишмади. Бу пайтда Мансурнинг ҳам-товоқлари нашанинг кайфидан, ўзлари айтмоқчи, “жаннатда кезиб юриншарди”.

Қизлар уларнинг ёнидан ўтаётди бир зум тўхташди. Наргиза хавотирланиб Лолага қаради.

— Ўлиб қолишган, — деди Лола қўлини силтаб ва эшик томон илдам юриб кетди. Кетидан Наргиза эргашди. Наргизанинг юраги ҳаприқар, гўё лули қиздан бир қадам ортда қолса, напавандлар етиб келиб, уни ушлаб қоладигандай туйиларди.

Лола дарвоза табақаларини оча бошлади.

— Нима қилаяпсиз? — ҳайрон бўлди Наргиза. — Анавилар келиб қолишди-ку!

— Сан мошийн ҳайдайсанмий? — деди Лола унинг гапини жапобсиз қолдириб.

— Адам ешлигимда озроқ ўргатганди, — деди Наргиза энди унинг нима қилмоқчилигини фаҳмлаб, — лекин тез ҳайдолмайман.

— Секунд ҳайласаям бўладий.

Наргиза қўрқа-писа машинани ўт олдириди, калитни қаттиқ бураб юборди, шекилли, оппоқ “Нексия”нинг мотори бир зўрқиди. Қиз шошиб қўлини калитдан олганди, моторнинг товуши текис нафас олаётган одамдай, меъерига тушди. Бироз хотиржам тортган қиз машинани секун жойидан қўзғатди.

Катта йўлга чиқиб олганидан кейин ҳам у тезликни оширмади, “Нексия” тошбақадай имиллаб кетаверди. Лола аввалига йўлга қараганча жим кетди, бироқ анча йўл бо-сишгач зерикди чоғи, рулга ёпишиб олган Наргизага қараб қўйди-да, сабри чиламай:

— Ҳай, шафёр опа, ийла-ийла ҳайданг, тошвоқаям бийздан тез кетадий, — деди кулимсираб.

Унинг ганидан Наргиза завқланди, мийиғида жилмайиб, лули қизга бир қараб олди.

— Эссийз, — деди Лола ҳам унинг қилиғидан кулиб, —

ман шафёрга ўқимаган-да, бўйлмаса самалётний қолдирай-дим.

— Уйга етиб олайлик, ўргатиб қўяман.

— Шундайча ҳайдашгамий? Керакмас. Укамни аравасий бор. Ҳангий эшлагийга тақадий. Шуний мийнаман. Бийр чангимда қолдийрай саний, бийр қолдийрай, ҳамма тамо-шо қилсийн.

Наргиза ҳанги эшакни чоптириб аравада кетаётган Ло-лани кўз олдига келтириб кулиб юборди. Бир зум кўрган азоблари унут бўлди, чуқур нафас олиб тагин лўли қизга қараб қўйди-да, газни қаттиқроқ босди. Машина ўкириб, тезлиги ошди.

— Шундайча хиллани босиб тур бунга. Тез чопадий, — деди Лола.

— Каттароқ тезликка олишга кўрқяпман. Бошқаролмай қоламан... Айтганча, ҳали танишмадигам, исмийз нимай-ди?

— Лола.

— Меники Наргиза... Лекин-чи, сизни учратганим зўр бўлди-да. Энди шарманда бўлдим, деб ўйлагандим.

— Нийма, санга йигийт киший мошинага чиқ деса, мийниб кетаверасанми?

— Эй, опа, — деди Наргиза хўрсиниб ва бўлиб ўтган воқеаларни бирма-бир гапириб берди.

Лўли қиз унинг гапларини булмай диққат билан эшит-ди. Кейин афсусланиб, худди қари лўлилардай бошини сарак-сарак қилди:

— Мандан оз қийналибсан, барибийр. Маний ташви-шийм кўп. Саний ёшинг неччига? — деб сўради.

— Ўн тўққизга кираяпман.

— Ибий, манга опайкансан-ку. Ман ўн еттийгаман!

Наргиза бироз хижолат чекди-ю, бироқ буни сездирмас-лик учун йўлга қаттиқ тикилди.

Оралан ўн лақиқалар ўтиб, лўли қиз яна тилга кирди:

— Маний уйга борсам ўлдиришадий. Бизга “закон” ямон. Сийзга яхший, уришадий, тамом, — деди у ўйчан.

— Нима айб қилиб қўйгансиз? — ҳайрон бўлди Наргиза.

— Эй-й, опачам, сийз сўраманг, ман айтмай! Айтсам ерга қўшилиб осмон ёниб кетадий, кейинроқ би-йр айта-

ман. Бугунча манга ётоқ берсангийз, шуни сийзга илтимос қилмоқчийдим.

Наргиза Лоланинг илтимосига дарҳол рози бўлди-ю, кей-ин ўйланиб қолди: “Ўзи лўли қиз бўлса. Ким билади, миясида нима уйи бор? Уйимизда қўлга иллингүлик бирон нима йўг-у, барибир... Айтмоқчи, у ёқларда бу қиз нима қилиб юрган экан? Ўзи, унинг олдида қарздорман-у, яна нималарни ҳасл сураяпман, мен аҳмоқ?! Агар бу қиз уйи-мизни кутариб кетсам ҳақи бор. У мени қутқарди-ку!” Наргизанинг лўли қизга меҳри жўш урди. Беихтиёр Лола-га ўғирилиб:

— Раҳмат, — деб қўйди майини оҳангда.

Унинг “раҳмат”ини ўзича тушунган Лола бошини сил-киб жилмайди.

Улар тахминан яна бир соатдан мўлроқ юрганларидан кейин Наргиза машинани йўл четига олиб тўхтатди. Лола-нинг ажабланиб қараганига:

— Яна юз метрча юрсак, ГАИ пости келади, — дея жавоб қилди.

— Нийма бўптий?

— Мошина бизникимас-ку. Ўғирлаб қочгансизлар деб қамаб қўйишади. Менинг ҳайдашга ҳақим йўқ. Яхшиси тушамиз-да, постни айланиб ўтамиз. Кейин биронта такси тўхтатиб, уйгача етиб оламиз.

Уларни тақдир яна бир марта сийлади. Қизлар машина-дан тушиб ҳали ДАН постини айланиб ўтмасларидан, йўл четига қолдиришган оппоқ “Нексея” ёнига жигарранг “Опел” келиб тўхтади. Ундан бақбақаси осилган, тақир-бош, қориндор бир одам тушиб, «Нексея»ни айланиб қара-ди. Бу кимса собиқ амалдор, нафсини тиёлмай лавозими-дан урилиб, тadbиркорлик қилиб юрган, онда-сонда Барон билан енг учуда иш қиладиган Мансурнинг отаси Эгамқул Тўхтаевич эди. Унга қизлардан калтак еган ўғли қўл теле-фонни орқали кўнгироқ қилиб, иккита безори қиз ҳужум қилиб, машинани тортиб олишганини айтганди. Эгамқул милицияга хабар бермоқчи ҳам бўлди, бироқ ўйлаб туриб ниятидан қайтди. Чунки можаро авж олса, ўзининг чигал ишлари ҳам очилиб кетишидан чўчиди.

Эгамқул Тўхтаевич ўғлининг «тойчоги»ни синчиклаб кўриқдан ўтказиб сўнг рулга ўтирди ва туйқус кўзи ка-

литга тушди. Калитни оҳиста буради-ю, капалаги учиб кетди...

Қизлар тонг бўзариб келаётган бир паллада Наргизаларнинг уйига етиб олишди. Улар ҳолдан тойганди, оёқларини судраб түртинчи қаватга чиққунча тиллари осилиб қолаётди.

Лолани ошхонадаги столга ўтқизиб Наргиза газга чой қўйди-да, ўзи ювиниш хонасига ўтди. Кийимларини бир-бир ечиб ташлай бошлади. У ўзининг қоматини томоша қилишни яхши кўрарди. Оппоқ бадани, хипча белига қараб, ўзига-ўзи мафтун бўлар, ойнага тикилиб тўймасди. Қиз танасининг кўкариб кетган жойларига кўзи тушиб, йиғлаб юбораётди. Ошхонада ўтирган лўли қиздан тортинди эҳтимол, пастки лабини қаттиқ тишлади. Лат еган жойларни нозик бармоқлари билан авайлаб силаб бирпас тургач, илиққина сувга кирди. Унинг танаси яйраб кетди. Қиз баданида югуриб пастга юмалаётган сувдан лаззатланиб кўзларини юмганча "оҳ" тортиб юборди...

— Вай, Наргиз! — деди Лола эгнига ялтироқ кўк халат кийиб ювиниш хонасидан чиқиб келган қизга кўзлари ёниб қараркан, — бунча чийроқлисан!

Гоҳ "сиз"лаб, гоҳ "сен"лаб гапирётган лўли қизнинг гапидан Наргиза минггидеда кулди.

— Сенинг ўзинг менданам чиройлисан, — деди у ҳам сенсираб, — битта ювиниб чиқ, унгача сенга ўзимнинг кийимларимни тайёрлаб қўяман.

Илиққина сувда маза қилиб ювиниб чиққан Лола сочларини қуритгичга тутиб олгач, Наргизанинг бежиримгина кийимларини кийди: энди унинг лўлилигини билиб бўлмасди! Майини сочларини эҳтиётлаб тараётганида, Наргиза ортидан келиб кучюқлаб олди:

— Агар ўғил бола бўлганимда, лўлилигингга қараб ўтирмасдан уйланиб олардим, — деди.

Бу гапдан қизлар баравар хандон отиб кулишди ва Лола чаққон угирилиб, Наргизани маҳкам кучди.

Шундан сўнг улар овқатланишиб, қуёш деразадан мўрадай бошлаганда ухлагани этишди.

Лола уйқусида туш кўрди. Катта гулзорда юрганмиш. Унгу сўлида чаман бўлиб очилиб ётган атиргуллар, осмон-

да бир гала оппоқ кабутар гоҳида пирпираб пастлаб учар, унинг бошига тегай-тегай деганда бирдан кўтарилиб кетармиш. Лола ҳайрон, ҳеч тушунмас, пастлаётган қушларнинг биронтасини тутиб қолиш учун қўлини осмонга чўзар, аммо сира ушлаб қолиолмаскан. Бир маҳал қаерланам катта қора қалхат пайдо бўлиб, шунақанги шилдат билан учиб келиб кабутарларга ташланган экан, бир йўла бешта кабутар қанотлари қайрилиб, гуллар устига қулаб тушибди. Лола уларни олиш учун қанча югурмасин, ҳечам етолмас, оёқлари жойидан жилмасмиш. Шунда у аламига чидолмай йиғлаб юборибди...

— Лола, сенга нима бўлди, нега йиғлаясан? — деди аллақачон уйғониб овқат қилишга ҳам улгурган Наргиза лўли қиз ухлаётган каравотнинг бир четига ўтириб, унинг сочини силаркан.

Лола чўчиб уйғонди ва бироз қарахтланиб ўтирди-да:

— Қушларний ўлдирдий... — деди талмовсираб.

— Туш кўрдингми? Қўявер, тушга нималар кирмайди. Қуй, йиғлама, яхшиси, энди, хоним, ўрнингиздан турингда, ювиниб келинг, овқатланамиз. Вақт аллақачон пешиндан ўтиб кетди, ойим бечора кўзи түрт бўлиб ўтиргандир, — деди Наргиза жилмайиб.

Тақдир тақозоси билан опа-сингилдай бир-бирига меҳрибон бўлиб қолган икки қиз тушлик қилиб олишди, сўнг Наргиза укаси ётган касалхонага овқат олиб кетди. Лола бирга бормоқчи бўлганди, "опа"си унамади. "Сен шу ерда ўтира тур, бугун укамнинг ёнида қолиш менинг навбатим, ҳозир бориб келаман-да, кечга томон сениям олиб кетаман. Энди бирга бормасанг, бир ўзим кўрқаман", деди Наргиза.

Наргизани жўнатиб, Лола телевизорни қўйди, ҳинд фильми кўрсатилаётган экан. У кинони кўрмоқчи бўлиб, телевизор қаршисига жойлашиб ўтириб олди. Бироқ фильмнинг охири экан, дарров тугаб қолди. Ҳаммасини кўролмаганидан асабийланган қиз телевизорни учирди ва ўрнидан туриб шкафага тахлаб қўйилган чойнак-пиеаларнинг гулларини томоша қилди. Беҳосдан пиеалардаги атиргуллар тасвири тушида кўрган гулларни ёдига солди. Хаёлан уларни таққослаб турганда шкафнинг бир четигаги турган альбомга кўзи тушди. Иккиланмай альбомни қўлига олиб,

ерга ўтирганча варақлай бошлади. Наргизанинг болаликда тушган суратлари. Бир суратда Наргизанинг ёнида ўзи тенги болакай жилмайиб турибди. Ҳарчанд уринмасин, қаерда кўрганини эслай олмайди. Бироз паришон ҳаёл билан Лола альбомнинг кейинги бетларини варақлади. Ва ногоҳон... ўзи бозорда дуч келган йигитнинг суратига кўзи тушди. Бу боланинг расми қаердан келиб қолган экан? Ким бўлади у Наргизага? Аварияга учраган укаси шумикан? Ёки бу бола унинг севганими? Наргиза билан ачомлашиб ҳам тушибди... Бу ўйлардан Лоланинг юрагида рашк алангаси пайдо бўлди. Альбомни дуч келган томонга отиб юбориб, гилам устига чўзилиб ётиб олди. Кўзини юмиб, бироз ҳаёл сурди. "Жинни бўп қопсан, Лола, — деди ўзига-ўзи. — У бола ёмон, мени ер билан битта қилди. Сарсон-саргардон юрганимга ўша сабабчи. Наргиза бўлса менга уйидан жой берди, эгнимга уст-бош берди... Бўлди, тамом, энди лўлилик қилмайман. Бировнинг ёнига тиланиб бормайман. Наргизага илтимос қилиб иш сўрайман. Ўзбекча гапиришни яхшилаб ўрганиб олсам, биров мени лўли деб ўйламайди. Кейин ўзбеклардан йигит топиб, ўшанга турмушга чиқаман..."

— Хоним ўзига-ўзи нималар ҳақида гапиряптилар? — деган овоз Лолани чўчитиб юборди, у ўрнидан сапчиб туриб кетди. — Жиннивой, — гапини давом эттирди хонага сездирмай кириб келган Наргиза Лолани эркалаб, — нималар деясан?

— Манга иш топийб бейр. Ишлайман, — деди лўли қиз кутилмаганда. — Бошқа бундайча юрмайман.

— Нимага бирданига бундай қарорга кеп қолдинг? — Наргиза сумкасини ерга қўйиб, унинг ёнига чўкди.

— Ишлагийм келотий.

— Яхшигина иш бўлса мен ҳам ишлардим. Лекин қаерга бормай, муаммолар бошимга қордай ёғилади...

— Немага?

— Йигитлардан, умуман, эркак зотидан безор бўлиб кетдим. Қаерга бормайин, ошиқ чиқади. Бир қарасанг, қап-катта, кўринишидан туппа-тузук одамлар. Иймонсизлар, мақсади мен билан бир марта бўлса ҳам ишрат қилиб қолиш. Кейин менинг ҳаётим нима бўлади, бу билан уларнинг иши йўқ...

— Буний сабабий, ман санга айтсам, чиройлийсан!

— Ҳамма бало шунда-да!

— Кийим боқадий сийзний?

— Шу пайтгача укам бечоранинг бир ўзи ишларди. Онам иккимизни едирарди, ичирарди, кийинтирарди. Шунгай кўз тегди. Ишқилиб, соғайиб кетсин.

— Яхши эканмий?

— Ҳа, кечагидан бир оз тузук. Лекин ойим бечоранинг бир кунда кўзлари киртайиб қолибди. Яхшиям, кечаги ҳайвонлардан эсон-омон қутулиб кетдик, бўлмаса ойим ажалдан беш кун бурун ўларди.

— Ҳай, ҳай, опосий, бундайча гапларний айтманг. Фаришталар ҳамма гапга овмин айтишадий.

Наргиза жилмайди, лўли қиз бўлсаям Лола билан гаплашиб унинг кўнгли пича ёзилганди.

Кеч кира бошлаганда улар ўзларига оро беришиб йўлга чиқибди. Касалхонага етиб боришганда шом қоронғиси ёйилганди. Наргизанинг юраги негадир безовта ура бошлади: "Ишқилиб, укам омон бўлсин-да, жонини худо асрасин", дея кўнглида тинимсиз илтижо қиларди. Касалхонага кириб, йўлак бўйлаб бораётиб жон қулоғи билан укаси ётган палатадан чиқаётган товушни илғашга уринди. Ҳаёлида эшиги очик палаталардан чиқаётган товушлар онасининг фиғонли поласига ўхшаб кетади. Наргиза эшик тутқичини илгис тортганини ўзи сезмай қолди. Ичкарида, ўғлининг каравоти ёнида бошини қўйи солиб ҳаёл суриб ўтирган она эшикнинг тарақлаб очилганидан чўчиб тушди. Қизини кўргач, ёқасига туфлаб:

— Нима бало, — деди ҳадиксираб, — ортингдан ёв қувлаб келаяптими?

— Укажоним яхшими? — Наргиза онасининг гапига жавоб бермай сўради.

— Хулога шукур, ҳозиргина мен билан гаплашди. Ҳаёлиям жойига келди. Сизларни қийнаб қўйдим, деб узр сўради. Болагинам ақили-да, ўзи.

"Хайрият-ей!" енгил тин олди Наргиза ва аввал онасининг юзидан, кейин укасининг очик пешонасидан ўпиб қўйди. Лола ичкарига кириб, эшик ёнида қаққайиб турарди.

— Бу менинг дугонам, — уни онасига таништирди Наргиза.

— Кел, қизим, кир, — деди аёл бесаранжомланиб.

Қиз ийманиб бир-икки қадам босиб тўхтади. У кирганидаёқ Наргизанинг онасига салом берган, лекин аёл эшитадиган аҳволда эмасди. Шу боис, орага бироз ноқулайлик чўкди.

— Исми Лола, ниҳоятда ақили қиз, — таърифлай бошлади уни Наргиза.

Аёл илгари қизининг бу дугонасини кўрмаганди, устига-устак, унинг салом бермагани ҳам ғалати туйилди. Энгига Наргизанинг кийимларини кийиб олгани эса аёлни янада ажаблантирди.

— Яхши, яхши... — бош силкиб қўйди аёл.

Шу лаҳза ҳаёлидан: «Тагин ўғлимнинг суюклиси бўлмасин», деган ўй ўтди-да, қизга тагин, бу сафар синчиклаброқ, бошдан-оёқ разм солди. Аёлга унинг саҳт-сумбати маъқул тушди-ю, безрайиб тургани ботмади. Лоланинг:

— Ўғлингиз яхши бўп қолдимий? — деган сўроғидан кейин эса аёл буткул тахта бўлиб қолди. «Қурмағур қизим кимни бошлаб келди?» дея ҳаёлидан ўтказиб, қизига свқараш қилиб қўйди.

Онасининг юзидаги ўзгаришни илғаган Наргиза:

— Ойижон, сиз қоронғи тушиб қолмай тезроқ уйга етиб олинг. Ўзиям роса чарчаб кетдингиз. Эрталабдан ўрин алмашсак бўларди, унамадингиз, энди дугонам билан укамга қараб турамиз, — деди.

— Майли, болам, — аёл оғриниб жойидан қўзғалди, — бир ҳисобдан дугонангни олиб келиб яхши қилибсан, кўнглим хотиржам бўлади.

Аёл қизи билан чиқиб, ташқарида Лоланинг кимлигини суриштирмоқчи эди, Наргизага дугонаси ҳам эргашди.

Қизлар қайтиб кирганида Бобур уйқудан уйғонганди. Уни кўриб Наргиза қувониб кетди. Аммо у қувончи узоққа чўзилмаслигини ҳали бilmас, чунки Бобурни Дониёр билан адаштирган Бердимурод унинг учун зимдан ажал пиҳогини чархлаётганди.

...

Хосият биби Лоланинг йўқолиб қолганидан беҳабар эди. У Бароннинг пўписасидан кейин «тили чиқиб қолган»

қизни бир ёқли қилиш ниятидан иложсиз қайтди. Шу боис, уни қилдиртирмади. Оғзига тикилиб, буйруғини кутиб турган қавмининг хотинларига «каттакон»нинг пўписасини билдирмаслик учун илжайиб қўйди. Хотинлар ҳам унинг юзи тундлашиб, кейин еришганини кўриб хушомадомуз тиржайишди.

— Шу дафъа Бароннинг гапини икки қилмай, ўша ойимчага тегинмадим. Кейинги гал Барон тугул бошқаси бўлсаям қонини ичаман, — деди Хосият биби сир бой бермай.

Унинг гапларидан, айниқса, хабаркашлари шодланишди ва Лоланинг тагин тилидан илғинишини пойлаб кутадиغان бўлишди.

Кечки пайт Хосият биби уйига қайтаётганида ўзини қандай кўргилликлар кутаётганини билмасди. У ҳаммадан олдин уйига бориб, гўлдайиб ўтирган Лолани «чақиб» олиш пайида эди.

Уйига кириб, ландовур, қўлидан битни ҳам ўлдириш келмайдиган эрининг овқат қилиб қўймаганини билгач, ҳаёлидан Лола ҳақидаги ўйлар кўтарилиб кетди.

— Молга ўхшамай ўл, ҳайвондан тарқаган, ҳозир чавақлаб ташлайман! — бўкирди эрининг оғзидан бирор егулик тайёрламагани ҳақидаги гап чиқар-чиқмас.

— Ман... — эр энди оғзини жуфтлаган эди, бошига бало ёғилди.

— Сандан мани ахлатим авлиё, онангни!.. Ҳароми, исқирт! — дея Хосият биби ҳовлининг ўртасида ётган темир таёқни қўлига олиб, эри томон югурди.

Шу маҳал уйга Бароннинг тўрт йигити олдинма-кетин бостириб кирди. Хосият биби уларни кўрди-ю, жойида таққа тўхтади. Эрининг эса юзига қон югурди.

— Лола қани? — деди биринчи кириб келган, қоп-қора барзанги йигит қалин қошларини чимириб.

— Орқасини томга қаратиб ётгандир уйида, — деди Хосият биби ичидан зил кетганини билдирмасликка тиришиб.

— Уйида йўқ, — деди ҳалиги йигит ўқрайиб, — ҳеч ким кўрмаган, ҳеч ким билан маҳаллага келмаган!

— Бўлмаса юргандир-да биронта уйнаши билан ялло қилиб.

— Қайси ўйнаши билан юрганини сен билишинг керак. Топ!

— Ибий, ман топаманми ҳали?! Барон ўйнаш қилмоқчи бўлса, ўзи топсин! — у шундай деди-ю, тилини тишлаб қолди.

Ҳа, Хосият биби лўли маҳалладаги истаган одамни оғзи-га сиққанча ҳақоратлаши, гўрдан олиб гўрга тикиши, ҳатто оғзи-бурнини қонга тўлдириб уриши мумкин эди. Бунинг учун биров унга «ғинг» демасди. Фақат Барондан ажалдан қўрққандай қўрқарди. Аммо нима жин уриб ҳозир тилига эрк бериб юборганини ўзи ҳам сезмай қолди. Ичида аф-сусланди-ю, бироқ энди кеч, ғишт қолипдан кўчганди. Барзанги йиғит кўл телефонида хўжасига кўнғироқ қилиб, воқеани батафсил айтди. Унинг гапларини Хосият биби эшитди-ю, лекин Бароннинг нима деб жавоб қилгани унга қоронғи бўлиб қолди. Кўнғироқ қилган йиғит телефонини чўнтагига солди-да, қўрққан олдин мушт кўтарар қабилида чиранаётган лулиларнинг эрка хотинига ташланди. Барондан шундай буйруқ бўлганини англаб, қолган уч барзанги ҳам Хосият бибига епишинди.

— Пийчоқ билан сўйинглар, манам қутулай бу ялмоғиз кампирдан, манам қутулай! — дея қичқирди Хосият бибининг эри барзангиларни гижгизлаб.

— Ҳаммангилар милисага сотаман! Нима иш қилганларингиларини барини бишаман, бангилар! — қичқирди аёл, гўё шу гаплардан қўрқиб, қўйиб юборишди, деган ўйда.

Аммо бу сафар ҳам у адашганди. Бароннинг одамлари баттар пишқириб кетишди. Бири лўлибошининг оғзига кир латтани тикди, иккинчиси бурнининг тешикларига иккита бармоғини жойлаб юзини осмонга қаратди. Шу пайт орқада турган учинчи йиғит ҳеч иккиланиб ўтирмасдан Хосият бибининг томоғига ўткир тигни тортиб юборди. Аёл хир-риллаб типирчилай бошлади. Лўлибошининг эри воқеанинг бундай тус олишини кутмаганди, кўзлари олайиб ортига тисарила бошлади. Унинг қочишга шайланганини семиз барзанги пайқаб, лапанглаганча югуриб бориб эрининг ёқасидан ушлади.

— Во-ой, манда гуноҳ йўқ. Ман уйдан чиқмаганман, Лолани кўрмаганман! Нима қилса, шу кампир қилган! Ўлдирманглар! Ўзи бу кампирдан қутулсам, сайиш қилиб

бермоқчийди-и-м! — дея кўзидан ёшини оқизиб ялинишга тушди Хосият бибининг эри.

— Кампирнинг аҳволини кўрдингми? — деди барзанги хунук иржайиб.

— Йўқ, йўқ, кўрмадим, бугун у бозордан қайтиб келмаган. Қочиб кетган, ўзига ўйнаш топган, — деди эр мабодо кўрдим, деса, «Ҳали сен гувоҳ бўлмоқчимисан», дейишларидан қўрқиб.

— Маладес, — деди барзанги, — кампирнинг тарбияси зўр буганакан. Агар бировга оғзингдан гуллайдиган бўлсанг, сениям каллангилар оламин. Энди бу ёққа юр!

Барзанги ҳали ақли-хушини йиғиб ололмаган хонадоннинг эркаги бўлган қарияни судраб, жонни узилиб бўлган кампирни тепасига олиб келди.

— Кампирингдан қутулишни орзу қилиб юрган экансан, энди қолган ишни ўзинг бажар. Калласини уз бунинг!

Лўлибошининг эри оёқ-қўли «қалт-қалт» титраб, қўлини пичоққа чўзди. Пичоқни олишга олди-ю, лекин тиззалари букилиб ўтириб қолди. «Шу ишни менга қилдирманглар», илтижоли кўзларини бошида турган тўрт барзангига тикиб мўлтиради.

— Бўл, тез! — деб ўшқирди телефонда гаплашган барзанги.

Улар айтганини қилмаса, кампирининг аҳволига тушиши тайинлигини англаган эр ўттиз йил бир ёстиққа бош қўйиб келган хотинининг ярмигача сўйилган томоғига пичоқ солиб, кўзларини «чирт» юмганча тортиб юборди...

Хосият бибининг уйдаги «қий-чув»ни кўни-қўшнилари эшитишганди. Бироқ ора-сира Бароннинг номи ҳам тилга олингани бонс, биров мўралаб қарашга-да ботинолмади. Эрталабгача тўполон содир бўлган уйда ҳаммаси жой-жойига тушди: Хосият бибининг жасади ҳошаниннг ўртасига кўмилди, қон юқлари қириб олинди, каллани эса қопга солиниб олиб кетишди.

— Бу кампир, — кўзлари бақрайиб қотиб қолган, кўрган кишининг юраги увушадиган қонгалаш каллага ишора қилди Барон, — манний гапимний икки қилгон. Ман кечирини билмагон. Мана кўрдингилар, ака Халий.

— Тушунарли.

— Яхший, — деди Барон. Сўнг шотирларига қараб бамайлихотир буюрди: — Маний иккита булдогийм кечадан берий оч ётибдий, калла гўштиний соғийнгон. Берийнглар, мазза қилишсийн.

Халил бойвачча Барон кўрсатган бу томошанинг маънисини илғади: “Агар энди мен билан алоқани узадиган бўлсанг, сенинг ҳам бошингга кампирнинг кунни тушади”, демоқчи жоҳил бўли.

Аслидаям шундай эди. Барон: “Кўриб қўй, керак бўлса ўзимнинг одамларимниям аяб ўтирмайман. Сен ким бўлсан?” демоқчи бўлганди. Бошқа томондан, бўлилар орасида бир оз обрўси тушгандай туйилган — Хосият биби унинг кўз остига олиб юрган қизи — Лолани ўлдираман, деб пўписа қилганди. Барон бўлибошининг калласи танидан жудо қилинганидан биров хабар топмаслигини яхши биларди, чунки бўли зоти қавмининг ичидаги гапини четга гулламайди. “Сайрайман”, дегани ҳам энди ўзидан кўрқадди.

— Бундай “театр”ни менга кўрсатиш шартмасди. Сенинг кимлигингни шундоғам яхши биламан. Билмаганимда олдинга келмаган, сен билан ошначилик қилмаган булардим, — деди Халил бойвачча ўзига келиб олганидан кейин, норозилигини англатиб қўйиш мақсадида.

— Ако Халийл, бунисий ерунда, бошқалариний сиз кўрмагон.

— Умуман, мен бундай ишларнинг анча-мунчасини қилиб ташлаган бўлсам ҳам, йигитларимга менга кўрсатманглар, дейман. Кўнглим айнийди.

— Сиз позик, ако Халийл, оз-оз кўрийш кера-ак. Кўз урганадий. Майлий, буний кўйинг, ийшдан гаплашайлик. Утказийш сийзининг бўйинингийзга, келишдикмий?

— Фойда-чи?

— Етмин бейшка йигирма бейш.

— О-о, бўли зотини ҳисоб-китобга қаттиқ, деб бекорга айтишмаган экан. Бўмайди, оғайни. Қўшасиз.

Бароннинг қоши чимирилди, бир оз бойваччага тикилиб турди-да:

— Ўттиыз қиламан, — деди.

— Бўмайди, — деди бойвачча яна бошини чайқаб, — эллика элик.

— Нафсиний кам қилийнг, бой, ийшиний кўпий бийз томон. Ўттиыз бейш, бошқа бўмайдий.

Халил бойвачча яна торттишса, Бароннинг кўпроққа ҳам рози бўлишини биларди, аммо бундай қилмади. Икки қоп “мол”нинг фойдаси қанча бўлишини у яхши биларди. Тагин ҳар қопи саксон килограммдан.

— Кўндирдинг, оғайни, — бойвачча қўлини Барон томон узатди.

— Энди ўзингийзга келдингийз, ако Халил. Эртадан одамларингийз ийшга киришсийн.

Бароннинг охирги гапи Халил бойваччага ёқмади. “Падаринига лаънат тиланчи, ҳали сен менга буйруқ берадиган бўлдингми? Шошма, шунақанги куй чалайки, рақсга тушганингни билмай қол”, дея хаёлидан ўтказди бойвачча ўрнидан секин кўзгаларкан.

— Энди бизга жавоб, — деди у босиқлик билан.

Ишни кўнглидагидай битирган Барон ҳам, аҳмоқ бой эртароқ кетсайди, деб турганди. Чунки Хосият бибининг боши кесиб келтирилгани билан Лола топилгани йўқ, шунини ўйлаб у ич-этини ерди.

Халил бойваччани кузатиб қайтгач Барон йигитларини йигди.

— Лола қани? — деди Хосият бибининг бошини кесган йигитдан.

— Маҳалладагиларнинг гапига қараганда, автобуслар турган томонга кетган, шундан кейин уни ҳеч ким кўрмаган. Кампир (Хосият бибини улар шундай аташарди) унинг орқасидан бормаган. Телефонини текшириб кўрдик, охирги марта сизга телефон қилган экан, — булбулигўёдай сайради йигит.

— “Кулоқ” қайси гўрда юрган экан? — ўшқирди Барон.

— Уни кампир суп олиб келишга жўнатган.

— Онангни!.. Маҳаллага бориб “кулоқ”ни топиб кел.

— У шу ерда, — деди йигит, бу сафар Бароннинг кўнглидагини тонганига хурсанд бўлиб.

— Ҳамманг йўқол, “кулоқ”ни олиб келинглар! — Барон столи муштлади. Кейин ўзини юмшоқ диванга ташлади. Муштини пешонасига тираб ўйга толди. Шу фурсатда этаги ер сунурган Лоланинг мафтункор жилмайиши, оҳудай ҳуркак нигоҳлари кўз олдидан ўтди... Барон чидамай ўрни-

дан сапчиб турди. Шу пайт, кўзлари ўйноқлаган "кулоқ" — лўли хотин эшикдан илондай биланглаб кириб келди. Бароннинг кўллари мушт бўлиб тугилди.

— Гапир! — деди таҳдидли овозда, бўйи пастгина, қоп-қора, ориқлигидан кўйлаклари эгнида шалвираб турган лўли хотинга.

— Хўжайин, — деди айғоқчи овози титраб, — гафлатда қолибман. Хосият биби мени чалғитди. Қасққа кетганини билолмай қолдим. Лекин у тирик, шаҳарда, муҳлат беринг, топиб келаман...

— Бор чиқ, кет! — ғазаби тошган Барон Кулоққа ўшқирди ва столдаги ароқ шишадан қадаҳни кулқулатиб тўлдириб, бир зум пешонасини тириштириб турди-да, бир кўтаришда бўшатди "Йў-ў-ўқ, топаман, ернинг тагидан бўлсаям топаман. Ҳамма ишни йиғиштириб қўяман. Лола... У менга керак", дея ўзига-ўзи овоз чиқариб гапирди ва қўлидаги стаканни ерга бир зарб билан уриб чил-чил қилди. У шахд билан ташқарига чиққанида шотирлари тўпланишиб, синарета чекиб туришарди. Бароннинг эшикни тарақлатиб чиққанидан сергак тортишди.

— Ҳамманг бу ёққа кел! — буюрди Барон ва ортига қайтиб, юмшоқ ўриндиққа чордона қуриб ўтириб олди.

Шотирлар битта-битта кириб, унинг рўпарасида доира ҳосил қилиб туришди. Барон йиғитларига синчиклаб қараб чиқди. Ҳали ҳам ўзига ёрдамчи олмай, ҳамма ишни уддалаётгани хаелига келди. "Нега жонимга жабр қиламан? — ўйлади у. — Биттасини ёнимга олсам, зарур ишлар билан шунинг ўзи шуғулланса бўлмайdimи? Буларнинг орасидан қайси бири шунга ярайди? Турқидан буларнинг бари бузоқдан фарқи йўқ. Майли, бирортасини синаб кўраман".

— Менинг неччи ёшга кирганимни ким билади? — савол қотди у йиғитларига.

Йиғитлар дабдурустдан берилган бу саволдан каловланиб, бир-бирига қарашди. Аксига олиб, Бароннинг ёшини ҳеч ким билмас экан.

— Яхши, — деди Барон кулимсираб, — биронганг хўжайининг билан қизиқмас экансан. Ўзим айтай: қирқ иккига. Лекин бўйдоқман. Демак, уйланишим керак. Меросхўр, сенларга сардор тугиб берадиган қиз керак менга. Худди шундайи бор. Лекин унинг ҳозир қаердалигини ҳеч ким

билмайди. Хуллас, лўлиларнинг маликасини топиш керак.

Барон бу билан ўзининг лўли қавмига қироллигини биринчи марта уқтириб қўйди. Шундоғам унинг гапини инкор этадиган жўмарл бу тўдала йўқ эди. Лекин айнан "қирол" сўзи биронта лўлининг миясига келмаганди.

— Ҳозироқ шаҳарга чиқиб қидиринглар, Лолани ернинг тагидан бўлсаям топинглар, — гапида давом этди Барон. — Эртага маҳалладаги бирорта лўли ишга чиқмайди. етти ёшдан етмиш ёшгача Лолани излайди. Қаерда бўлмасин маликани топасанлар. Агар ким менинг гапимни икки қилиб, айтганимни бажармаса, тириклайин терисини ши-ламан. Энди йўқол ҳамманг... Ҳа, Ҳасан, — дея эшик томонга йўналган паканароқ, кўз қарашлари жуда ўткир, йиғирма олти ёшлардаги йиғитни тўхтатди Барон, — сен шу ерда қол.

Ҳасанин у "хизмат"га олганига кўп бўлгани йўқ. Унинг маҳалласи, қариндош-уруғи бошқа вилоятдан Ҳасан лўлиларнинг Барондай зўравони борлигини ёшлигидан эшитган, у билан учрашиб гаплашишга, иложи бўлса қўлида хизмат қилишга тайёр эди. Бир йил бурун уни қидириб келиб топди. Дилида борини тўкиб-солди. Шунда бўлажак хожаси Ҳасанин меҳр билан бағрига олди. Мана, энди у Бароннинг ишончли шотирларидан.

— Нима деб ўйлайсан, эрталабгача тополамизми Лола-ни?

— Тополмаймиз, малика ўзига жой топиб, ҳозир ухлаётган бўлса керак. Йиғитлар овора бўлишади, — ҳозиржавоблик қилди Ҳасан.

— Буни ўзим ҳам биламан. Лекин билиб қўйинглар, Лола топилмаса кунингги кўрсатаман ҳаммангнинг.

— Йиғитлар эртагаям ишлаши керак. Ҳозир чарчатиб қўйсак, эртанги иш оқсаб қолади.

Барон шотиридан айни шу гапни кутганди. "Менга қарши гапирсин, дилимдагини топсин", дея атай уни тўхтатиб, гапга солганди. "Эҳтимол, шундан ёрдамчи чиқар, яна бир-икки синаб кўрай, айтганим бўлса, қандини урсин", хаёлидан ўтказди Барон ва йиғитларни изига қайтаришни буюрди. Ҳасан югурганча ташқарига чиқиб кетди. Бу Бароннинг илк маротаба қароридан қайтиши эди.

Эртасига маҳалланинг бирорта лўлиси тирикчиликка чиқ-

мади. Ҳамма Лолани қидиришга тушди. Хосият бибининг ҳеч ким эсгаям олмади. Гуё бу шадлод аёл аслида бўлмагандай, ундан ҳеч ким жабр кўрмагандай эди. Айниқса, лўлибошининг эри терисига сиғмас, кўчама-кўча Лолани излаб изгир, бир ўйнаб-кулгиси, қаҳвахонага кириб тўйгунича ичгиси келарди. Аммо Бароннинг қаҳридан кўрқиб, бундай қилолмаслигини ўзи ҳам яхши фаҳмларди. Барон лўлилардан бирортасининг ичиб ўтирганини кўриб қолса, Хосият бибининг қисмати бошига тушиши аниқ эди.

...

Бобур Наргизанинг ёнида турган қизга тикилиб қолди. Кўзига бу қиз жуда-жуда иссиқ кўринди. "Ким экан? Бунча чиройли, Наргизага ўхшаб кетаркан. Кўзлари шахло, кичриклари узун, сочлари тўқ қора, қадди-қомаги келишган. Уни аввал кўрганман, лекин... қерда кўрганман?.." Ҳаёсан ўзи танийдиган қизларни эслади, бироқ уларнинг ҳеч бирига ўхшатолмади.

— Сиз... кимсиз? — ниҳоят журъат қилиб сўради нотаниш қиздан. Унинг овози синиқ, заиф чиқди. Қизлар сергакланишди, аммо беморнинг нима деганини илғашмади. Наргиза ўрнидан туриб, ширин табассум билан укасининг ёнига келди.

— Бобуржон, бирон нима дедингми? — сўради меҳрибонлик билан.

— Анави қиз ким? — деди Бобур куруқшаб қолган лабларини тили билан ялаб кўяр экан.

Наргиза Лолага "ялт" этиб бир қараб қўйди-да:

— Менинг дугонам, — деди жилмайиб, — исми Лола, у билан кеча танишиб қолдим. Жудаям ширин, ажойиб қиз.

— Кўзимга таниш кўринаяпти.

Бобурнинг гапидан Лола беихтиёр ўрнидан туриб кетди ва унинг ёнига келиб.

— Сийз маний кўргонмий? — деди кўзи порлаб.

Бобурнинг ҳаёлига лоп этиб бозор, лўли қизнинг садақа сўрагани-ю, қизнинг ранги оқариб пулни қайтариб Бобурга отгани, сўнгра йиғлагани келди...

— Лўли қиз! — деб юборди бемор аранг ютиниб.

Наргиза донг қотди, бир Лолага, бир укасига қаради-да:

— Сизлар танишимисизлар? — деди ҳайратини яширолмади.

— Сийз... — деди Лола ҳам кўзларига ишонмай.

— Мени... Мени... — Бобур зўриқиб гапирарди. — Қар-гаганимизми?

— Йў-ў-ў-қ. — деди титраб кетган Лола, — қарғамадийм. Қарғолмадийм...

Қизнинг кўзи жикқа ёшга тўлди, лаблари билинар-билимас титради.

— Лола! — деди нима гаплигини англаёлмаган Наргиза, — қанақи қарғиш, укам нима деяпти?

— Ҳозийр, ҳозийр, — деб Лола қаддини ростлади ва узун кичриклари пирпираб чуқур нафас оларкан, — ҳалий, сийзга айтганим шу бола бўладий, лекин ман қарғамадийм, — деди хижолатомуз.

— Бу қизда айб йўқ. — деди Бобур. Унинг ҳаяжонлангани кўкрагининг тез-тез кўтарилиб-тушишидан билиниб турарди.

— Илоийм, соғайиб кетсиейн, — эшик томондан келган бу овозни эшитиб, икки дугона ортларига ўгирилишди. Бўсағала уст-боши кир-чир, башараси қоп-қора, кўлида бола кўтарган лўли аёл турарди. Лола уни дарров таниди: Мағфират эди бу аёлнинг исми. Хосият бибининг югурдақларидан. Доним бозорда, лўлибошининг ёнида юрарди. — Болаларининг бахтийга омон бўсиейн, садақа қийлсангиз, куний узун бўладий касалний.

— Бор, йўқол! — бақирди Наргиза жаҳл билан. — Сен етмай турувдией.

— Маний худоний ўзий юбордий, ундай деманг, синг-лийм, бемор одам, садақа берсангийз тузаладий. Омонатгина жоний ўзийга қоладий.

— Бир касалхона қолувди сенлар кирмаган. Шу ерниям булгавдиейлар! — Наргиза сумкачасини олиб, ичини кавлаштирди. Бу пайтда Лола билан лўли аёлни кўзлари тўқнашди, қиз кўзини олиб қочгунча бўлмай, лўли хотин уни таниди, ичида қувониб кетганди. Ахир, бундай омад ҳар кимга ҳам насиб этавермайди. Барон яхшигина суюнчи беради бунинг учун!

— Сийз ҳам берийнг, чиройлий қийз, бахтийнгийз очиладий, — деди лўли аёл Наргиза узатган пулни олгач, юзи

пуштирангта айланган Лолага безрайиб қараб. Қиз нима деярини билмай қолди. Тўрт-беш сўм бериб, тезроқ қутулай деса, на сумкаси бор ва на пули. Бир-икки "чақиб" ҳайлаб солай деса, ўзини бутунлай ошкор қилиб қўяди. У икки ўт орасида қолиб, саросималаниб турганида, Наргиза жонига оро кирди:

— Берганим икковимизники, энди тезроқ бу ердан қорангни учир, бўлмаса ҳозир дўхтирни чақираман, сенга яхшилаб салақа бериб қўяди, — дея Наргиза тарсиллатиб эшикни ёпиб қўйди.

Наргизанинг лўли аёлини ҳақоратлагани Лолага оғир ботди. Ахир, у ҳам ўзини лўли ҳисоблар, тиланчилар авлодидан эканини биларди. Аммо кўнгли чўкканини сездирмади.

— Наргийз, боладийнг, ман ўрнингта бўлганимда, яхшилаб урайдим.

Унга ўқрайиб қараб қўйган Наргиза:

— Қарғиш масаласига қайтайлик, — деди ўзини хотиржам тутишга уриниб.

Лоланинг боши қотди: "Нима қилсам, нима десам гапларимга ишонади?" дея хаёлидан ўтказди.

— Наргийз, ман қарғамаган. Чин сўзийм, биттаям алдаганийм йўқ...

Унинг гапи оғзида қолди. Эшикни кимдир оҳиста чертди, кейин куйдирилган калладай Фатхулланинг башараси кўринди.

— Хонимларга энг илиқ, энг гўзал, энг буюк саломларим бўлсин! — деди у тантанавор оҳангда.

Қизлар бир-бирига қараб олишди. Лола билинар-билинимас лабини бурди. Наргиза эса, зўрма-зўраки жилмайиб эшитилар-эшитилмас салом берди.

— Нега бунча шаштингиз паст? Инсон, айниқса, гўзал инсон ҳаминша хушчақчақ юриши лозим, ўшанда ўзилаган нафосатни узоқ вақт сақлаши мумкин, — деди овозини баралла қўйиб дўхтирд. Сўнгра Наргизанинг ёнига бориб: — Рухсат этинг, — дея қизнинг илтифотини ҳам кутмай нозик, узун, оппоқ бармоқларини ушлади-да, энкайиб лабига босди, кўзини юмиб бир зум лаззат олди. Унинг қўлигидан иккала қиз ҳам ҳайрон эди. Наргизанинг юзи қизарди. Қўлини силтаб тортиб олмоқчи бўлди-ю, лабини

бармоқларига теккизиб турган кимсанинг укасини даволаётган дўхтирлиги ёнига тушиб, Фатхуллага имконият берди.

Дўхтир ўзининг қилигидан хурсанд эди. Ҳаяжонланиб, бу одатини Наргизанинг ёнида турган санамга ҳам қўлламоқчи бўлди-ю, лекин унинг кўзидаги қаҳрни кўриб шаштидан тушди. Эркак кишига ярашмаган қийпанглаш билан Бобурнинг қаравоти ёнига бориб, беморнинг пешонасига кафтини қўйди.

— Тўғриси, Бобуржон, сизга ҳавасим келади, опаларингиздай сулувларни бу дунёда топиши маҳол.

Дўхтирнинг гапидан беморнинг энсаси қотди. Агар соғ бўлганида, Фатхуллани ер билан битта қилиб ташларди-ю, ҳозир иложсиз тишини-тишига босди, сўкиб юборишдан ўзини зўрга тийди. Унинг жим ётганини кўриб Фатхулла руҳланди.

— Сиз, менинг қадрдоним, яқин кунларда оёққа туриб кетасиз, ҳатто кутилганиданам тез соғаясиз. Буни мен, профессионал врач айтаяпман. Сиздай иродаси мустаҳкам йигитларни жуда яхши биламан...

— Уларнинг ҳам менга ўхшаган чиройли опалари борми?! — орқада турган Наргиза киноя билан унинг нутқини бўлди.

Фатхулла илжайиб қаддини ростлади ва ортига ўгирилиб:

— Сиз, Наргизахон, танҳосиз, бетакрорсиз, — деди, кўзи эса лўли қиз томон югурди. "Ваҳ, — деди у ичида, — сенинг ҳам гўзаллигингта гап йўқ. Қани эди имкониятим бўлса-ю, икковингизга ўзимники қилиб олсам!..."

Шу маҳал дераза тикиллагандай бўлди, буни ҳамма эшитди. Хонадагилар деразага қарашди. Ҳатто Бобур ҳам ўгирилиб қарамоқчи бўлди-ю, оғриқдан юзи буришиб кетди.

— Шамол, — деди Фатхулла, бошқаларнинг кўнглини хотиржам қилиш учун. Хаёлида бир пайтлар "бетакрор жозиба соҳиб" деб ўзи кўкка кўтариб мақтаб, мақсадига етгач жозибанинг "кемтик" жойларини кўриб қолиб, кўнгли қолган ҳамшира Одинахон пойлаётгандай туйилди. Бир оз саросималанди. Одинахоннинг навбатчилиги айнан бугунга тўғри келганидан тақдирдан нолинди. Шу зумда: "Қоронғида унга ташқарида бало борми?" деган ўйга ҳам борди.

Туйқусдан дераза ортидан тиржайган қоп-қора башара кўринди-ю, қизлар кўрқанидан барабарига додлаб юборишди.

...

Бердимурод шотирларини касалхона дарвозаси олдида тушириб, ўзи икки юз метрча нарига ўтиб машинани тўхтатди. Машинадан тушмай сигарета тутатди, сўнг ойнадан орқа тарафга бир муддат қараб турди. Зерикди шекилли, машинадан тушиб, у ёқ-бу ёққа юрди, қўлидаги сигарет қолдигини четта улоқтириб, машинага суянганча тевааракка кўз югуртирди. Юраги негадир безовта ура бошлади. У аввал ҳам бундай ишларнинг олти-еттитасини уддалаган эди. Биринчисиди, рости, бир оз довдиради, ҳатто кўрқанидан юраги ёрилаёзди. Ахир, ўз қўли билан илк марта одам қолини тўккан, қон фавворасиди отилаётганини кўриб кўзлари косасидан чиқиб кетди деганди. Кейингиларида туки "қилт" этмади. Бир марта совуқ назар ташлаб индамай кетаверди.

Қотилликларнинг барида у қўшни давлат ҳудудида қўл урганди: "мижоз"ни алдаб пастқам жойларга олиб борар, сўнг "иш"ни битириб, изига қайтарди. Жиноятдан хабар топишгунча у инига етиб келиб, хожасининг мақтовлари-ю мукофотларидан баҳраманд бўлишга улгурарди. Ҳозир қотилликни бошқаларнинг зиммасига юклаган эса-да, негадир юраги гаш, кетма-кет сигарет тутатарди.

Бердимурод яна бир марта атрофига синчиклаб назар солаётганда узоқдан катта тезликда келаётган учта машинага кўзи тушди-ю, титраб кетди. "Мишса қайси гўрдан хабар топибди?" деган фикр миясига урилгани ҳамон шошиб "Жигули"сига ўтириб қочинишга шайланди. Машиналар касалхона дарвозаси енида қаторланиб тўхтади. Улардан бир йўла юзига ниқоб кийган олтига норғул-норғул йигит сакраб тушиб, касалхонага югуриб кириб кетишди. Бердимурод шошиб қўл телефонида рақам тера бошлади. Аксига олиб алаётганини, гўшакни ёш бола кўтарди. У алам билан телефонни ўриндиққа урди. Сўнг қайта эътиборини жамлаб "овчи"лардан бирининг қўл телефони рақамини терди.

— Алло, — шотирларидан бири жавоб қилди.

— Отбой! Тез қочинглар! Ментлар хитланибди. Чойхонада кўришамиз! — дея бақирди Бердимурод ва машинасига газ берди.

...

Барон шишанинг тагида қолган ароқни қадаҳга қуяётганида Лолани касалхонада кўрган лўли хотинини хожанинг икки йигити етаклаб кириб келди.

— Ҳа, нима бўлди?! — тинчи бузилганидан жаҳли чиқди Бароннинг.

— Хушхабар, хўжайин, — деди йигитлардан бири, — малика топилибди.

Писелани даст кўтариб ароқни сипқорган Барон лўли хотинига қараб:

— Гапир, тез бўл, — деди.

— Лолани касалхонада кўрдим. Алламбало кийиниб олган, сочларини орқасига ташлаган, дарров таниелмадим, шарманданинг ўзгинаси. Ёнида яна битта қиз бор.

Бароннинг қўллари мушт бўлиб тугилди, кўзида ўт чақнади. Хабаркаш лўли хотинга еб қўйгудай тикилиб, Лоланинг қайси касалхона, қайси палатадалигини ижиклаб сўради. Хабарига мўмай мукофот кутган лўли хотин Бароннинг турқидан довдираб қолди.

— Ҳозироқ оёғини ерга теккизмай олиб келинглар! — бўқирди Барон. Сўнг "эшикбон"ни чақириб, ҳалиям бир дунё умид билан турган "қулоқ"қа юз минг сўм бериб юборишини тайинлади.

Касалхонага етиб келган Бароннинг йигитлари шошишарди. Улар хожанинг кўнглини хотиржам қилишиб, ўзлари ҳам шу билан ором топиш ниятида эдилар. Зеро, икки кундан бери итда тиним бор-у, уларда ором йўқ, товоилари қабариб кетди. Шунданми, шотирлар касалхонага кўз ташлаб кузатмай туриб, тўғри бостириб киришди. Ниқобли, барзанги одамларнинг югуриб киришганини кўриб қоровул ҳанг-манг бўлиб қолди. Ниқоблиларнинг учтаси ўтиб кетгунича у ўрнидан қўзғалолмади. Кейин шошиб телефонга ёпишди, аммо энди кеч эди.

— Тўхта! — деган кескин таҳдидли товушдан юраги ёрилаётган қоровул гўшакни секин жойига қўйиб, ортига ўтирилди. Қаршисида яна бир ниқобли йигит тўппонча ўқталиб турарди. Қоровул буни кутмаган, у босқинчиларни уч киши, деб ўйлаганди.

— Бу ёққа кел, — тўппонча билан ишора қилди ниқобли.

Қоровул титраб-қалтираб у ишора қилган тарафга ўтди. Шунинг кутиб турган босқинчи тўппончанинг қўлидаги билан қоровулнинг пешонасига қарсиллатиб урди. Қоровул бир муддат гандираклаб турди-да, кейин гурсиллаб қулади.

...

Деразадан қараган нусха қандай пайдо бўлган бўлса, худди шундай кинрик қоққунча бўлмай кўздан йўқолганидан саросималаниб қолишган Фатхулла билан икки қиз эшик томонга қадам ташлашлари ҳамон эшик тарақлаб очилиб, бирин-кетин юзига ниқоб тортиган учта барзанги кириб келди. Фатхулла қўл-оёғи шалвираб, ҳайкалдек қотиб қолди. Нарғиза ундан баттар аҳволда эди. Биргина Лоланинг ҳуши жойида, бироқ унинг оёқлари ҳам қалтирарди. Барзангилардан бири Фатхулланинг пешонасига тўппонча тиради, иккитаси эса Нарғиза билан Лоланинг юзига ҳуддан кетказувчи газ пуркашди. Қизлар бир оз тебраниб туриб, кейин ҳолсизланиб қолишди, барзангилар бирин-кетин қулаб тушаётган қизларни қучоқлаб, қолдай елкаларига ортмоқлаганча олиб чиқиб кетишди. Фатхулланинг бошига қоровулнинг қўли тушди, пешонасидан қон сизиб чиққан дўхтир ерга чўзилиб қолди. Талотўмни жойида қузатиб ётган Бобур инграб юборди.

— Тегмаларнинг, итдан тарқаганлар! — дея бақирди. Бироқ унинг товуши шу қадар заиф эдики, ўзидан бошқа ҳеч ким эшитмади...

...

Барон бетоқатланиб у ёқдан-бу ёққа юрар, ўзича гудраниб сўқиниб кўярди. Лекин кимни сўқаяпти, нега сўқаяпти — бунисини ўзи ҳам билмасди. Бундай пайтда унинг ёнига биронта лўли йўлай олмас, ҳар қанча зарур иш бўлса-да хожасининг ўзига келиб олишини кутарди. Бу сафар ҳам шундай бўлди. Иккала қизни ҳушсиз ҳолда олиб келган йиғитлар “эшикбон”дан вазиятни билишгач, ташқарида кутиб қолишди. Барон эса жигибийрон бўлар, деворга осибдиқ соатга кўз ташлаб кўярди. Сабр косаси тўлди, шекилли, у стол устидаги шиша-ю пиёлани улоқтириб, эшикка йўналди ва уни тегиб очди. Ташқаридагилар хўжайинининг вазоҳатини кўриб саросимага тушибди.

— Ҳайвондан тарқаганлар, ... сб турибсанларми бу ерда?!

Ё мени бўғилиб ўлсин, дедилларми! — дея маҳлуққа ўхшаб ўқирди Барон.

— Сизни безовта қилишга ҳалдимиз сизмади, — деди майин оҳангла Ҳасан. Агар шу гапни қатордаги бошқа бир йиғит айтганида, шубҳасиз, ҳозироқ нариги дунёга рихлат қилган буларди. Аммо Ҳасан, яқин-орада хожаси билан унга яқин кишидан бемалол гаплашгани учун, бунга журъат қилди.

— Олиб киришлар, — деди Барон Ҳасанга қараб. Бу унинг юмшаганидан далолат эди ва айни чоғда Ҳасаннинг мафқеи ҳам бир поғона кўтаришганди.

Нарғиза билан Лолани Бароннинг меҳмонларни қабул қиладиган хонасига кўтариб киришди. Биронинг хотини ёки қизини бегона эркакнинг қучоқлаб кўтариши айб саналар, ҳозир эса бу зарурат эса-да, барибир Бароннинг раиши келди-ю, бироқ ишдади. Қизларни диванга чўзилтириб ётқизишгач, Барон бир ишора билан шотирларини чиқариб юборди. Кейин гоҳ Нарғизага, гоҳ Лолага термилди. Боши қотди. Қизларнинг гузалликлари бири-биридан соҳибжамоллиги унинг ичиди қиздирди. “Лолани хотинликка оламан, — деди қафтларини ишқаб, — Дугонаси уйнашим бўлади, мендан бошқанинг қўли тегмайди”. Барон ширин хаёллар оғушига шўнгиди. Тасаввурида, Лола унга кетма-кет ўғиллар тугиб берар, дугонаси эса назокатли ишвалари билан кўнглини чоғ қиларди. Ширин хаёллар оғуши ва ароқнинг таъсири уни уйқу сари етаклади. Барон юмшоқ оромкуренига ястанганча уйқуга кетди.

Нарғиза кўзларини аранг очди, боши лўқиллаб оғирди. Қарда ётганини билолмай атрофига аламлилади. Хона ниҳоятда шинам қилиб безатилган. Лекин қандайдир бегона, совуқ. Нарғизанинг кўзига алақандай гариб кўринди. У аста ўрнидан кўзгалди, кўзи оромкуренида хуррак отаётган бадбашара одамга тушди. “Бу ким бўлди?” ўйлади у. Шундагина хаёлида касалхонадаги тўс-тўполонлар жонланиб, титраб кетди, оҳиста ортига тисарилиб, эшикка жислаётганида Лолани кўриб қолди. У ўзи ётган юмшоқ каравотнинг бош томонидаги диванда ухлаб ётарди. Нарғиза изига қайтиб, Лоланинг ёнига борди-да, уни секин-секин турта бошлади.

— Лола, Лола, кўзингни очсанг-чи, тур, тез тур...

Бироқ Лола кўзини очмас, нукул: "Им, им" деб қўярди-ю, уйғонай демасди. Нарғизани ваҳима босди, барзанги уйғониб қолмадимикан, деб у ётган томонга қараб олди ва яна дутонасини уйғотишга уринди. Ниҳоят Лола кўзини очди.

— Бизни ўғирлаб келишибди, қочайлик, тур ўрнингдан, — даҳшат билан пичирлади Нарғиза.

— Қардамиз? — деди Лола кўзларини ишқалаб. Унинг овози баланд чиққанидан Нарғизанинг юраги "шиғ" этиб кетди. Ўғирлиб оромкурсидаги бадбашара барзангига юзланди-ю, вужудига титроқ кириб, беихтиёр ўтириб қолди.

Барон уларга илжайиб қараб турарди.

Халил бойвачча уйга қайтиб келиб, ётоғига кирди-да ўрнига чўзилди. У ҳолдан тойган, ўйлашга ҳам мадори етмас, ҳатто ўзи йўғида Лазокатнинг нима билан машғул бўлганини суриштиришни ҳам истамасди. Нилуфардан унинг кўнгли тўқ. Катта қизининг эрта бир кун бир оиланинг меҳрибон, саранжом-саришталли бекаси бўлишига ишонарди. Бироқ кенжаси чатоқ, уни жиддий назоратига олмаса бўлмайди. Бироқ энди кеч бўлгани, Лазокат алақачон одоб-ахлоқ доирасидан чиқиб кетганидан бойвачча бежабар эди.

Бойвачча Бердимуродга берган топшириғини ҳам эсламади ва кўп ўтмай донг қотиб ухлаб қолди.

Эрталаб чугурчуқлар чирқирашини бошламай уйғонган Халил бойвачча бошини кўтариб қаради, кўзи пишиллаб беозор ухлаётган хотинига тушди. Шу ётишида Мўтабарни фариштага қиёс қилса буларди. Лекин бу аёлнинг фаришта эмаслигини, жуда кўп оқила, мўминна аёлларга пойу патак бўлишга ҳам ярамаслигини Халил бойвачча яхши биларди. Аммо хотини худди ҳозир — уйқудагидай беозор бўлса қанийди, деган ўй кечди кўнглидан.

У тушакка қайта чўзилди, бироқ ётолмади, негадир юраги ҳаприқиб ўридан туриб кетди, керишиб, оҳиста қадам ташлаб эшик томон юрди. Товуш чиқариб, фариштани ялмоғизга айлантириб қўйишни истамасди.

Зиналарни бир-бир босиб тушаётиб, уйга кираверишдаги катта залнинг чироғи ёниқ қолганини кўрди. "Булар ҳеч

иқтисод қилишни билмайди. Фақат сарфлаш бўлса буларга, анави хизматкор қайси гўрда экан? Жа, талтайиб кетганга ўхшайди. Танобини тортиб қўйиш керак" Охириги зинага қадам қўйиб, эшик томонга қаради... бир муддат жойида ҳайкалдай қолди. «Тушимми, унгимми?» деган ўйдан сергак тортди. Ҳаммаси унгида содир бўлаётганини англаб, ранги қув оқариб кетди. Сўнг бўсағада ерпарчин бўлиб ётган Лазокат томон югурди.

— Ла... Ла... Лазокат, — овози титраб қизининг тепасига келди, — қизим, сенга нима бўлди?!

Лазокат юзгубан ётар, "қилт" этмасди. Халил бойвачча тиззалари қалтираб чўккалади ва қизининг бошини оҳиста кўтарди, шу маҳал ароқнинг кўнглини айнитувчи бадбўй ҳиди лимоғига урилиб, афти бужмайиб кетди.

— Падарингга лаънат! — ўкириб юборди бойвачча қони қайнаб. — Мўтабар, ифлос!

Унинг ўкиригилан деразалар зириллаб кетди. Она-бола ўришларидан сакраб туришганда бойвачча овозини янада баландлатиб, Мўтабархонни онасига қўшиб сўкди. Нима бўлганига ақли етмаган Нилуфар онаси билан пастга ўқдай отилиб тушди.

— Қара бунга! — ўшқирди бойвачча. — Яхшилаб қара, итдан тарқаган, қизингни кўраяпсанми?! Сенинг қизингми шу?!

— Вой ўлмасам, вой ўлмасам! — Мўтабархон Лазокатни кучоқлаб, тургазишга уринди. Қизининг оғзидан чиқаётган ҳиддан унинг ҳам кўнгли айнади, бироқ юзини четга буришга эридан қўрқди.

— Ой-и-и... — минғирлади ҳали кайфи тарқамаган Лазокат. — Мен қардаман, боллар қани?

— Нилу, Нилу, — деди қўрқувдан дағ-дағ қалтираётган Мўтабархон эрини Лазокатнинг оғзидан чиққан гаплардан чалғитмоқчи бўлиб, — қарашвор, ваннага олиб кирайлик, юзини ювсак ўзига келади, — деди Нилуфарга қараб.

Халил бойваччанинг кўз олди қоронғиланди. Қизининг не қилганиларни қилиб юрганини энди фаҳмлади. Юраги санғиб, танидан мадор кетди, ортга тисарилиб бориб деворни ушлаб қолди.

Нилуфар онага кўмаклашмай, югуриб отасининг ёнига бориб, унинг қўлтиғига кирди ва туришига ердамлашди.

— Қўй, қўй... — деди синиқ овозда бойвачча. — Ҳозир ўтиб кетади.

Лекин қизи уни қўйиб юбормади, кўзидан дув-дув ёши оқиб.

— Адажон, юринг, жойингизга ётқизиб қўяй, — дея ялинди. Халил бойвачча гапласини идора қилолмай ерга ўтириб қолди. Нилуфар кўрқиб кетди.

— Адажон, адажоним! Сизга нима бўлди?! Кўзингизни очинг, адажон! — зорланиб қичқирди қиз.

— Қизим, менга ҳеч нарса бўлгани йўқ, бор, ойингга ёрдамлаш, — деди бойвачча нафасини зўрға ростлаб паст овозда.

Катта қизидан нажот бўлмагач, Мўътабархон ўзи Лазокатни амаллаб оёққа турғизиб, ювиниш хонасига суяб олиб кетди. Кўзидаги ёшини кафти билан артганча, Нилуфар онасига эргашди.

Улар Лазокатни ювинтиргани ечинтирганда Нилуфарнинг кўзи сингласининг баданидаги кўкиш доғларга тушди. Нафрати кўзиди. Ҳазабдан узини бошқаролмай қолди — Лазокатнинг юзига шалалоқ тортиб юборди.

— Вой, ўлмасам! — бақирди Мўътабархон. — Бу нима қилганинг? Нега урасан? Адангники каммиди, икковлашиб бечора қизни ўлдирларинг! Ман буни кўчадан орттириб келганман, ур!

Мўътабархон кўзига ёш олди.

— Ойишжон, бунинг баданига қаранг!

— Нима бўпти? — Лазокатнинг ялангоч елкаларига кўз ташлади Мўътабархон. — Қизим бечора бирон нарсага урилиб кетгандир-да, дугоналари билан билмай озгина ичиб қўйган бўлса.

— Ойи, яхшилаб қаранг, урилмаган, баданида тишнинг изи бор-ку! Кўзингиз кўрмаяптими?!

— Вой, шўрим! — бирдан кўзи олайди Мўътабархоннинг, сўнг Лазокатнинг баданидаги кўкарган жойларни силаб кўрди. Қизининг кўкраги атрофида соғ жой қолмаган эди. Она «пиқ-пиқ» йиглади, кейин Нилуфарга юзланиб.

— Жон қизим, — деди ёлвориб, — аданг билмасин. Ҳали ўзимизам билмаймиз-ку нима бўлганини. Бу ҳушига келсин, ўзим яхшилаб гаплашиб оламан.

Нилуфар сингласи ўзидан кўра улғайиб қолганини аллақачон пайқаган, онасининг ҳозирги гаплари шунчаки йўлига, кўнглини кўтариш учун айтилганини сезиб турарди. Ваҳоланки, Лазокатнинг оёқ олишини Мўътабархон билиб улгурганди. Бунга Нилуфар шубҳаланмагани учун ҳам сингласини шунчалик ёмон кўриб кетдики, қўйиб берса ҳозироқ бўғиб ташлашга тайёр эди. Нилуфар ортиқ чидаолмади, ғазаб билан: “Эшшак!” деди-ю ювиниш хонасидан чиқиб кетди.

Халил бойвачча ҳануз ўтириб қолган жойида сигарета тутатар, Лазокатга нима бўлгани-ю, қизи не қилғиликларини қилиб юрганини англаб етган, шу боис, алам билан сигаретасини чуқур-чуқур тортар, мияси: “Бу шармандаликдан қандай чиқиб кетиш мумкин?” — деган фикр билан банд, ўзича режа тузарди.

— Адажон, — ердан кўзини узмай пичирлади ёнига келган Нилуфар, — деворга суянманг, зах ўтиб кетади. Юринг хонангизга, ўзим суяб чиқариб қўяман.

— Керакмас, қизим. Яхшиси, сен бирор нарса тайёрла, бир нима тотинмасам бўлмайди, шекилли.

— Ҳўп бўлади, — даласининг иш буюрганидан қувонган қиз илдам юрганча ошхона томон кетди.

Бойваччанинг нияти бошқа эди. У тонг отмасиданоқ тўйиб ичгиси, Лазокатнинг қилмишларини бутунлай унутгиси келаётганди. Шундай ҳам бўлди. Ошхонага кириб музлатгичдан очилмаган ароқ шишасини олиб, столга ўтирди.

— Адажон, — Нилуфар уни қайтармоқчи бўлди. — Керакмас, илтимос, ичманг.

— Қизим, мен билан ишинг бўлмасин. Нима буюрган бўлсам, сен шунини қил, хўпми?..

— Йўқ, адажон, бу дунёда ёлғиз суянчиғим ўзингизсиз. Агар сизга бирор нима бўлса, мен чидамайман.

Халил бойваччанинг меҳри жўшди, қизини оҳиста кучиб, елкасига бошини қўйди. “Қанийди, ойинг ҳам сендай бўлганида”, хаёлидан ўтказди. “Адам ичини ниятидан қайтди”, деган ўйда Нилуфар унинг қўлидаги шишани олмоқчи бўлди, бойвачча эса қизини қўйиб юборди.

— Бор, овқатингни қил, — деди қоши чимирилиб зарда билан.

Отасининг кўнглидан кечаётган аламли туйғуларни ан-

лаб етган қиз энди уни ичишдан қайтаришнинг иложин йўқлигини тушунди. Агар бойвачча ҳозир ароқ ичмаса, қон босими ошиб, томирлари ёрилиб кетиши тайин эди. Фақат ҳали тонг отмасдан отасининг ичкиликка қўл ураётгани Нилуфарни қийнади, шу боис падарининг қўлидан шишани олиб қўймоқчи бўлганди.

Халил бойвачча ароқдан кетма-кет тўрт пиёла симирди. Нилуфар бугун чиқиб турган овқат олиб кирганида отасининг кайфи ошиб қолганини кўриб кўзидан ёши оқиб мўлтиради. Бойвачча эса қизидан уялиб, бошини кўтаролмасди. Пиёлага яна қўлтулатиб ароқ қўйди-да, бир кўтаришда бўшатди ва шундан кейин қошиқ билан косани қавлаб бошлади. Нилуфар отасининг аҳволига ортиқ қараб туролмади, қўллари билан юзини бекитганча, югуриб ошхонадан чиқиб кетди.

Ётоғидан унинг йиғи овози чиқди. Бироқ буни на Лазокатни ўзига келтириб олиб, сўроққа тайёрлаётган Мўтабархон ва на таомдан бир қошиқ оғзига солиб, чайнашни ҳам унутганча бир нуқтага кўзидан ёши оқиб тикилиб ўтирган Халил бойвачча эшитди.

Орадан ярим соатлар ўтиб, Нилуфар йиғлай-йиғлай ухлаб қолди. Халил бойвачча ҳам косадаги овқатни яримлатмай, маст бўлиб, ўтирган жойида мудраб-мудраб уйкуга кетди. Лазокат эса бир хўмрайиб, бир кулиб, тўрт дугона бир бўлишиб кафедра роса ўйнаганларини, кейин Маъмураникига бориб, озгинадан коньяк ичишганини, бошлари айланиб эр-хотин ўйнаганларини айтиб берди. Унинг баҳонасига онаси тугул, ўзи ҳам ишонмасди. Аммо Мўтабархон унинг қиз эмаслигини тан олмаганидан хурсанд бўлди, ҳатто энди эри билан Нилуфарнинг бўлмагур ўйларга боргани учун адабини бериб қўйишини ҳам кўнглига тугди.

Нилуфар соат тўққизлардан ошганда уйғонди. Шошапиша ювиниб, чой ҳам ичмай уйдан чиқди. Қизига “заҳарли иппа”сини яхшилаб санчиб олишга шайланган Мўтабархон лабини тишлаб қолди. Чунки қизининг вазоҳати бошқача эди.

Шом маҳати кўзини очган Халил бойвачча кимдир ўзини ечинтириб тушакка ётқизганини билди-ю, бир муддат қарда, нега ичганини эслолмай ётди. Бироздан кейин ҳарир

ичкўйлакда кенжа қизининг чўзилиб ётгани, ундан анқиган ароқ ҳиди ёдига тушиб асаби уйнади. Ўрнидан сакраб туриб югуриб борди-да, эшикни қарсиллатиб тепиб очди. Пастки қаватда бир ўзи чой ичиб ўтирган Мўтабархон чўчиб тушди. Эрининг уйғонганини сезиб, юраги ҳаприқди. Кўзини бир юмиб очиб, жанжалга ҳозирланди.

— Қалай, хоним?! — деди Халил бойвачча ошхонага кириб келаркан, киноя билан. — Ўтирибсизми кайфингизни суриб!

— Даласи, — деди Мўтабархон киприкларини пирпира-тиб. — Халилги, ош дамловдим, сизни уйғотишга ҳаддим енгмади.

— Шунақа дегин! Халил ош қилиб қўйибсанми? Оббо сен-эй, тўйининг тайёргарлигини бошлаб юборибсан-да.

Хотин “гинг” демади, тилини ичига тортиб, бошини ҳам қилди.

— Қани анави оқпадар?!

— Адаси, ҳалиги...

— Қани дедим!

— Тепада, хонасида!

— Чақир!

— Аввал...

— Чақир!!!

Мўтабархоннинг мижжалари ёшга тўлди, у оғир-оғир қадам босиб ошхонадан чиқа бошлади. Халил бойваччанинг жигибийрони чиқди:

— Имиллама!!! — бўкириб юборди у.

Хотини сапчиб тушиб, қаламини тезлатди.

Халил бойвачча уйга толди, мияси зўриқиб, бу шармандаликлдан қутулиш чорасини қидирарди. Бир маҳал “лоп” этиб хаёлига Бердимурод тушди: Лазокатни шунга узатса-чи? Шу билан епигелик қозон ёпигелигича қолади. Бу ўйдан бойваччанинг кўнгли ёришди, ичида бир энтикди. Қизига нафратни ҳам бироз сусайди. Шу тобда Бердимуродга буюрган юмуши эсига келиб қолди. Икки кундан бери на-тижалдан беҳабарлигига аввал ажабланди, кейин жаҳли чиқди. Шу пайт эшикдан Мўтабархон, унинг кетидан Лазокат кўринди. Халил бойвачча қовоғини уйиб оромкурсига чўкди. Эрининг кайфиятида ўзгариш сезган Мўтабархон ичида: “Худога шукур-эй”, дея енгил тортиди.

— Қани, эрка қиз, — масхаромуз жилмайди бойвачча, — яхши юрибсизми?

— Раҳмат... — бошини эгди Лазокат.

— Күринмайсиз?

— Сендан сўраяпман, ит! — тўсатдан ўкириб юборди бойвачча. — Қайси гўрларда санқиб юргандинг?!

— Ада... Адажон... — ўзини аранг тутиб турган Лазокат йиғлаб юборди. — Мани кечиринг...

— “Кечиринг”?! Хали мен кечиришим керак бўлган иш ҳам қилганмисан? Мен эшитмаган эканман. Гапир! Кулогим сенда. Қани, қандай айб иш қилибсан?

— Дадаси, — бидиллаб гапга аралашди Муътабархон, — дугоналари билан кафедра ўтиришган экан. Тўғрилиқча ўтиришибди, мен ҳаммасини суриштириб билдим дугоналаридан. Чимкентга юбормаганингизга қизингиз хафа бўлиб...

— ...маншат қилган, шунақами? — хотинининг гапини илиб кетди бойвачча. — Ўғил “дугоналар” билан-а!

— Адажониси, унақа хаёлга борманг, ҳаммаси қиз болалар экан.

— Сенинг ўзинг ким-у, суриштирганинг нима бўларди! — хотинига жавобан Халил бойвачча ачиқ киноя қилди.

— Адажон...

— Қизим, — деди бойвачча сўлиш олиб, — мени тириклайини гўрға тикмоқчи бўлсанг, шу ишингни яна такрорлайверсан. Энди хонангга чиқ.

Лазокат бошини эгганча ортга тисарилиб, ичидан севинганча ошхонани тарк этди. У бир ойча бурун ўзини илк марта эркак ихтиёрига топшириб қўйган эди. Ўша пайт даҳшатга тушган, биронга билдирмай роса йиғлаб-сиқтаганди. Қилмишидан ҳеч ким хабар топмаганини билгач, аламлари елидан кўтарилиб кетди. Сўнг Ашур банкирнинг ўғлига яна бир неча марта хуфиёна назокат ҳаля қилди...

— Хоним! — хотинига тик қараб гап бошлади Халил бойвачча. — Қани, меннинг ёнимга ўтиринг-чи!

Муътабархон бури хуркитган қўйдай олазарак бўлиб, кулогини динг қилганча, эрининг ёнидаги оромкурсега омонатгина чўкди.

— Энди, хотин, мен ёш бола ёки гўлмасман, ернинг тагида илон қимирласа биламан. Сен минг марта уринг-

нинг билан фойдаси йўқ. Хуллас, бир нима демасанг ҳам ҳаммасидан хабарим бор... Лекин бунинг эртароқ олдини олишимиз керак.

Муътабархон эрига савол назари билан термилди.

— Йўлики, — давом этди бойвачча, — қизингни эрга беришимиз керак. Шу ҳафтадан қолдирмасдан.

— Кимга? — ютиниб олди Муътабархон.

— Менинг бир яхши ёрдамчим бор. Ўзи қишлоқдан-у, лекин уddaбурон бола. Биринчидан, қизингни хор қилиб қўймайди. Иккинчидан, Лазокатни кўча-қўйда санқитиб қўймайди.

— Бердимуродми?

— Умрингда бир марта калланг ишлади-я, қойилман.

— Сиз отасиз, — деди Муътабархон бироз ўйланиб туриб, — нима десангиз — шу.

— Ҳа-а, мен нима десам, мана шу уйда ҳамма нарса бўлади, шундайми?

Хотини бошини силкиб бойваччани маъқуллади. Бундан эрининг ҳам кулгиси келди, ҳам ғазаби кўзиди. У ўзини босолмай қолди. Бейхитёр Муътабархоннинг юзига бор кучи билан шапалоқ тортиб юборди. “Қарс” этган овоз ошхонада аке-сало берди. Бақирингаям улгурмаган хотини қўллари билан юзини бекитди.

— Итдан тарқаган! — ғазабдан бойваччанинг кўзлари чақнаб кетди. — Ҳаммасига сен — молнинг қариндоши айбдорсан. Энди мен шу бир лайча, Бердимуроднинг олди-даям бошимни кўтаролмайман.

Муътабархон “пиқ-пиқ” йиғлашга тушди, бу эса ёнган оловга ёғ сепгандай гап эди.

— Хали сен кўзингдан сийдигингни оқизаяпсанми?! — ўридан сапчиб турган бойвачча хотинининг сочидан тортиб ерга ағанатди-да, тепкилашга тушди. Муътабархон ҳар зарба текканда “Вой ўлди-и-им!” деб бақирар эди. Унинг жонига шу пайт кириб келган Нилуфар оро кирди. У югуриб келиб отасини кучоқлаб четга тортди.

— Ада! — қичқирди Нилуфар жон ҳолатда. — Нима қилаяпсиз?!

— Қоч! — кўзи қонга тўлган бойвачча ўкирди. — Ҳозир ўлдираман!

— Ундан кўра мени уринг, адажон!

Нилуфарнинг қичқирғи отасини инсофга келтирди. У қизини силтаб ташлаб, ташқарига йўл олди. Худди шу пайт хизматкори ичкарига киришни ҳам, кирмасликни ҳам билмай ташқарида турарди. Унинг бу қилиғи бошига бало бўлди: "Сен қайси гўрда юрибсан?!" дея бойвачча уни тепкилашга тушиб кетди. Аммо нафаси бугзига тикилиб, зинага ўтириб қолди. Хотини, қизи, хизматкори — ҳаммасини буралаб сўкди. Хизматкори бойваччанинг бу қилиқларига ўрганиб қолгани боис, тепки ҳам, сўкишлар ҳам унга зигирча таъсир қилмади.

Бердимурод шотирларини, келишилгандай, ҳалқа йўл бўйидаги чойхонада кутиб олди. Касалхонадан қочишганда тумтарақай бўлиб кетган нашавандлар узун-қисқа бўлиб, олдинма-кетин кириб келишди.

— Сенинг олдингда уятли бўп қолдик, — деди Мансур келган заҳоти. — Ишни элломмадик.

— Мен сенларни боқиб семиртираман, деб ваъда бермаганман, шекилли, — Бердимурод қовоғини уйди.

— Ўзинг кўрдинг-ку. Кейин, буйруқниям ўзинг бердинг.

— Шефга нима деб жавоб қиламан энди?

— Тинчигдик, деб қўя қол, шеф хабар топгунича, барибир, ишни ҳал қиламиз. Қай гўрдан келиб қолди анави-лар?

— Агар билганимда ҳозир бунақа қилиб ўтирмасдим, — деди Бердимурод ва чўнтагидан сигарета чиқариб лабига қистирди. — «Мент»ларга ўхшамали, улар бундай келмайди.

— Буниси аниқ, мен деразадан ичкарига қараганимда Доннернинг палатасида иккита қиз билан дўхтир кўришди. Анави, бизга ўхшаб ниқоб кийиб олганлар иккита қизни елкаларида кўтариб кетишди. Ўз кўзим билан кўрдим, — деди Мансур.

— Демак, уша қизлардаям ишқал бор. Аввал уларнинг нега Доннернинг олдида келганини, кейин қим уларни олиб кетганини аниқлаш керак. Энди, оғайнилар, шу ишларни қилмагунимизча ҳеч қим тинчимайди. Мен қолганларга айтаман, уларам ҳаракатга тушади. Ҳозирча ҳамманг

инингда босиб ўтир. Бировингдан ментлар хитланиб қолса, қаллангни оламан. Кейин менинг олдимда қарздорликларнинг эсларингдан чиқмасин.

Бердимуроднинг гапидан нашавандларнинг бошлари эгилди. Қайф хуруж қилган пайтда улар ўзларидан кичкина гўдакнинг қошидаям бош эгишга тайёр туришарди.

— Бўпти, сурларнинг, эртага вазиятга қараб ўзим телефон қиламан. Қараларнинг, агар биронтангни вақтида тополмасам, "овқатсиз" қоласан.

— Ҳозир қиттак-қиттак уриб олмаймизми? — хавотирланиб сўради Эгамқул. Унинг афт-ангоридан от ҳуркади: Башараси ҳусибуларга тўлган, ориқлигидан елка суяклари бўртиб чиққан. Қошларининг қалинлиги бошбармоқдай, гапирганда бурнининг катаклари кутарилиб тушади. У Бердимуроднинг айнан шу гапидан безиллаб турганди. Чунки дори оладиган вақти бироз ўтаётганидан уни қалтироқ тутта бошлагани.

— Яна текинга-я, ишгаҳанг очилиб кетаяптими?!

— Қарз бўлсам жоним гаровда!

— Бўпти, ҳозир олтинадан олсанлар, — мурувват кўрсатди Бердимурод нашавандларга бир-бир қараб чиқиб. Шотирларнинг юзида табассум пайдо бўлди.

Бердимурод хожасиникига кириб борганида, Халил бойвачча ҳали-ҳануз зинада ўтирарди. Уни бундай аҳволда кўрган Бердимуроднинг ичидан зил кетди.

— Келдингми? — деди хаста овозда Халил бойвачча.

— Хўжайини, тинчликми? — деди Бердимурод ҳайратини яширолмади.

— Нима, бу ерда ўтириш мумкинмасми?

— Йўқ, энди...

— Ишни нима қилдинг?

— Тинчигдик.

— Ҳеч қим хитланмадимми?

— Ими-жимиди.

— Бўпти, уйга кир, — бойвачча унинг қўлига таяниб ўрнидан турди.

Улар хожанинг иш хонасига киришди. Хизматкор аввал чой, кейин майда-чуйдалар билан бирга ароқ келтириб қўйди.

— Мен тўй қилишни уйлаб қолдим, — деди бойвачча

қадақларни ароққа тўлдираркан. — Нима дейсан, бошлай-версам бўладими, йўқми?

— Зўр-ку, — деди ўзини мажбурлаб, бироз ҳуши бошидан учган Бердимурод. Халил бойваччанинг ўғли йўқ. Демак, қизларидан бирини турмушга узатади. Албатта, Нилуфарни. Чунки уни эрга бермай туриб, Лазокатни узатишни урф-одатга зид. — Нилуфар сингилчага совчи келдими?

— Манавини ол, — бойвачча жавоб қилишга шошилмай ароқ қуйилган қадаҳга ишора қилди, кейин тўқиштирамай ўзининг қадаҳини бўшатди-да, ликопчадаги тўғралган помидордан бир бўлакни оғзига ташлади. Бердимуроднинг вужуди қулоққа айланиб хожасининг оғзини пойларди. Бойвачча эса баҳузур оғзидаги насибасини чайнаш билан овора.

— Совчи бизникига келгани йўқ. У сеникига боради, — деди луқмани ютиб, томдан тараша тушгандай.

Бердимурод тош қотди, у бойваччанинг гапларига мутлақо тушунмаётганди. Ердамчисининг довдирашига бойвачча кулди. Кейин салмоқ билан гап бошлади:

— Бердимурод ука, сен билан анчадан бери биролармиз. Нимаки топсам, сенинг ҳақингниям дарров ажратиб бераман, худди ота-ўғилдай бўп кетдик. Бугун тунда ўйлаб қарасам, ўзимга меросхўр керак экан. Биласан, сингилларинг барибир қиз болалигига боради. Уларни бегонага узатсам, мисқоллаб йиққан обрўим ҳам, мол-давлатим ҳам шамолга совурилади. Шунга... сени ўзимга ўғил-куёв қилиб олсам, деганчим... Сен нима дейсан?

Бердимуроднинг боши эгилди. Кувонганидан юраги тошди. Айни дамда кўп йиллардан бери унутилиб кетган уят туйғуси ҳам унинг қалбига бир зумгина меҳмон бўлди, юзи қизарди.

— Нилуфар, — гапини давом эттирди бойвачча, — ўқийди. Ҳали-бери уни турмушга узатолмасам керак. Лазокатни...

— Лазокат?

— Нега ҳайрон бўлаяпсан?

— Энди... Ҳалиги, катта қиз қолиб, кичкинаси...

— Ҳамма гап шунда-да. Аслида Нилуфарни узатиб, яна бир икки-йилдан кейин сингилсини эрга бериш ниятим бор эди. Қарасам, аҳвол чатоқ. Ҳар кунни ўйни совчи

босади. Тузукроқ одамлардан келса қанийди. Ҳаммаси ту-туруқсизлар. Уларга бергандан кўра, қариқиз қилиб уйда сақлаганим афзал... Тагин ўйланиб қолдим. Лазокат ҳали ёш, мисоли новда, қайси томонга эгсанг, эгилиб кетаверади. Яна битта-яримтаси йўлдан уриб, бетайин одамлар билан қуда бўлиб қолмай, ҳар қалай, сен ўзимизникисан. Нима дейсан шунга?

Бердимурод буткул довдираб қолди. Бўлғуси қайнотасига нима деб жавоб қилишни билмас, кўнгли қандайдир нохушликни ҳис этиб турарди.

— Олпоқ қийз, — Бароннинг кўзлари ўт бўлиб ёнарди.

— Энди манга меҳмонсийз.

Наргизанинг тили мумланиб қолгандай, у рўпарасидаги бадбашара кимсанинг ютоқиб суқланаётган кўзларига бардош беролмай, каравотга суяниб қолди.

— Барон?! — деди Лола ҳайратини яширолмай.

— Сизний топдийм охийр, — Барон ўрнидан секин кўзғалиб, қизларга яқинлашди. Юраклари қинидан чиққудек тез ураётган қизлар жон ҳолатда бир-бирининг пинжигига тикилди. Буни кўриб Бароннинг завқи тошди. Шу зумда иккаласини ҳам бағрига босиб, лаззат олгиси келди.

— Яқинлашманг! — зорланди дағ-дағ титраётган Наргиза. — Ҳозир милиса чақирамиз!

— Ҳе-хе-хе, милиса девопсанмий? Ман милиса. Лола манга хотийн, сан "любовница" бўласан! Бугун тўй қиламийз, — Барон қоп-қора косовдай қўлини узатиб, қизларнинг иякларини тутди ва секин ўзига торта бошлади. Қизлар ҳушни йўқотгудек аҳволга тушибди. Шунда Лоланинг миясига бир шумлик келди: у бор кучини ўнг оёғига йиғиб, товони билан Бароннинг қорнига тепди.

— Вой, мочагар! — оғриқнинг зўридан бўкириб юборган Барон ортига тисарилганча букчайиб қолди. Қизлар жойларидан сапчиб туришиб, Баронга ташлашибди. Лола унинг сочига чанг солди, Наргиза эса юзини тимдалашга тушди.

— Оғийр нарсаний топ! — чинқирди Лола. — Бошийга... Аммо у гапини охиригача айтолмади, шовқин-сурондан хабар топган Бароннинг шотирлари отилиб киришди. Биринчи Лоланинг сочидан бураб тортди, иккинчиси Наргизанинг

биқинига тепди. Умрида калтак емаган қиз: "А-а!" дея чинқирганча ерга қулади. Сочига қўшилиб бошининг териси ҳам шилиниб кетгудай бўлган Лола оғриқни ҳам унутиб, дугонасининг ерга қапишиб қолганини кўрди-ю юраги «шиғ» этиб кетди.

Ўзига келгач, Барон қутуриб кетди. У Лолага ишқини ҳам, қизнинг гўзаллигини ҳам буткул унутди, гўё қаршисида ашаддий ёв тургандай эди. Барон девордаги гиламга осиглиқ турган қамчинни қўлига олди. Қамчи илиб қўйилган жойда уткир қилни олмосдай совуқ ялтираб турарди.

Елкалари, бели аралаш шувиллаб урилатган қамчи зарбидан лўли қиз чинқириб юборди ва ерга утириб қолди. Бўйнига, кейин очик баданига келиб тушган зарбалар Лоланинг жонини суғуриб олаёзди — кўз олди қоронғиланди. Баданининг оппоқ териси шилиниб, қон сизиб чиқди, қамчиннинг кейинги «сийлов»ларини Лола эслай олмади...

Бу пайт Наргиза биқинидаги оғриқдан ўзига келолмай, ерда гужанак бўлиб ётарди. Барон унинг тепасига келиб, бир зум қараб турди-да, кейин қўлини даст кўтариб, қамчинни ишга солди.

Қизларни савалаб ҳолдан тойган Барон кўзи қонга тўлиб, аслида уйини безаш учун отининг калласидай пулга сотиб олган қилчига ёнишди. Бунни кўрган шотирларининг кўзлари қинидан чиқиб кетаёзди.

...

Бобур жойида ётолмади: у тинимсиз типирчилар, бақирар, йиғларди. Аммо ҳадеганда унинг ҳолидан хабар оладиган бўлмади. Врачни ҳушидан кетказиб, опаси билан лўли қизни олиб кетишди-ю, ҳаммасёқ сув қўйгандай жимиб қолди, худди бўрондан кейинги сокинликдай.

Ниҳоят палатага ҳарсиллаганча дўхтирлар, улар ортидан ҳамширалар югуриб киришди. Дўхтирларнинг иккитаси Фатхулланинг томирини ушлаб куриб, уни ўзига келтиришга урина бошладилар. Биттаси эса Бобурнинг атрофида гирдиқапалак бўлди. Орадан ҳеч қанча ўтмай шифохонани милиционерлар босиб кетди. Улар Бобур ётган палатага кирмоқчи бўлишди. Аввалига шифокорлар беморни сўроқда тутинларига йўл қўйишмади. Аммо вазият қалтис эди. Қизлар ўғирланган, врачга шикаст етказилган... Тезкорлик билан ҳаракат қилинмаса, қизларнинг ҳаёти барбод бўли-

ши мумкин. Шу боис, врачлар бош терговчи билан унинг ёрдамчисига Бобурни сўроқ қилиш учун рухсат беришди. Жабрланувчи Фатхуллалани тузук-қуруқ жавоб чиқмади. "Мен палатадан чиқмоқчи бўлиб эшнани очганимни биламан, кимдир пешонамга бир нарса билан урди. Шундан кейин ҳеч нарсани эслолмайман", деди у. Ҳамширалар ниқобли одамларни кўришганини айтишди. Лекин уларнинг қай йўл билан бу ерга киришгани, нега қизларни олиб чиқиб кетишгани қоронғи эди. Қоровулдан ҳам тузукроқ маълумот ундиришнинг иложи бўлмади. Умид ёлғизгина гувоҳ Бобурдан эди.

— Соғайиб қолдингми? — деди унинг каравоти ёнига стол қўйиб ўтирган ўрта яшар, сочлари оппоқ, пешонасини ажин босган, нигоҳи ўткир, мушдир кийган орган ходими.

Бобур жавоб қилмади, шифтга термилганча ётаверди. Йиғитнинг қайсарлигини сезган майор унинг кўнглига қараб муомала қилишга киришди:

— Менга айтишди, сени олиб келишганида аҳволинг анча оғир экан, лекин тез тузала бошлабсан. Ироданга балли, йиғит.

Бобурнинг энсаси қотди. У бирор кишидан нимадир сўрамоқчи бўлса, чўзиб ўтирмас, шартта айттар-қўяр, бошқалардан ҳам шундай муомалани кутарди.

— Ҳм-м, — деди майор ўйланиб.

Майор кўпни кўрган одам эди. Қанча ўғри-каззобнинг "эртаги"ни эшитган, бўйнида тоғдай гуноҳи бўла туриб, тергов пайти ўзини фаришта қилиб кўрсатишга уринганларни, бутун бошли қотилликни бошдан-оёқ кўзи билан кўрган эса-да, гувоҳлик беришдан бўйин товлаганларни ҳам гапиртириб, қилни қирқ ёриб, ковушини тўғрилаб қўйиш қўлидан келган. Бобурга у аввал кўнглил бериб, кейин ичидаги бор гапни суғуриб олмоқчи эди. Қараса, бу йиғит тошёнғоқ хилидан экан, демак, унга бошқача йўл тутиш керак.

— Бобуржон, — деди бироз сукутдан сўнг майор, — ниқоблилар опангни ўғирлаб кетганидан мен ҳам афсусламан, уни тезда топишимиз керак. Сен ёрдам бермасанг бўлмайди.

— Тузалсам ўзим топаман, — деди Бобур шифтдан кўзини узмай.

— Унда кеч бўлади.

“Кеч” сўзини эшитиб, Бобур кўзини юмди. Иложсизлиги алам қилиб, чуқур хўрсинди.

— Шунинг учун, — гапида давом этди майор, — кўрган билганингни гапириб беришинг керак.

— Мен бостириб кирган тўртта ниқобли одамни кўрдим. Яна кимдир деразаданам қаради. Ўзим кўрганим йўқ. Наргиза билан унинг ёнидаги қиз деразага қараб бақириб юборишди. Анави дўхтирам шу ердайди.

— Анави қизнинг исмини биласанми?

— Билмайман. Аввал кўрмаганман. Опам у билан яқинда танишган бўлса керак.

— Ўша қиз сенда шубҳа уйғотмадимми?

— Йўқ.

— Деразадан ким қараган бўлиши мумкин?

— Билмадим.

— Тушунарли, — деди майор эшитганларидан қониқмай бош чайқаб. — Лекин булар опангни топшишимизга ёрдам беролмайдн.

“Ўзимам биламан, — хаёлидан ўтказди Бобур, — лекин мен қиларсам, албатта, топаман. Ўғирлаганларнинг терисига сомон тикаман!”

Майор ташқарига чиқди. Қоп-қоронғи осмон қаърида мистираётган сон-саноксиз юлдузларга терилди. Улар, худди одамлардай, бир-бирига мутлақо ўхшамасди.

— Раҳматуллаев, — деди лабига сигарета қистирган майор, гугурт олиш учун қўлини чўнтагига тикаркан.

— Лаббай, — дея майорнинг ёнига ўқишни яқинда битириб милицияга ишга кирган, ўрта бўйли, спортчиларникидай чайир гапдали йигит — Миркомил келди.

— Сенга биринчи топшириқ, — деди майор унга синовчан тикилиб. — Бобур деган бемор билан яхшилаб танишиб олсан, керак бўлса ўртоқ бўласан. Уям сенга ўхшаб жиддий йигит кўринади. Ичидаги бор гапни билиб олгин. Ўзи ким, оилавий аҳволи қандай? Нега опасини ўғирлаб кетишди? Яна улар ҳалокатга учраганида ўртоғидан топилган қоралори кимники? Умуман, бу йигит, ўртоғи Доинёр нима иш қилади — ҳаммасига жавоб топ. Фақат эҳтиёт бўл. Тагин сир бериб, балога қолиб юрма. Бу иш-

нинг ўта жиддийлиги эсингдан чиқмасин. Маълумотларни зудлик билан менга етказиб тур.

— Хўп бўлади, — деди Миркомил бошлигининг гапини диққат билан эшитиб.

— Бўпти, ишга кириш.

Майор тезкор гуруҳ вакиллари билан жабрланган Фатҳуллани ҳам олиб кетди.

Миркомил касалхонада рўй берган воқеадан хабар топган заҳоти етиб келган бош врачнинг хонасига фуқаро кийимида кирди-да, ўзига оқ халат беришларини сўради.

У палатага кирганида Бобур ухлаб қолганди. Бир-бир қадам босиб, беморнинг тепасига борди. Фақат юзигина кўриниб турган Бобурга синчиклаб қараб, ўзича нимадир излади. Кейин ортига қайтиб эшик ёнига стол қўйди-да, ўтириб хона ичинини синчиклаб кўздан кечириб чиқди. Орадан ярим соатча вақт ўтди. Ютиб юборгудай жимжитлик Миркомилни зериктирди: кўзи юмилиб кетаверди. Ҳаял ўтмай у ўтирган жойида ухлаб қолди.

Тонг бўзариб келаётган маҳал палатага ҳамшира кирди. Эшикнинг гийқиллашидан Миркомил чўчиб уйғониб, ўрнидан сапчиб турди. Унинг бу қилиғидан ҳамшира кулиб юборди. Сўнг савол назари билан қараган Миркомилга:

— Касални укол қилиш вақти бўлди, — деди яна жилмайиб.

Бобур аллақачон уйғонган, эшик ёнига стол қўйволиб уйқуни ураётган йигитга унинг кўзи тушган эди.

— Қалайсиз, яхши йигит? — деди ҳамшира Бобурнинг ёнига бориб.

— Бундан баттар бўмайди, — деди мийиғида кулиб Бобур.

— Ҳали шошманг, шунақа югуриб кетингки, ўзингиз ҳам қойил қолинг. — деди ҳамшира қувноқ овозда.

— Агар сиздай қизлар укол қилиб туришса, бугуннинг ўзидаёқ югуриб кетаман.

— Ҳо-о, — деди ҳамшира нозланиб. — Мендан бошқасининг укол қилишини истаб қолдингизми?

Бу гапдан сўнг Миркомил ҳам кулиб юборди.

— Ошна, — гапга аралашди Миркомил Бобурга яқинлашаркан. — Ҳозирги қизларга битта гапни айтгин-да, кейин орқа-олдинга қарамай қоч, йўқса балога қоласан.

— Ҳаммасига ўзларингиз айбдор, — деди ҳамшира ҳам бўш келмай. — Битта қизга қаноат қилмай бошқасига кўз сузасизлар, шунинг учун сизларга доим кўз-қулоқ бўлиб туриш керак.

— Айтдим-ку, — деди Миркомил кулиб, — битта гап гапирсанг тамом. Уйланмасдан тоқ ўтиб кетаман, шекилли, бу дунёдан.

— Қўрамин, яна неча йил чидаркансиз бўйдоқликка!

— Пардон! Биз «пас». Ўқишни битириб шу ерга дўхтир бўп келай, ўшанда...

— Битиришингизга, адашмасам, ҳали икки йилча бор, унгача чидайсиз, — деди ҳамшира ва Бобурни укол қилишга киришди.

Ҳамшира билан Миркомилнинг ҳазил-хузули улар пухта ўйлаб, олдидан келишиб олишгандай табиий чиқди: Миркомил талаба родини бажаради, бу ерга амалиёт учун келган; ҳамшира ҳам шунга яраша муомала қилди. Бу сценарийни Миркомил ўйлаб топиб, ҳамшира билан пухталаб келишганди, бироқ унинг қандай натижа бериши ҳозирча номаълум эди.

— Шу, ўқишимам жонга тегиб кетди, — деди Миркомил ҳамшира ишини битириб чиқиб кетганидан кейин. — Сизам бирон жойда ўқийсизми?

Бобур бошини чайқаб «йўқ» деган ишорани қилди.

— Нима иш қиласиз? — савол берди Миркомил.

— Бизнес.

— Сизларники яхши, мол оласизлар-сотасизлар, тамом, фойдани чўнтакка уриб кетаверасизлар.

Унинг гапига Бобур кулди:

— Буниям ўзига яраша қийинчиликлари бор, баъзан кечаси билан ухламай чиқамиз.

— Барибир-да, ошна. Масалан, институтда тўрт йил ўқитишади. Бизда бўлса, эҳ-ҳе...

— Танланг унда.

— Шунча йил ўқиб қўйдим. Увол бўлади. Битирсам, клиника очмоқчиман. Шунга кеча-ю кундуз касалхонадаман. Кўпроқ ўрганиш керак. Бошқалар бир кун келса, икки кун ялло қилиб юради. Менинг уйланишга ҳам вақтим йўқ. Тўнғич фарзандга қийин экан. Ойим уч йилдан бери миямни қотиради, бошингни иккита қилиб қўяйлик,

деб. Хоҳ ишонинг, хоҳ ишонманг, шу пайтгача биронта қиз билан тузук-қуруқ гаплашмабман ҳам. Қизнинг бўлмаса кимга уйланишимам билмай эзилиб кетаркансан...

Туйқусдан Бобурнинг хаёлида лўли қиз жонланди: сирли нигоҳи, мийиғида кулиши... Кейин газ балонининг ҳидидан йиқилиши... Беморнинг қошлари чимирилди.

— Нима гап? — деди унинг юзидаги ўзгаришни кўриб Миркомил. — Мазангиз бўлмаяптими?

— Яхшиман, — деди зўрга Бобур, — бир илтимос айтсам, қилоласизми?

— Биронта қизга хат-пат бериб қўйиш керакми? Гап бўлиши мумкинмас!

— Қизамас. Ҳадемай ойим келади. Наргизани олиб қочишганини айтмай туришсин, дўхтирлардан илтимос қилинг.

— Ҳа-а, — деди Миркомил пешонаси тиришиб, — хунук иш бўлди-да. Мен шу пайт шаҳарга чиқиб кетундим. Бўлганимда муштлашардим. Нима қилиб булсаям опангизни олиб қолардим. Дзюдога беш йилдан бери қатнайман. Анчагина тажрибам бор.

— Майли, буларнинг бари ўз йўлига. Сиз менинг илтимосимни қиласизми?

— Бугун бўлмаса эртага барибир эшитлади. Майли, дўхтирларни кўндиришга уриниб кўраман... Энди сиз ухланг, кўп гаплашдик, чарчаб қолманг тагин.

Бобур Миркомилнинг гапига эътироз билдирмади. Шифтга термилганча хаёл дунёсига гарқ бўлди.

Анбар опа ғалати туш кўрди: кимдир Наргизани тинмай бўғармиш, қили бақириб, уни ёрдамга чақирармиш. Анбар опа югурай деса, оёғи жойидан қимирламасмиш. Бир маҳал Наргизани бўғаетган одам илонга, ундан ажларга, сўнгра кўз кўриб, қулоқ эшитмаган даҳшатли махлуққа айланармиш. Қизининг овози борган сари ўчиб, қўллари шални раб қолаётган эмиш... Анбар опа чинқириб юбориб, ўзининг овозидан чўчиб уйғониб кетди. «Ёрдам... ёрдам беринглар! Қизимни ўлдиринмаяпти... Ким бор?!» Унгида бақирдим, тушдами — билолмади. Уй ичи қоп-қоронғи, жимжит. Биргина девор соатнинг «чик-чик»и эшитилади. Юраги гурсиллаб ураётган аёл чаққон бориб чироқни ёқди.

Ҳаммаси осойишта, ҳеч ким йўқ. "Хайрият, — бироз ўзига келди у, — тушим экан. Тонг отсин, садақа чиқараман". Аммо тонг отишини хотиржам ётиб кутолмади. Хаёлига бот-бот кўрган туши келар, юраги қинидан чиққудай тирпирилди. Анбар опа сабри чидамай ошхонага кирди-да, кеча кечкурун пиширган овқатини иситиб, сирли идишга солди ва апил-тапил кийиниб, йўлга отланди.

Шаҳар ҳали уйқуда, фақат бомдодга турганлар-у зарур иш билан кўчага чиққанлар ва тирикчилик илминжида машиналарида кўча айланиб юрганларгина уйғоқ эди. Анбар опа бекатда анча туриб қолди. Ёнгинасига келиб тўхтаган таксиларга бош чайқаб жавоб берди. Қўйиб берса, Анбар опанинг учиб боргиси келарди, аммо нима қилсин, автобус кутишдан ўзга чораси йўқ. У ичида шайтонни қарғар, кўрган тушини унутишга, эсламасликка уринарди.

Ниҳоят атроф ёришиб қолганда автобус келди. Бироз юриб бекатда тушиб, яна бошқа автобусни кутди. Анбар опа касалхонага етиб борганида кун ёйилиб кетганди. Дарвоза ёнида у еқдан-бу ёққа асабий юриб турган қоровул Анбар опага ёвқараш қилиб, дўқ оҳангида сўради:

- Қаёққа бораяпсиз?
- Ўғлимни кўргани келаяпман.
- Ким ўғлингиз?
- Бобуржон.

Қоровул сергак тортиб, аёлга синчиклаб қаради. Анбар опа ноқулай аҳволга тушди: "Қариб қуйилмаган чол", хаёлидан ўтди унинг. Қоровул негадир хўрсинди, кейин киришга рухсат берди. Анбар опа унинг хўрсинишини ўзинча тушуниб, уялганидан қизариб кетди. Ана шу лаҳзада кўрган туши хаёлидан чекинди. Аммо касалхонага кираверишда узун супургисига суяниб гап сотаётган фаррош хотинларнинг гаплари қулоғига чалинди-ю, ҳуши бошидан учди.

— Анави авария бўган боланинг иккита опасини оқшом бетига чулки кийган одамлар опқочиб кетганмиш, — деди улардан бири шеригига ваҳима билан.

Авария бўлган унинг ўғли, иккита опасининг бири — Наргиза, иккинчиси унинг дугонаси. Анбар опа фаррошларнинг ёнидан ўтатуриб бир неча қадам ташлай олди, холос, туйқус боши айланиб, кўзи тинди. Ўзини тутиб туролмай гурсилиб ерга қулади.

...

Барон шотирлари дамлари ичига тушиб кутишган ишни қилмади. Қўлидаги пичоқни столга қарсиллатиб урди, шотирлар ҳалик билан ортга тисарилишди. Ёнғоқ дарахтидан ясалган стол пичоқ тугул, болтага ҳам дош берарди, шу боис тиғнинг учи қайрилиб кетиб, Бароннинг кафтини тилиб юборди. Пичоқни ташлаб юборган тўлабоши чакиллаб томиб, столни қип-қизил рангга бўяётган қонга термиди. Шотирлар энди хожаларини қутуриб кетса керак, деб ўйланди, аммо кутилмаганда Барон жилмайди, йигитларининг ташвишли юзларига бирма-бир назар ташлаб чиқиб, ким ичида кулаётгани-ю, ким чиндан ташвишланаётганини илғамоқчи бўлди. Бироқ кўзлари ўйнаб турган йигитларининг нима хаёлдалигини билиш қийин эди. Боз устига, ҳозир у бировнинг ичидагини кўзидан билиб оладиган аҳволдамас, бошқа пайт бўлганида ўткир укки кўзлари билан истаган одамни довдиратар, унинг нигоҳига дош беролмаган одам ўзини ўнглаб олгунича анча-мунча сирини бой бериб қўярди.

— Кўрдингларми? — деди Барон, — менинг қоним оқаяпти. Шу пайтгача ҳеч ким менинг қонимни оқизолмаган.

У шу гапни айтди-ю, дарҳол тилини тишлади: нотўғри гапирганини англади. Аммо буни шотирларига билдирмади. Чунки ерда думалаб ётган икки қиз унинг юзини юлишга улгурган, тирноқ изидан қон сизиб турарди.

Барон қўлининг жароҳатига эътибор қилмай, аранг ҳушига келаётган қизларнинг тепасига келиб хунук иржайди. Сўнг ўғирлиб шотирларига:

— Бир яшик ароқ келтиринглар, — деди. Зум ўтмай бир яшик ароқ олиб киришди. Бу орада Ҳасан чақиртирган хизматкор қизлар Бароннинг жароҳатини боғлаб қўйишди. Барон эринмай шишаларнинг оғзини битта-битта очиб, ароқни қизларнинг устидан қуя бошлади. Унинг нима қилаётганини ҳеч ким тушунмас, ҳамма қипт этмай энди нима бўларкан, деб кутиб туришарди. Барон сўнгги шишани ҳам бўшатиб, стол устидаги гугуртни қўлига олди.

— Хўжайин, — деди Бароннинг ниятини дарров фаҳмлаган Ҳасан, — балки бошқа жазо қўллармиз. Эсларини киритиб қўйсак, кейин икковиям итдай хизматимизни қиларди.

Аммо хожаси унинг гапини олмади. Лоланинг тепасига бориб гугурт чақди. Сўнг қизнинг бўйнидан қўлини ўтказиб бошини кўтарди-да, бироз тикилиб қолди. Агар ҳозир ёнаётган гугуртни ташлаб юборса, тамом, қиз кичрик қоққунча бўлмай аланга олар ва бир зумда ёниб кулга айланарди. Гугурт донаси секин-аста ёниб, Бароннинг бармоқларини куйдира бошлади. Юраги рўй беражак даҳшатли манзараларни кўришдан шотирлардан баъзилари кўзларини юмиб олишди. Аслида ана шу лўли йигитларининг ҳам Лолага кўнгли бор эди. Барон ўртада тоғдай тўсиқ бўлмаганида, бу гузал лўли қизга етишиш учун улар ҳаракат қилишарди. Аммо кўнгил деганлари хожанинг қаҳр-ғазабга йўғрилган куч-қудрати олдида ожиз, кераксиз туйғуга айланиб кетганди.

Барон бармоқлари орасидаги гугурт чўпини ташлаб юборди. Шу дам шотирларидан кимдир "им-м", дея ингради. Товуш шу қадар ўқинчи чиқдики, ҳатто Барон ҳам қалқиб кетди ва ёниб тушаётган гугурт донасини ярадор кафти билан туртиб юборди ва илжайиб ортига ўгирилди.

— Ҳаслимга бошқа нарса келди, — деди ўша ёвуз иржайишини яна бир марта намойиш қилиб, — ҳозир ўра қазийсанлар, чуқурлиги уч метр бўлсин, кейин манави итларни, — дея у эндигина ҳушига келиб, қимирлай бошлаган қизларни кўрсатди, — унинг ичига ташлаб, кўп овқат берасанлар, токи икковиям ҳар ярим соатда ҳожат қилсин, утирган жойлари сасиб кетсин. Икки ҳафтадан кейин чиқариб оламиз, кейин ўзим ўлдираман уларни. Қани, шундай биронтангнинг ичинг ачишсин-чи. Терисини қўлларим билан шилиб олишимни маза қилиб томоша қиласан ҳамманг.

Танидаги оғриқ бироз босилгани босе, Лола Бароннинг гапларини эшитди, бироқ кўзини очмади. Ичиди у хурсанд эди. Наргиза эса, Бароннинг мақсадини эшитиб афти бўлмади. "Шарманда бўлганимдан кўра ҳозироқ ўлдирсин", ҳасидан ўтди унинг.

Барон йигитларига топишириқ бергач, бурилиб тўғри ўзининг ётоғига кирди ва бир шиша муздай пиво ичиб, юмшюқ ўриндиққа чўзилди. Шу маҳал ётоққа кириб келган икки нафар сариқ сочли оқбадан қизлар унга икки тарафдан суйкала бошлади...

Ўра зах эди. Наргиза билан Лолани ўрага тепадан итариб юборишди. Наргиза ўрага ёмон қулаб тушди, ортидан Лолани ташлаб юборишди.

— Наргизахон, — деди Лола орадан икки соатча вақт ўтиб, тонг энди-энди бўзариб келаётган палла. — Нийма қийламий?

— Нима қилардик, — Наргиза хўрсинди, — худо деб ётаверамиз. Бирор бахтли тасодиф рўй бериб, зора, омон қолсак. Мен ўзимдан кўра кўпроқ ойнажонимни ўйлаяпман. Бечора ойна, менинг йўқолганимни билиб қолса, қон босими ошиб кетади...

У ниқиллаб йиғлашга тушди. Лола дугонасини оҳиста кучоқлади.

— Буларга нима ёмонлик қилувдим, нима иштади паларингга лаънатлар! — алам билан деди Наргиза.

Унинг гапира туриб йиғлашидан Лоланинг кўнгли бузилди. У: "Сен ҳам менинг касримга қолдинг. Барон мени деб сени ҳам шу кўйга солди", демоқчи бўлди-ю, аммо кўргиликлар босе қадрдон бўлиб қолган қизнинг баттар эзилшини истамади.

Тонг отиб, қуёш одам бўйи кўтарилганда уларга овқат туширишди.

— Камроқ еганимиз маъқул, — деди Наргиза, — тагин анави итлар айтган аҳволга тушиб қолмайлик.

— Тўғрий, — унинг гапини маъқуллади Лола.

Улар қўл учиди овқатдан тотинган бўлишди, бироқ нонни ушатишмади ҳам.

Ярим соатча ўтиб янги сўйилган қўй гўштидан ҳил-ҳил пишган, ошқўқлар, арча барги аралаштириб тайёрланган таом туширишди. Овқатнинг ҳиди иштаҳани шу қадар кўзғардики, қизларнинг оғзидан суви келди. "Нима қиламиз?" деган маънода Наргизага қаради Лола.

— Тўғриси, — мийиғида кулди Наргиза, — боя жудаям кам еган эканман, қорним роса очқаб кетди. Бир бўлакдан гўшт еяқолайлик. Қолганини қайтариб юборамиз. Барибир ярим соатдан кейин яна олиб келишади.

— Ма-а-йли...

Улар ўрада шу тахлит кунни кеч қилишди. Дугоналарнинг бахтига Барон эрта тонгда қўшни давлатга "иш"ларини саранжомлаш учун жўнаб кетган, аксинча, иккита йи-

питни ўрага тушириб, қизларга мажбурлаб овқат едирмоқчи эди.

Аста-секин қоронғилик тушиб, кўкда юлдузлар жимирлай бошлади. Ҳаво этни жунжиктирадиган даражада салқин эди. Лекин ўранинг захи ортга уриб, ер қаърининг иситмаси асираларни беҳол қила бошлади. Бу пайтга қадар Наргиза онасини эслаб бир неча бор йиғлаб олди.

Қизларни уйқу энди ўз домига тортаётган маҳал ўранинг оғзида икки шарпа пайдо бўлди. Қизлар ҳеч нарсани пайқашмади.

Тепалагилар қизларни қўриқлаётган Бароннинг йиғитларини эди. Улардан бири хожаси гугурт ёқиб Лоланинг устига ташламоқчи бўлганида "оҳ" тортиб юборган Бекмирза немли шотир эди. Лўлилар «қирол»ининг қизларга чиқарган ҳукмидан сўнг бу икки йиғитнинг ҳасли бузилди. Улар Бароннинг йўқлигидан фойдаланмоқчи бўлиб, кун бўйи ўзларича режа тузишди.

— Барибир хўжайин қизларни побуд қилади. У ҳеч вақт гапидан қайтмаган. Кел, улардан фойдаланиб қолайлик, қизлигича кетса увол бўлар, — деди Бекмирза қоровул йиғитнинг қулоғига шилпиб.

Манглайида ўрик донасидай гурраси бор, афт-ангоридан бадавийларга ўхшаб кетадиган лўли йиғит ўйланиб қолди. Унинг Наргизага кўнгли кетган: «Қани энди шундай қизни бир марта эркаласам», деган табиий майл кўнглига гулгула соларди. Аммо Бекмирза айтган ишни қилишса-ю, кейин қизлар Баронга сотиб қўйишса, хўжайин терисини тириклай шилиб олади.

— Битта қизни деб олиб кетишни истамайман, — тўнғиллади у.

— Кечаси ҳамма ухлаганидан кейин қиламиз. Қизлар бизни танимайди. Лола билан битта маҳалладанмиз-у, лекин қоронғида таниб ўтирибдимиз? Бетимизга ниқобам кийиб оламиз. Овоз чиқармаймиз.

— Хўжайин Ҳасанга тайинлаб кетди.

— Ҳасанин менга қўйиб бер. Пиво деса ўзини томдан ташлайди. Кечкурун уйқу дори солиб бераман пивосига.

— Унда кутишга тўғри келади. Аввал Ҳасанин ухлат, кейин... Ишқилиб, Ҳасан ўзининг пивога бўктириб қўймаса бўлгани, унинг тулкилигини биласан-ку. Биз шу ерда юр-

ганда унинг арвоҳиям йўқ эди, дарров хўжайинининг ўнг қўлига айланди.

— Бўпти, кўрасан ҳали, уша Ҳасаннинг девадай хуррак отишини.

Бекмирза кеч бўлишини интиқиб кутди. Қўш уфққа еиб бошлаган маҳал Бароннинг ўнг қўли, ҳақиқатан ҳам, пивохўрликка ўтирди.

Баронга хизмат қиладиган қизлар билан Бекмирза ошқатиқ эди. Шаҳарга тушганида уларга атаб ширинлик кўтариб келар, эвазига хўжаси йўқ тунларни уларнинг иссиққина бағрида ўтказарди. Оқ-сарикдан келган Наташа билан эса сирдош бўп кетишган. Ора-сира Баронни ҳам тийбат қилишдан тойинмасди. Бекмирза Наташани ишга солмоқчи бўлиб, унинг ёнига борди ва гапни биров айлантириб, Ҳасаннинг нукул иш буюраверинидан нолиди. «Пивосига уйқу дорида кўпроқ солиб бер, биз ҳам одамга ўхшаб бир дам олайлик», дея қўшиб қўйди гапининг охирида. Наташага бу юмуш чикора эди: "Ҳафа бўлма, тошдай қотириб ухлатиб қўяман", дея Бекмирзанинг лабидан ўпиб қўйди.

Ҳасан соат саккиз бўлмай қаттиқ уйқуга кетди. Қолган беш йиғит билан уч қиз ўзлари хон, қўланкаси майдон бўлиб, роса ичкиликбозлик қилишди. Кейин айш-ишратни лавом этказиш учун жуфт-жуфт бўлиб меҳмонхонага равона бўлишди. Ҳошода тўртта меҳмонхона бўлиб, Барон меҳмонларини мавқенга қараб бу хоналарга таклиф этарди. Бекмирза уларнинг орасидан ситилиб чиқиб, тўғри қоролуниг ёнига борди. Қоровул ҳам анча-мунча отиб олган, Наргиза билан Лола ётган ўранинг тепасига стол қўйиб ўтирганча сигарет тутатарди.

— Бошлаймизми? — деди Бекмирза паст овозда.

— Бошлаймиз, — деди ҳеч иккиланмай қоровул.

— Мен арқон олиб келдим, аввал ўзим тушаман.

— Лекин анави ўзбек қизга тегмайсан. У меники, Лолани нима қилсанг қилавер.

Бекмирза Наргизанинг оёқ учига тушганида, у Лоланинг билагига бошини қўйганча, беозор нафас олиб ухларди.

Бердимурод Халил бойваччага тайин бир жавоб қилмай боши ҳам чиқиб кетди. У нима қилишини билмасди, Лазокатта уйланиб, хожасининг сояи даплатида даврон сурай деса, бу хонадонга келиб туриши — Нилуфарни кўриши бор. Қандай чидайди, унинг ҳусну жамолини кўрганидан кейин! Нега энди бойвачча катта қизи туриб кичигини унга бермоқчи — бу ҳам жумбоқ. Яна бетининг терисини сидириб, ўзи чақириб айтиб турса! Буюрган иш билан қизикмадиям?! Бекорга бўлмаса керак бу ишлар. Бойвачча дарёнинг лабига элтиб, суғормай қайтариб келадиганлар хилдан. Манфаати бўлмаса қўлини совуқ сувга урмайди. Қизик, Лазокатни унга бериб, нима фойда топаркан? Ёки бу эрка қиз ишқал чиқариб қўйдимикан? Орттирган молу давлати бегонанинг қўлига ўтиб кетармишми? Бўлмаган гап.

Бердимурод боши қотиб машинасига ўтирди. Хаёли паршон ҳолда серқатнов катта кўчага чиқди. Қизил чироқда чорраҳаларни кесиб ўтди. Бахтига назоратчилар йўқ экан — ҳуштак товуши эшитилмади. Ўйга ботиб, уйига етиб келганини сезмай қолди. Машинани тўхтатиб, моторни ўчирмасдан рулга бошини қўйганча уйлашда давом этди. Орадан бир ош пишгулик вақт ўтгач ўзинга келди. Атрофига олазарак боқиб, уйининг ёнида эканини билгач, мийиғида кулиб бошини сарак-сарак қилганча машинадан тушди.

У хонасига кириб чироқни ёқди-да, девордаги соатга қаради: вақт тунги ўн икки яримдан ўтаётганди. "Роса чирчабман", хаёлидан ўтказди Бердимурод. Ётоғига кираётганида қўл телефони жиринглаб қолди. У истар-истамас телефонни қўлига тутди:

— Алло?

— Яхшимисиз? — қўлига қиз боланинг овози эшитилди.

Бердимурод дарров таниди.

— Лазокат?! — ажабланиб соатга қайта қараб қўйди.

— Кутмаганмингиз? — деди Лазокат қувноқ овозда.

— Тўғриси, ярим оқшом...

— Сизни бир шошириб қўйгим келди. Эркалингиз тутди-да. Ишларингиз яхшими?

— Ҳозиргина уйингиздан келдим. Ўша ёқда ишларимни сураганингизда чиройли бўларди, — деди Бердимурод энсаси қотиб.

— Уялдим.

— Нега уяласиз?

— Сиз келмасингиздан олдин адам ёнларига чақириб, мени сизга эрга бермоқчилигини айтиб қолди. Тўғриси шокка тушиб қолдим. Воошсе, кутмагандим. Адам галатилар-да.

— Мен сизданам баттар аҳволга тушдим. Ўзингиз менга тегишга розимисиз?

— Бу ёғига жа тезлашиб кетдингиз-у. Телефонда сизга тегаман, деб айтайми? Яхшиси, кўришайлик, гаплашиб оламиз.

— Ҳозирми?

— Бўлмасам-чи?

— Кеч бўи кетмадимми? Кейин даблурустдан кўришишимиз...

— Қиз бола таклиф қилганида йўқ дейдиган одамни биринчи марта кўришим!

— Энди, ҳар қалай, қиз бола ёлғиз ярим оқшом уйидан чиқиб кетиши... Адалингиз сезиб, иккаламиз ҳам балога қолиб кетмайлик тагин.

— У ёғини менга қўйиб беринг. Адам ойим билан спальнийга кириб кетди... Менинг сизга айтадиган гапларим бор. Адам раз шу йиғитга тегасан дедиларми, тамом менинг бошқа иложим йўқ. Лекин сиз билан олдиндан гаплашиб олсам... Саволларим тикилиб етибди. Ичимга сиздиrolмаяпман. Адам билан гапларингиз битгунча ёрилиб кетай дедим.

— Бўпти. Қарда кўришамиз?

— "Звезда"ни биласизми? Тунги клуб.

Бердимурод у эрга кўп борган, кўнгилхушликлар қилган. Лазокатнинг айни шу ерни айтгани уни ўйлантдириб қўйди. Чунки хожасининг арзандасини у тарафларга борарди, деб хаёлига келтирмаганди. Халил бойвачча ўта қаттиққўл одам, қизларини ҳар жойларга бордирмайди, деб ўйларди. Лазокатнинг эса, айнан шундай жойлардан хабари бор экан. Бу Бердимурод учун кутилмаган янгилик

эди. Энди у Лазокатнинг ишкали борлигига шубҳа қилмай қўйди.

— Хабарим бор, — деди у бошқа гап тополмай. — Биринки марта мошинада ўтгандим.

— Шу ерга бориб, жой заказ қилиб турунг. Мен тез етиб бораман.

— Жа шовқинлик қилмайдими?

— Шовқин менинг жону дилим. Ишонмасангиз боргандан кейин кўрасиз.

Бердимурод ярим соатда айтилган жойга кириб борди. Ўйлаганидек, қий-чув, ўйин-кулги авжда... Ким рақсга тушган, ким давра қуриб ичаяпти. Яна кимдир кучоғидаги қиз билан овора... Бердимурод бироз қараб туриб, ортга қайтди, чунки эшикнинг олдида турмаса, Лазокатни бу гала-говурда тополмаслигига кўзи етди.

Лазокат кўп куттирмади — беш дақиқалардан кейин оппоқ машинадан тушди. Ўзи ҳам Қорқиздай оппоқ кийимда. Кўкраги эса, деярли очик, тиззадан тепаси бир қаричгина латта билан тўсилган, холос. Баданининг қолган жойлари онадан қандай тўтилган бўлса, худди шундай алпозда. У келибоқ Бердимуроднинг бўйнига осилиб лабидан бўса олди ва юзига юмшоқгина уриб қўйиб:

— Роса пишиқ йигит экансиз-а, — деди жилмайиб ва йигитни қўлтиқлаб, шовқин-суронли залга етаклади.

Бердимуроднинг Лазокатга муносабати кескин ўзгарди: қизнинг нозланиб гапирishi, ўпиб қўйиб, қўлтиқлаб олиши гоят назокатли чиқдики, йигитнинг кўнглидаги губор тонгги гумандай тарқайди-кетди. Қий-чув ҳам энди қулоғига ёқа бошлади.

— Қани, бизнинг фрайер қаерни банд қилган экан? — деди табассум билан Лазокат.

— Жойини сизнинг таъбингизга қараб танлаймиз-да, — сузамоллик қилиб вазиятдан осонгина чиқди Бердимурод.

— О-о, гап йўқ! Эътиборингиз учун мана сизга, — деб Лазокат яна унинг юзидан ўпиб қўйди.

Улар шовқин авжига чиққан жойга ўтиришди. Бу ерда гаплашиш тугул бақириб гапирган овозни ҳам эшитиш мушкул эди. Лазокат учун айнан шу керак: Бердимуроднинг қулоғига лабини босиб, эътиросини жунбушга келтириб гаплашди.

Алвал бир қалаҳдан шампан виноси, сўнг ароқ, ортидан коньяк ичилди. Кейин рақсга тушибди. Муסיқа тугаган, тагин ичкиликбозлик бўлди... Бўлғуси келин-куёв тунги клубдан чиқшганда тонг бўзариб қолган эди. Улар йўловчи машинада Бердимуроднинг уйига кетишди...

Лазокат уйғонганида боши лўқиллаб оғрир, кўнгли айниётганди. Шунга қарамай у ақлини йиғиб олди. Бердимуроднинг бағридан сирғалиб чиқиб, гилам устида ётган бежиримгина сумкачасидан дори солинган шишачани олди...

Наргиза болдирида нимадир ўрмалаётганини сезиб, қўлини узатганча оёғини силди. Бироз ўтиб асабга тегалган мавжудот яна гимирлаб безонта қила бошлади. “Бурга бўлса керак, — ўйлади Наргизанинг эти жунжикиб. — Ўрада бурга нима қилади? Кеча қазилган бўлса... Илондир балки!” Қизнинг бадани титраб кетди. Кўзини чирт юмиб, тақдирга тан берган кўйи жим ётаверди. Жонивор ўрмалаб тиззалар юқорига чиқа бошлаганда Наргизанинг кўзидан ўйкуси ўчди, қўли билан Лолани туртди. Бироқ ҳолдан тойган лўли қиз қимирлаб ҳам қўймади. Бу пайтда мавжудот қизнинг йўғон сонигача чиқиб, ҳаракати кучайди.

— Вой-й!!! — Наргиза қичқириб, ўрнидан сапчиб турди.

— Тсс, жонидан, тсс, — унинг рўпарасида бир жуфт шарпа турарди.

— Сиз... Кимсизлар?... Нима керак? — кўрқувдан титраб пичирлади Наргиза.

Шовқиндан Лола ҳам уйғониб, кўзини ишқалаб бир Наргизага, бир гойибдан пайдо бўлган икки нусхага тикилди.

— Тсс! — Бекмирза Наргизани тинчиттишга уринди. — Дўнгда ҳеч кийм қомадий. Маишат қиламийз. Маишат!

— Нима дединг? — овозини кўтарди ўзига келган Лола лўлича лаҳжада. — Маишат қиламийз?... Ўлгинг келаяптими? Агар ўрага тушганингни Барон билиб қолса, терингни шилиб олади.

— Барон ҳозир йўқ. Барибир икковингам ўлиб кетасан. Ке, ундан кўра... Вой, вой, манинг юрагимни тилка-пора қилиб юбординглар...

Лоланинг шумлиги тутди: “Шошмай тур, бир бошлай.

Ундан кейин кўрасан маншат қанақа бўлишини". У нимадандир ишора қилиб, Наргизанинг билагини чимдиб қўйди.

— Биз ҳам энди эркак кўрмай ўлиб кетар эканмиз-да, деб кўп йиғладик. Раҳмат сизларга. Қавминда унутмайдиган одам ҳам бор экан... Фақат... Фақат бу ер жудаям тор!

Лола сўнгги гапни айтиб, эҳтиросли овозда "оҳ" тортди қўйди. Унинг "оҳ"и Бекмирзани жунбушга келтирди. Ҳатто кайфи тароқ қоровулнинг ҳам кўзлари чақнаб кетди.

— Амаллаймиз, — деди Бекмирза жонни ҳалқумига тикилгудек ҳолатда.

— Қизикмисиз! Шу тор жойда-я!..

— Кенгроқ бўлса... бемалол, — Наргиза ҳам энди ўзини ўнглаб олган, дугонасининг шумлигини фаҳмлаётганди.

Қизларда "хоҳиш" зўрлигини билган Бекмирза қоровулга қараб:

— Эшонқул, буларни тепага олиб чиқайлик, кейин яна тушириб қўямиз. Ҳеч ким пайқамайди. Ҳамма маст, — деди.

Эшонқул эса, шерга айланиб кетган, ҳозир қаршисида Барон бўлса ҳам нафсини жиловлай олмай хожасини бир ёқли қилгудай шашти бор эди.

— Ман тепага чиқиб ҳаммангний тортдиб оламан, — деди у ва арқонга осилиб юқорилай бошлади. Бекмирзанинг тоқати тоқ, Эшонқулнинг тепага чиқиб олиши унга жуда узоқ чўзилгандай туйилди. Аста қўлини Лола томон узатди, қиз индамади. Бироқ йиғит ҳалдишдан оша бошлаганидан кейин унинг қўлини силтаб ташлади:

— Акажон, сабр қилинг, — деди юмшоқ гапиришга уриниб.

Улар бирин-кетин ўрадан чиқиб олишгач, Бекмирза қизларни қоровулхонага бошлади.

— Тухтанглар, — деди ярим йўлда Лола. — Бизнинг ҳидимиз ўзгарган. Ювиниб олмасак бўлмайди. Кейин...

Бекмирза тоқатсизланди, гўё ҳозир Барон сафардан қайтиб келиб, у ниятига етолмай қизларни яна ўрага тушириб юборишга тўғри келадигандай ҳовлиқди.

— Йўқ, Бийзга фарқ қилмайди. Ўзимийз киммиз-у... Ийчан одам ҳид билмайди.

— Сизларга бўлмаса, бизга фарқи бор, — деди Наргиза.

— Мен танам тоза бўлмаса, биров билан гаплашолмайман.

— Майли, — ноилож кўнди Бекмирза, — фақат тез бўлинглар.

Унинг-да хушбўй атир ҳидидан сархуш бўлгиси келди.

— Роса кўрқитиб юбординг, — деди Наргиза илиққина сувга кириб, кўзларини юмганча роҳатланаётган Лолага. — Бу жинни ҳақиқатан ҳам дарров рози бўлдим, деб ўйлабман.

Лола кўзини очиб жилмайди.

— Аёлний макрий бало бўладий. Лўлинийки иккий марта, — деди-да, секин Наргизани кўчди. Сўнг: — Қочамийз, — деб пичирлади.

— Қандай қилиб, улар эшик тагида туришибди-ку.

— Йўлий бор, — Лола атрофга аланглади, лекин қўлга илинадиган ҳеч вақо тополмади.

— Мен топдим, — деди Наргиза кўзи қувнаб. — Чиқамиз-да, ит нусхаларни "талашамиз". Улар ҳам қўшилишадди. Жанжал чиқадди. Агар иккаласи ёқалашиб кетса, фурсатдан фойдаланиб қочиб қоламиз.

— Ақлийнгийз бало-о, оповсий.

Қизлар қиқирлаб кулишди. Улар ювиниш хонасидан чиқишганда Эшонқул жағига кафтини тираб мудраб, Бекмирза эса тоқатсизланиб эшик тагида турарди.

— Манавиниси менга, — деди Наргиза қоровулни кўрсатиб Лолага кўзини қисиб қараб оларкан.

— Оповсий-й, — деди Лола чўзиб, — манийкийга осийлманг. Чатоқ бўладий.

Уларнинг гапидан Бекмирза ҳанг-манг бўлди. Эшонқул эса ҳеч нарсага ақли етмай, безрайиб турарди.

— Чўмлаётганда келишиб олгандик-ку...

— Ҳов, — деди Бекмирза Наргизанинг гапидан жаҳди чиқиб, — сан маникий.

— Ман-чи? — Лоланинг қовоғи осилди. — Манга сийз ёққан. Агар мени бунга берсанг, — Эшонқулни кўрсатди, — ўзимни ўлдираман. Барон келса, ҳаммасини айтиб бераман.

— Сани ўзимники қиламан, — деди Эшонқул хунук иржайиб.

— Бу сассиқ, синглисига ўхшаган. Ман бунга бўмайман, — деди Лола нозланиб.

— Манмий? — Эшонкул бехтиёр ўзбекча гапира бошлади. — Сасийқмий?

У муштини дўлайтириб Лолага яқин бораётганида, Бекмирза йўлини тўсди ва муроса оҳангида:

— Алмашиб қўяверамиз. Фарқи нима? — деди.

Қизларнинг ҳийласи ўтмади — йигитлар келишиб олишди. Шу пайт эшик очилиб, кўзларини базур йириб Ҳасан чиқиб келди. Бекмирза билан Эшонкул жойида ҳайкалдек қотди. Уйқусираб турган Ҳасан уларнинг ёнидан ўтиб ҳожатхонага кирди. Лола ўзларига тегажоқлик қила бошлаган йигитларнинг юзидаги ўзгаришни кўриб ҳаммасини тушунди ва:

— Вой! — дея бақириб юборди у. — Манга Барон керак!

Унинг овозидан Ҳасан чўчиб тушди. Бекмирза чап қўли билан Лолани белидан кучиб, ўнг билан оғзини тўсди. Наргизага эса Эшонкул тармашди. Барибир уларнинг ҳамма уриниши бекор кетди. Ҳасан “иш”ини чала-чулпа биттириб, ташқарига отилди. Қизларни кўриб кўзи косасидан чиққудай ҳаяжонга тушди. Ахир, шу пайтгача Бароннинг бир гапи икки бўлганини у кўрмаганди. Ҳозир эса хожасининг юзига оёқ қўйилган эди.

— Нима бўлди?! — деди у ғазабини ичига ютиб.

— Ҳалиги, — деди Бекмирза чайналиб, — қочмоқчи бўлган экан.

— Алдаяпти! — деди бақириб Лола. — Бизни ўралдан ўзлари тортиб олишди... Кейин зўрламоқчи бўлишди. Мана, сочимиз ҳўл, — дея у бошини ушлади. — Аввал чўмилтирибам олишди.

Бу гапларни эшитиб Ҳасаннинг ғазаби кўзиди. Бекмирзанинг эса юраги ўйнади. Боягина ишратига тўсқинлик қилса ҳатто Баронни ҳам янчиб ташлашга тайёр турган Эшонкул эса буткул доғдираб қолди.

— Ўрага обор! — буюрди Ҳасан Бекмирзага тешиб юборгудек тикилиб.

Бекмирза буйруққа бўйсунмаса, оқибати қандай тугагини яхши биларди, шу боис: “Хўп”, дея Лолани ўра томон етаклади.

Қизларни ўрага туширганларидан кейин Ҳасан қоровулни алмаштирди. Ичкиликбозлик қилаётганларни хоналаридан ҳайдаб чиқариб, воқеадан уларни хабардор қилди ва

Бекмирза билан Эшонкулни бир хонага қамалди. Ҳамма ишларни саранжом-сариншта қилиб, Ҳасан Баронга кўнги-роқ қилди. Бироқ хожаси ширин уйқусини бузгиси келмадимми, жавоб бўлмади.

Наргиза ўрага тушаётиб, оёғини қайириб олди. Мерттилган тубигини силаб қиз бечора ўксиб-ўксиб йиғлади. Аммо зах ўрада Лолалан бошқа додини эшитадиган одам йўқ. Лули қиз нима ҳам қила оларди: дугонасининг оёғини бироз уқалаб боғлаб қўйди.

Эртаси кунни қоқ тушда Бекмирза билан Эшонкулга ҳукм эълон қилинди. Бароннинг шаҳардаги йигитлари ҳам етиб келишди, Ҳасан ҳаммага эшиттириб Барон билан қайта кўнгироқлашиб, хожасининг амрини эшиттирди. Шундан сўнг қўллари қайрилиб боғланган икки “шоввоз”нинг қорнига ҳеч иккиланмай, бир туки ҳам ўзгармай, ханжар тикиб бураб-бураб олди.

— Буюк Бароннинг гапини икки қилган, унинг буйругига бўйсунмаган каснинг ҳоли шундай бўлади. Агар биронтанг шундай қилиқни қиладиган бўлсанг, бундан баттар ўлим топасан! — дея тантанавор оҳангда бақирди Ҳасан қон томчилаб турган пичоқ дастасидан маҳкам сиқиб.

Бу паллада ўрадаги қизларнинг аҳволи оғирлаша бошлаган, тепадан ураётган кўёш тафти уларнинг бошини қиздиради. Наргиза онасини эслаб тинмай йиғлагани-йиғлаган, Лола ҳам уйидагиларни эслаб хуноб бўларди, бироқ йиғламасди. Чунки улар қизини аллақачон унутишганини у биларди, айниқса, Бароннинг қўлидалигини эшитишган бўлишса, баҳридан ўтиб қўя қолишган.

Орадан бир ҳафта ўтиб, Барон сафардан қайтди. Унинг этли қора юзидаги барқ уриб турган қувонч аломати иши ўнгидан келганидан дарак бериб турарди. Барон келган заҳоти салоқатли шотири — Ҳасанни тақдирлади.

Қизлар ёнига тушганида кун пешини бўлган, олдинроқ эслаганида эса, сафардан қайтиб оқ уларни кўришни истамайдиган.

Бир шиша пивони ютоқиб симириб, оғир қадам босиб, Ҳасан билан ўранинг оғзига борди. Юраклари куз баргидай титраб турган қизлар тепага қарашди.

— Манйй кушчаларийм, — Барон уларнинг аҳволини кўриб кулди. — Ҳозир тепага опчиқишадий.

“Худонинг сенга ям атагани бордир, ярамас”, хаёлидан ўтказди Наргиза, сўнг видолашаётгандай Лоланинг елкаси-га бошини қўйди.

— Энди, — деди Барон Ҳасанга юзланиб, — олиб чиқинглар. Мен буларга ажойиб сюрприз тайёрлаб қўйганман.

Бобурнинг икки кўзи эшикда: ойим ана келади, мана келади, деб йўл пойлаб ўтирибди. Орасини олиб қочинганини қандай айтишни билмай сиқилади. “Ойим келмаса яхши бўларди”, хаёлидан ўтказди у. Гуё унинг кўнглидагини уқиб олгандай онасидан дарак бўлавермади. Эшикка термилган қўйи Бобурнинг кўзи ичиниб кетаверди. Шу залда кун ўтди. Уч марта ҳамшира, бир марта бош врач кириб чиқганини айтмаганда, палатага ҳеч ким қалам босмади. Бобур Миркомил билан озгина суҳбатлашган эса-да, унга ўрганиб қолган экан, “практикант”нинг ҳам қораси кўринмаётганидан юраги баттар сиқилди.

Эртасига ҳам аҳвол ўзгармади, фақат бир янги гап айтилди, холос. Бош врач бошини сарак-сарак қилиб, беморнинг кўз қорачиғига тикилиб туриб айтди бу гапни:

— Мен сенга ўхшаган касални биринчи кўришим. Жароҳатларнинг жуда тез битаяпти, ақли бовар қилмайди кишининг. Шу кетишда ўн беш кунга қолмай тузалиб кетсан.

Бобурнинг юраги ҳаприқиб кетди, қанийди ҳозироқ ўрнидан сакраб турса. Бироқ иложи йўқ.

— Раҳмат, — миннатдорлик билан чекланди у.

Кечга томон Миркомил пайдо бўлди.

— Қалайсан, ошна? — деди эшикдан кириб, — отдай бўп кетдингми?

Бобурнинг юзига табассум югурди.

— Сиздан ошна чиқмайдиганга ўхшайди, — деди у ҳазиллашиб.

— Нега?

— Ошна дегани шу ерда ишласа, бир кунда бўлмаганда бир марта хабар олади-да.

— Огайни, — Миркомил беморнинг каравотига ўтирди, — ўқитганимда билардинг-да. Бу ҳисоботлар, назорат ишлари, домлаларнинг эзмалигидан ташқари, шу ернинг қари-

ялари ҳам иш буюраверса, талаба эзилиб, суви чиқиб кетади-да. Тирик юрганимга ям баъзан шукур қиламан... Бўпти, бошинг қотмасин. Соғлиқ қалай, шундан гапир?

— Бош врач тез тузалайсан, деди. Шу кетишда ўн беш кунда бу ердан чиқиб кетарканман... Менга қолса, ҳозироқ кетсам. Ётиш жонга тегди... Икки кундан бери ойимдан дарак йўқ. Бунақа одатлари йўқ эди.

Миркомил ўйга толди, ўзини Бобурнинг ўрнига қўйиб кўрди-да, унинг иродасига қойил қолди. Бу кўргиликларга одам боласининг чилани мушкул. Бироқ Миркомил унга онасини бошқа касалхонага олиб кетишганини айтишга мажбур бўлди.

— Ошна, битта гапни сенга айтай. Фақат бардам бўл...

— Ним-ма?! Ойимга нима бўлди?! — бақирди кўздан ўт чақнаб Бобур.

— Унча ваҳимали эмас.

— Чайналмасдан гапир! — бу сафар Бобур сенсираб юборди.

— Хуллас...

— Эркакимсан! Тирикми ойим?!

— Нега бунча ҳовлиқасан?! — Миркомилнинг жаҳли чиқди — Тирик... Фақат опангни опқочинганини эшитиб бироз тоби қочибди. Кўрқма, мен оғзимдан гуллаганим йўқ. Дўхтирларам айтмаган. Фаррошлар бир-биридан суюнчи тилашаётганида эшитиб қолибди.

— Қасерда?! — Бобурнинг қўллари мушт бўлиб тугилди.

— Ҳозир бошқа касалхонада. Аҳвол яхши экан. Сенинг сўрашингни билганим учун бориб кўриб келдим.

Бобурнинг кўзлари шифтга қалалди, кўзларидан оққан ёш ёноқларини ювиб тушди. Миркомилнинг ичи эзилиб кетди. Оғзида гап турмагани учун ичида ўзини қойинди. “Икки дунёда ям мендан прокурор чиқмайди”, кўнглидан ўтди унинг.

— Ошна, кўп куюнаверма, ойинг соғайиб кетади, — деди Миркомил бошқа гап тополмаганидан.

— Бор, чиқ, кет! Ёлғиз қолгим келаяпти... — деди Бобур унга қарамай.

Миркомил Бобурнинг аҳволига ачинди, ўрнидан туриб, жимгина ташқарига чиқиб кетди.

Бобур анча вақт ўз ёғига ўзи қоврилиб ётди, юрагидаги

уч олови энди гуркураб ёнди, бу олов тафти шу қалар баланд эдики, ҳозир тўрт мучаси соғ бўлганида, кўп жойнинг кулини кўкка совурарди. Хаяжондан у кучга тўлиб кетаётганини ҳис этди, ҳужайралари ҳам жадаллик билан ишлаб, бош шифокор айтганидай, жароҳатли аъзоларида оғриқ сезмади. Аслида Бобурнинг танасида табобатда камдан-кам учрайдиган ҳодиса рўй бераётганди. Ўрнидан турса, Наргизани олиб қочганларни тилка-пора қилиб ташлашга қодир куч вужудига қўйилаётганини у сезди.

Бобур соғайиб, кучга тўлган сари онасининг аҳволи орқага кета бошлади. Фаррошларнинг шумхабаридан кейин, аввал, ўғли ётган касалхонада биринчи ёрдамни олди. Аммо бу касалхона дўхтирлари аёлни ҳушига келтира олишмади, дарднинг дамини бирозгина қирқинди, ҳолос. "Тез ёрдам" Анбар опани бошқа касалхонага етказганда унинг аҳволи оғирлашган, нафас олиши сусая бошлаганди. Дўхтирлар зудлик билан зарур муолажаларни қилишди. Беморнинг юраги секин ураётган бўлса-да, бир маромга тушди-ю, бироқ дўхтирларнинг умидланишига ҳеч қандай асос йўқ, Анбар опа еру осмонни билмай, беҳуш ётарди. Бемор танини жон тарк этганди гўё.

...Аёл бедаво дардга чалиниб, тим қора сочларининг бевақт оқаришига сабабчи бўлган эрини кўрди. Эри ёшгина, одатича, костюмини елкасига ташлаб аллақадан келаеттир. Анбар опа уни кўриши билан пешвоз югурди. Хаёлида: "Адажониси, сизсиз қийналиб кетдим. Нега мени ёлғиз ташлаб кетдингиз? Одам севгилисини ҳам шу қўйга соладими? Қийналиб кетдим. Ҳали ўғлингизнинг ташвиши, ҳали қизингизники...", демоқчи эди. Бироқ гаплари бошқача чиқди.

— Чарчамадингизми? Ишингизам бор бўлсин-да, Тиним билмайсиз. Болаларингиз ҳали ёш бўлса... Уларга кўп нарсаси керакмас. Фақат меҳрингизни кўпроқ берсангиз етади.

Эри ҳар доимгидай унинг саволларига жавоб қилмасмиш.

— Аччиққина чойингдан опкел, — дея сўрига чиқиб енбошлабди.

Анбар опа ҳайрон: "Сўри қайдан келди? Домимизда

сўри қўядиган жойнинг ўзи йўқ-ку! Э-ҳа, эрим улган-ку. Ёки тушимда шундай бўлганмикан... Хайрият-э, тирик экан. Ўзим ёмонман-да, мудом қаердаги хаелларга бориб юрман. Ҳозир тез бориб, чой дамлай. Бечора бола-чақасини ўйлашвериб, роса чарчабди...". Шу ўй билан ошхонага кирди-ю, кўрқиб кетди. Чойгумда биқирлаб... қон қайнар, ўғли билан қизи эса тиржайишиб қараб туришарди.

— Вой, улмасам! — деди Анбар опа ортига тисарилиб. — Нима қип турибсанлар?

— Бизми? — деди Наргиза кўзи чақнаб. — Бекинмачоқ уйнаймиз. Роса қизик бўлаяпти, ойижон, сиз ҳам уйланг.

— Бекинмачоққа бало борми? Аланг чарчаб келган, чой олиб бориш керак. Кап-катта қиз, ўйин билан оворасан... Нега қон қайнаяпти? Кимнинг қони?

— Ойижон, биз — Наргиза иккаламизнинг қонимиз икки хил экан! Қайнатсак қушилиб, бир хил бўп кетар-а?

— Ним-ма?! — қичқириб юборди Анбар опа. — Сенларнинг қонларинг?!

Шу дам унинг кўзи тиниб, оёғи сирпанди-ю, пастликка шувиллаб эниб кетди. Тубсиз жарликка қулади гўё. Тепада ўғли билан қизи қараб турибди. Бирови ердам берай, деб қўл чузмайди. "Эй-й, — афсусланди Анбар опа, — меҳрсиз қилиб тарбиялабман-да... Хўжайин... Адасига чой обормадим-ку. Наргизанинг эсига келармикан..." Шу тобда тепадан ўзи томон оппоқ кийимда эри яшин тезлигида учиб кела бошлади.

Зах ўранинг касридан иккала қиз ҳам иситмалаб, аъзойи баданлари ўт бўлиб ёнарди. Ўрадан тортиб чиқарилганда улар ҳолдан тойган, энди бир-бирини қўлтиқлаганча, Баронга нафрат билан қараб туришарди.

Уларнинг афт-ангорини кўриб Бароннинг афти бужмайди. Ўрада қизлар сасиб-бижгиб кетади, деб ўйлаганди. Дармонсизланиб қолган қизларни жазолаб лаззат топмаслигини пайқадди у. Ахир, рамақижон танани бурдалашдан не наф?

— Бўлмайди, — деди у Ҳасанга қараб, — бир-иккига укол қилинглари-да, ўрага қайтариб ташланглари, кейин, бироз жон кирса, олиб чиқасанлар.

Шундан сўнг йигирма кунча Барон қизларни унутди.

Тоҷикистондаги юмушлари билан андармон бўлиб, вақт ўтганини сезмай қолди.

Бу пайтга келиб ҳаво анча совий бошлаганди, қизларга — ўранинг тағига эски пилам, устиларига ёпинччиқ беришди, бироқ тушлари уларнинг жағи жағига тегмасди.

— Бўлди, — деди Наргиза, — ортиқ чидаелмайман. Ўзимни ўлдираман. Бу ҳайвон қачон теримни шиларкан, деб ётавериб жонимга тегиб кетди.

— Ҳай... Ҳай, оповсен, ҳазийл қийлманг. Худо бор, — деди Лола опасидай бўлиб қолган қизни кучиб, — бийз кетамийз. Манга аён.

— Эҳ, — деди Наргиза, — кетишимизга ҳечам кўзим етмаяпти. Бу ердан чиқиб кетиб бўлмаса, анави итлардан садо чиқмаса! Лекин зўр имкониятни қўлдан чиқардик-да.

— Асти айтманг бунни.

— Ойим бечора мени ўйлайвериш адоини тамом бўлган бўлсалар керак. Ойижонимни шундай аҳволга солиб қўяман деб ҳечам ўйламагандим. Ишқилиб, жонларини соғ бўлсин-да.

...Анбар опани эри тутиб олди, ҳар қалай, жарлик қаърига кулаб, бурда-бурда бўлиб кетмади. "Энди соғ қолмасам керак", деб у жуда қўрққанди... "Эрим менинг йиқилганимни қасрдан била қолди, чой олиб киришим керак эди унга, ўзи йўлимда тўғри юролмай қолибман", ҳаёлидан ўтди унинг.

— Қасрга бораямиз? — сўради Анбар опа, учиб кетиш аётигига ҳайрон бўлиб.

— Сени шундай жойга олиб бораёки, умрингда кўрмагансан. У ерда ташвиш йўқ, фақат роҳат қилиб юрасан, — деди эри унга қараб жиммайиб...

— Тавба, ёшариб кетибсизми? Энди учрашиб танишганимизда қандай бўлсангиз, ҳозир ҳам шундайсиз, — деди Анбар опа ҳайрон бўлиб.

— Сен ҳам худди шундайсан. Лекин бунни ўзинг билмайсан.

— Эй-й! — Анбар опа хавотирланди. — Болалар менсиз қийналиб қолишадик-ку, биттасини эрга беришим керак, Бобуржон ҳам ўйланганим бўлиб қолди.

— Уларга қайғурмай қўяқол. Энди ўзингни ўйла.

Эри Анбар опанинг кўнглидагини айтганди. Авваллари бир дақиқа бўлсин, болалари ҳаёлидан кўтариб олмас, қизи ёки ўғли озгина ҳаялласса хавотир олар, улар келгунча бир жойда ўтиролмас, дам-балам деразадан ташқарига мўралаб қарайверарди. Энди, қизик, на ўғлининг касалхонада ётгани ва на қизининг йўқолгани уни ташвишга солади. Учгани сайини завқи ортади. Эри айтган жойга тезроқ етсам, дейди. Шу боис, эрига маҳкам ёпишиб олган.

— Авваллари мен фақат тушларимда учардим, — деди у эрига, — ўнгимда ҳеч учмаганман. Маза буларкан.

Эри унга қараб жиммайиб қўйди, лекин жавоб қилмади.

Улар икки ёруғ ва уч қоронғи ҳудуддан ўтишди. Кейин сўлим бир волиёга қўнишди. Ҳаммаёқ кўм-кўк, ниҳоятда чиройли бир дарахт атрофга мушк-анбар таратиб гуллаб ётибди, бошқасида гарқ пишган мевалар. Қасрдадир булбуллар сайраб, бир-биридан сулув, оппоқ ҳарир қўйлак кийган парирухсор қизлар рақс тушиш билан андармон.

Анбар опа мўъжизани кўриб кўзлари қамашиб, эрининг бўйнига осилди-да:

— Сизга раҳмат, шундай жойларга олиб келганингизга, — деди.

Лазокат ўзи қўйган қизил суюқликнинг устига ётди, эти сесканиб, ижирганди, афти бужмайди, бироқ у ётишга мажбур эди. Кўзини юмиб ўзини ухлаётганга солмоқчи бўлди-ю, эплай олмади. Боши, биров болга билан ураётгандай, лўқиллаб оғир, кўнгли айниб беҳузур бўларди.

— И-им! — деди у тўзғиб кетган сочларини ғижимлаб.

— Ҳозир жоним чиқиб кетди-и! Вой боши-им! Бердимурод уйғонсин деб у овозини кўтариброк инграрди. Бироқ енида етган йиғит уйғонмади, фақат бир ёнбошига ўгирилиб, уйқусини давом эттирди.

— Бошим ёрилиб кетаяпти, сув беринглар, ким бор ўзи уйда? — овозини баландлатди Лазокат, кўзи юмуқ ҳолда.

Бердимурод кўзини очди, унинг ҳам боши тегирмон тошдай оғир, лўқиллаб оғирди. У қиз томонга ўтирилди.

— Вой, бошим! — Бердимуроднинг қимирлаганини сезган Лазокат яна зорланди.

— Нима бўлди? — Бердимурод унинг сочларини силашга ўзида зўрга куч топди.

— Билмадим, бошим ёрилиб кетай деяпти, бирон нима беринг ичишга, томоқларим қақраб кетди, — деди Лазокат ва секин кўзини очди-ю, туйқусдан бақириб юборди.

— Сиз кимсиз?.. Бердимурод ака! Қандай қилиб бу ерга келиб қолдингиз, мен қаердаман?!

— Ҳалиги, кечаси... кўп ичиб қўйганга ўхшаймиз! — деди ҳовлиқиб Бердимурод.

— Сиз мен билан қандай... битта тўшакда... — қиз ўрнидан туриб кетмоқчи бўлиб кўрпани кўтарди-ю, чинқириб юборди. — Ниматар қип қўйдингиз?! Мен... Мен!.. Нега бу ерга олиб келдингиз мени?!

— Лазокатхон!.. Лазокатхон, илтимос, ўзингизни босинг! Ҳозир ҳаммасини тушунтириб бераман.

— Нимани тушунтирасиз? Ҳаммаси маълум-ку. Мен қандай бошимни кўтариб юраман энди?

— Кўп ичиб қўйибмиз... икковимизам маст бўлиб қолиб... Сиз барибир меникисиз-ку. Барибир мен сизга уйланаман-ку... Шунинг учун...

— Оҳ. Бердимурод ака-а! — қиз йигитнинг бўйнидан кучоқлади.

— Ҳаммаси яхши бўлади, мана кўрасиз, тўйни тезлаштириб юборамиз. Аканинг олдида бориб, тўйни тезлатишни ўзим сўрайман.

— Вой, нега энди сизга оқа бўларкан? Ада бўлади.

— Эй, ҳа, тўғри...

— Мени ҳеч қачон ташлаб кетмайсиз-а?!

Ноз-карашма билан айтилган бу гапдан кейин Бердимурод кўзини юмиб, қизнинг сочларидан ўпди-да, ўрнидан турди.

Унинг ювиниш хонасига кириб кетганини кўрган Лазокат ортидан итжайиб қараб турди-да:

— Настоящий лох! — дея пичирлади.

Улар Бердимуроднинг музлаткичида қолган қолбаса, пиш-лоқ билан нонушта қилишди. Гуё бўш-баёв, дунебеҳабар ёш йигит-қизлардай кўнгилларига сиққанча келажак ҳақида орзу-умидлар қилишди. Туш қайтганда Лазокат лаш-лушларини йигиштириб уйига кетди. У ўзининг макру ҳийла-ларидан мамнун, чеҳрасида қувонч барқ уриб турарди.

Бироқ у ташвини қилмаса ҳам буларди. Бердимурод унинг жувонлигини билса-да, уйланишга мажбур, чунки Ҳалил

бойваччанинг ҳукми шундай. Фақат эрта бир кун бойвач-чанинг иши терсига кетиб ёки ўзига бирон нима бўлса, Бердимурод. "Сен менгача жувон бўлгансан", дея гавго кўтариб юрмаслиги учун бу найранг Лазокатга керак эди, ҳалос.

Уйига етиб борди-ю, аммо дарвоза ёнида узоқ туриб қолди. Кўнгироқни босавериб қўллари толди, бирор зот эшикни очай демади. Сумкачасини ағдар-тўнтар қилди, аксига олгандай, калити йўқ эди. Ниҳоят Лазокатнинг сабр-бардоши тугаган маҳал узоқдан секин одимлаб келатган Нилуфар кўринди. Унинг қадам босишини кўриб Лазокатнинг қони қайнади. "Ўлиб қоладими илдамроқ юрса?" деди у ўзига-ўзи.

— Опа-а! — деди Нилуфар яқинлашганида жаҳл билан.

— Намунча, оёғингизга хина қўйганмисиз, кутавериш кўзларим тешилади-ю!

— Қайсен гўрда юргандинг?! — Нилуфар синглисига нафрат билан тикилди.

— Дугонамникидайдим, намунча қовоқ-тумшук қилмасангиз? Ўзи калитим уйда қолганига хунобим ошиб кетди. Камига сиз ҳам...

— Нима мен?.. Дугонанникида кечаси пишириб қўйибдимиз? Расво қиз бўлдинг-да ўзи...

— Ни-ма?! Нима дедингиз?! — ютиниб олди Лазокат. — Нега мени ҳақорат қиласиз? Катта бўлсангиз... Ҳали шошмай туринг, ойижоним келсинлар!.. Очинг ундан кўра дарвозани...

Нилуфар синглиси кўзига ёш олиб лўлилик қилаётганини сезиб турар, бундан баттар ғазаби тошарди. У илкис ҳаракат қилиб бежирим сумкачасидан калитини чиқарди ва дарвозани очди. Ичкарига киргунча сабри чидамай, кўни-қўшинининг кўзидан, ҳар хил гап-сўзидан чўчиб ўтирмай, синглисининг билагидан чапгаллаб тортиб, ичкарига итариб юборди.

— Вой, қўлим! — Лазокат бўсағада ҳатлаб ўтиб кетди.

— Бу ер ҳам бўлмайдди, — деди Нилуфар синглисидан анқиётган бадбўй ҳиддан кўнгли беҳузур бўлиб, шубҳаси ортганча. — Уйда ҳозир сен билан яхшилаб гаплашиб қўяман!

Лазокат ётоққа киргунича уч-тўрт марта Нилуфарнинг турткисини сийшга улгурди.

— Энди гапир, сингилжон, — сумкачасини диван устига отиб юбориб, Лазокатнинг устига важоҳат билан бостириб кела бошлади Нилуфар. — Қайси дугонангникида ароққа чўмилдинг?!

Лазокат довдираб қолди. Тили айланмай орқасига тисарила бошлади.

— Опажон!.. Гулиларникида, туғилган кунда...

— Ёлгон гапирма, қаердайдинг?! Ҳозир сўйиб ташлайман, тўғрисини айт!

— Айтдим-ку...

Нилуфар сумкачасини олиб ичидан қўл телефони чиқарди-да:

— Номерини айт! — деди қаҳрли қиёфаси ўзгармай.

Лазокат тутила-тутила рақамларни айтди, Нилуфар эса бармоқлари асабий титраб терарди “Эй Худо, ойим тезроқ келиб қолсайди”, ичида илтижо қиларди Лазокат.

Телефонга ҳеч ким жавоб бермади.

— Алладингми? — кўзи қазабдан чақнади Нилуфарнинг.

— Опажон, уйларида ҳеч ким йўқдир. Чиқиб кетишгандир бирон жойга.

Лазокатнинг ёлгон гапираётганини Нилуфар ич-ичидан сезиб турар, кўнглида сингилсининг бошқа ишлар билан шуғулланиб юрганига шубҳа қилмаганди. У аламига чиқолмай қўлидаги телефонни сингилсига қарата олди. Мўлжал бехато олинганди — Лазокат бошини чангаллаб:

— Вой, ўлди-им! — дея қичқирганча ўзини пилам устига ташлади.

Шу маҳал Мўътабархон дарвозани очиб қолдирган хизматкорнинг гўрига гишт қалаб, уйга кириб келган. Лазокатнинг қичқирганини эшитиб, жойида таққи тўхтаганди.

— Нилуфар! Лазокат! — бақирди у қизларининг ётоқхонаси томон югуриб келаркан.

Нилуфар сингилсининг бошида:

— Айтасанми-йўқми?! — дея ўдагайлаб турарди.

— Нима гап?! — бақирди Мўътабархон катта қизи Лазокатнинг тепасида муштини дулайтириб турганини кўриб кўзлари косасидан чиққудек бўлиб. — Нима қилаяпсанлар?! Нега бунини ураяпсан, мегажн?!!

Нилуфар қаддини ростлаб, алаmidан кўзлари ёшга тўлиб онасига қаради:

— Бу ҳайвон, ҳозир келди, оғзидан ароқ сасиб ётибди!

— Унда улдир! — деди онаси оғзидан кўпик сачратиб. — Нима қиласан қаерда юрганини суриштириб? Пичоқни ол-да, қоринини ёр! Отанг икковингга одаг-ку бу! Бировларнинг қоринини оқизишни яхши кўрасанлар-ку!

Нилуфар тарашадай қотди. Ўзояи бадани титраб, пешонасидан совуқ тер чиқди. У онасининг қандайлигини яхши биларди, бироқ ҳозир бунчаликка боради, деб ўйламаганди. “Қизингиз туни билан қаерлардадир санқиб, ичиб, маст-аласт бўлиб юрсаям сизга барибирми?.. Кеча сумка-сидан сигарета топиб олдим. Қиз бола бўлиб, унинг шундай қилиқлар қилиб юргани сизни қийнамайдими? Эртага бегона оилага борганида, уялиб қолмайсизми?” — демоқчи бўлди, бироқ шаштидан қайтди. Онаси бу гапларни кул-фига олса кошки. Қайтанга: “Ўз сингилнинг шунақанги бўҳтонларини чаплашга қандай юзинг борди?” — дея ўзини айбдор қилиб қўйишни ҳеч гапмас.

Нилуфар қўлидаги телефонни отиб юбориб, кўзидан ёши шашқатор оққанча чиқиб кетди.

— Она қизим менинг! — Мўътабархон Лазокатни кучоқлади. — Хафа бўлма. Насиб бўлса, бу тошбағирлардан ҳадемай қутуласан.

— Ойижон, мен энди бу уйда яшолмайман! Менга тинчлик бермайди булар. Бердимурод акамникига кетай. Тўйини кейинроқ ўтказармиз, — деди Лазокат кўзёшини оқизиб онасининг бағрига бош қўяр экан.

Бердимуроднинг исмини эшитиб, Мўътабархоннинг юзи ёришди. Қизини эркалаб, ўпиб қўйди:

— Эсим қурсин, у ёғи нима бўлди? — деди мийиғида кулиб.

Лазокат бош бармоғини миҳ қилиб юқорига кўтарди:

— Во! Ойижон! Тўйини тезлаштирарканмиз. Лекин-чи, ўзиям менга ёқиб қолди.

— Ҳеч нарсани сезмадимми?

— Катта? Тарашадай қотиб ухлади-ю.

— Ишқилиб, бу ёғиям силлиққина кўчсин-да. Лекин тилингга эҳтиёт бўл. Эркак киши бунақанги ишларни кечирмайди.

Лазокат кетиши билан Бердимурод ўзини юмшоқ каравотга ташлади. Ухламоқчи бўлиб кўзини юмди. Қани уйқуси келса, у ёнбошга, бу ёнбошга ағдарилди. Лазокатни уйлади: "Зўр нарса экан", ҳаёлидан ўтказди. Нима бўлганини ўйлаб ҳам кўрмади. Фақат: "Нилуфарни кўрсам, нима қиларканман-а?" — дея ўзига-ўзи пичирлади.

Шу зайл анча вақт ўтди, кейин ювиниш хонасига кириб, совуқроқ сув тагиди бироз турди. Енгил тортиб, чала артинганча (унинг ёшлигидан бир одати бор эди, чала артинарди, айниқса, ёз ойларида), кийиниб, Халил бойваччанинг қўлига телефон қилди.

— Қарларда юрибсиз, ўғлим? — деди бойвачча. Бойваччанинг «ўғлим» дейишидан Бердимурод ғалати бўлиб кетди. Бошқа пайт: "Валак-салак, қайси гўрда санқиясан?" — деган бўларди.

— Озгина ишлар чиқиб қолди, шунга...

— Бўпти, мен конфет пехишаман, етиб кел, иш бор.

Бердимурод оёғини қўлига олди. Йиғирма дақиқа ўтар-ўтмас, устозининг қошида ҳозир бўлди.

— Ўғлим, — деди Халил бойвачча унинг елкасига қўлини қўйиб, — биз Бобурни умуман эсимиздан чиқариб қўйибмиз. У ҳали бизга керак. Сен бозорга тушиб майда-чуйда қилгин-да, бориб кўриб кел. Буларда оқибат йўқ экан, деб юрмасин тагин.

— Хўп бўлади, — конвейердан оқиб келаётган шоколадлардан битта олиб, оғзига солганча Бердимурод эшикка йўналди.

Бобурнинг ёнига келганлигини эшитган ҳамширалар унга ғалати қарашди.

— Сиз кими бўласиз? — деди йўлак ўртасидаги столда ўтиргани.

— Оғайним бўлади. Укам десам ҳам бўловради. Нимаиди? — ҳайрон бўлди Бердимурод.

— Ишқилиб, сиз ҳам ўзингизни ташлаб юбормайсизми?

— Нима деярсиз?

— Бўпти, бораверинг, — ҳамшира аёл дафтарига алланималарни ёзиб қўйди.

Бердимурод орқасига қараб-қараб, Бобур ётган палата эшигини очди-ю, ҳайрон қолди. Каравотда Дониёр ётар,

ёнида эса сўнгги модада кийинган, сочини калта қирқтириб, юзига бўёқ чаплаб олган думбоққина бир аёл ўтирарди.

— Ассалому алайкум! — деди Бердимурод иржайиб. "Яхшиям ўзим келганим, — ҳаёлидан ўтди унинг. — Дониёр қолиб, Бобурни ўлдириб қўйишимизга сал қолибди-ку".

— Э-й, ока, — деди Дониёр уни кўриши билан.

Аёл ўрнидан туриб жилмайди. Баданига ёпишиб турган кийими, елкалари очик юпка кофтаси унинг бўлиқ кўкрагини кўз-кўз қиларди. Бердимуроднинг кўзлари уйнаб кетди, ўзини тутолмай, аёлга қўлини узатди ва тилла узуклари ялтираб турган оппоқ бармоқлардан ўпиб, қаддини ростлади.

— Сиз, адашмасам, Дониёржоннинг ойилари бўлсангиз керак, — деди илжайиб.

— Шундай, — деди аёл табассум ҳаля этиб.

— Аввалроқ олдингизга боришим керак экан. Бу болаларнинг қулоқсиз бўп кетаётганини айтиб, биргалашиб "маош" берардик. Бу ерларга келиб овора бўп юрмасдингиз.

— Укажон, нимасини айтасиз, роса юрагимизни ёрди. Икки кун ухламадим, — аёлнинг кўзлари жиққа ёшга тўлди.

— Хафа бўлманг, — деди астойдил кўнгил бериб Бердимурод, — ҳали отдай бўп кетади. Шундайми, полвон?

У аёлнинг ёнидан ўтаётди, хушбўй агир ҳидидан ҳузурланди. Дониёрнинг тепасига келиб, унинг қўлини ушлаб:

— Қалай, соғайиб кетдингми? — деб сўради.

— Бироз яхши бўп қолдим, — деди Дониёр.

— Тезроқ ишга чиқмасанг, қўймаймизам, оғайни.

Ҳазил қилиб айтилган бу гапнинг тагидаги маънони Дониёр англаб етмаган, боши устида турган одамни самимий гапираяпти, деб ўйлаётганди. Ваҳоланки, гап беморнинг эртароқ боқий дунёга рихлат қилиши ҳақида кетаётганди.

Бердимурод яна бир-икки илқ гап айтиб, Дониёрнинг кўнглини кўтарган бўлди-да, аёлнинг ёнига бориб, у билан яхшироқ танишиб олди. Ҳатто: "Уйингга бирон марта ҳам чақирмадинг, оиланг, ойинг Салимахон билан таништирмадинг", деб бемордан ўпка-гина ҳам қилди. Сўнг бозор-

лигини қолдириб, азбаройи Салимахон сабаб, ўзи йўлакка чиқди. Чиқаётди:

— Нариги каскадериям кўриб қўяйлик, кейин, мабодо кетмоқчи бўлсангиз, ўзим обориб қўяман, — деди аёлга сирли жилмайиб.

Шифтга термилиб хаёл огушида ётган Бобур эшикнинг гийқиллаб очилганига эътибор қилмади. Бердимурод тутқичдан ушлаб, унга бироз термилиб турди. “Доннёрнинг ўрнига сен ўлиб кетсанг яхшироқ бўларди... Нега хўжайинга керак бўлиб қолдинг, ҳайронман”, хаёлидан ўтди унинг. Кейин йўталиб қўйди. Бобур бўйинини буриб қаради. Бироқ у Доннёрдек тиржаймади, “Келдингми, хумпар?” дегандек бошини қимирлатиб қўйди.

— Ошна, нима ётиш бу? — деди Бердимурод сохта кулимсираб. — Тоғни толқон қиладиган йиғит бурга тепганига ҳам курпа-ёстиқ қилиб ётаркан-да.

— Шундай бўп қолди, ока.

— Ничево, эркак кишининг бошида бўп туради. Хафа бўлма... Яхши бўп қолдингми, ўзи?

— Чидаса бўлади.

— Олдинроқ кемоқчийдим, хўжайин командировкага жўнатиб қолди. Шунинг учун хафа бўлмайсан, ука, озроқ кечикдим... Ўзи нима бўлди? — деди Бердимурод ўзини гўлликка солиб.

— Авария-да, — гапни қисқа қилди Бобур.

Шу билан гап узилиб қолди. Бердимурод галати аҳволга тушди. Илгари Бобурни бир-икки марта сўкканди, назарписанд қилмай, қора ишларни ҳам унинг елкасига юклаб юбораверарди. Энди унинг олдида тили айланмай турибди. Бироз шу алпозда турганидан кейин ўзининг калюшланаётганидан жаҳли чиқиб кетди. “Қаердаги мишиқининг олдида бошимни эгиб турамани?”

— Ошна, ўтиб кетаётди бир кўриб қўяй дегандим. Шундоқ келавердим, бунисидан хафа бўлмайсан. Бўпти, мен бораёй, сенлар бу ерга келиб, ҳамма иш ўзимга қолди.

У эшикдан чиқаётганида, Бобур ортидан кўзларида ғазаб билан қараб қолди. Бердимуроднинг мияси эса бошқа уй.

— Бобурни тезроқ “тинчиттиш” хаёли билан банд эди.

...

Бобур онасининг ўлганини орадан бир ҳафта ўтиб эшитди: бош врач Миркомил билан бирга кириб айтишди. Ўридан туриб ўтиришга энди қурби етиб қолган йиғит мук тушганича тошдек қотди, кўзларига тўлган ёш ёноқларидан жилдираб оқиб тушди.

— Биродар, — унинг елкасига қўлини қўйди Миркомил, — пенюнага ёзилгани шу экан, начора. Бардам бўл.

Бобур ўзини илкис орқага ташлади, юмшоқ пар ёстиққа тушган боши енгилгина силтанди.

Хонага оғир жимлик чўкди. Кўзидан ёши унсиз оқаётган Бобурга дўхтир тасалли беришга ожиз эди. Орадан бироз нақт ўтиб, бош врач уни, бош томонидан эгилиб, юпатган бўлди:

— Кўп қайгураверма, ука, эртами-кеч ҳаммамиз ҳам бу дунёдан ўтамиз, ҳеч кимни боғлаб қўйгани йўқ.

— Ойим ҳали яшаши керак эди-ку. Нега энди, бирданига?.. Адамни топширганимиз каммиди? Балки опам ҳам аллақачон... Ҳаммасига мен... мен айбдорман. Кетинглар! — бақириб юбориб Бобур сакраб ўридан турди. Унинг синган оёқлари ҳали тўла битмаганди. Бироқ у тик турарди. Бош врач билан Миркомил донг қотишди. Бобур уларнинг кўкрагидан итариб юбориб, эшиккача илдам юриб борди-ю, оёқлари майишиб, ёнбошига қулади. Алам ва изтироб билан ерни муштлаб бақира бошлади. Шундан кейингина хонадагилар шошилиб Бобурни қўлтиғидан олиб кўтармоқчи бўлишди. Бироқ бемор ётган жойида бўйин бермай тинирчилар, уларни ўзига яқинлаштирмай қўлларини мушт қилиб силтанарди.

— Қўйворинглар, ҳаммасига сенлар айбдорсан! Мен илтимос қилувдим-ку, Наргизани ўғирлаб кетганини айтманглар деб! Ҳаммангнни ўлдираман! Уруғинг билан қуритаман! — Бобур бўйин томирлари бўртиб бақирарди.

Йўлакдаги ҳамширалару дўхтирлар чопқиллашиб палатага кириб келишди. Кўпчилик бўлишиб Бобурни каравотига ётқизишиб, қўл-оёғини боғлаб қўйишди. Камига ухлатишга укол ҳам қилишди. Бунга ҳожат қолмаган, Бобур ҳушини йўқотганди.

У кўзини очганида ҳамма ёқни зулмат қоплаган, чигирткаларнинг чириллашигина эшитилиб турарди. Бобур та-

лай вақт шифтга тикилиб ётди. Ойисини эслаб, бирга ўтган кунларини хотирлаб юраги эзилди. Туйқусдан юраги шитоб билан ура бошлади, ҳаво етишмаётгандай ютоқиб нафас олди. Шу пайт эшик очилиб, Миркомил кириб келди. Ёшлигидан: "Энг зўр прокурор бўламан, жиноятчиларни Шерлок Холмсдай ушлаб, қўлига кишан соламан, дастимдан бирор ўғри еки қаллоб қутулиб кетолманди", деган орзулар билан ўзича мағрурланиб юрган йигит зиммасига юклатилган дастлабки ишдан довдираб қолганди. Аслида, бу иш унга тўлалигича берилмаган, у ҳам бир иштирокчи эди, холос. Бироқ шунинг ўзи анча машаққат чекишга мажбур этди.

Бошлиғи Миркомилнинг дастлабки талбирини — унинг врач кийимида Бобурнинг ёнига кирганини мақтаганди. Бироқ ўтган икки ҳафта мобайнида бирор янгилик ололмагач, дакки эшитди. Шу боис, ўйчан, кўриниши ўта жиддий. У ҳар галгидай Бобурдан ҳол сўрамади, келиб тўғри пешонасига кафтини қўйди, кейин беморнинг қўл томирига бармоғини босиб юрак уришини аниқлаган бўлди. Гарчи бу амаллардан бир нимани аниқлашга қурби етмасада, Бобурнинг тез-тез нафас олаётганидан безовталанди. Бироқ ўзини ошкор қилиб қўймаслик учун дўхтир чақирмади.

— Бунақа эмас-да энди, — деди у Бобурнинг ёнидаги столга ўтириб, — шунақаям тўполон кўтарадими одам?

Миркомилнинг ўйламай айтиб юборган гапига Бобур йиғлашнинг, кулишнинг билмай қолди.

— Онанг ўлганда билардинг сен ҳам, — Бобур ўзини зўрга босиб қолди.

— Бобур, огайни, сиқилаверма, ўртоқларинг кўп экан, ҳозир яна биттаси сўраб келди...

— Қайси ўртоқ ота-онанинг ўрнини босган?

Бобурнинг қайгуриб айтган бу гапидан сўнг Миркомилнинг нафаси яна ичига тушди. У бошини қашлади. Донингдан амалтаб олган баъзи маълумотлардан уларнинг Бердигмурод билан биргаликда нималардир сотишганларини билганди. Бироқ ҳарчанд уринмасин, қармоғига қорасори бўйича, Наргизанинг ўғирланиши билан боғлиқ ҳеч вақо илинмади. «Бобур — бетон, соғ бўлганида-ку ичидагини суғуриб олардим-у, лекин... Майли, озгина сабр қилай. Бирор

гап иси чиқиб қолар», дея ўйлади у. Кейин ўрнидан туриб кетмоқчи бўлганида Бобур тўхтатди:

— Ойим қазо қилган бўлса... уни нима қилдинглар?... — деб сўради.

Миркомил бир муддат калошланди, қандай жавоб қилиши билмади. Кўз олдига беихтиёр ҳар кун ишга кузатиб: "Эҳтиёт бўлиб юр", деб тайинлайдиган онаси келиб, юраги орзиқиб кетди.

— Ҳозирча... Моргда.

Бобур "қулт" этиб ютиниб қўйди. Кўзидан икки томчи ёш ёноғига оқиб тушди.

— Дафи қилмадингларми?... — деди хўрсиниб.

— Сени кутиб...

Бобур кўзини юмиб чуқур нафас олди ва секин ўрнидан турди.

— Сенга ҳали мумкинмас. Тўла соғайганинг йўқ, — деди шоша-пиша Миркомил.

— Мен билан ишларинг бўлмасин. Ҳозир уйга кетаман. Маҳалла билан гаплашишим керак. Ойимни "морг"да ётқизиб қўймоқчи эмасман!

— Унда шоша Ҳозир мен бош врачдан сўраб келай. Рухсат берса чиқасан.

Миркомил югуриб палатадан чиқиб кетди.

— Барибир кетаман, — деди Бобур унинг ортидан. — Биронтанг йўлимга гов бўлиб кўр-чи...

У касалхона кийимида эшиккача оқсоқланиб борди. Ўрнидан туриб қадам босганида оёғида озгина оғриқ сезганди. Икки-уч қадам ташлагандан сўнг оғриқ йўқолди, бироқ оқсоқланиб кета бошлади. Юраги қайғу-аламга шу қадар тўлиб-тошгандики, энди уни тўхтатиб қолиш амри-маҳол эди.

Олдинда бош врач, орқада Миркомил ва яна уч-тўрт ҳамшира жадал юриб келишиб, беморнинг йўлини тўсганди.

— Бобуржон, — деди бош врач ялинган оҳангда (Бобур билан тегишли ташкилотлар жиддий қизиқаётгани боис, бош врач унинг ҳурматини жойига қўйишга мажбур эди), — ҳали тўла соғайганингиз йўқ. Агар сизга бир нима бўлса биз жавобгар бўламиз.

— Менга бирон нарса бўлса, ўзим жавоб бераман. Керак

бўлса тилхат ёзиб берай. Сизларнинг онангиз бўлса керак. Худо кўрсатмасин, ўлиб қолса нима қиласизлар?! Моргда ётқизиб қўясизларми?

Ҳамма жимиб қолди. Бош врач кўзойнагини олиб, халатининг енгига артган бўлди.

— Нима бўлган тақдирдаям, биз сиз учун жавоб берамиз. Ўтган одам ўтиб кетди. Минг уринганимиз билан қайта тириштиролмаймиз, — деди у бироздан сўнг.

— Кўмиш-чи? Ётаверадиларми моргда?!

Бобур бу гапни айтишга айтди-ю, лекин ўзи титраб кетди. Кўз олди қоронғилашди.

— Агар рухсат берсангиз, — деди Миркомил бош врачга юзланиб, — Бобур билан бирга борсам. Бирор ёрдамим тегиб қолар, ўзигаям қараб юраман.

Бош врач иккиланиб қолди. Бир ҳисобдан, бош оғриғидан қутулгани ҳам маъқул, чунки ҳар куни ички ишлар ходимларига маълумот беравериб жонига теккан. Бошқа томондан Бобургаям ичи ачиётир. Ҳали тўла тузалмай туриб... Маросимни ўтказишнинг ўзи бўладими, ўзига яраша югур-югури бўлса.

— Майли, — деди ниҳоят бош врач, анча ўйланиб тургач, — лекин битта шарт билан: ҳар куни муолажага келиб турасиз.

Бобур билан Миркомил касалхонадан чиқишганида, кун охирлаб қолган, ёзининг жазираси чекиниб, енгил эпкини эсар, айни сайрбоп ҳаво эди. Бироқ Бобур буни ҳис этмасди. Ҳозир қанотли бўлса-ю, учиб бориб онасининг жонсиз танасини қучса, укириб йиғласа, кечирим сўраса. Айни дамда болалигида бебошлик қилиб, онасининг қаршисида бошини эгиб тургандай. Бироқ ўша кезларда онаси кечирар, сочини силаб: "Иккинчи бундай қилма, болажоним, ҳамма умидим сендан", дерди. Мана, онасининг умидини оқлади! Жонига Азроил чанг солишига сабабчи бўлган ўзи! Ўғил бўлиб қай кунига яради онасининг?! Бунақа болани гудаклигидаёқ бўғиб ўлдирган маъқулмасми?

Бобур машинада кетаётиб бир неча бор манглайига муштиради. Укириб юбормаслик учун тишини-тишига босди. Кўзига ёш қатқди. Бобурнинг ҳолатини зимдан кузатиб кетаётган Миркомил секин унинг қўлини сикди-да:

— Бардам бўл, ошна, — деди таскин бериб.

Касалхонада пайти ўзига айтилган ҳар қандай юпанг сўз бошига урилатган тўқмоқдай таъсир қилганди, энди юпанди, бироз ўзини босиб олди. Ҳатто Миркомил унинг кўзига яқин оламидай туйилди.

Улар ўликхонага етиб келишгач Бобур машинадан тушолмади, аллақандай куч жойидан қимирлашига йўл қўймасди. Фақат Миркомил эшикни очганидан кейингина зўрга ўридан қўзғалди.

Кулранг тусли бинонинг кўриниши одамнинг этини жунжиттирарди, Бобурнинг юраги ҳаприқди.

Миркомил беш-олти марта эшик кўнғирогини босди, шундан кейингина қирқ-қирқ бешлардаги сочлари оппоқ ўрис киши эшикни очиб:

— Нима истайсанлар? — деди ёқимсиз товушда кўзини лўқ қилиб.

— Шу ерда қариндошимиз бор, — деди Миркомил бошқа гап тономмай.

— Олкетасанларми?

— Ҳа

— Қогоз олиб келдингларми?

— Қогозини кейин...

— Қогозсиз бермайман.

— Кўриб кетсак мумкинми? — деди Бобур ва шу дам кўнғилда: "Балки англашилмовчилик бўлгандир, ўлган бошқа аёлдир", деган илтиж пайдо бўлди.

— Бунгаям қогоз керак, — маънилатиб жавоб қилди сўхтаси совуқ қоровул.

Миркомилнинг жаҳли чиқди. У ён чўнтагидан қизил жилдли ҳужжатини олиб, қарашли муомаласидан баттар совуқ одамга кўрсатиб, уни ҳовуридан тушириб қўймоқчи бўлди-ю, ортида турган Бобурни эслаб шаҳиддан тушди. Чўнтагига қўлини тикиб, иккита бели букилмаган беш юзталик чиқарди-да, қоровулга узатди. Хизматчининг чиройи очилиб, атрофга бир силра қараб олганидан кейин:

— Орқамдан юринлар, — деб буюрди.

Ўликхонага кириши билан Бобурнинг бадани музлаб, оёқ-қўли даг-даг қалтирай бошлади. Юраги орқасига тортиб кетди. Бир мурдалар ётган каравотларни бемалол четлаб ўтаётган оқ халатли одамга, бир ўздан сал олдинроқдаги Миркомилга қараб қўйди. Қоровулнинг бепарволиги-

ни қадам олишидан билиш қийин эмасди. Миркомил эса, Бобурнинг назарида, бироз безовталанаётганди.

Онасининг кўзлари юмуқ, юзи оппоқ, ҳатто пешонасидаги ажинлари ҳам йўқолган. Шу ҳолатида у ёшарганга ҳам ўхшаб кўринарди. Бобур "қулт" этиб юттиди, кейин ўзини онасининг устига ташлади...

Миркомил Бобурни ташқарига олиб чиққунча қора терга ботди.

— Бўлди! — деди охири бақириб. — Шу ерда ётиб қолмоқчимисан? Аввалроқ уйла эди онангн. Энди нима қиласан жонсиз танага ёпишиб?

Бу гаплари Бобурга қаттиқ таъсир қилди, у индамай машинага ўтирди.

Бердимурод Салимахонни кўп кутмади. Машинасига ўтириб, бир дона сигаретни яримлигича чекиб улгурмай ёш қизлардай нозли қадам босиб, шох ташлаб келаётган аёлга кўзи тушди.

— Даҳшат-ку! — деди ўтирган жойида Бердимурод ўзига-ўзи. Сўнг сигаретини улоқтириб, машинасидан тушди-да, Салимахоннинг истиқболига юрди. Аёл гўё уни кўрмагандай ёнгинасидан ўтиб кета бошлади. Унинг нечоғли маккорлигини шу ҳаракатиданоқ илғаган Бердимуроднинг хаёлидан: "Шу хислатингнн ўғлингтаям юқтирсанг бўларкан", деган ўй кечди. Сўнг секин томоқ қирди.

— Вой! — энди кўраётгандай у томон қараб қош чимирди аёл. — Сиз шу ерданиднгиз, кўрмай қолибман, узр. Одам хаёлга берилиб кетса...

— Мошина сизга мунтазир бўп турибди, — унинг гапини бўлди Бердимурод.

— Ўзим кетаверардим-у, майли, йиғитнинг сазаси ўлмасин, — деб аёл машина томон юрди.

Салимахон жойлашиброқ ўтираётиб тор юбкасини болдиригача тортиб қўйди. У ўғлидан аллақачон Бердимурод ҳақида ҳамма нарсани сўраб билиб олган ва ўзича бир нималарни режалаштирган. Дубайга серқатнов бу аёлга айни шундай «ҳамкор» керак эди. У ёқдан тўлиб-тошиб келганида кутиб олиб, "томожня"дан силлиққина олиб ўтса бас. Хужжатсиз мол олиб келаман, деб кўп қўлга тушди, ҳатто қамалишига ҳам бир баҳя қолди. Ўғли бизнес қилаяпман,

деса, "Ҳа, энди, майда-чуйда нарсаларни у ёқдан сотиб олиб, бу ёққа сотиб юрган-да", деган хаёлда юраверган экан. Доннёр ўта жиддий одамларга қўшилиб улгурибди. Агар ўзиям тўдасига кириб олса, тамом, пулга қўмилади. Ахир, бу мафиоз деганларининг қўлидан оз-мунча иш келадими?!

У Бердимуродни осонгина қармоғимга илинтираман, деб ўйлаганди. Йиғитнинг суқланиб қарашидан ичидаги «дар-дини» пайқаганди. Бу хил эркаклар жилонини тезда аёлга топшириб қўяди, деб ўйлар эди у. Қолаверса, йиғит кўзга яқин, Салимахоннинг ўзи иккинчи эри билан ҳам ажрашганига анча бўп қолганди.

— Мошинани яхши ҳайдаркансиз, — деди Салимахон бир муддатлик сукутдан сўнг.

Бердимурод унга илжайиб қараб қўйди-да:

— Мактабга бормасимдан адамнинг мошинасини ҳайдаб кетишимга озгина қолган экан, — деди гўлдайиб.

— Бўлар бола бошдан, деб бекорга айтишмаган-да. Ўғлим сиздай йиғитга қўшилганидан роса хурсанд бўлдим. Ҳатто унга озгина ҳасадим ҳам келди. Ҳозир менам унинг ёшида бўлганимда борми?..

— Сиз шундоғам ўн саккиз билан йиғирма орасидаги қизларга ўхшайсиз, — деди Бердимурод йўлдан кўз узмай.

— Раҳмат. Лекин мен қариб қолдим. Ёшим ҳам қирқдан ошди.

— Эндигина қирқдан ошган аёл ҳечам қариган ҳисобланмайди. Даврингиз энди келибди-ку.

— Сиз ниҳоятда олижаноб йиғит экансиз. Шунинг учун хўжайинингиз яхши кўрса керак.

"Хўжайини" сўзини эшитиб Бердимурод бир қалқиб тушди-да, енидаги аёлга шубҳа билан қараб қўйди.

— Нима иш қиламан дегандингиз? — сўради гапини бошқа ёққа буриш ниятида Бердимурод.

— Пешонамга вақти келиб савдогар бўласан, деб ёзилган экан. Мана, буюрилганини қилиб юрибмиз.

— Қайси бозорда?

— Ўзимизнинг бозорга чиқсам бошим оғрийди. Тўғриси, шунинг учун, икки ҳафтада бир Дубайга бориб келаман.

— Ў-ў, катта савдогар экансиз. Бозорни айтиб сизни

камситиб қўйганим учун узр сўрайман... Биласизми, бир идея бор. Айтсам рози бўласизми- йўқми?

— Бемалол.

— Битта яхши ресторан бор. Шаҳар чеккасида. Одам кам бўлади. Гоҳида шаҳардан безсам ўша ёққа бориб дам олиб келаман. Хуллас, сизни тактиф қилсам, нима дейсиз?

Аёл, ўзинча ниманидир ўйлаган кўни сукут сақлади. Аслида эса, у йиғитнинг ялинишини кутарди.

— Таклифим маъқул келмади-ёв, чамамда, — деди Бердимурод жимликни бузиб.

— Йўқ... Ўзим ҳам жуда чарчаб юрибман. Молга жунаб кетадиган вақтим бўлди, бу ёқда ўғлим касалхонада ётибди... Асабийлик... Майли, ҳайданг, чақчақлашиб келамиз.

Бердимурод мийиғида айерона кулиб тезликни оширди.

Шу кунни улар хуморидан чиққунча кўнгилхушлик қилишди. Охирида Бердимурод: "Энди, хоним, бемалол молингизни олиб келаверинг, "томожня"га ўзим кўндалангман", деб ваъда бериб юборди. Бу гапни жуда ишонтириб айтганидан, Салимахон яйраб кетиб, унга чирмашиб олди.

Бердимурод хўжайининикига келганида қош қорайиб қолганди. Бахтга қарши дарвозани хизматчи эмас, Лазокат очди. Очди-ю, бўлажак эрининг бўйига осилди ва бирдан ортига тисарилиб, қовоғини солди.

— Сиздан духи ҳиди келаяпти, Бердимурод ака.

— Туппа-тўғри, — илжайди Бердимурод, — бугун нақ ярим вагон духи сотдим. Хурсанд бўлганимдан ишчиларга қарашиб ҳам юбордим.

Бердимурод шундай деди-ю, ақлига ўзи тан берди. "Ҳамманинг ҳам калласига бунақа гап келавермайди", хаёлидан ўтди унинг. Лазокат унинг алдаётганини билиб турса-да, айни чоғда Бердимуроднинг вазиятдан чиқиб кетишини истарди.

— Яхши, — деди у хурсандлигини билдирмай, — Юринг уйга.

Лазокат Бердимуроднинг ишончини тўла қозондим, энди хиёнат кўчасига кирмайман, битта эрга қаноат қилиб яшайман, деган уйда эди. Онаси ҳам хиёнатнинг оқибати ёмон бўлишини роса қулогига қуйганди. Эрим ҳам бошқа аёлларга кўзини сузмаса, фақат мени деб яшаса, дерди. Аммо

бу хомхаёл экани ҳозироқ аён бўлди. "Ҳар ким қўлидан келганча яшайди-да", деган хулосага келди Лазокат.

Бердимурод бўлгуси қайнотаси — Халил бойваччанинг енига кираётиб Нилуфарга дуч келди. Бенихтиёр иккаласининг кўзи тўқнашди. Шу лаҳзада у Лазокатга уйланишга розилик бериб, катта хато қилганини фаҳмлади, ичида афсусланишга ҳам улгурди. Лекин энди булар иш бўлиб, бўёғи сингиган эди.

Гарчи Нилуфар ҳам тикилиб қараган эса-да, «йилт» этган учқун йўқ, аксинча, "Уйланаётган қизинг сен ўйлаганчалик солдамас, эҳтиёт бўл", қабилидаги маъно зоҳир эди.

Бир қўлида пиво шишаси, иккинчисиди тутаетган сигаретани қистирган Халил бойвачча оромкурсида кўзларини юмиб хаёл сураётди. Бердимурод кирганида, бойвачча кимлигини билмаса-да, шарпани сезиб кўзини очди. Бердимуродни кўриб юзига табассум ёйилди.

— Келинг, ўғлим, — деди юмшоқ овозда. — Ўзи сизни кутиб ўтиргандим.

Бердимурод рўпарадаги юмшоқ стулга ўтирди.

— Пиво ичасанми? — сенсираб аввалги ҳолига қайтди Халил бойвачча.

— Сиз билан ичиш шараф-ку, — илжайди Бердимурод.

— Унда анави шкафни оч, "Бавария" бор, Германияда чиқарилган. Биз сенларга ўхшаб сохтасини ичмаймиз. Битта ичсак ҳам, тозасини ичамиз.

— Сизга тозаси ярашади-да, устоз, — ялтоқланиб ўрнидан турди Бердимурод.

"Баччагар, — ўйлади бойвачча, — хушомадга суягинг йўқ-да. Энди менга куёв бўлдинг ҳисоб, асаканг кетсаям озгина ўзингни эркин тут. Ялтоқланма, одамга ўхшаб ўтир".

— Хўжайин, — деди Бердимурод пивони олиб, жойига ўтираркан, — Доннёрнинг ўрнига анави Бобурни сафимиздан чиқарсак бўларкан.

— Биринчидан, энди оғзингдан «хўжайин» деган сўзни эшитмай. Иккинчидан, менга латта болалар керакмас, — Халил бойвачча аччиқланди.

— Унда, — деди Бердимурод пиво симириб, — икковиниям тинчитган маъқулми, дейман. Бобурдан ҳам яхшилик чиқмайдиганга ўхшайди. Авзойи бошқача.

— Ундай бўлса, ўзинг ҳал қилиб келавермадингми? — бойваччанинг пешонаси тиринди.

— Сизнинг рухсатингизсиз қилмайман-да.

— Бу ишнинг дуруст. Лекин Бобур менга керак. Аввал айтмагандим, энди сен менга бегонамассан... Хуллас, унинг отасидан ўн килодан зиёроқ тилла қолган.

Бердимуроднинг кўзи олайиб кетди:

— Ўн кило?!

— Нима, ўн кило шунчалик кўпмиди, бўтилмасан, одамнинг кўзи бунчалик оч бўмайди... Лекин Бобур бунни билмайдди. Ойиси билниш мумкин. Хотам ака, дейишарди Бобурнинг отасини. Тўртта шериги билан ўлишидан бир йил аввал Қозоғистонга борган. Ўша ёқда нима сотган, нима қўйган, билмайман... Балки бирорта банкни ўмаргандир. Хуллас, ўн кило олтин билан қайтишган. Тиллани тоққа яширишган, деб эшитганман, лекин қайси тоққа — буниси номаълум. Кейин шериклар билан кетаётган автобус жарликка қулаб, ҳаммаси улган. Тилла кўмилганидан кейин олти ой ўтиб шундай бўлган.

— Сиз... Сизга айтишганмиди?

— Биттаси билан олди-бердим бориди. Бир кун чойхонада ўтириб роса ичдик. У маст бўп қолди — билмай айтиб қўйди. Лекин паразит, қанча сўрамай, қаерга яширгани ҳақида лом-мим демади. Барибир узларигаям буюрмади-ку, ўлиб кетишди. Танишимнинг ота-онаси йўқ, хотини билан ҳам ажрашганди.

— Унда, ҳозир Бобур касалхонада, уйига бориб онасини мажбурласам, айтар. Билиб олганимдан кейин, уни гумдон қилиб сизга адресни опкесам...

— Бердимурод, менга куёв бўлаяпсан-у, лекин ҳалиям довдирлигинг бор. Биз Бобурнинг касалхонадан чиқишини кутишимиз керак. Кейин унинг ўзи ёрдам беради. Албатта, менинг таълимимни олганидан кейин. Иш битгандан сўнг сен уни адасининг ортидан жўнатасан.

...

Барон барибир ниятига етди: иккала қиз ҳам унинг кўнглидаги аҳволга тушди. Сафаридан хурсанд бўлиб қайтган Барон дам олаётиб қизларни эслаб қолди ва Ҳасанни чақириб, уларни ўрадан чиқаришни буюрди.

Лола Наргизага қараганда анча чайир экан, Бароннинг қаринисида ҳам қоматини тик тутиб турарди.

— Ой, менинг оҳуларим, — деди Барон ўзининг тилида қизларнинг атрофида айланаркан, — қийналиб қолибсизлар-ку.

— Сенга шу керак эди. Мана, ниятингга етдинг. Энди ўлдир, сенинг кўзинг фақат аёлларга, қизларга етади! — деди ғазаб билан Лола. У ўлимни буйинга олган, лекин шунгача Баронга обдон нинасини санчиб олмоқчи эди. Бароннинг кўзлари қаҳрдан ёниб, ғазаби кўлиди. Шартта пичоқни олиб, Лолани сўйиб ташламоқчи бўлди, бироқ шаштидан тушди. Бушай қилса, “улоқ” қизда кетар — у осон қутуларди. Барон Лоланинг юзига тарсаки тушириш билан қаноатланди. Қиз дармонсизлигидан кучсиз зарбага ҳам дош берадмай йиқилиб тушди.

— Сенинг бошинга тилинг етади, марад! — сўкинди Барон. — Яхши кўруқдим. Хотиним бўлганида маза қилиб яшардинг. Энди терингни шиллиб, туз қуйиб жазоламайман. Бу, ўзинг айтганингдай, шайимга тўғри келмайди. Сен манжалақини ҳозир чўлга, ҳеч ким йўқ жойга олиб бориб, қўйиб юбораман. Ярим сохадан сўнг орқадан қувиб етиб оламан — шунда аҳволингга маймунлар йиғлайди. Ўлигинг далада қолади, итларга ем бўласан.

У Лоланинг кўрқиб йиғлаб юборишини кутганди, бироқ қиз тик қараб тураверди. Бундан баттар жаҳли чиққан Барон энди тепкилашга тушди. Бу сафарги зарба анча кучли эди, аммо қиз додламади, жим етди. Фақат Наргиза Лоланинг бошини сислаб йиғлаб юборди.

— Олиб чиқ! — бақирди Барон йиғитларига. Шернинг қорни тўйиб, ўлакесани чала ташлаб кетишини кутиб турган шоқоллардай шотирлари қизларга ташланиб, бир зумда оёқ-қўлларини боғлашди. Оғизларига латта тиқишга Барон қўймади.

— Миняси чириганлар! Ўзи ўлай деяпти-ю, тагин латта тикасанми!

“Айтилган гап — отилган ўқ”. Йиғитлар қизларни арқондан бўшатилиб, ташқарига олиб чиқишди-да, машинага ўтқазди.

Ҳовлидан чиқиб жўнаган бир жуфт машина қирга бурилди. Уларнинг бирида Наргиза билан Лола ва Бароннинг

иккита одами ўтирарди. Бароннинг ўзи эса, Ҳасан билан олдинги машинага чиққанди.

Йул-йўлакай Лола шумлик қилиб, шу билан Бароннинг чангалидан чиқиб кетмоқчи бўлди: ҳайдовчининг ёнидаги йигитнинг елкасига секин қўлини қўйди.

— Илтимос, — деди у йигит ортига ўгирилганда ўзининг лаҳжасида, — орқамда нимадир ўрмалаётти, қаший десам қўлим етмайди. Дугонамнинг дармони йўқ айтай десам.

Йигит ушшайиб, патак бўлиб кетган соқолини қашлади. Сўнг ҳайдовчини туртиб:

— Эшитдингми, орқасини қашиб қўярканман. Мошини тўхтат, — деди.

— Улгинг келаяптими? — эътироз билдирди ҳайдовчи. — Мошин тўхтаса шеф терингги шилади.

— Бўлмаса мошиннинг ичиди қашиб кетаверарканман-да. Бизга нима фарқи бор. Шундайми, Лолочка?

— Одаммассан бирортанг. Мен тўғри маънода айтгандим. Дарров бошқа ёққа бурасан... Лекин алам қилаётти-да. Мен тенги лўли қизлар маза қилиб юришибди. Бир-иккитасини биламан, иккитадан эр қилиб олган. Мен бечора...

— Хўжайинга нега тегмадинг? Сенам маза қилиб юраддинг.

— Фу, унга теккандан кўра хўкизга текканим минг марта яхши. Масалан, сенга тегардим, менга сендай йигитлар ёқали. Манави ҳам, — дея ўзини тақдирнинг измига ташлаб қўйиб, бефарқ бўлиб қолган Наргизани кўрсатди у, — сенга теккан бўларди.

— Ҳе, — ҳайдовчи илжайди, — бизам эркакликни боплаймиз. Лекин энди кеч, икковингам зўрсилар-ку-я... Хўжайин нима деса шу.

— Нима, ундан қўрқасиларми?

Бу савол йигитларга оғир ботди. Ҳайдовчининг ёнидагиси ортига бурилиб хўмрайиб қўйди-ю, бироқ бир нима дейишга ботинолмади.

Шу билан гап узилиб қолди. Ниятига етолмаган Лола алам билан ташқарига қаради. Йўл четида битта-яримта дарахт учрар, машина тобора қирга тирмашиб баландлаб борарди. Лола чўлга эмас, тоққа кетишадиганини пайқайди.

Туйқусдан эшикни очиб сакраб тушиб қолсам-чи, деган ҳаёлга борди-ю, дарҳол ниятидан қайтди. Бароннинг тепкисидан биқини хануз оғир, устига-устак, тинка-мадори қуриган, қолаверса, Наргизани ташлаб кетолмасди.

Ярим соатча ўтиб, олдиндаги машина тўхтади. Ундан эринибгина тушган Барон битта-битта юриб қизларнинг олдига кела бошлади.

Наргиза ханқотирланиб Лолага қаради.

— Манний деб шундоқ бўлди, — деди лўли қиз кўзидан ёшини оқизиб, — Манча хапа бўма...

— Сендан ҳечам хафамасман. Тақдиримиз шу экан-да. Буларга ҳам атагани бордир-да... Мен... Мен ўлимдан қўрқмайман, шармандаликдан қўрқаман. Ўлсам ойи-жоним қуяди, шундан қўрқаман, — Наргиза Лолани маҳкам кучоқлаб олди.

Барон қизларга бир-бир қараб:

— Қаший, қайсинг биринчии? — деди хўмрайиб. Одатда, бундай дамларда Барон яйраб кетарди. Ҳозир кайфияти яхшимас, чунки шундай қизларнинг ўлиб кетишини ўзи ҳам истамасганди. Бироқ энди кеч, гапидан қайтиш Барон учун беномуслик билан баробар эди.

— Аввал мен, — деди Лола жилмайиб, — мен қочаман аввал. Етиб олсан билганингни қил. Етолмасанг, Наргизани қўйиб юборасан.

— Ў-ў, — деди хожасининг орқасида турган Ҳасан, — чатоқ-ку.

— Гап нест! — Барон илжайди. — Ман етолмасам икковинг ҳам озодсан.

— Унда бошланик, — деди Лола, — қайси томонга қочай?

— Тўхта, — деди Барон унга, — ҳали қочасанам, манам етаман, шошилма. Аввал биттадан пиво ичамиз. Сенга куч қиради.

Шотирларидан бири машинанинг юкхонасидан бир яшик пиво олди.

Лола илгари ҳазил устида қизлар билан бирга бунақа ичимлик ичганди. Таъми ёқмаса-да, боши енгиллашгандай бўлгани эсида. Шу бонс, Барон узатган шишани иккиланмай кўтарди. Унинг ичинини кўрган Барон йигитларига илжайиб қараб қўйди.

Шишани бўшатиб, Лола қирдан эниб югуриб кетди.

...
Бобур ишлари тез биттаётганидан ажабланмасди. Назарида аслида шундай бўлиши керакдай. Маҳалладагилар оғзидан чиқиши билан маълумотнома беришди, дўхтирлар уни кўришлари билан ҳамдардлик билдиришиб, бир парча қоғозни қўлига тутқазди. Хужжатларни тахтлаб Бобур Миркомил билан бирга яна ўликхонага борди. Бу гал у ердагилар ўзлари машина топишиб, жасадни Бобурнинг уйига олиб боришди.

— Бугун кеч бўлди, — деди маҳалла оқсоқоли, — эрта пешинга чиқарамиз. Ҳар қалай, жон таслим қилганига анча кун бўлибди. Энди ушлаб турмай эртароқ жойинга қўйганимиз маъқул.

— Хўп, — деди боши қуйи эгилган Бобур, — маҳалла нима деса шу.

Миркомил шом палласи чиқиб кетди. “Шунча у билан бирга юрдим, лекин, зиғирча бўлсин, ўзимга керакли маълумот ололмдим, — дея ўйлади у йўлда кетаётиб. — Балки унинг ҳеч нарсага алоқаси йўқдир. Шундай далайлиб юрадиган бўлсам, икки дунёда ҳам прокурор бўлолмайман. Битта ишни ҳам эплотмалнинг, деб оғзига кучи етмайди-ганлар таъна қилиши мумкин. Лекин хўжайин қаттиқ қўйибди. Шундоғам ҳамма ишнинг бошида ўзи турибди: Бобурнинг онасини олиб чиқишимизга ҳам шахсан ўзи кўмаклашди, ҳаммаёққа телефон қилиб чиқди. Мен сўппайиб юрибман... Одамлар билан ишлаш қийин экан”. Унинг уйга ҳам, ишхонага ҳам оёғи тортмади, автобуста икки бекат юриб, тушиб қолди. “Озроқ пиёда юрайин”, деган уйда автобустан тушганида, “Балтика” деган улкан ёзувга кўзи тушибди-ю, беҳосдан шу томонга юра бошлади.

Шинам ресторанда одам камчил, кўпи билан ўн чоғли. Лекин ораларида ёлғиз ўтирган йўқ ҳисоби — кимдир ўртоғи билан, йигитлардан ўтказиб кийинган қизлар дугонаси билан ўтирар, пиво ичишар, сигарета чекишар, орасира хохлашиб кулишарди. Улар Миркомилнинг кўзига жуда бахтли одамлардай кўриниб, у ўзини гариб ҳис этди. “Сенга бало бормиди мелисада ишлаб, тинчгина бизнес билан шуғулланиб юрганингда, биров бир нарса дермиди? Яна прокурор бўлармиш! Узоғи билан беш йилда! Эй, хомкалла!..” У ўзини-ўзи шу тахлит яниганидан кейин стол-

лардан бирига ўтирди. Очик-сочик кийинган, бўлиққина чиройли қиз келиб ундан нима буюришини сўради.

— Пиво, — деди бошини кафтлари орасига олган Миркомил, — бошқа нарса керакмас.

— Қуртми, шўрданакми, қушиб келайми? — сўради қиз киприкларини пирниратиб.

— Майли, шўрданак олиб келинг, — деди Миркомил қизга қайрилиб қарамай.

Қиз кетгач, Миркомил хаёлга чўмиб, унинг пиво келтирганини сезмай ҳам қолди. Сочини бармоқлари билан орқага тарамоқчи бўлганида қўли идишга тегиб кетди.

Пивонинг таъми Миркомилга ёқди, чиндан ичимлик мазали эди. Шўрданакнинг таъми қўшилганида иштаҳаси янада очилиб, бир шиша билан қаноатланмай, тагин бир шиша буюрди.

Ташқарига чиққанида руҳида енгилликни ҳис этди. Хаёли тиниққан, ақли тийраклашганди. У ортига — Бобурнинг уйига қайтди. Шундай қилса, ҳар хил бошогрикларга чек қўядигандай туюлди унга. Аслида ҳам шундай бўлиб чиқди.

Миркомил кириши керак бўлган йўлакка бурилмай туриб икки йигит ундан олдин шитоб билан ўша ёққа кириб кетганини, орқада кетаётгани атрофга бир қур разм солганини кўрди. Кўнглида шубҳа уйғонди ва қадамини тезлатди.

Кўнглидаги хавотири беҳуда эмас экан. Иккала йигит ҳам Бобурнинг эшиги ортида ғоз турар, бири қўнғироқ тугмачасини босарди. Миркомил тажрибасизлигига бориб, уларнинг ёнига югуриб чиқмоқчи ва “Нега келдинглар?” дея сўроққа тутмоқчи бўлди. Бироқ сўнгги дақиқаларда ўзини тутди. Турган жойида уларни кузатди. Эшик очилиб, Бобур чиқди.

— Эй, ошна, — деди йигитларнинг новчароғи, — қидирмаган жойимиз қолмади-ку! Касалхонага борсак, у ёқдан ҳам қўён бўлиб қолибсан.

У қучоғини очиб кўришмоқчи бўлганида, Бобур қўлини узатиб қўя қолди.

— Хўжайин сени кўп сўраяпти, — гапида давом этди ҳалиги йигит.

— Боралмайман, — деди Бобур титраган овозда, — ой-имни бериб қўйдим.

— Қачон?!

— Эртага чиқарамиз, — деди паст овозда Бобур ва энди ортига бурислаётганида йигитлар бири-кетини уни бағрига тортди. Энди улар Бобурникида қолишлари ёки уни бирор жойга олиб кетишларидан кўра жўнаб қолишлари аниқроқ эди. Шу бонс, Миркомил зинадан тез-тез юриб пастга тушди-да, гўё шу уйда истиқомат қиладиган одамдай қўлини белига қўйиб, у ёқдан бу ёққа юра бошлади. Унинг тахмини бу сафар тўғри чиқди, ҳозиргина Бобурга келган йигитлар олдинма-кейини гурунглашиб пастга тушиб, ёнидан ўтишадиганди, Миркомил:

— Мабодо сигарет топилмайдими? — деб уларни тўхтатди.

— Бемалол, — новча йигит чўнтагидан бир қутн сигарет чиқариб, бир донасини олиб Миркомилга узатди-да, гургут ёқиб турди.

Миркомил сигаретани тутатиш баҳонасида уларнинг юзини кўриб олишга улгурди. Йигитлар узоқлашган, Миркомил беихтиёр сигарета тутунини ичига тортиб, шу ондаёқ йўталиб қолди. Нафаси қисиб, кўзидан ўт чақнаб кетди.

— Бу пазарингга лаънатни қандай чекишаркан? — дея сигаретни улоқтириб, йўлак томон юрди.

Бобур Миркомилнинг тез қайтганини кўриб ҳайрон бўлди.

— Ҳа, тинчликми?

— Тинчлик, тинчлик. Сени ёлғиз қолдирмай, деб келдим.

— Мен ёлғизмасман. Маҳалладагилар бор.

— Майли, нима бўлгандаям... Ҳар қалай, чой-пой дамлаб туриш керак.

Бобур Миркомилни уйга таклиф қилмади, “кирсанг кирар” дегандек, секин ортига бурилди.

Бобур жанозага одам кўп йигилмаса керак, деб ўйлаганди. Эрталабдан йўлак одамга тўлди. Деразадан пастга қараганди, уй олдида ҳам кўпчилик қўл қовуштириб турарди.

Тобут ердан узилган заҳоти қўлма-қўл бўлиб кетди. Унинг ортидан ёлғиз Бобур йиғлаб борар, юрак-бағри ўртаниб бўзлар, айни пайтда маросим тезроқ тугаб, бу кўргилик-

ларини бошига солганларини топиб, қасд олишини истарди. Ўзинча режа тузиб қўйган. аввал дўли қизни топиб, “шоҳ”-ини яхшилаб қайиради, кейин бошқаларига ўтади.

Қабристонда Миркомил кеча йўлакда кўрган икки йигитни учратди. Улар негадир бетоқатланар, кетма-кет сигарета тутатарди. Бир маҳал улар кўздан тоғиб бўлишди. Миркомил шубҳаси ҳақида командирига эртароқ хабар берамаганидан афсусланди. “Энди кеч, хабар берганим билан гап эшитганим қолади”, деб ўйлади.

Шомга яқин Бобурнинг уйи йўлагида тўзғия қабул қилиб ўтириб Миркомил ундан сўради.

— Кечати йигитлар ким эди?

— Қайси? — Бобур пешонаси тиришиб унга қаради.

— Кеча кечқурун мендан олдин келиб кетишди-ку.

Потъездда мен уларга дуч келиб қолдим.

— Э, уларнинг боридан йўғи афзал. Майда-чуйда сотамиз, деб шуларга қўшилгандим. Тузук-қуруқ бирон нима сотмадигам. Қайтаган боримдан айрилдим. Камига ойим... Яна уларнинг шефлариям бор... Турқи совуқ бир нусха. Сизга нимага керак бўлиб қолди улар?

— Шунчаки сўрадим-да.

Дарвоқе, Бобур Халил бойваччанинг одамлари қаторига қўшилганига кўп бўлмаганди. Бойваччанинг ўзини ҳам кўпи билан беш-олти марта кўрган, ҳали уни бошқа югурдақларидай илқиб-силкимаган эса-да, Бобур бир кўришдаёқ бу сўхтаси совуқ одамни ёқтирмай қолганди. “Аввалги тирикчилигимни қилиб юраверсам бўларкан. Буларга қўшилиб барака топмасам керак”, деб ўйлаганди ўшанда у. Бироқ ишлар бошқача кетди — у Халил бойваччанинг назарига тез тушди, агар оёғининг остидан чиқиб қолган бу фалокат бўлмаганида, балки ҳозир унинг ишончини ҳам қозонармиди?

— Энди мен кетаверсам ҳам бўлар. Эртага хабар оламан. Айтгандай, дўхтирга бугун бормадинг, эртага боришинг шарт.

“Намунча менга ёпишиб қолди, бошқа қиладиган иш йўқми?” — ҳасидан ўтди Бобурнинг.

Миркомил кетди. Бобур ўзи ёлғиз қолди. У жавонни очиб, альбом олди-да, параклаб онаси ва опасининг суратларини бир-бир кўра бошлади. Шу пайт варақлар орасидан

бир парча қоғоз чиқиб қолди. Бобур унда чизилган тоғ ва рақамларни кўриб ҳайрон бўлди. Қоғознинг ортига қаради — бўм-бўш, кейин бир ҳасили отиб юбормоқчи ҳам бўлди. Сўнг: "Турса тураверсин", деган уйда, буклаб альбомнинг ичига солиб қўйди.

...

Лола қирдан эниб югуриб кетаркан, бирор унгури, жарми чиқиб қолсин-да, деб илтижо қиларди. Балки шунда омон қолар, Барон тополмай ўтиб кетар, деган умид кўнглидан кечди. Бироқ у янглишаётганди, чунки Барон бу жойларнинг ҳар бир қаричини кафтидаги чизиклардай яхши биларди. Ҳатто Лоланинг қасргача чопиб бора олишини чамалаб қўйганди. Қиз ўзинча жуда тез югураяпман, деб уйлар, аслида эса унинг югуриши илдам юраётгандан фарқ қилмасди.

— Саний навбатийинг. Эндий сан югурасан, ман мазза қийламан. Ийковийингний биёр қийлиб ушлайман. — деди Барон ва Наргизанинг елкасидан итариб юборди. Буни кутмаган қиз олдга қалқиб кетди, бироқ йиқилмади. Лулларнинг хожасига кўзини олайтириб бир қараб олди-да, Лоланинг ортидан чопишга тушди. У дугонасидан кўра жадалроқ чопар, чунки ҳали Барондан калтак еб, азоб тортмаганди. Гоҳ йиқилиб, гоҳ суриниб илдамлаётган Лолага етиб олган Наргиза унинг кўйлагидан ушлаб тўхтатди.

— Лола, шошма! Бўлди, стар, — деди у ҳансираб нафас оларкан, — мен қутулиш йулини биламан. Бизга бойликдан номусимиз азизроқ. Ҳозироқ Баронни тўхтатаман. Керакмас ўша тиллолар менга. Тупурдим бойликка!

Лола Наргизага ҳайратланиб тикилганча қотиб қолди, ҳатто пешонасидан оқаетган терни артишни ҳам унутди.

— Адажоним раҳматли мени яна бир бор қутқариб қоладиганга ўхшайди. Улар менга ун кило олтин мерос қолдирганди.

— Саний майнанг айнаган! — унга бақирди Лола, — қочамийиз. Қутуламийиз! Тийлонг ўзийингга қоладий.

Лола Наргизанинг қўлидан ушлаб тортқилади. Улар билан Бароннинг орасидаги масофа юз метрларга етганида луллар хожаси шотирига имлаб "олиб кел" деган ишорани қилди. Ранги қозоннинг куясидан сал берироқ, жинглак соч лули йигит машина юкхонасини очиб, камонни

олди. Бароннинг камон билан "ов" қилишини ҳатто шу пайтгача Ҳасан ҳам билмасди. У: "Агар Барон қизларни қувиб етолмаса, милтиқни ишга солса керак, мабодо бизга бўйorsa икки ҳатлаб ушлаб оламиз", деган ҳаслда эди.

— Ҳасан, ман осмондаги чумчуқни кўзидан урадиган овчиларданман, шунини санга кўрсатиб бир мақтанай, дегандим, — деди Барон лули лаҳжасида ёрдамчисига тиржайиб қарар экан.

Ҳасан гап қотмади, хожасини маъқуллаб иржайиб қўйди.

Биринчи ўқ анча тепадан ўтиб кетди. Буни гоҳ югуриб, гоҳ тез юриб кетаётган қизлар кўришмади ҳам. Шунда Барон иккинчи ўқни камонга жойлаб, Лоланинг белини мўлжалга олди. У негадир биринчи галда ўз қавмининг қизини ўлдирмоқчи бўлди, бироқ шу пайт Лолани Наргиза тўсди.

Бароннинг жаҳли чиқиб сўкинди, иккинчи ўқ нишонга аниқ тегишини истаётган эди у. Биринчиси хато кетиб, йигитларининг олдида ноқулай аҳволга тушганди. Агар тагин нишонни ололмаса ўзиниям, ёнида тиржайиб турган йигитларни ҳам, қочиб кетаётган қизларни ҳам кечирмаслигини, ҳамманинг кунини кўрсатишини шотирлари сезиб туришарди.

Узоқ мўлжалга олиб туришнинг ҳам иложи йўқ, чунки нишон борган сари йироқлашиб кетарди.

Камондан отилган ўқ тўғри Наргизанинг устига қараб учди. Ҳозир жойида тўхтаса, ўқ тўғри бошига санчилади. Қиз камоннинг ўқи етгунча уч-тўрт қалам таппашга улгурди.

— Наргиза! — қичқириб юборди ортига бурилиб дугонасининг қўлидан тортмоқчи бўлган қиз камон ўқини кўриб юраги қинидан чиққудай, — тез бўл, анавий мараз отяпти!

Наргиза Лоланинг гапини шу ондаёқ фаҳмлади: "Агар тўхтасам, мени отиб ўлдиринишди". У тезроқ югуришга, бирор панаароқ жойга яширинишга уринди.

Навбахтнинг ўқни отишга Барон улгурмади, қизлар қияликка етиб келишган, олдинда чопаетган Лоланинг дармони буткул қуриган, югуриш тугул, юришга ҳам мадори қолмаганди. Шу бонсе, ўзини ерга тапплаб думалай бошлади. Қонжираган ўт қоплаган қияликиннинг ҳар-ҳар жойида май-

да тошлар, қуриб-қовжираб ётган шох-шаббалар ётарди. Агар фалокат босиб Лола уларга урилса, шунча азобланган танаси яна шикастланиши тайин эди.

Лола думалар, гўё Ер атрофида чархпалакдай чириллаб айланарди. Наргиза эса аллақачон ундан ўтиб кетган, оёқлари ўзига бўйсунмас, парракдай қуйига энарди. Унинг нозик оёқлари қушдай енгил жуссасини ҳам кўтаролмай қолди, у бир уйдим-чуқурчага қоқилиб, қичқирганча қулади ва энишга қараб думалаб кетди.

Тақдир бу сафар уларни сийлади: сойда, булутдай маҳобатли енгок тагида бир тўда талаба йигит-қизлар тўқин дастурхон атрофида давра қуриб ўтиришарди.

Наргизанинг чинқирганини эшитиб ўзларининг устига юмалаб келаётган одам жасадини кўришиб, шошганларидан қир томонга югуришди.

Бу пайтда қирнинг бошида Барон камонини асабий ушлаб қараб турар, ови ўнгидан келмаганига кўзи етганди. Унинг юзида аялчи кулги пайдо бўлди.

— Тирик қолмайди икковиям, — Ҳасанга қараб қўйди у, — суяклари мажақланиб кетди. Лекин менинг ўқимдан ўлмагани алам қилаяпти. Ҳасан, энди йигитларинг билан сен ов қил. Тирик бўлишса, ўлдириб ташланглар. Унақанги манжалақларнинг менга кераги йўқ.

Ҳасан беш-олти қадам юриб, кескин тўхтади-да, тепага — хожасига қаради. У юмалаб кетаётган қизларга қараб югуриб келаётган бир тўда одамни кўрганди.

— Қайтамиз, — буйруқ берди Барон ва шитоб билан машиналар турган томонга юрди.

Барон қизларнинг жон таслим қилганига шубҳаланмас, мабодо тирик қолишганда ҳам, шотирларига буюриб, касалхонада ўлдиртириш қўлидан келарди. Машинага бор-йўғи икки қадам қолганида у бирдан тўхтади: Лоланинг тирик қолиши Бароннинг куни битди дегани, чунки бу ўжар лўли қиз соғ қолса, касалхонага етмасиданоқ уни сотиши тайин. "Йўқ, ўлганига тўлиқ ишонч ҳосил қилишим керак", ўйлади у ва шаҳд билан ортига қайтиб қирга чиқиб келаётган йигитларини тўхтатди.

— Ҳасан, уларнинг ўлганини аниқ билишимиз керак, — деди ва ўзи ҳаммадан олдин қуйига эна бошлади. Аммо энди кеч эди, Баронда ортиқ имкон қолмаганди.

Сойдаги талабалар қизларга етиб келишиб, уларни кўрғалаб туришарди. Аммо лўлилар сардори кўркмади, чўнтагидаги тўппончасига ишонди. Шу биргина тўппонча билан юзлаб одамларни бемаълал кўрқитиш мумкинлигини у жуда яхши билади.

Наргизани бир талаба йигит ушлаб тўхтатиб қолди. Қизнинг ўнг қўли синган, пастки умуртқаси лат еган, юз-кўзлари тиндаланиб, бурнидан қон оқарди.

— Қутқаринг, қутқаринг, бизни ўлдиришаяпти, — дея олди у, холос.

Йигит қизни даст кўтариб, сой томон тушиб кетди.

Лола эса, аллақачон ҳушидан кетганди. Қизларни сойга олиб тушишгач, Наргиза ҳам ҳушидан кетди.

Талабаларнинг шовқинидан, микроавтобусини буталарга қалаб қўйиб, ўзи сойда пинак қилаётган ҳайдовчи уйғониб, улар томон югурди.

— Машинага олиб чиқинглар, тез бўлинглар! — қичқирди у йигитларга.

Шу маҳал қўлида тўппонча ушлаган, важоҳатидан ит ҳуркадиган Барон шотирлари билан сойга тушиб келишди. Бу пайтда ҳали микроавтобус жойидан жылмаганди.

Лазокатнинг тагин хаёли бузилди, бир кундан ортиққа чиқолмади. Устига-устак, Бердимуроднинг уст-бошидан буруқсиган атир ҳиди унинг ўй-хаёлини тўзғитиб юборганди.

У сумкачасини елкасига илиб, уйдан чиқиб кетаётганида Нилуфар рўпара келди.

— Қаерга кетаяпсан? — сўради у қошларини чимириб.

— Ойижоним сизга айтмадиларми? Унда ўзим айтай: қаерга кетишим билан сизнинг умуман ишингиз бўлмасин. Сиздан олдин эрга тегиб кетаяпман. Бушдан бу ерга катта уйнинг у бошидан бу бошига думалаб яшайверинг, биров сизга ҳалақит бермайди.

Унинг гапларини Нилуфар тишини тишига босиб эшитди. Тагин вайсанини озгина давом эттирганида, у Лазокатнинг юзига шапалоқ тортиб юборишдан ўзини тиймасди.

— Ҳмм, — деди гапини тугатган Лазокат афтини буриштириб ва опаси қўлидан тутиб қолишидан кўрқиб,

югурганча дарвозадан чиқиб кетди. Кўчага чиққан, югур-маса-да, тез-тез юриб, катта йўлга чиқиб олди-да такси тўхтатди ва шу бўйи доим кайф-сафо қиладиган тунги клуб томон равона бўлди. Уша ерда дугонамини учратаман, деб ўйлаганди, бироқ клуб ҳали иш бошламаган, бошлашига беш-олти соат бор эди. У шошиб келиб қолганига хуноб бўлиб сочларини гижимлади, сўнг қора кўзойнагини пешонасига қантариб, сумкачасидан қўл телефони олиб рақам терди. Аксига олиб, дугонаси гўшакни кўтаравермади. Қизнинг жиғибийрони чиқиб: "Эртaroқ кўтарсанг ўласанми, Гули?" — дея дугонасини қарғадди. Ниҳоят гўшак кўтарилиб, ундан уйқусираган:

— Алло, — деган овоз келди.

— Гули, ҳалиям ухляяпсанми айиққа ўхшаб? — кўзи порлаб кетди Лазокатнинг.

— Лази, ўзингмисан?.. Кеча боллар билан кўп ўтирворибмиз, эрталаб уйга келдим. Роса чарчабман.

— Маза қиғандирсанлар?

— Нега ўзинг келмадинг, пара бузилди. Бечора Темурчик, бир ўзи қоп кетди... Ҳозир қаттасан?

— Мен аҳмоқ шу пайтдан кевалибман дискотекага.

— Бўпти, бизникига кел. Айтмоқчи, битта пиво олвол. Бошим ёрилиб кетай даяпти.

Лазокат такси тутиб, йўл-йўлакай беш шиша пиво олди. Кечгача маза қилиб ичиб ўтиришни мўлжаллаганди у.

Гулининг уйига бориб, эшигида анча вақт туриб қолди, дугонаси уйқусини келган жойидан давом эттираётганди. Қўнғироқни босаверганидан бармоқларининг учлари огриб қолаёзди. Ниҳоят "Ки-им?" деган овози келди.

— Очсанг-чи эшигингни, нима бало, ўлиб қолганмисан?! — қичқирди Лазокат.

Қўлф шарақлаб эшик очилди. Лазокат дугонасининг ҳатто ички кийимлари ҳам йўқлигини кўриб, оғзи очилиб қолди.

— Вой-й! — деди ҳайратини яширолмай, — сенга нима бўлди?

— Ҳеч нима, — бепарво кўлини силтади Гули, — ёниб кетаяпман.

— Уйингда ҳеч ким йўқми?

— Йўқ ҳеч ким, киравер. Мен битта чўмилиб олайин, кейин ёнингга чиқаман... Пиво олиб келдингми?

Лазокат селофан халтадаги шишалардан бирини олиб, дугонасига узатди.

— Биласанми, Лази, "Клинский" жону дилим, — дея у шишанинг оғзини очди-да, қўлтуллаб ичганча ювиниш хонасига кириб кетди.

Лазокат унинг ётоғига кирди. Ҳаммаёқ тўзғиб ётарди. Гулининг кийимлари гилам устида сочилган, юмшоқ икки кишилик каравотдаги кўрпалари гижимланган, устига-устак, хонага сigaretанинг бадбўй ҳиди ўтириб қолганди. Қизнинг афти бужмайди ва у деразани очди. Сўнг ўзини оромкурсига ташлади-да, кўзини юмди.

— Домда яшаш бир томондан маза-да, — деди лаблари пичирлаб, — ванна ёнгинангда. Эшикни қўлфласанг, ҳеч ким киролмайди... Энди меннинг уйим ҳам домда бўлади. Ўзимга хон бўлиб яшайман. Оҳ, қандай маза-я!

— Ўзингга ўзинг нималар деб валдираяпсан? — сочлари қўл, устига яшил ялтироқ халат кийиб олган Гули кириб келди.

— Ҳозир сенга айтсам, қотиб қоласан, — деди Лазокат.

— Нимани? — пешонасини тириштирди Гули ва қўлидаги пиводан бир ҳўлаб қўйди.

— Ишонасанми, эрга тегаяпман!

— Қандай қилиб, сенга кимнинг кўзи учиб турган экан? — ажабланди Гули.

— Битта "лапух" топилиб қолди. Адамнинг қўлларида ишлайди.

— Қани, — Гули Лазокат кўтариб кирган селофан халтани очиб, иккита пиво олди ва шишаларнинг оғзини очиб, биттасини дугонасига узатди, — манавини ичгин-да, менга бир бошидан оқизмай-томизмай айтиб бер.

Лазокат нозланди, пиводан озроқ ичиб, лабларини бармоқларининг учлари билан артди. Кейин бирма-бир сўзлашга киришди. Бошидан ўтган "ҳангома"ни батафсил гапирётганига Гулининг сабри чиндамай: "Тез-тез гапирсанг-чи!" деб уни қистовга олди. Шунда ҳам Лазокат шошилмас, дугонасининг ичтини куйдиргиси келарди.

Ниҳоят саргузаштини якунлаганидан кейин:

— Оҳ, — дея каравотга чўзилиб қўлларини ёнига чўзганча

югурганча дарвозадан чиқиб кетди. Кўчага чиққач, югур-маса-да, тез-тез юриб, катта йўлга чиқиб олди-да такси тўхтатди ва шу бўйи доим кайф-сафо қиладиган тунги клуб томон равона бўлди. Уша ерда дугонамни учратаман, деб уйлаганди, бироқ клуб ҳали иш бошламаган, бошла-шига беш-олти соат бор эди. У шошиб келиб қолганига хуноб бўлиб сочларини гижимлади, сўнг қора кўзойнагини пешонасига қантариб, сумкачасидан қўл телефонини олиб рақам терди. Аксига олиб, дугонаси гўшакни кўтараверма-ди. Қизнинг жиғибийрони чиқиб “Эртaroқ кўтарсанг ула-санми, Гули?” — дея дугонасини қарғади. Ниҳоят гўшак кўтарилиб, ундан уйқусираган:

— Алю, — деган овоз келди.

— Гули, ҳалиям ухляяпсанми айиққа ўхшаб? — кўзи порлаб кетди Лазокатнинг.

— Лаз, ўзингмисан?.. Кеча боллар билан кўп ўтирво-рибмиз, эрталаб уйга келдим. Роса чарчабман.

— Маза қиғандирсанлар?

— Нега ўзинг келмадинг, пара бузилди. Бечора Темур-чик, бир ўзи қоп кетди... Ҳозир қаттасан?

— Мен аҳмоқ шу пайтдан кевалибман дискотекага.

— Бўпти, бизникига кел. Айтмоқчи, битта пиво олвол. Бошим ёрилиб кетай даяпти.

Лазокат такси тутиб, йўл-йўлакай беш шиша пиво олди. Кечгача маза қилиб ичиб ўтиришни мўлжаллаганди у.

Гулининг уйига бориб, эшигидан анча вақт туриб қолди, дугонаси уйқусини келган жойидан давом эттираётганди. Қўнғироқни босаверганидан бармоқларининг учлари оғриб қолаёзди. Ниҳоят “Ки-им?” деган овози келди.

— Очсанг-чи эшигингни, нима бало, ўлиб қолганми-сан?! — қичқирди Лазокат.

Қулф шарақлаб эшик очилди. Лазокат дугонасининг ҳатто ички кийимлари ҳам йўқлигини кўриб, оғзи очилиб қолди.

— Вой-й! — деди ҳайратини яширолмай, — сенга нима бўлди?

— Ҳеч нима, — бепарво қўлини силтади Гули, — ёниб кетаяпман.

— Унингда ҳеч ким йўқми?

— Йўқ ҳеч ким, киравер. Мен битта чўмилиб олайин, кейин ёнингга чиқаман... Пиво олиб келдингми?

Лазокат селофан халтадаги шишалардан бирини олиб, дугонасига узатди.

— Биласанми, Лаз, “Клинский” жону дилим, — дея у шишанинг оғзини очди-да, култуллатиб ичганча ювиниш хонасига кириб кетди.

Лазокат унинг ётоғига кирди. Ҳаммаси тўзғиб ётарди. Гулининг кийимлари гилам устида сочилган, юмшоқ икки кишилик каравотдаги кўрпалари гижимланган, устига-у-с-так, хонага сигаретанинг бадбўй ҳиди ўтириб қолганди. Қизнинг афти бўжмайди ва у деразани очди. Сўнг ўзини оромкурсига ташлади-да, кўзини юмди.

— Домда яшаш бир томондан маза-да, — деди лаблари пичирлаб, — ванна ёнгинангда. Эшикни қулфласанг, ҳеч ким киролмайди... Энди меннинг уйим ҳам домда бўлади. Ўзимга хон бўлиб яшайман. Оҳ, қандай маза-я!

— Ўзингга ўзинг нималар деб валдираяпсан? — сочлари ҳўл, устига яшил ялтироқ халат кийиб олган Гули кириб келди.

— Ҳозир сенга айтсам, қотиб қоласан, — деди Лазокат.

— Нимани? — пешонасини тириштирди Гули ва қўлида-ги пиводан бир ҳўплаб қўйди.

— Ишонасанми, эрга тегаяпман!

— Қандай қилиб, сенга кимнинг кўзи учиб турган экан?

— ажабланди Гули.

— Битта “ланух” топилди қолди. Адамнинг қўлларида ишлайди.

— Қани, — Гули Лазокат кўтариб кирган селофан хал-тани очиб, иккита пиво олди ва шишаларнинг оғзини очиб, биттасини дугонасига узатди, — манавини ичгин-да, менга бир бошидан оқизмай-томизмай айтиб бер.

Лазокат нозланди, пиводан озроқ ичиб, лабларини бар-моқларининг учлари билан артди. Кейин бирма-бир сўзлаш-га киришди. Бошидан ўтган “ҳангома”ни батафсил гапир-ётганига Гулининг сабри чиндамай: “Тез-тез гапирсанг-чи!” деб уни қистовга олди. Шунда ҳам Лазокат шошилмас, дугонасининг ичини куйдиргиси келарди.

Ниҳоят саргузаштини якунлаганидан кейин:

— Оҳ, — дея каравотга чўзилиб қўлларини ёнига чўзганча

кершиб олди. — лекин-чи, анави Нилуфар опам мени кўролмаяпти. Уйга қайтиб борганимдан кейин шунақанги томоша кўрсатдики, жонимга ойинжоним оро кирди, булмаса, уриб улдириб қўярмиди.

— Менимча, — билагоилик қилди Гули, — кўролмаётган бўлса керак. Тўғри-да, ундан олдин бахтинг очилиб турганидан кейин... Мени бошқа нарса ўйлантириб қўйди. сен эрга тегиб кетсанг, қасрдай уйинг, адажонингнинг мол-давлати — ҳаммаси унга қоладими?

— Шу хаёлимга келмаганини қара, — уридан туриб, кизрикларини пирпиратди Лазокат, — ҳозирдан бунинг олдини олишим керак экан. Кейин-чи, адамларнинг чет эл банкида бир дунё пули бор. Ҳаммасини ўзимники қилиб олсам борми, мендан бой одам бўлмайди. Анави Бердимурод "лапух" ниям кетига битта тепиб ҳайдаб юборардим ёки ланчадай ақиллаб хизматимни қиларди. Лекин қандай қилиб бунга эришсам буларкан? Адам мендан кўра Нилуфарни кўпроқ яхши кўради. Мен буни сезганман...

— Менда битта таклиф бор, — деди Гули Лазокатнинг кўзига тикилиб, — фақат қишдан дугонам бўлганинг учун сенга айтаяпман. Яна ҳар хил ўйларга бориб юрма, мендан хафа бўлиб. Бу гапларни фақат сенга ичим ачигани учун айтмоқчиман.

— Эзилмасдан гапирсанг-чи, сабрим чидмай кетаяпти, — бетоқатланди Лазокат.

— Опангдан ҳозироқ қутулиб қўя қолишинг керак.

— Қандай қилиб?

— Оддий. Ортиқча одамнинг қимга кераги бор, тўғри-ми? Даф қиласан. Борса келмас жойга "командировка"га жўнатасан.

— Ўлдир, демоқчимисан?! — кўзи олайиб кетди Лазокатнинг.

...

Иккита қизни тўппонча кўтарган одамларнинг қувишгани бирпасда шов-шув бўлиб кетди. Шундай бўлишини Барон олдиндан билган эди. Сойга тушишлари билан ҳушидан кетган қизларни ортиб жўнаб қолган автобуснинг ортисин сўкинганига бироз қараб турган, ўзига чўчиброқ, ажабланиб термилди турган талабаларга бир ўқрайиб қараб қўйди. Шундан билан кирга кўтарила бошлади. Орқаси-

дан шотирлари эргашди. Автобусни қувиб етолмаслигига кўзи етган Барон машина рулига ўзи ўтирди. У энди, ҳеч қурса, Лола билан Наргизани шифокорлар ўзига келтиргунга қалар ҳолисида керакли ашқол-дашқоллари-ю пуллари олиб, Тожикистонга ўтиб кетиши дарур эди. Йўқса, қўлга тушади, шўрнига шўрва тўкилади. Айни дамда у қизларни, мушук сичқонини ўйнаб эрмаклар еганидай, латзатланиб ўлдирмоқни бўлган нияти ушаламай қолганини ҳам бутунлай унутганди. Эс-ҳуши қўлга тушмай, хавфдан эсон-омон қутулиб қолишда эди.

...

Қизларни туман касалхонасига етказишди. Уларнинг аҳволи оғирлигини кўрган врачлар дарҳол муолажага киришиб кетишди. Гарчи ҳушига келмаган эса-да, қизларнинг бир текисда нафас олаётганини кўриб, касалхона маъмурияти ички ишларга хабар берди. Бунгача на шифокорлар, на қизларни олиб келишган талабалар милицияни тезроқ хабардор қилиш кераклигини хаёлларига келтиришди. Бу эса, Бароннинг қочиб қолиши учун катта имконият туғдирарди.

Тезкор гуруҳ зудлик билан воқеа содир бўлган жойга жўнаб кетди. Бироқ у ерда талабалар айтишган "қорачадан келган тўрт-беш одам" йўқ эди. Фақат қирнинг тепасида иккита машина изи аниқланди. Шундан кейин қидирув тўхтатилиб, марказга хабар берилди.

...

Аввал Наргиза кўзини очди. У қасрдалигини англай олмай, бегонасираб атрофга аламлилади. Тепасидаги оқ халатли одамларга ажабланиб қаради. Сўнг сўник овозда:

— Мен қасрдаман? — дея сўради.

— Хайрият, — деди оппоқ сочли дўхтир қаншаридаги кўзойнагини олиб, — ўзингга келдинг. Қўрқитдинг-ку, қизим.

— Мен қасрдаман? — қайта сўради Наргиза.

— Яхши жойдасан, касалхонадасан, — деди дўхтир жилмайиб.

— Сув беринг, — қиз қуруқшаб қолган лабларини ялади.

Илиқ сувга Наргиза тўймай, яна сўради. Лекин бу сарф унга сув беришмади.

Шу орада палатага милиция кийимидagi икки киши кирди. Уларнинг юзи ташвишли, бир қарашда улар отир меҳнатдан татикқанга ўхшарди. Бошидан ўтган воқеаларни ҳали хотирасида тиклай олмаган қиз ҳайрон бўлди.

Милиционерлар Наргизадан ҳол сўраб, кейин мақсадга кўчиб қўя қолди.

— Қизим, сени ким бундай аҳволга солди? — сўради улардан бири улуғроғи.

— Менга? — Наргиза оёқлари, қўлларига, кейин танасига бир қўр назар ташлади. Ҳаммаси оппоқ дока билан ўраб ташланганини кўриб, йиғламсиради. — Мен нега бундай етибман?

— Қизим, — деди юмшоқ товушда милиционер, — сен тоғдан йиқилиб думалаб кетгансан. Ортингдан беш-олтита одам қувган...

Наргизанинг кўз ўнгида бошидан ўтган воқеалар гавдаланди. киприклари намланиб, ҳиқиллаб йиғлашга тушди.

— Энди кўрқма, қизим, ҳаммаси ортда қолди. Биз, албатта, уларни ушлаймиз. Улар ким эди?

— Билмайман, — деди Наргиза бурнини тортиб, йиғлашдан тўхтамай.

Иккаласи зах ўрада ётишганида у Лола билан шундай қарорга келишганди: "Агар бу ердан омон-эсон қутулиб чиқсак, ҳеч кимга айтмаймиз, қасдимизни узимиз оламиз. Милицияга айтсак, бу итлар қамалиб чиққанидан кейин яна бошимизга бало бўлади".

— Мен сенга эслатаман, — деди милиционер Наргизага жиддий қараб. — Тоғдан пастга юмалаб кетаяпсан. Орқангдан кимлардир қувлаб келаяпти... Эсладингми?

Қиз эслагандек бош силкиди ва ўша одамларнинг кимлиги такрор сўралганда Наргиза нафасини ростлаб олиб, укасини кургани касалхонага борганидан кейинги воқеаларни бирма-бир гапириб берди. Фақат Лола иккаласини ўтирлаган Бароннинг одамлари эканини, уларнинг маконини айтмади, яширди.

— Тахминан, — деди у, — шаҳар ташқариси бўлса керак. Янааи аниқроғи, дала-ҳовли. Улар бизни қайси йўл

билан олиб кетишганини билмайман. Ҳушимдан кетгандим.

Воқеа солир бўлиши аниқ, лекин айнан кимлар ва қерда бу ишнинг қилингани номалумлигида қолмоқда эди.

Милиционер улар сақланган жой қерга ўхшашини, атрофида нималар борлигини қайта-қайта сўради. Лекин қайинли бир гап ололмади, қиз бир сузга гураверди. Шундан кейин Наргизани уи ҳолига қўйиб, чиқиб кетишди. Уларнинг савол-жавоби пайтида Лола ҳам ҳушига келди ва уни сўроққа тутишди. Аммо дўли қўлдан деярли маълумот олинолмади. Ниҳоят махсус гуруҳ шаҳар теграсидаги дала-ҳовлиларни кўриқдан ўтказиш учун жўнаб кетди.

Эртасига иккала қизни ҳам шаҳарга олиб боришиб, яхшилаб кўриқдан ўтказишгач, битта палатага ётқилишди. Шундан сунггина Бобурга оласи топилгани ҳақида хабар етди.

Қайиудан қоврилиб, кўзлари киртайиб қолган йигит хушхабарни эшитиб, шифохонага қўшдай учди. Ёнида Миркомил ҳамроҳ бўлди. Аслида бу хабарни унинг уи олиб келган, кўнлида бу машамаларнинг тагига энди етаман, деган ният бор эди.

Бобур палатага кирган заҳоти Наргизани кўчиб унсиз йиглаб юборди. Уларнинг укинч, алам ва изтироб тўда юраклари бирор-бир суз айтишга изи бермас, тиллари гўе муз қотгандек эди. Қайси бири бўлмасини бир суз айтгудай бўлса, юраклари дош беролмай ерилиб кетадигандек, ҳар иккиси ўзини айбдор ҳис этарди. Бобур бошини кутариб, олсининг еноқларидаги ёшни бармоғи билан оҳиста артди. Наргиза ҳам укасининг киприкларига қалққан томчиларни кафти билан силдириди. Уларни тош қотиб қузатиб турган Миркомилнинг кўнгли бузилди.

— Опа, мени кечиринг, — деди Бобур ниҳоят гапиришга ўзида куч топиб. Ҳар қалай, йигитлигига борди у. — Мени деб шу аҳволда тушиб қолдингиз.

— Сенинг айбнинг йўқ, — деди Наргиза ҳамон ўзини йигитдан тўхтатолмай. — Пешонамизга езилган экан-да. Тузатиб чиққанингга хурсандман, худога шукур.

Шу пайт палатанинг тўридаги қаравотдан кулган товуш эшитилди. Кулги оҳанги шодликдан кўра ғамга, чорасиз-

ликка мойилроқ эди. Ҳамма ўтирилиб қаради, хонага жимлик чўкди.

— Бийза қарайинг, Бобур, биз энди бундоқ. Сийз бийзний кўргоний келгон. Қизийқмий? — деди Лола кулгидан ўзини зўрға тўхтатиб, кўзидаги ёшни артар экан. — Сийзний ўғийрламасун.

— Худо асрасин, — деди Наргиза ёқасига туфлаб. — Етар шунча кўрган кўрғиликларимиз.

— Ҳаммасини онасини кўзига кўрсатаман! Тилка-пора қиламан! — Бобур қўлларини мушт қилди.

Укасининг гапидан Наргизанинг ўпкаси тўлиб кетди. Энди суяналган одами борлигидан суюнди, укасининг қўлини ушлаб, секингина сиқиб қўйди.

Шундан сўнг орага узоқ сукунат чўкди. Ҳеч ким гап-ришга журъат этмас, гапини нимадан бошлашни билмасди. Ора-сира Лоланинг хўрсингани эшитиларди, холос.

— Ҳаммаси яхши бўп кетади, — деди ниҳоят Миркомил ўртадаги жимликни бузиб.

Ҳамма унга қараб қўйди, бироқ ҳеч ким орага гап қўшмади. Миркомил ўзининг бу ерда ортиқчалигини сезиб, секин ўрнидан туриб, эшик томонга юрди.

— Ойимлар яхшими? — сўради Миркомил чиқиб кетгач Наргиза. Бобур бу саволни кутган, қандай жавоб бераман, деб кўп ўйлаган, бироқ тайинли жавоби йўқ эди. У бошини қуйи солиб, бир неча дақиқа жим қолди. Наргиза кўзлари жовдираб, Бобурга ташвишланиб қаради.

— Нега жимсан, ойим яхшими? — қайта сўради у сабри чиламай.

— Ҳм-м, яхши... — ютиниб қўйди Бобур.

— Қаерда? — Наргиза унинг гапига ишонқирамай тагин сўради.

— Уйда...

Жавобдан қизининг кўнгли тўлмади. У ойисига нимадир бўлганини ич-ичидан сезиб турарди. Шундай бўлса-да умидвор бўлиб деди:

— Агар ойим ҳали эшитмаган бўлса айтмагин. Бироз оёққа туриб олай, кейин билдирарсан. Ўзим ҳаммасини тушутириб бераман.

— Ҳа, шундай қилганимиз маъқул, — унинг гапини тасдиқлади Бобур.

Шу пайт дўхтир кириб, қизлардан бирма-бир соғлигини сўради. Кейин Бобурга беморларни кўп урингирмаслигини тайинлаб чиқиб кетди.

— Ким экан сизларни ўғирлаб кетган? — деди Бобур, шу фурсат ичида у ўзини қўлга олганди.

— Кейин айтамиз, — деди Наргиза, — ҳаммасини ўзим айтиб бераман. Ҳали сенинг ерламинг кўп керак бўлади, опанг учун ўч олишинг керак.

Наргиза ўзи ва фақат Лолага аён сирининг бир учини укасига айтганди. У Бобурга ишонар, унинг бировга гуллаб қўймаслигини биларди. Лекин унинг шивирлаб айтган гапини нафақат Бобур, балки икки хона нарида ўтирган махсус хизмат ходимлари ҳам эшитишган эди.

Лола билан Наргиза ётган хонага алақачон “қулоқ” ўрнатилган. Бу палатадаги “тиқ” ётган товуш ҳам икки хона нариданларга эшитилиб турарди. Ходимлар сергак тортишиб, Наргиза айтган гапларининг тагига етиш, Бобурнинг ўзбошимчалик қилиб қўйишига йўл бермаслик чорасини кўра бошладилар.

Бобур ўйига тушкун кайфиятда қайтиб келди. Уни Наргизага азоб берган кимсалардан ҳам кўпроқ, онасининг вафотини опасига қандай қилиб айтиш қийнардди.

...

Халил бойвачча Бердимурод етказган хабардан қаттиқ ўйга толди: “Бобурнинг опаси кимга керак бўлиб қолдими? Онасининг тасодифан ўлиб қолганиям сирли. Тилладан бошқа бировининг хабари борми? Алақачон ўмариб кетишган бўлса-чи, унда қўлимни бурнимга тикиб қолавераманми?” Бойвачча сиқилди, кетма-кет пиво ичиб, сигарета тутатди. Уни айни дамда бошқа ҳеч нарса қизиқтирмас, кўз ўнгидан фақат тор ва унинг бир бурчагига яшириб қўйилган тиллалар кетмасди. Бир маҳал уй ўйлаш жонига тегди, шекилли, Бердимуродга кўнгиноқ қилиб, йиғилларини йиғиб кутиб ўтиришни, ўзи тезда етиб боришни тайинлади. Машинасига ўтираётганида кенжа қизи дарвозадан кириб келди. Унинг ранги ўчган, кўзлари бежо эди. Лазокатга қараш бойваччанинг хаёлига ҳам келмади. Хизматкор дарвозани очиши билан кўчага чиқди.

Рестораннинг ертўласида Бердимурод уч-тўрт йигит билан қарта уйнаб ўтирарди.

— Қолганлар қани? — сўради Халил бойвачча кирган заҳоти.

— Ҳозир етиб келишади, — деди Бердимурод шошиб.

— Мен ётоқда бўламан, ҳамма йиғилгандан кейин чақирасан, — бойвачча билъярд столини айланиб ўтиб, тўғридаги хонага кирди. Бу унинг хосхонаси эди. У асаби чарчаган ёки ошпаз олчи пайтлари шу ерда дам олар, ўзига келиб олгунича биров безовта қилмасди.

Салқин хонада калта иштон кийиб олган бойвачча юмшоқ пар тўшакка ёнбошлаб, хаёлга чўмди. У ўзини сўлим боғда, шаршаралар ёнида ҳузурланиб ётгандай тасаввур қилиб, яйраб кетди ва кўнгли ишрат тусаб, яшил тугмачани босди. Бироз ўтиб хонага этаги болдиригача келадиган, оёқларини узун, сочи сариққа бўялган, мовий кўзли қиз таманно қилиб кириб келди. Уни кўриб бойвачча ёнвойиларча наъра тортди ва гавдасининг бироз кўтариб, туйқус яна ўзини тўшакка ташлади. Шу зум кўзига ҳовлисидан машинани ҳайдаб чиқаётганида дарвозадан кириб келган кенжа қизни кўриниб кетганди. "У ҳам бировларнинг кўнглини хушлаб юрган бўлса-чи", деган ўй ўтди хаёлидан.

— Йўқол! — ўшқирди бойвачча суйкала бошлаган қизга.

— Қорангни кўрсатма! Кўрсам, терингни шиламан! Қизнинг капалаги учи кетди. Ахир, унинг эркаликларини доим бойваччага хуш ёқарди-ку. Эриб-эшилиб чўнтагидаги бор пулини устидан сочарди-ку. Яна шундай бўлади, деб кутган қизнинг ранги гезарди ва йиғламоқдан бери бўлиб чиқиб кетди. Халил бойвачча шошиб кийинди, гўё уйига ўт тушган-у, бор буд-шудини олов олиб, ўзи ялангоч қолгандай.

Бердимурод қайнотасининг қилиғидан ажабланди:

— Халил дамнингизни олаверсангиз бўларди. Яна иккитаси келади...

— Бошлайверамиз, — унинг гапини бўлди Халил бойвачча. — Вақт зиқ.

У оромкурсига ястанди, қолганлар унинг рўпарасида қалдирғочдай тизилди. Аввалбошда бойвачча бор гапини шотирларига айтмоқчи бўлди, лекин дарҳол ниятидан қайтди: "Ким булар, менинг дардимни эшитадиган! Булар буй-

руққа маҳтал кимсалар. Ортига тепкилаб ишлатиш керак буларни. Шунга ярашли, холос".

— Барнинг гўштга боқилаётган бўрдоқни қўйдай семириб кетаянсанлар. Бу кетинида сенларни гўштга топширмаса, бошқасига ярамайсанлар. Мана, охириги икки ойда битта ишни қўйиб қилмадинглар. Бунинг учун ҳаммангнинг терингни шилиш керак. Ҳозир мен Бердимурод аканга топшириқ бераман — бугуннинг ўзида ҳал бўлсин! Менга баҳона ўтмайди. Уқдингларми?!

— Тушундик! — дейишди шотирлар саф тортган аскарлардай бир овозда.

— Энди йўқолларинг!

Хонада бойвачча билан Бердимурод қолишди.

— Ўғлим, — гап бошлади Халил бойвачча. — Ҳақиқатан ҳам, вақт тигиз. Бугун ёнингга иккита йигитингни олиб, Бобурнинг уйига борасан. Эзмаланиб ўтирма. Тогдаги горга бориш йўлини сўра. Яхшиликча айтса айтди, бўлмаса онасини кўзига кўрсат. Кўнмаса, қўлини орқасига қайириб, менинг дачамга олиб бор. Кетишнинг олдидан менга телефон қилиб қўй.

— Хўп бўлади, — деди Бердимурод қайнотасининг кўзидан кўзини узмай. — Сиз хотиржам бўлинг, ҳаммаси жойида бўлади.

— Бор энди... Боравер, мен сал туриб кетаман.

Халил бойваччанинг чап қўли титради. Илгари ҳеч бундай бўлмаганди. Хайрон қолди. Барига асаб сабаб деб ўйлаб сигарет олиб тутатди. Титроқ бутун баданига ёйилди. Аксига олиб, юраги безовта бўла бошлади. Бир шиша ароқ олиб келишларини буюрди, ҳалигина ўзи қувиб-солган қизни чақирди.

Икки пиёла ароқни сипқорди, қўлининг титраши босилгандай бўлди. Ичи ёниб кетаётганига қарамай, баданини охишта уқалай бошлаган қизга қайрилиб қаради, боягина жунбушга келган эҳтирослар қаёққадир йўқолди.

— Бўлди, бас, — деди у қизга юмшоқ гапириб, — раҳмат. Энди манавидан битта ич. Қани ол.

Халил бойвачча пиёлани ароққа тўлдириб, қизга узатди. Қиз ҳам ноз қилиб ўтирмади, бойваччага табассум ҳадя этиб, пиёлани кўтарди.

— О-о, яша, — мақтади қизнинг ичишини томоша қилиб

турган Халил бойвачча. — Энди манавини “закуска” қил.

Қиз бойвачча узатган помидор бўлагини оппоқ бармоқларин билан нари сурди ва бойваччанинг лабидан бўса олди.

— Буниси пообше оригинал! — ҳайқирди бой чапак чалиб. — Энди бориб ишингни қилавер. Мен кейинроқ келаман, шунда яқинлаб гаплашамиз.

— Йў-ўқ, — нозланди қиз, — ҳозир!

— Ҳозир вақт йўқ, кейин...

Бойваччанинг кайфи ошиб қолган эди. У машинани тинирскиланиб юрган йиғитларидан бирига бериб, ўзи орқа ўриндиққа ўтириб, кўзини юмди. Юраги яна ғашлана бошлади. “Нима бўлаяпти менга? — ажабланди бойвачча. — Наҳотки умрим охирлаб қолган бўлса. Ҳали бироз бордай туюлувди... Ҳали ёшман-ку. Мен тенгилар икки-учтадан хотин олаётган бўлса... Эртароқ уйга етиб олиш керак, дўхтир-пўхтир чақирарман”.

У ҳайдовчининг елкасига кўлини қўйди. Йиғит ҳам хаёлга чўмган экан шекилли, чўчиб тушди.

— Ухляпсанми? — кулди бойвачча. — Тезроқ ҳайда.

— Хўп бўлади, хўжайин!

Бойваччанинг танасидаги титроқ кучайди, юраги кўкрагига сиғмай кетаётгандай гурсиллаб ура бошлади. У ўзини овутомқчи бўлиб, деразадан йўлакларга қаради, бироқ ҳеч нарса уни жалғитмас, тобора нафаси сиқиб келарди.

— Тўхта! — туйқус бақириб юборди Халил бойвачча. — Аптекага чоп, валидол опке!

Йиғит машинани кескин буриб, тормоз босди. Машина гийқиллаб тўхтади, Халил бойвачча олдинги ўриндиққа епишиб қолаёзди.

— Ҳов, итдан тарқаган! — бўкирди у. — Нима қилаёсан?

— Анави, анави... — дея ҳайдовчи йиғит йўл четидаги кампирни кўрсатди. — Йўлимдан чиқиб қолди.

— Уларни босиб кетсанг савоб оласан! — бойвачча ўқирганча йиғитнинг бошига мушт туширди. — Бор тез, аптекага!

Йиғит машина эшигини очиб, пастга қуёндай сакраб тушиб кетди. Бойвачча титроқ кўлларини чўнтагига тикиб сигарета олди ва қалтираганча лабига қистириб, энди тутатмоқчи бўлганида, кимдир машина ойнасини чертди. Бой-

вачча баттар тутақиб, важоҳат билан бошини кўтариб қаради ва кўзлари косасидан чиққудек бўлиб турган, юзини ажин босган кампирни кўрди. Уни тиланчи хаёл қилиб:

— Сенларга тўхташ ҳам гуноҳ. Тўхтагандан югуриб келасан! — дея бақирди.

— Ҳай, болам, — елворди кампир қалтираб, — мошинангни астароқ ҳайда, уриб кетай дединг-ку мени.

— Четроқ тур-да! — бўкирди Халил бойвачча, — кампир бўлсанг кўчада бало борми, ўғирмайсанми болаларнинг топганини еб, худога шукур қилиб?..

— Болам бўлганида бундай юрмасдим, ҳеч кимим йўқ меннинг, — кампир кўзига ёш олиб, оқсаб кета бошлади.

— Бола, болам... — ўзича минғирлади Халил бойвачча унинг ортидан. — Менинг иккига қизим бор. Қариб кучдан қолсам... Нилуфар бор. Нилуфар мени кўчада қолдирмайди.

У сабрсизлик билан тутаб турган сигаретани қайта-қайта ичига тортди. Сўнг машинадан шошиб тушганча, узоқлашаётган кампирга:

— Ҳов, момой, тўхтанг! — дея ҳайқирди. Кампирга етиб олгач, чўнтагидан бир даста пул чиқариб, унинг кўлига тутқазди.

— Мени кечиринг. Хоҳласангиз уйингизгача обориб қўяман.

Кампир унга тикилганча, нима дейишни билмай бир муддат қотиб турди. Фақат лаблари билинар-билинимас титрарди. Халил бойвачча унинг нигоҳига дош беролмади, шартта ўгирилиб, машинаси томон юриб кетди.

Ортидан кампирнинг ўзини дуо қилганини эшитди: “Боланг улмасин”. “Кампирнинг ҳеч кими қолмаган кўринадди, шу бонедан бу гамни бошқа биронга ҳам раво кўрмайди”, хаёлидан кечирди бойвачча.

Кампирнинг дуосидан сўнг бойвачча ўзини енгил ҳис этди. Ҳатто анча вақт йўқолиб кетган ҳайдовчисини ҳам қойимайди.

Машина уйга яқинлашганда дарвозадан хизматкор йиғит учиб чиқди. Уни кўрган бойнинг юраги қинидан чиқиб кетаёзди.

— Тўхта! Тўхтат! — қичқирди у ва машина тўхташини кутмай эшикни очиб, отилиб чиқди. Хизматкор йиғит-

нинг кўзи хонасидан чиққудай бўлиб хўжайинининг ёнидан ўтиб кетаркан: "Улгураминиз, сақлаб қоламиз!" дея қичқирди.

— Нима гап?! — бақирди унинг қўлидан ушлаб тўхтатган Халил бойвачча.

Хизматкор йиғит эс-хушини йиғиб олди, шекилли, бойваччани кўриб ўзини ерга ташлади-да, ўкириб юборди:

— Хўжайини! Нилуфар!.. Нилуфар улаятти!!!

Унинг йиғламсираган товушидан Халил бойваччанинг тиззалари қалтираб кетди, бошидан ҳуши учиб, дарвозадан югуриб кирди.

Катта эшикнинг бўсағасида Нилуфар типирчилаб ётар, атрофида онаси гирдиқапалак бўлиб айланарди.

— Нима бўлди?! — қичқирди бойвачча.

— Билмайман! — эрини кўриб ўкириб йиғлаб юборди хотини. — Овқатини еди-ю, бирдан думалаб қолди!

Бойвачча бошқа гапирмади. Ерда типирчилаб ётган қизини даст кўтариб, дарвоза томон югурди. Айни маҳал ҳайдовчи уддабуронлик қилиб, машинани ўнглаб турган эди.

Йўл-йўлакай фалокатга йўлиқишларига сал қолди: қизил чироқдан катта тезликда ўтиб кетишганда сўл томондан пуштиранг "Нексия" чиқиб, йўлини тўсиб қолди. Халилнинг ҳайдовчиси тормозни босмай, аксинча рулни айнан "Нексия" чиқиб келган томонга бурди ва уни айланиб ўтиб кетишга улгурди. Машина ёнбошга бир лаҳза оғиб кетди, тўнтарилишига бир баҳя қолди.

Касалхонага бойвачча қизини кўтариб кирди. Ҳар тугул дўхтирлар ҳали кетмаган экан. Мажолсизланиб қолган қиз энди войвойламас, нуқул инқилларди. Унинг бундай аҳволга тушгани сабабини отасидан эшитиб, аввал укол қилишди, сўнг зудлик билан муолажаларга киришди.

Пешонасида кўрар куни бор экан, озроқ кечикканда бойвачча суюкли қизидан айрилиши тайин эди. У Нилуфарнинг омон қолганини эшитгач бушашиб кетиб, боши айланиб ерга ўтириб қолди. Врачлар энди унга ёрдам кўрсатишиб, укол қилишди. Бойвачча бироз ўзига келиб, йўлакдаги столга бошини кафтлари орасига олганча утирди. У унсиз йиғларди. Кўзеши сел бўлиб оқар, бироқ овози чиқмасди. "Худога бир қилигим ёқибди, — деди у ўзига-ўзи пичирлаб, — қизимни қайтариб берди". Бироқ бу лаҳзада

машина билан уриб юбораёзган кампирнинг дуоси унинг хаёлига келмади.

Орадан ярим соатча ўтди, дўхтирлар қизнинг соғайиб кетишига ишонч ҳосил қилишгач, Халил бойваччани чақирди.

— Қизингиз заҳарланган, — деди ўзини бош врач деб таништирган барваста, қошлари қалин, овози йўғон дўхтир.

— Нимаданлигини билолмадик. Лекин заҳарлангани аниқ.

— Ким заҳарлайди? — деди кўзи косасидан чиққудай бўлиб бойвачча.

— Бунисини энди сиздан сўраймиз, ака.

— Нега заҳарлайди?

— Айтдим-ку, буёғи бизга қоронғи. Билганимиз шу — қизингиз заҳарланган. Ким заҳарлаган, нега заҳарлаган, унисини билолмаймиз. Нимадан заҳарлангани ҳам ҳали аниқ эмас. Заҳарлайдиган модда қорнидан чиқмади. Балки ачиб қолган овқатдандир...

Бойвачча лол қолди. Нилуфар яхшигина пазанда, ачиган-ачимаган овқатнинг фарқига боради, ўзини ўзи заҳарламагани аниқ. Лекин ким бу ишни қилди? Кимнинг ҳадди сизди бундай қилишга? Отани шу савол қийнади.

Гули Лазокатга опасидан қутулишнинг энг содда ва айни пайтда жуда қулай йўлини яхшилаб тушунтирди. Сўнг анча вақтдан бери ишлатилмай ачиб қолган помидор ачитқисидан ҳам берди. У Лазокатга Нилуфарни гумдон қилиш-ни шунчалик батафеил ва ишонарли қилиб тушунтирдик, қизнинг кўзи ўт бўлиб ёнди. Гули унинг қўлига пичоқ бериб: "Бор, қоринга тиқиб ол", деса, у иккиланмай бажаришга тайёр эди. Лазокат шу куни дискотекага бормади, ўзинча Гулидан пишанг олиб, кучга тўлиб, уйига шовди.

"Эҳ, аҳмоқ, — унинг ортидан масхаралаб кулимсиради Гули, — лаққа тушдинг-а. Шунақа бўлади бировнинг йипитига чанг солишнинг оқибати. Ўшанда пулинг кўплигидан йипитимни тортиб олдинг. Энди мен устингдан маза қилиб куламан. Панжара ортидаги аҳволингни би-ир томоша қилай".

Уч ойча бурун Лазокат иффатини ўнирлатиб қўйган, бундан биринчи бўлиб хабар топган Гули тутоқиб кетган-

ди: "Нега менинг йиғитимга осилиб олдинг?! Унга мен тегмоқчийдим. Ҳаммаёқни расво қилибсан!" чинқирганди у дунёни бузгудай бўлиб. Лазокатга енгилтабиат, сариқ сочли новча Рустам ёқиб қолган эди. Унинг Гули билан қаймоқлашиб юришини ҳам биларди. Лекин ёқиб қолган бўлса нима қилсин? Рустам билан дискотекада рақс тушди, кейин бирга ўтириб бироз ичкиликбозлик қилишди. Йиғит уни уйига таклиф қилганида Лазокат ноз қилиб ўтирмади... Тунда иккаласи онла қуришга келишди. Эрталаб осмондан тушди, ердан чиқди — Гули пайдо бўлди-ю, тўполон бошланди. Лазокат ҳам бўш келгани йўқ. У дугонасининг сочига ёпишди. Улар ҳолдан тойгунча юлишиб-юлқишди. Қий-чувдан уйғониб кетган Рустам кўзини бир очиб қаради-да, тескари ўтирилиб уйқусини давом эттираверди. Мадори қуриган қизлар уйнинг икки тарафига ўтириб қолишди. Гули оғзидан оқ ит кириб, қора ит чиққанча сўкина-сўкина чиқиб кетди. Ўшандан буён у Лазокатдан ўзини олишга пайт пойлаб юрарди. Лекин Рустам Лазокатга ҳам вафо қилмади, икки кундан кейин бошқа бир қизга илакишиб кетди.

Дугоналар эса, бир ойча аразлашиб юргач, яна топишиб олишди, бироқ Гулининг юрагида аловат сақланиб қолганди. У арқонни узун ташлаб, қулай фурсатни кутиб юраверди. Лазокатнинг опасидан нолигани унинг учун айни муддао эди.

Ўша кунни Нилуфар синглисининг эрта келганидан ҳайрон бўлди. "Овинг юришмадимми?" деб чақиб олишга оғиз жуфтлади-ю, унинг кулиб турганини кўриб, ранжитгиси келмади.

— Опажон, — деди Лазокат қийпаглаб, — сизнинг ҳамма гапларингиз тўғри экан. Мен кўп ўйладим. Мени кечиринг, илтимос, ёшлик қилибман. Энди чизган чизгингиздан чиқмайман.

Нилуфарнинг ўлкаси тўлиб, томоғига бир нарса тикилгандай бўлди. У кўзида ёш ҳалқаланиб Лазокатни кучоқлаб юзидан ўлди.

— Кечирдингиз-а, опажон? — мулойим кулимсираб сўради сингли.

— Фақат иккинчи бундай қилма. Адам билан ойимни бизларга боғлаб бермаган. Бир кун келиб иккаламиз қола-

миз. Сен бахтсиз бўлиб қолсанг мен чидамайман. Хўпми?

— Хўп... Энди сиз дам олинг, мен овқат қиламан. Айбимни юнатишим керак-ку. Тугрими?

— Ихтиеринг, — дея Нилуфар синглисининг бурнидан чимдиб эркалаб қўйди-да, хонасига кириб кетди.

Лазокат овқатга дугонаси берган помидор ачитқисини солди. Аччиқ-чучукка ҳам ачитқидан бир қошиқ аралаштириб юборди. Кейин опасини чақирди. Нилуфар эса онасини овқатга таклиф қилишни унутмади.

— Опажон, — деди Лазокат Нилуфар ошхонага кириши билан, — шунақанги сиват тайёрладимки, оғзингизда эриб кетали. Бигта еб кўринг.

— Қани, — Нилуфар санчқига қўл чўзган эди, синглиси чаққон ҳаракат қилиб уни опасининг қўлидан олиб қўйди.

— Ўзим, ўзим, опа-а, оғзингизни очинг-чи, — деди эркаланиб.

Нилуфар кулиб оғзини очди. Синглиси тайёрлаган аччиқ-чучукнинг таъми унга екмади, азбаройи Лазокатни ранжитмаслик учун чайнамай ютиб юборди. "Боғладим", дея ўйлаган Лазокат опасини мажбурлади. Шундан кейин бир коса ёнгонхўрла сузиб берди. Овқатнинг таъми ҳам бошқача эди. "Бунга овқат қилишни ургатиб қўйишим керак экан", деган ҳасл билан Нилуфар косани яримлатди. Орадан ярим соатча ўтиб, унинг ичи бураб оғрий бошлади. Аввалига ўтиб кетар, леб ўйлади. Лекин оғриқ тобора забтига олиб, кўнгли ҳам айниди. Нилуфар ўрнидан туриб, икки қадам ташлаши билан гурсиллаб йиқилди ва типирчилай бошлади...

Халил бойвачча уйига қайтиб келганида, Лазокат хонасига кириб, эшикни тамбалаб олганди. Унинг аъзойи бада-ни қалтирар, қилмишини биров билиб қоладигандек юраги гурсиллаб урарди. Ёпиглиқ қозон ёпиглигича қоллишини йстаган бемехр сингли ичиди опасига ўлим тиларди.

— Нима қилдинг Нилуфарни?! — ўқирди Халил бойвачча дарвозахонада қалтираб турган хотинини кўриб.

— Адаси... Адаси, ишқилиб, қизимиз омонми?! — пичирлади Муътабархон кўзига ёш олиб.

— Нима қилдинг, деяпман?! — ўшқирди бойвачча муштини дўлайтириб.

— Мен...

Муътабархон гапини тугатишга улгурмади. Халил бой-
вачча кулочкашлаб унинг юзига зарб билан тарсаки ту-
ширди, хотини чалқанчасига йиқилиб жимиб қолди. Бой-
вачча уни айёрлик қилаяпти, деган хаёлда тепмоқчи ҳам
бўлди. Бироқ хотинининг ётиши ғалати туйилиб, кўнглига
хавотир оралади.

— Муки (у аёлини ёшлигида шундай деб чақирар эди),
нима бўлди?

Аёл жавоб қилмади, қимирламади ҳам ҳатто. Халил бой-
ваччанинг капалаги учиб кетиб, тиз чўкиб кўкрагига қуло-
ғини тутди. Хотини нафас олмаётгандай туйишди унга.

— Ким бор?! — бақирди бойвачча. — Бирор-бир жонзот
борми бу ҳовлида?!

Хизматкор ҳовли этагидаги уйда эди. Бу икки хонали
уйни бойвачча дам олишга мўлжаллаб қурдирган, уйнинг
ёнида ёпиқ ҳовуз, ҳаммом бор эди. Хизматкор хўжайини-
нинг аёлига бақирганини, сўнгра урганини кўриб, ичкари-
да пусиб турганди. Бойваччанинг бақира бошлаганидан
чўчиб, бормаса ўзи ҳам калтак еб қолишидан хавфсиради
ва Халилнинг енига югурди.

— Бор! — дея бақирди уни кўриши билан бойвачча. —
Сув опке!

Хизматкорининг бир чойнак сувни бекасининг юзига
секин сепаетганини кўриб сабри чидамаган бойвачча унинг
қўлидан чойнакни юлқиб олди-да, хотинининг юзига тўкиб
юборди. Ҳартугул Муътабархон кўзини очди. Киприкла-
рини пирпиратиб бир эрига, бир хизматкорга қараб, йиғ-
лаб юборди. Бир зумда Халил бойвачча ҳовуридан тушди,
хотинига ичи ачиди. Унинг қўлигидан олиб, туришига
қўмаклашди. Кейин кўз унгида Нилуфарнинг аянчили аҳволи
жонланиб, Муътабархонни кўйиб юборди.

— Овқатни ким қилганди?! — сўради у жаҳл билан.

— Ўзи, — аёл ютиниб олди.

— Қани ўша овқат?

— Опаси типирчилаб қолганидан кейин Лазокат жаҳл
устига қозонни ағлариб юборди... Хизматкор тозалаб, ах-
латга тўкибди... Нилуфарим тирикми, ишқилиб?! — деди
Муътабархон чуқур-чуқур нафас оларкан.

— Худо қайтариб берди. Яхшиям уйга келганим, йўқса
ажраб қоларканмиз, — хўрсинди бойвачча.

— Ҳозироқ бораман, кўрмасам кўнглим жойинга тушмай-
ди.

— Энди боролмайсан.

— Нега? — ҳайрон бўлди аёл.

— Ойнага бир қира, — бойвачча ошхонага кириб, пиёла-
га оғзи очиқ ароқдан қуймоқчи бўлди. Сўнг бирдан ния-
тидан қайтиб, ишшани ахлат челакага ташлаб юборди. Муз-
хонадан очилмаган ароқ ишшасини олиб, кетма-кет икки
пиёла тўлдириб ичганидан кейин бироз ўзига келди. Юмшоқ
ўришққа чўкиб, кўзини юмди. Шу маҳал хотини кириб
келди.

— Бораман, — деди у эрига қараб, — кўзим шишиб,
оқиб тушса ҳам бораман, билдингизми? Қизимни кўрмасам
чидамайман!

— Ҳов, ит! Қилғиликни қилдинг. Энди босиб ўтир.
Ўзингнинг қасдинг борга ўхшайди унда. Мен ҳали ҳамма-
сининг тагига етаман. Агар зигирча айбингни топсам улди-
раман. Тушундингми, ўлдираман! Ҳозир босиб ўтир. Қизим
ўзига келганидан кейин ҳаммасини сўрайман. Агар сени
кўргиси келаётган бўлса, борасан, бўлмаса...

Муътабархон турган жойида ўтириб қолди ва ўкириб
йиғлаганча:

— Ҳеч вақт она боласига ёмонлик тилайдими?! — деди
изиллаб.

— Она фарзандига ёмонлик тиламайди. Лекин сен она-
массан. Сен товуқсан. Жўжасини тагига босиб ўлдириб
қўядиган бефаҳм товуқ!

— Э, худо! — ўкирди аёл шифтга қараб, — Қанақа
туҳматларга қолди-им?!

Халил бойваччанинг қони қайнади. Кўзи косасидан чиқ-
қудек олайиб, ўридан турди. Фазаб билан хотинининг
бошига бориб, урмоқчи бўлди. Лекин сўкиниши билан чек-
ланиб, ортига қайтди. Яна бир пиёла ароқ ичиб, газзига
сигарет тутатди. Сўнг ҳамон ер бағирлаб йиғлаётган хоти-
нига:

— Йўқол, кўзимга кўринма! — дея ўшқирди.

Бойвачча кўзида ён гиттиллаб ошхонадан чиқди. "Қайси
гўрланам шунга уйланганман? — хаёлидан ўтди унинг. —
Умрим шамолга соприлди-я. Нилуфарин туғиб берганини
айтмаса, қайси бир ишни қойиллатган, билмайман. Буянса,

бозорма-бозор санқиб, топганимни ҳавога совурса, бас, бўлак дарду ҳасрати йўқ бўлинг. Шундан бошқасига ярамайди!" Халил бойвачча алам билан пиёлани ароққа тўлдирди.

Илгари бир шиша ароқни ёлғиз ўзи ичса ҳам маст бўлмасди. Ҳозир охириги пиёлани сипқорди-ю, боши айланиб, кўзи юмилб кетаверди. Оромкурсининг суянчигига бошини қўйди. Туйқусдан уйдан чиқиб кетаётганида рангини кўриб уйга кириб келган Лазокат ёнига тушди. "Ушанинг иши, — гўлдиради у ўзича. — Уша бир бало қилган. Ҳоз. ҳозир ўл... ўлдираман!" У ўрнидан турмоқчи бўлди-ю, қурби етмади, ўтирган жойида сўкина кетди. Хизматкор ўрнидан туришига ёрдамлашмаганида ўтирган жойида ухлаб қоларди. У хизматкорга ювиниш хонасига олиб боришни аранг тушунтирди.

Икки соатча илқ сува ўтиргач, Халил бойвачча бироз тетиклашди. Хаёлидан эса ҳамон: "Ҳаммасини Лазокат қилган", деган ўй кетмаган, кичик қизига ҳукм ўқиб бўлганди. Бойвачча ошхонага кириб ошпичоқни олди-да, деворга осилган сочиққа яхшилаб артди. Нима қилаётганини ўзи ҳам англамасди. У бироз гарангсиб жойида туриб қолди. Сўнг чайқалиб-чайқалиб қўлида ошпичоқ билан Лазокатнинг хонасига йўналди.

Лазокат отасининг ичаётганини кўриб енгил тортган: "Отам энди ухлаб қолди. Эртагача жаҳлидан тушар", деган ўйда эшикни очиб қўйганди...

"Нималар бўлаяпти ўзи? — шифтга тикилиб хаёл сурди Наргиза. — Укам фалокатга учради... Кутилмаганда етти ёт бегона дўли қиз билан танишиб қолдим. Кейин бизни дўлилар ўғирлаб кетди. Тортган азобларим... Булар нимадан ишора? Лола Бобур билан ҳам таниш экан-а! Улар қачон танишишган?.. Ҳаммаси уюштирилганмикин ё? Лоланинг ўзи қўйинимга кириб олиб, чаёлик қилаётган бўлсан-чи? Унда... Унда нега унйам азоблашди... Барон нега бизни осонгина ўлдириб қўя қолмади?.. Мушук-сичқон уйинига ўхшаб кетаяпти-я... Ёки адажоним айтиб кетган сирдан уларнинг хабари бормикан? Уша олтинларни адажонимдан бошқалар ҳам билишган-ку. Лекин улар ўлиб кет-

тишган дейишувди. Адамга ўхшаб, бирортаси фарзанди ёки қариндошигани айтиб кетгандир.. Ҳа, топдим! Демак, кимдир айтишга айтиб, олтин яширилган жой қардалигини аниқ беришга улгурмаган... Ўзи уша олтинлар кимники, ҳалолми, ҳаромми? Буям жумбоқ. Нима қилсам экан? Падарингга лаънат, бойликдан ноз кечиб юборсам, бизни тинч қўйишармикан... Тўхта, нега ойим келмаяпти? Эшитганида қўшдай учиб келиши керак эди-ку. Ёки ҳали айтишмадимикан?"

— Яхши ётибсизларми? — палатага жилмайиб Миркомил кириб келди. Наргизанинг хаёллари тўзғиб кетди. Бобур билан бирга келган йигитни кўриб қиз ҳам жилмайди.

— Кўринишингиздан анча соғайиб қолибсиз, — кўнглини кўтарди Миркомил.

— Раҳмат.

— Менгамас, ўзингизга раҳмат. Ўзингизда соғайишга иштиёқ бўлмаганида.

— Буни қаранг-а, — унинг гапини илб кетди Наргиза, — соғайишим керак, деб ҳечам ўйламаган эканман. Ўйлаганимда ҳозир оёққа туриб кетармидим?!

— Ишонмаяпсизми? — Миркомил ҳазилни илғаб, мийида кулди. — Буни мен сизга бўлажак врач сифатида айтаяпман.

— Сиз врачмисиз? Мен сизни укамнинг ўртоғи бўлса керак, деб ўйлагандим.

— Адашмагансиз. Энди унинг ўртоғиман. Врачлик масаласига келсак, ҳали беши кам.

— Шунақа денг.

— Шунисигаям шукур. "Ол, қулим!" деса тап-тайёр врачмиз-да.

— Ҳов, врач, — Лола уйғониб, гапга аралашди, — бийзнинг олдинийида турманг. Ямон бўладий. Сизний урадий, бийзнинг ўғирлайдий. Тушундингизми?

Наргиза кулиб юборди. Миркомилнинг юзи қизарди.

— Энди ўғирлаб бўпти. Ўзим уларни ўғирлаб кетаман, керак бўлса.

— Сизга ўхшаган биттаси ўшанда Бобуржоннинг енида турганди, бечора ҳозир тирикми, ўликми билмаймиз. Уям ўзича гўдайганди бизнинг олдимизда.

Наргиза бу гапни ҳазил тариқасида айтмоқчи бўлганди, бироқ гапни бироз илмоқли чиқди. Миркомилнинг қалбида беихтиёр рашк алангаси ёнди ва айни пайтда ўша “ҳамкас-б”ига аччиқди.

— Қизларнинг ичида сизлардай марди кам, — ўзини мажбурлаб кулди Миркомил сувдан қуруқ чиқиш учун.

— Майли, — Наргиза мийингида кулимсиради, — сизни хафа қилиб қўйган бўлсам узр. Одам... Яхшиси, гапирмаганим маъқул. Бобуржон яхши юрибдими?

— Унингиз шу кетишда бўлса, Тарзандай бўп кетади. Менга ишонавернинг, тиббиётда бундай воқеалар камдан-кам учрайди. Жуда қисқа вақтда оёққа туриб кетди. Шериги ҳалиям ётибди оёғини кўтариб.

— Укам ёшлигидан дардга чидамли эди, — деди Наргиза Бобурни алқаб. — Иситмаси чиққан пайтлариям уйнаб юраверарди. Ойим мажбурлаб ҳам ётқизолмаган... Ҳа, айтганча, биз бу ерда ҳали кўп ётамизми?

— Соғайиб кетсангиз бўлди... Ҳа, бир гапни айтиш эсимдан чиқибди, — Миркомил суҳбатни давом эттиргиси келарди. — Менинг исмим Миркомил. Сизларникини билман. “Касалик варақаси”дан кўрдим.

— Ҳай, ман сийзний отиний айтмай чиқадиё дебман.

Лола очикдан-очик калака қилаётганини Миркомил дарров илғади. Лўли қизнинг устидан кулаётгани унга алам қилди. Лекин начора, ортиқча гап айтишга ҳақи йўқ. Нарёқда эшитиб туришибди. Ҳар битта сўзи таҳлил қилинади. Миркомил эса ўғрилари кимлигини, қизлар нега уларнинг номини яширишаётганини билиши керак. У йўл топиб қизларнинг ичидаги сирларидан воқиф бўлиши даркор.

— Шундай лобар қизларнинг кўнглини топиш бизга ҳам фарз, ҳам қарз. Сизлар билан яхшироқ танишиб олмасам армонда кетаман, — деди Миркомил Лолага жавобан.

— Ана, танишиб ҳам олдик унда, — деди Наргиза муро-са оҳангида. — Сиз Бобуржоннинг ўртоғи бўлсангиз, ойимдан хабарингиз йўқми? Негадир келмаяптилар?

— Ҳозирча айтмадик. Йўқолиб қолганингизни эшитиб жуда хафа бўлди. Бу аҳволда ётганингизни кўрса, баттар кайфияти бузилади, деб ўйладик. Шунга ҳозирча айтмай

турибмиз. Оёққа туришингиз билан, албатта, хабар қила-миз.

Наргизанинг кўзига ёш қалқди.

— Майли, — деди у йиғламосираб, — шу ҳолимда бўлса-ям уйга жаноб беришсин. Айтинг, илтимос Ойижонимни жудаям соғиниб кетдим. Озгина хафа бўлсаям, соғайиб кетаётганимни кўриб ҳаммасини унутди! Соғиниб кетдим Ойижонимни!

Миркомилнинг томоғига қаттиқ бир нарсаям тикилди. У нима деярини билмай қолди. Ўзи шундоғам ёлгон гапирди. Ҳали ёлгонлари ошкор бўлади. Аммо буйруқ шундай бўлган! Наргизага оиласи ҳақида фақат яхши гапларни гапирини, онасининг вафотини зинҳор тилга олмаслиги керак.

— Ҳали ҳаммаси изига тушиб кетади, — деди у муло-йим гапирини уриниб, кейин ўйланди: “Очигини сўрасам-чи, мушук-сичқон ўйнашдан нима фойда? Вақт ўтаяпти, жиноятчилар жуфтани ростлаб қолиши аниқ”. — Наргизахон, мен сиздан бир нарсани сўрамоқчиман. Сиз, биринчи навбатда, укамизни ўйлашингиз керак. Агар мен сўра-моқчи бўлган гапни ҳозир айтмасангиз Бобуржон қийна-либ қолади, — деди у.

Унинг бу гаплари “сценарий”да йўқ эди, шу бонсдан икки хона наридагилар саросималаниб қолишди.

— Тушунмадим, — деди Наргиза, — нега у қийналиши керак?

— Сиз унга кимлардандир ўч олиш ҳақида айтибсиз. У ҳозир ўшаларни қидириш билан оғира. Қолаверса, ўша сизни олиб қочганлар ниятларига етолмаганидан аламлари-ни Бобурдан олиши мумкин. Шунинг учун биз эртароқ фалокатнинг олдини олишимиз керак. Кутишдан фойда йўқ.

Наргиза ташвишланди, ҳақиқатан ҳам. Барондан ҳар нарсани кутиш мумкин. У ўғирлиб Лолага қаради. Лола ҳам унга тикилиб турарди. Нигоҳлари тўқнашди. Наргиза “Айтмасам бўлмайди”, деган маънода ишора қилиб, кўзларини юмиб очди.

— Сийз дўхтийрсеңиз...

— Шунинг учун бу гапни сизларга айтаяпман-да, — дея

Лоланинг гапини бўлди Миркомил. — Менга беморларимнинг соғлиги муҳим. Қолгани кейин ҳам бўлаверадди.

— Барон, — деди Наргиза, — асл исмини билмайман, Барон дейишганини эшитдим. Лоланинг айтишича, уларнинг маҳалласида тураркан. Лекин бизни лўли маҳаллага олиб боришмади. Менимча, унинг дачасига олиб боришди.

— Тушунарли, — деди Миркомил ва секин эшик томон юрди.

— Қасққа кетаяпсиз? — деди Наргиза ҳаяжонланиб.

— Зудлик билан уни қўлга олиш керак. Мен хабар берай, натижасини сизга айтаман.

Махсус гуруҳ тезда лўли маҳаллага жўнатилди. Бу пайтда лўли аёллар тирикчилик важида шаҳарнинг гавжум жойларида юришарди. Шундай бўлса-да, туйқусдан бегона кишилар Бароннинг уйини ўраб олгани бирпасда шов-шув бўлиб кетди. Лўлибошининг учта йигити қўлга оlinиб, дала ҳовлиси аниқланди ва шу ондаёқ махсус гуруҳ жўнатилди.

Барон Ҳасан бошлиқ бешта йигитини қолдириб, бошқа шотирларини ўзи билан олиб кетганди. Ҳасан эртамин-кечми, барибир, қўлга тушишларини билар, аммо у қочоқ қизларнинг тирик қолганига ишонмаётганди. Шу боис, қўққисдан уюштирилган ҳужумдан гангиб қолди. У ҳатто машинасига ўтиришга улгурмади — юзига ниқоб кийган барвақта йигитнинг югуриб келиб ён томондан берган зарбасидан сўнг калласи узилиб кетганди.

Дала-ҳовли тингув қилиниб, йигирма беш килодан ошиқ героин ва бир талай тилла буюмлар ҳамда ўттиз мингдан зиёд АҚШ доллари қўлга олинди. Булар Бароннинг бойлигининг ўндан бири ҳам эмас, у асосий бойликларини ўзи билан олиб кетганди.

Барон ҳар сафар Тожикистонга сўқмоқ йўллар орқали яширинча ўтиб-қайтар эди. Бу гал унинг омади чопмай, тоғда чегарачиларга дуч келди. У ўзини бутазорлар орасига уриб, жон сақлади. Олақаргадай аланглаб, ўзи доим ўтиб-қайтганидан жойда посбон бўлиб турган иккита аскарнинг кетишини пойлаб бир кун кутди. Бироқ аскарлар вақт-вақти билан алмашиб туришарди. Баронни ваҳм босди, йигитлари билан маслаҳатлашиб йўл қидиришга тушди.

Вақт эса, ўтиб борар, лекин қулайроқ сўқмоқ топилмасди.

— Бўлди, — деди у сабри тугаб учинчи кун. — Ҳужум қиламиз. Шериклари етиб келгунча қочинишга улгурамиз.

Аммо фурсат бой берилган, дала-ҳовлисида қолган шотирлари қўлга олинган. Ҳасан Бароннинг қайси йўл билан Тожикистонга ўтишини айтиб берган, натижада, аллақачон Бароннинг йўлига тузоқ қўйилганди. У энди орқасига ҳам қайтиб кетолмасди.

Чегарачиларнинг навбатдаги алмашинувидан сўнг Бароннинг буйруғи билан йигитлари қоронғуларга ҳужум қилишга шайланишди. Бироқ шу маҳал ердан чиқдимми, осмондан тушдимми, бир гуруҳ ниқобланган йигитлар пайдо бўлишиб, яшин тезлигида уларга ташланиб қолишди. Бароннинг шотирлари нима бўлаётганини ҳам англашга улгуринмади. Сафнинг охирида кетаётган Барон ёнидан тўппончасини чиқаришга улгурди, холос. Иккита девқомат йигит ён томондан отилиб чиқди. Улардан бири Бароннинг қўлидаги тўппончани тепиб юборди, иккинчиси эса қўлларини қайириб, лўлибошини ерга босди.

Миркомилнинг Баронни гумашталари билан қўлга олишда иштирок этишга иштиёқи зўр эди, бироқ унга рухсат тегмади — махсус тайёргарликдан ўтмагани панд берди. Лекин лўлибошини қўлга олишганини эшитиб, елкасидан тоғ ағдарилгандай бўлди. Бу хушхабарни тезроқ айтиб, қўнғилларини кўтариш учун қизларнинг олдига шонди.

У палатага кириб борганида Наргиза шифтга термиллиб ётар, Лола кўзини юмганча ҳаёл суриш билан овора эди. Лўли қиз кўнгли чўкиб, бирор-бир жон ачири йўқлигидан хўрлиги келарди. Наргизани укаси, унинг дўсти келиб сўраб турганига Лола ҳавас қиларди. “Мени биров сўрамайди. Ҳеч кимга керагим йўқ. Мабодо ўлиб қолсам, шундоқ кўниб ташлашади. Негайм лўли бўлиб туғилдим-а? Ахир, боласи учун жопини беришга тайёр лўлилар ҳам оз эмас. Лекин меникилар... Барондан кўрқинишади улар. Ҳозир номимни ҳам тилга олишмаётган бўлса керак. Тавба, нега мен уларга ўхшамайман? Ҳеч лўлиларга эл бўлиб кетолмадим-да. Нега уларнинг яшани менга ёқмайди? Бизнинг ризқимизни Оллоҳ бошқаларнинг устига сочиб юборган,

тутилганимизданоқ шу ризқимизни йиғиб кун кечирамиз. Манглайимизга ёзилгани шу бўлса... Нега тиланчилик қилиш менга малол келади? Уяламан..."

— Сизларга хушхабар олиб келдим! — деди Миркомил эшикдан кириши билан. — Душманларинг қўлга тушди. Ўзиям Барон деганлари анча "семирган" экан... Хуллас, энди хавф-хатардан қутулдинглар.

Бу хабардан иккала қиз ҳам анг-танг қолнишди, гапирай деса тиллари айланмас, йиғлай деса кўзларига ёш келмасди.

— Яна битта янгилик бор, — деди қизларнинг юз-кўзларидан юраклари тўлиб-тошиб турганини кўрган Миркомил. — Буниси Лолахонга тегинли...

...

Халил бойвачча қоронғида эшикнинг очиклигини кўрмади. Ўнг оёғини сийтаб тепмоқчи бўлди-ю, қалқиб кетиб, чалқанчасига гурсиллаб йиқилди. Қўлидаги пичоқ учиб кетди, бойвачча болахонадор қилиб сўкинди.

Энди кўзи илтинган Лазокат шовқиндан чўчиб уйғонди-да, ичкийимда ўрнидан туриб, тунчироқни ёқди ва бўсағада ўрнидан турмоқчи бўлиб талвасага тушаётган отасини кўриб кўрқиб кетди.

— Алажон! — деди у ҳалик билан. — Тинчликми, нега бу ерда ўтирибсиз?

Халил бойвачча кўзларида нафрат билан қизига тикилди. Бу қараш отанинг қизига ташлаган назарига ҳечам ўхшамас, унда ёвузлик, алам, ўч яққол акс этиб турарди. Ҳозир ота эмас, кўзидан ўт чақнаётган махлуқ, рақибини янчилишга отланган қасоскор эди...

— Сен ифлосни сўйиб ташлайман! — бақирди Халил бойвачча эшикка суяниб ўрнидан тураркан. У пайпасланиб чироқни ёқди. Сўнг эгиллиб пичоғини топди.

— Алажон! — бақириб юборди Лазокат кўрқувдан юраги ёрилгудай.

— Адажон! Сени ойинг кўчадан орттириб келган. Тушундингми?! Адажон аллақачон ўлиб кетган! Мен сенга бегонаман! — Халил бойваччанинг оғзидан чиқаётган гаплар ўзига ҳам ҳақиқатдай туйилиб титраб кетди. Ўзини алданган, хўрланган ҳис этди. Алам билан олдинга талпи-

ниб "кўчадан келган қиз"ни бир ёқди қилиш учун унга яқинлаша бошладди.

— Ала!.. Адажон! — қичқирди Лазокат ортига тисарилиб.

— Ҳозир Нилуфар учун жавоб берасан. Уни қандай заҳарлаган бўлсанг, ҳаммасини айтасан. Кейин мен сени бўғизлайман. Қонингни ичаман!

— Адажон мен... мен қилмадим. Мен... Мен билмайман... Адажон!.. — Лазокат титроқ кўзларини ортига чўзиб, ёстиқни ушлади ва тобора яқинлашиб келаётган отасининг юзига қарата иргитиб юборди. Халил бойвачча бунини кутмаган, ўзи бир ҳолда зурға оёқда турарди. Ёстиқ "гуп" этиб башарасига теккач, ўзини йўқотиб қўйди. Чўк тушиб қолди. Ўрнидан сакраб турган қиз ўзини эшикка урди. Халил бойвачча ўзини ўйглаб, ёнидан уқдай учиб ўтаётган қизининг оёғига қўлидаги пичоқни сермаб юборишга улгурди. Аммо ваҳимага тушган Лазокат оғриқни сезмади, йўлакка чиқиб бор овозида:

— Ойи-жо-о-о-и! — дея чинқирди.

Мўғтабархон чинқирган овоздан уйғониб кетди ва бироз уйқусираб жойидан туриб ўтирди. Йўлак тарафдан қизининг кетма-кет бақиргани эшитилган, ўрнидан шоша-пиша туриб, эшикка югурди.

— Ойи-жон, ойи-жон! Адам мени ўлдирмоқчи, қўлида пичоқ бор! — ўкириб йиғлаб юборди онасини кўрган қиз.

Мўғтабархон қизининг билагидан тутиб, ҳеч иккиланмай настки қаватга етаклади ва йўлакнинг чироғини ёқди.

Халил бойвачча сўкинганча инқиллаб ўрнидан турди-да, кўпириб кетган оғзини кафтининг орқаси билан артди ва оғир қадам ташлаб, зинанинг ёнига келди. Бунгача Лазокат нима бўлганини ойисига айтиб улгурганди.

— Нилуфар сизга қиз-у, Лазокат ўғай экан-да! Мен уни кўчадан орттириб келган эканман-да, бойвачча! Қандай тилингиз борди шундай дейишга?! — деди эрига тик қараб Мўғтабархон. Сўнг ўпкаси тўлиб йиғлаб юборди ва қизини кўрсатиб: — Ўлдирини ниятингиз бор экан, нима қиласиз унинг хонасига кириб? Мана, ўзим, ўз кўлларим билан сизга топшираман. Ўлдиринг! Сўйинг! Агар шу билан кўнглингиз таскин топса!

Халил бойвачча пастда кўзлари нафратдан ёниб қараб турган хотинига қаради, бироқ бир сўз демади. Қўлидаги

пичюқни отиб юборди-да, зинага суянганча чўк тушиб ўтириб қолди.

Мўътабархон эрини шаштидан туширганига ишонч ҳосил қилиб, баттар жаврай бошлади. Бироқ бу гаплар энди Халил бойваччанинг қулоғига кирмас, у эси оғган одамдай ўзи билан ўзи гаплашарди.

— Ойижон, — деди бироз ўзига келган Лазокат, — бошим айланаяпти.

— Тинчликми, қизим? — Мўътабархон Лазокатга бошдан-оёқ разм солиб, унинг оёғидан оқаетган қонини кўриб, юраги ўйнаб кетди. — Оёғингдан қон оқаяпти-ку! Вой, мен ўла қолай, вой шўрим! Ҳе, ота бўлмай ҳар бало бўлгур!

Мўътабархон талвасага тушиб ичкийимини ечди-да, шарт иккига бўлиб, қизининг оёғини боғлашга тушди. Оғзидан эса оқ ит кириб қора ит чиқар, жағи тинмай эрини қарғарди. Қарғишларини бойвачча эшитмас, буткул ҳолдан тойган, бунинг устига, ичган ароғига уйқу дори кўшилгани учун ёнига ағанаганча хуррак отарди.

Қизининг ярасини боғлаб, Мўътабархон бошини кўтариб эрига қаради. Бойваччанинг хуррак отаётганини кўриб, тағин қарганди ва қизини меҳмонхона томон етаклади.

— Шу ерда эшикни қулфлаб ухлаймиз. Агар гўрингда тўнғиз кўпгур уйғониб қолса, сени тинч қўймайди. Оғзингдан қонинг келгурга нима ёмонлик қилибсанки, сен бечорани ўз ҳолига қўймайди?.. Ҳали тонг отсин, бошқача гаплашиб кўяман у билан!

— Ойижон, — деди Лазокат синиқ овозда, — я не могу. Кетаман!

— Қарга борасан шу маҳалда, қизим?

— Бердимурод акамнинг ёнларига.

— Йў... Йўқ... У ёққа епраям бора кўрма. Шу аҳволда борсанг у нима деб уйлайди? Ундан кўра эрталабгача уйда ўтир. Кейин бирор чорасини топармиз.

— Бўлмаса, Гулиникига бораман. Ўша ёқ тинчроқ.

— Шарманда бўламиз, қизим. Сени биламан-ку, ичингда гап турмайди...

— Ойи, бунақа яшагандан кўра шарманда бўлган минг марта афзал, ҳамма биллиб қўйсин, адамнинг қанақа одамлигини!

— Адамг жудаям керакли одам, айниқса, сен билан мен-

га. Бахтинг очилишига керак. Шунинг учун ҳозирча жим турайлик. Кейин бир гап бўлар. Эсон-омон сени узатиб олай... Овқатни Нилуфарнинг ўзи қилганмиди? — инмадир эсига тушиб қолгандай қизига синовчан қаради Мўътабархон.

— Биласиз-ку... Мен қилган овқатни оғзига олмайди, ойимча... Ўлиб кетганида қутулардим битта машмашадан, — лабини бурди Лазокат.

— Унақа дема, қизим. Яхшими-ёмонми опанг бўлади. Эрта бир кун бир-бирларингга суянасанлар, — беозор койиди уни Мўътабархон.

— Кўчадаги дўлиларга ишим тушса тушсин-у, лекин ўша чаёнга тушмасин! Ўзи ёмон-да, ана, жазосини олиб ётибди! — Лазокат ҳали-бери ҳовуридан тушадиганга ўхшамасди.

— Бўлди қил! — ўшқирди қизига қаттиқроқ гапирмаса бўлмаслигини тушунган Мўътабархон. — Ўзинг ҳам айбдорсан!

— Энди сиз ҳам унинг ёнини олаяпсизми, ойи?! Мен бечора бу уйга бегона эканман-да! — пиқиллаб йиғлашга тушди Лазокат.

Мўътабархон гапирганига пушаймон бўлиб, қизини елкасидан қучганча меҳмонхонага олиб кирди ва ичкаридан эшикни қулфлади. Сўнг Лазокатни диванга ётқизиб, ўзи пиламага чўкканча қизи ётган диванга бошини суяди. Кўп ўтмай талотўпдан чарчаган она-болани уйқу элитди...

Ўтирган жойида мулгиган Мўътабархон белининг оғригига чиқолмай эрта уйғонди. Тунги жанжал ёнига тушиб, шошиб ортига қаради-ю, тошдек қотди. Лазокат жойида йўқ эди. “Эрим яна келдимикан?” деган ўйдан кўрқиб титраб кетди.

Бердимурод ёнига иккита йиғитини олиб, Бобур яшайдиган кўп қаватли уйга борди ва тепага кўтарилмай бироз атрофини кузатди. Аллақандай бегона йиғитларга кўзи тушиб, кўнглига шубҳа оралади. Шерикларига секингина: “Кетдик, кейинроқ келамиз”, деб катта кўча тарафга юрди. Кўчанинг икки тарафи савдо растаси экан, Бердимурод йиғитларини пивоҳонага бошлади. У ерда уч-тўртта пиёнистадан бўлак ҳеч ким йўқ эди.

— Бизбон жой экан, — деди йигитлардан бири Бердимуродга илжайиб. — Яхшилаб пивоҳўрлик қилмаганимга минг йил бўлди-ёв.

— Ҳозир мен сенга пивоҳўрлик қанақа бўлишини кўрсатиб қўяман! — ўшқирди кўнглига қил сиғмаётган Бердимурод.

— Ҳеч бўлмаса биттадан ичармиз. Одам роса чанқаб кетди.

Учовлон бир шишадан пиво ичишди. Иштаҳалари очилиб кетган эса-да, эзилиб пивоҳўрлик қилишнинг мавридан эмасди. Бердимурод бесаранжом, игнанинг устида ўтиргандай типирчилар, Бобурга мерос қилиб қолдирилган пила унинг оромини буткул ўғирлаган эди. У “Турайлик”, деб энди оғиз жуфтлаганида сотувчи билан қирқ бешларни қоралаган одамнинг суҳбати қулоғига чалинди.

— Падарингга лаънат, Бобурни шу уйдан кучириб юбормасак бўлмайди-ёв, — ҳасрат қиларди пештахтага суянган эркак. — Ўзи яқинда авария бўлувди. Кейин опаси қасргадир йўқолиб қолди. Онасини маҳалла бир амаллаб кўмди. Қўшнилариинг гапига қараганда, қиз топилибди. Қиз бўлиб топилганми, жувон бўлибми, у ёғини худо билади. Лекин домимизнинг атрофидан аллақандай шубҳали одамлар аримай қолди. Қачон қарама, ўзини шунчаки айланиб юрганга солиб, Бобурнинг уйига қараб-қараб қўяди. Демак, бир гап бор... Маҳаллага бормоқчиман. Шу болани бошқа ёққа кўчириб юборсин, биз ҳам тинчгина яшайлик.

Бердимурод ўзининг сезгирлигидан хурсанд бўлиб кетди. У ҳалигина Бобур яшайдиган уйнинг йўлагидан қайтган, ичкарига киришга оёғи тортмаганди. Мана, энди ҳаммаси равшан. Ҳозир пиво ичиб дадилланиб, тўғри ўлжаси томон бормоқчи бўлиб турганди. “Таъзиядан кейин бу ерга биринчи келишимиз. Демак, бу одам биз ҳақимизда гапирмаяпти. Агар Бобурга келганимизни кўрганида, ҳозир шу ердалигимизни била туриб, бу гапларни сотувчига гапирмаган буларди. Демак, бошқа одамларнинг ҳам унда қандайдир қизиқиши бор. Бунинг тағига етмасдан туриб ишни бошлаб бўлмайди”, деган хулосага келди Бердимурод ва йигитларига:

— Бошқа пайт келамиз, — дея ўрнидан турди.

Шу кунни у Халил бойваччанинг ёнига бормади, чунки

топшириқ бажарилмаган, бойвачча уни кўрқоққа чиқариши тайин. Бахтига бойваччанинг ўзи ҳам кўнғироқ қилмади.

...

Халил бойвачча бадаини жулжикиб, суяклари қақшаб ўйгонди. Қарда ухлаб қолганини англаб етгач, асаби ўйнади: “Нонхўрликдан бошқасига ярамайдиган ифлослар, ҳеч кўрса боққанимнинг ҳурмати устимга бирорта кўрпача ёпиб қўйишса ўлармиди?” У алам билан минғирлаганча зина суянчигига таяниб ўрнидан турди. Шу маҳал хотинининг чинқирган овози эшитилди:

— Лазокат, қизим!

— Ҳе, онангини... — сўкинди бойвачча ва гадасига ярашмаган чаққонлик билан илдам юриб биринчи қаватга тушди. — Нима деб ўкираяпсан, ҳайвон?! — хотинининг тиззасига шапатлаб саннаётганининг устидан чиқиб тагин кайфияти бузилди.

— Қизим йўқ! Қарга гумдон қилдингиз?! — Мўътабархон эрига чаққайди.

— Онангникига, тушундингми?! — муштини дўлайтириб хотинига яқинлашаётган бойвачча эшик кўнғиропининг устима-уст жиринлаганидан кўнгли алланечук бўлиб кетди. — Ўчир овозингни! Ўзи бирон жойга кетворгандир. Мен уни кўрганим йўқ. Ҳозир турдим ўзи, — Халил бойвачча эшикка йўналди. У хизматкорга: “Аввал сўра, ким экан?” деб тайинламоқчи эди. Бироқ улгурмади, хизматкор дарвозанинг кичик табақасини очган ва... беш-олтита барзанги йигит дарвозахонага кириб бўлганди. Улар гап-сўзсиз аввал хизматкорнинг, кейин ҳали оғиз очинишга ҳам улгурмаган Халил бойваччанинг қўлларини кишанлашди. Кейин чўнтақларидан ҳужжатларини чиқариб кўрсатишди ва уларнинг қамоққа олиганини айтиб, уйни тинтув қилишди.

Халил бойвачча панжара ортига ўтаётиб, терговдан иккита милиционер қўрқовида чиқиб келётган Баронга кўзи тушди.

— Буларнинг бари сенинг ишинг экан-да, ҳайвон, — деди у газаб билан Баронга.

Барон илжайди, лекин дом-мим демади.

Тушга яқин Халил бойвачча сўроқ қилинаётганида унинг бўлувчи куёвини ҳам олиб келишди...

Узига тегишли хабарни эшитиб, Лола ётган жойидан туриб кетди. Унинг юраги ҳаприқарди.

— Айтнинг, — деди у сабри чидамай.

— Ўзингизни қўлга олинг, — деди Миркомил босиқлик билан. — Барон қўлга олинаётганида лўли маҳаллага бориб суриштирдик. Сизнинг ота-онангиз билан гаплашдик. Уларнинг гапларига қараганда, сизни чақалоқлигингизда топиб олишган экан.

— Нийма?! — лўли қизнинг овози титраб чиқди.

Уша лаҳзада унинг юзидан бир-бирига зид жуда кўп маънони ўқиш мумкин эди. У ўзини узоқ вақт азоблаб келган саволларга жавоб топгандай эди. Жавоблар ортидан тагин саволлар келиб чиқар, улар бари қизни қийнар, баттар азобларди.

— Хафа бўлманг-у, лекин айтишга мажбурман. Тўғриси, улар сизни топиб олишмаган, беланчакдан ўғирлаб кетишган. Эски шаҳардан. Ҳозир у ерлар бузилиб кетди, ўрнига кўп қаватли уйлар тушган.

Лоланинг ўпкаси тўлиб кетди, юзини бекитиб, сочини гижимлаб тинимсиз йиғлади. У хурсандлигидан йиғлаяптими ёки хафалигиданми — билиб бўлмасди.

— Ҳали... ҳали ҳаммаси жойига тушиб кетади, — таскин берди Лолага қўшилиб йиғлаётган Наргиза. — Топамиз. Ота-онангни, албатта, топамиз.

— Хавотирланманг, — Миркомил гапга қўшилди. — Сизлар касалхонадан чиққунларингча биз Бобур иккала-миз ота-онангизни топиб қўямиз.

У гарчи ишонч билан гапирган эса-да, гаплари таскин бериш учун айтилгандай чиқди. Буни Миркомилнинг ўзи ҳам сезди. Қизлар эса унинг гапига эътибор беришмади.

Қайгу билан хурсандчилик қорини хонада улар жим қолишди. Орадан бирор беш дақиқача ўтиб юраги сиқилган Миркомил столнинг эшигининг ёнига суриб, бошини ҳам қилиб олди. У ўрнидан туриб, чиқиб кетганида ҳам бирор уйдан “Нега кетаяпсан?” деб сўрамасди. Аммо унинг кетгиси келмас, қандайдир кўзга кўринмас ришта уни хонадагилар билан боғлаб турарди.

Қўлида ичи тўла селофан халта билан Бобур кириб келиши билан хонадаги жимлик бузилди.

— Нима бўлди? — уларнинг ўтиришини кўриб хавотирланди Бобур қўлидаги халталарни ерга қўяркан.

— Хурсандчилик, — деди Наргиза кўзида ёш билан. — Кел, укажоним.

Бобур опасининг каравотига ўтирди, Наргиза уни кучоқлаб ўпди.

— Биз ҳам энди одамга ўхшаб яшайдиган бўлдик. Биласанми, Лола лўли эмас экан! — деди кўзлари қувончдан порлаб.

— Йўғ-э! — ҳайратини яширолмади Бобур. — Қанақасига?

Наргиза: “Сиз айтнинг”, дегандек Миркомилга юзланди. Йиғит кулимсираб қизларга айтган гапларини такрорлади.

— Зур-ку! — Бобур Лоланинг ёнига бориб, унинг қўлини ушлади. — Ўзим ҳам ҳеч ишонмасдим сизнинг лўлилигингизга.

— Эндий қандоқ онамний топаман? — кўзида ёш билан жилмайди Лола.

— Топилади. Мана кўрасиз. Бу янгиликни ювиш керак.

— Ҳозирча, — деди Наргиза кулиб, — Миркомил акам билан бирга байрам қилиб турунглар, биз кейинроқ қўшиламиз.

Наргизанинг “Миркомил акам” дегани йиғитни энтиктириб юборди. У кўзлари чақнаб қизга қаради. Нигоҳлар учрашганда Наргиза қизариб, кўзини олиб қочди...

...

Орадан бир ой ўтди. Қизлар бирин-кетин соғайиб оёққа туришди. Энди касалхона ҳовлисини айланиб сайр қилишарди. Бобур билан Миркомил уларни деярли ҳар кун йўқлаб туришарди. Миркомилнинг серқатнов бўлиб қолгани аввалига Бобурнинг гашини кўзгади: “Мен-ку опамдан хабар олгани келаман, сенга нима бор? Бориб ўқишингни ўқимайсанми?! Нима қиласан бўзчининг моқисилай қатнаб?” Лекин бу йиғитнинг очикқўнглилигига ишондимми, Миркомилнинг келиб-кейтишларига кейинчалик эътибор бермай қўйди. Наргиза эса, Миркомилга анча овуниб қолганди. У кириб келганида кўзлари порлаб кетар, кетаётганида ортидан кўнглида аллақандай илнинг билан термиллиб қоларди. Бора-бора ҳатто уни Лоладан ҳам рашк қила бошлади.

Миркомилнинг қораси кўриниши билан дугонасидан аввал салом беришга, кўпроқ гапириб, кулиб эътиборини ўзига тортиб туришга уринарди. "Севиб қолганга ўхшайман", деган ўй кечганда ақли кўнгил истагига монелик қилар: "Шунчаки зерикканимдан у билан гаплашаман-да", деб ўзини овутган бўларди.

Ниҳоят касалхонани тарк этадиган кун ҳам келди. Наргиза: "Укам ойнимга айтган бўлса, ойинжоним мени олиб кетгани келади", деб юраги тошарди. Бироқ уни олиб кетгани Бобур билан Миркомил келишди.

— Ойим қани? — деди қиз қовоғи осилиб.

— Уйга борганда айтаман ҳамма гапни... — овозидан Бобурнинг ҳаяжонланаётгани сезилиб турарди.

— Йўқ, ҳозир айт. Нима бўлган ўзи, тинчликми? Бобур "култ" этиб ютди.

— Гапир, Бобуржон, нима гап? — Наргизанинг кўнгли мудҳиш бир ноҳушликни пайқаганди.

Бобурдан садо чиқмади, фақат қўлларининг титраб кетгани кўриниб турарди.

— Касалми, бирон жойда ётибдимми? — бақириб юборди тоқати тоқ бўлган қиз.

Бобур секин бошини силқиди ва столга ўтириб, кўзидаги ёшини кафти билан артди. Наргиза унинг оёқ учига тиз чўкиб, узун бармоқлари билан укасининг қўлларини ушлади.

— Бобуржон, мен ҳамма нарсага тайёрман, айтавер, — йиғламсиради у кўзёшлари шашқатор бўлиб.

— Опа, — Бобур чуқур хўрсинди. — Энди фақат иккаламиз қолдик...

Наргизанинг юраги сезиб юрган, бироқ укасидан сўрашга қўрққан машъум хабарни эшитди-ю:

— Энди нима... — деганича гапини тугатолмай ёнига "шилқ" этиб қулади.

— Наргиза! — бақириб юборди шу пайтгача жим турган Миркомил ва қизнинг бошини кўтарди. Лола эса дўхтирга югурди.

— Опажон, энди сиз ҳам мени ташлаб кетасизми?! — Наргизанинг юзини силаганча йиғлашга тушди Бобур.

Бир зумда етиб келган дўхтирлар қизни каравотга ётқиз-

зишиб, муолажа қилишди. Ҳушига келган Наргиза атрофига маъносиз боқар, "чурқ" этмай ётарди.

Улар касалхонада яна икки соатча қолиб кетишди. Наргизанинг соғлигини такрор кўрикдан ўтказган дўхтирлар ниҳоят унинг кетишига изи беришди.

Уйга келиб ҳам Наргизанинг йиниси тўхтамади. Кўзи қарга, қай бир буюмга тушмасин, онасини кўргандай бўлаверарди. Наргизанинг келганидан хабар топган кўни-қўшнilar чиқишиб, қизга тасалли беришди. Уларга овунган Наргиза бироз ўзига келди. Лола унинг ёнидан жилмас, елиб-югуриб хизмат қиларди.

Хуфтонда уйига қайтган Миркомил эртасига туш қайтган маҳал етиб келди. Бу пайт Бобур уйда йўқ эди. Эшикни Наргизанинг ўзи очди. Миркомилни кўриб, юзида табассум пайдо бўлди. Уни ичкарига бошлаб кириб, дастурхон ёзди.

— Лола кўринмайди? — сўради Миркомил дастурхоннинг попуғини уйнаб ўтирган қиздан.

— Ухлаётганди. Боши оғрибди, — Наргиза йиғитга қарайди, — уйготиб келайми?

— Йўқ, шарт эмас, ухлайверсин. Ўзимиз гаплашиб ўтирганимиз маъқул.

— Кўпчилик бўлсак яхшимасми? — кулимсирарди қиз.

— Сиз билан ўтирганимда орада бегона бўлса яйраб гаплашолмайман.

— Нега? — қошларини чимирди Наргиза.

— Биласизми... Нима десам экан? — бироз каловланди Миркомил, чунки у гап бу тарзда ҳис-туйғуларга бориб боғланади, деб ўйламаган, аслида эса айни дамни анчадан бери кутаётганди. — Қандай тушултурсам экан?... Сиз ҳозир бу ишнинг мавриди эмас, дерсиз... Лекин... Мен уйингизга ойимларни жўнатмоқчиман. Шунга нима дейсиз?

— Вой! — юзи қизариб кетди Наргизанинг. — Ойингизни?..

— Ҳа.

— Майли, жўнатиш, — шайтонлиги тутди қизнинг. — Танишамиз. Биронгасига уйланишни ниёт қилиб айтолмай юрган бўлсангиз, ўзим хизмат қилиб бераман. Фақат ўша қизнинг кимлигини билишим керак-да.

— Ўша қиз... ўзингиз-да!

— Кечирасиз, чойим қайнаб кетди. Ҳозир дамлаб келай.
Урнидан қўзғалган Наргизанинг билагидан Миркомил
тутиб қолди.

— Агар ҳозир ростини айтмасангиз, ушлаб туравераман.
Чойнагнингиз қайнайвериб, қуриб кетади...

— Унда сиз чой ичолмай қоласиз.

— Майли. Хўш, нима дейсиз, келсинларми?

— Билмадим. — Наргиза ерга қаради.

— Унда бугун кечга келади...

— Йўқ-йўқ, бутунмас, — бирдан унинг гапини бўлди
Наргиза.

— Унда эртага. Хўпми?

Наргиза кўзларини ердан узмай бошини сийкиб розили-
гини билдирди.

— Ура! Ура! — қичқириб юбораёзди Миркомил.

Унинг қилигидан Наргиза кўзларини катта очиб:

— Жинни. Жим! Лола эшитиб қолади, — деди ҳаяжон
билан.

— Эшитса эшитсин, бутун дунё эшитсин. Ҳаваси кел-
син менга!

Йигитнинг соддалигидан завқланган Наргиза кулиб
юборди. Унинг кулгисидан руҳланган Миркомил қизнинг
юзидан бўса олганини сезмай қолди.

— Сиз ёмон бола бўп кетибсиз, — қиз аразлагандай тез-
тез юриб ошхонага кириб кетди...

Миркомилнинг онаси истараси иссиқ аёл экан. Наргиза-
га бу аёлнинг қай жиҳатларидир онасини эслатди. Шу
бонс, Наргиза уни кўрганида онаси ёнига тушиб йиғлаб
юборди. Аёл бўлгуси келиннинг бағрига босиб, юзидан ўпди.

— Кўзингиз ҳечам ёш кўрмасин, узимнинг она қизим...

Бобур ота урнида ота бўлиб, Наргизанинг тўйига ҳозир-
лик кўрди, маҳалла билан бамаслаҳат тўй кунини белгила-
ди.

Ширин ташвишларга қорилиб юрган Наргиза Бобур би-
лан Лоланинг айвонда бошлари бир-бирига теккудай ши-
вирлашишастганини кўриб ичда севиниб кетди ва ҳаяжо-
нини яширмай:

— Тушунарли, — деди уларга қараб жилмайиб, — киши
билмас қилиб-а...

Йигит билан қиз "ялт" этиб унга қарашди-ю, юзлари
қизариб кетди.

— Бизнинг тўйимиздан олдин сизларникини ўтказмасак
бўлмайдингизга ўхшайди, Бобуржон? — кулди Наргиза.

— Жа сизникидан олдин бўмасаям... Сал кейинроқ, —
ҳазилга ҳазил билан жавоб қилди Бобур.

— Йўқ, укажон. Аялал сенинг бахтингни кўраман. Сени
Лолаҳонга ишониб топширай, ундан кейин...

— Сиздан бошламасак уят бўлади, — деди Лола бироз
ийманиб.

— Вой, шумтакалар, — меҳри ийиб кетган Наргиза Лола
билан укасини кучоқлаб олди.

Ҳар икки тўй ҳам ихчам, ширингина ўтди. Лола Анбар
опанинг уйига келин бўлиб тушди. Наргиза эса Мирко-
милнинг уйига ойдай келинчак бўлиб кириб келди.

Орадан икки ой ўтиб, куз оёқлаб, қорли-қировли кун-
лар бошланди. Наргиза отаси қолдирган мерос ҳақида Мир-
комилга билганларини айтди.

— Йўғ-э! — деди Миркомил ишонқирамай.

Наргиза унга харитани кўрсатди.

— Мана шу ерга, катта харсангтош остига кўмиб қўйил-
ган экан.

Миркомил хотинидан харитани олди-да, чироққа тутиб
сингиллаб қаради.

— Нима қиламиз? — деди сўнг маслаҳат сўраган маъно-
да.

— Билмадим.

— Борамиз. Ҳеч кимга айтмаймиз. Агар ҳақиқатан ҳам
шунча бойлик бўлса, унда кейин ўйлаб кўрамиз нима
қилишни.

Улар эртаси кунин шаҳарни сайр қилиш баҳонасида йўлга
тушибди. Манзил хийла олис, шаҳардан уч соатлик йўл
юриларди. Миркомил машинани хушёр бошқарар, Наргиза
эса апрофини кузатиш билан овора эди.

Машина иллон изидай буралган йўллардан ўрмалаб юқори-
лай бошлади.

— Тўғрига қаранг, хоним, — деди Миркомил, — жарлик ёнидан ўтадиган жой бор. Бошингиз айланиши мумкин. Бу гапдан келинчакнинг юраги ўйнаб кетди. Отаси худди шу жойда фалокатга учраган эди.

— Эҳтиёт бўлиб ҳайданг! — деди у хавотирланиб. — Мендан кўркманг, ўрганиб кетганман.

Улар довондан ошиб ўтганларидан кейин йўл энишга бошлади. Сўнг Миркомил машинани харитада кўрсатилган — тоғ ёнбағирлаб кетган сўқмоқ йўлга бурди. Юз метрлар юрилгач, йўл тугаб қолди.

— Нарёғига пиёла кетамиз, шекилли, — деб Миркомил машинани тўхтатди.

Тоғ ҳавоси мусавффо эди. Енгилгина эпкиндан қалин буталарнинг учлари тебраниб турарди. Атроф сув қуйгандай жимжит.

— Мен кўрқиб кетаяпман, — Наргиза эрининг қўлидан ушлаб олди. — Орқага қайтсак-чи? Шу бойлик керакми бизга?

— Керак бўлмасаям, қизиқ-да, — жилмайди Миркомил ва олдинга юрди. Унга истаб-истамай Наргиза ҳам эргашди.

Гор оғзи жуда тор экан. Миркомил адашмадимми, деб, қайта-қайта харитага қараб олди.

— Дадам раҳматли: “Эҳтиёт бўл, кираверишда учта омонат тош осилиб туради, тегиниб кетсанг тамом — горнинг оғзи бекилиб, ўзингни тош босиб қолади”, деганди, — деди Наргиза манглайига тер тепчиган эрига.

— Шунақа де. Қайси тош омонат экан?

— Бунисини билмайман. Яхшиси, кирмайлик. Негадир кўнглим чопмаяпти шу ишга.

— Унда бундай қиламиз. Сен шу ерда турасан. Мен эҳтиёт бўлиб кириб чиқаман.

— Йўқ, сиз кирсангиз мен ҳам кираман.

— Ужарлик қилма, сен шу ерда қол.

— Кўрқаман.

— Кўркма, бу ерларда ҳеч нарса йўқ. Мен дарров чиқаман.

Миркомил уч қўлч баланддаги тоғ қаваги томон тирмашиб чиқа бошлади. Яккам-дуккам буталар ҳам кўзга таш-

ланмас, тоғ ёш бўлса керак, бағрини ҳали ўт-ўланлар ҳам қопламаганди.

Миркомил ўрмалаб чиқиб бораркан, Наргиза унга эҳтиёт бўлишни эслатиб турди. Эри гор оғзига етай деганида унинг кўзи қавак тепасида омонат осилиб турган тошга тушди. Тош сандикдай эди.

— Миркомил ака, тўхтанг! — қичқириб юборди Наргиза. — Ана ўша тош!

Миркомил ортига ўгирилди. Сўнг Наргиза кўрсатган томонга бурилиб тошни кўрди. Тош гор оғзининг лабида эди.

— Нарироққа бориб тур, уни юмалатиб юбораман, — қичқирди Миркомил Наргизага ва яна тепага тирмаша бошлади.

Ниҳоят горга етиб бориб, чап тарафидан тошни ушлаб қимирлатишга уриниб кўрди. Тош “қийт” этмади. Миркомил тошни ўзига куч билан тортди кўйиб юборди. Қаердадир гумбурлаган овоз эшитилди.

— Қочинг! — қичқирди Наргиза.

Миркомил оёғи сирпаниб ўтириб қолди. Буни кўрган келинчакнинг юраги қинидан чиқиб кетаёзди. Шу маҳал қарсиллаган овоз чиқариб, тош пастга думалади.

— Миркомил ака! — кўркувдан Наргиза турган жойида қотиб қолди. Миркомил қочишга улгурганди. Тошнинг бир чети шундоққина оёғи тагидан ўтиб пастга юмалаб кетди. Чанг-тўзон кўтарилиб, атрофни қасирлаган овоз тутди.

Горнинг оғзи буткул бекилиб қолган эди. Уни очишнинг энди иложи йўқлигини англаган Миркомил хотинининг сенига туша бошлади...

МУАЛЛИФДАН:

Мен Нилуфар билан Лазокатнинг тақдирини билиш учун уйига бордим, улар билан бир зум суҳбатлашдим. Нилуфарнинг гапларига қараганда, отаси қамалиб кетганидан кейин уйига хор-зор бўлиб қайтиб келган синглисини кечирибди (Гули Лазокатнинг оиласидаги парокандаликдан ҳа-бар топгач, уни роса азоблаган, бор пули, тилла тақин-чоқларини тортиб олиб, тўғри келган одамга рўпара қилиб, анча-мунча пул ишлаган. Лазокат унинг чангалидан зўрға қочиб қутулган). Лекин Нилуфар ҳали-ҳануз на онаси ва на синглиси тайёрлаган овқатдан емас экан.

АДАШГАНЛАР ҚИСМАТИ

(Сўнгсўз ўрнида)

Бугунги адабий жараёнини изчил кузатиб бораётган киши унинг ҳар қачонгидан кўра қизгин кечаётганига гувоҳ бўлиши тайин. Адабиётнинг барча тур ва жанрларида ёзилаётган асарлар, ижодий тажрибалар, таъсир ва ҳатто тақлидлар ушбу жараёнининг фаол кечаётганидан далолат бериб турибди. Буни, албатта, истиқлолимиз берган ижод эркинлигининг самараси, деб билмоқ лозим. Зотан, яқин ўтмишда, шўролар замонида қайси мавзуда бадиий асар ёзиш, қайси синф вакиллари қажрамон қилиб олиш вақти-вақти билан уқтириб турилар, “долзарб мавзулар”да ёзувчиларга юқоридан “социал заказлар” бериладди... Бир сўз билан айтганда, тоталитар шўро тузуми имкон қадар ижод эркинлигини бўғиш, бу жараёнини ўз измига бўйсундириб, ўзи истаган ўзанга солиш пайдидан бўларди. Бироқ ана шундай шароитда ҳам жасоратли адибларимиз, шоирларимиз халқимизнинг дардини, ташвиш ва қувончларини дадил ёритган асарлар яратилиб, нафақат собиқ иттифоқ миқёсидаги, балки хорижий китобхонларнинг ҳам эътиборини қозонишга муваффақ бўлишди.

Эндilikда ижодкор ўз эрки-ихтиёри билан ўзини ҳаяжонга солган мавзуда, ўзи тапплаган, маъқул кўрган услубда бемалолат истеъдодини намойиш этиш имконига эга. Ва ана шундай шароит — ижод эркинлиги бадиий адабиётга, хусусан, ижодкорликка бўлган қизиқишни, иштиёқни жуда кўплаб кишилар қалбига солаётганини табиий ҳол, деб қараш ўринлидир.

Кейинги йилларда ижод бўсағасига қадам қўйган кўплаб ёшлар орасида ўзининг дастлабки изланишлари билан китобхонлар назарига тушган, адабий жамоатчиликда фикр-мулоҳазалар уйғотган иқтидор эгалари ҳам талайгина. Шулардан бири талантли ёш ёзувчи Нуриддин Исмоилов. Унинг дастлабки ҳикоялар тўпламига сўзбоши ёзган таниқли адиб Хуршид Дўстмуҳаммад Нуриддиннинг бадиий ижод сир-синуотларини эгаллаш йўлидаги савий-ҳаракатларига ишонч билдирган. Адабиётшунос Абдулла Улугов “Ўзбекистон адабиёти ва санъати” газетасида эълон

қилинган мақоласида ёзувчининг бир асари таҳлили орқали унинг қўлга киритаётган ютуқлари ҳамда камчиликлар ҳақида фикр юритади. Литмоқчимизки, Нуриддин Исмоилов бугунги адабий жараёнда ўзининг ижодий услубини топиш учун дадил киришиб, ижод машаққатларидан ҳайиқмай ҳаракат қилаётган ёзувчи сифатида ҳамкасблари, мунаққидлар эътиборига тушаётган ёшлардан.

Унинг янги "Омонат гор сири" деб номланган романи фавқ-уллодда рўй берган ҳодиса тасвири билан бошланади. Кутилмаган воқеаларнинг бир-бирига боғланиб келиши асарнинг охиригача давом этади ва айни шу жиҳат романнинг катта қизиқиш билан ўқилишини таъминлаган.

Ёш йигитлар — Бобур ва Дониёр тўғри йўлдан адашиб, жиноятчилар гуруҳига кириб қолишган. Улар "Шеф"нинг топиши билан боришаётиб, енгил машинада ҳалокатга учрайди. Бунгача Бобурнинг бозорда лўли қизни ранжитгани ана шу бахтсиз ҳалокатга бир ишорадай. Ҳалокатдан қаттиқ жараҳатланган йигитлар касалхонага тушишади. Бобурнинг кекса онаси Анбар она ҳамда унинг опаси Наргиза унинг бошида парвона. Беморлар ҳолидан хабардор бўлиб турган дўхтир Фатхулланинг эса эс-хаёли Наргизада...

Муаллиф асар композициясини уч йўналишда драматик кечган воқеалар асосига қурган. Булар: Бобур ва унинг опаси Наргиза қисмати, жинойи гуруҳ тепасида турган Халил бойвачча ва унинг разолатга юз тутган қизи Лазокатнинг қилмишлари ва лўлилар тўдасининг сардори — гиёҳванд моддалар билан ноқонуний шугулланиб, жиноят кўчасига буткул шўнгиб кетган Бароннинг кирдикорлари. Булардан ташқари асарда Халил бойваччанинг тўнғич қизи оқила Илзуфар, бойваччанинг югурдаги Бердимурод сингари образлар ҳам борки, уларнинг хатти-ҳаракати сюжет линиясидаги воқеалар ривожини тўлдириб қолмай, китобхонга муайян маънавий-ахлоқий ҳулосалар чиқаришга кўмак беради.

Детектив адабиётининг, психологик триллерлар ва илмий фантастиканинг асосчиларидан бири Аллан Эдгар По ҳикоя жанри ҳақида айтган бир фикри саргузаштларга бой асарларни ўқиётганда бот-бот ёдга тушади. Ҳикоя бир ўтиришда ўқиб чиқилгандагина ҳикоя ҳисобланади, деган Эдгар По. Дарҳақиқат, асарнинг, айниқса, детектив асарнинг бош фазилати унинг ўткир сюжетга қурилганида, китобхоннинг диққат-эътиборини охирига тортиб туришида.

Нуриддин Исмоилов "Омонат гор сири" романида саргузашт адабиётининг ана шу жиҳатини пухта ўзлаштирганини намоён этган. Унинг воқеалар бир-бири билан мантиқан мустаҳкам

боғланган ва мантиқан бири иккинчисининг давоми, аниқроғи, оқибати сифатида ўқилади. Муаллиф, биз юқорида айтган, асардаги уч асосий сюжет линиясини қўлида маҳкам тутди ва уларни асосий мақсад — тўғри йўлдан адашганларнинг аламли изтироблари, жиноят кўчасидагиларнинг ҳам оилавий, ҳам шахсан жазога маҳкум кирдикорлари тасвири берилган саҳналари билан давом эттиради.

Ва, албатта, детектив асарларга хос бўлган персонаж — ички ишлар ходими Миркомилнинг — изқуварнинг бу саҳнада пайдо бўлиши воқеалар ривожига ўзининг ҳам сентиментал, ҳам профессионал таъсирини кўрсатади.

Романда муваффақиятчи чиққан образлардан бири Халил бойвачча образи бўлса, таъсирчан чиққан саҳналар ҳам унинг оиласидаги можаролар билан боғлиқ. Муаллиф ёшларни жиноят кўчасига бошлаган бу кимсанинг характерини кўпроқ унинг нутқида кўрсатишга уринган. Манманлик, беписандлик, шафқатсизлик унинг феъл-атворида хос. Айни дамда китобхон унинг ичдан нураётган шахсини, таназзулга юз тутаяётган турмуш-туриши, оиласининг ахлоқан пароканда ҳолга келаяётганини ва — булар барчасининг сабаб-оқибатларини аниқ-тиниқ кузатиб боради: қилмиш-қидирмиш, деган кўҳна ҳикмат бу жинояткор умрининг, оиласи, айниқса, эрка қизи Лазокатнинг қисматида яққол намоён бўлади. Ноҳалол бойлик кетидан қувиш, ахлоқсизлик охир-оқибат кишини тубсиз жарлик сари етаклаши асарда воқеа-ҳодисалар, қисматлар ҳикояси орқали мантиқан асосланган.

Халил бойваччанинг шериги Барон ва унинг шотирлари фаолияти романининг асосий персонажларига бевосита боғлаб юборилгани тўғрисида айрича бир характерлар ёки ҳаракатлар сифатида таассурот уйғотмайди. Бароннинг лўли қиз Лозага майли кучлилиги асар воқеаларидаги интригани кучайтирган. Бир томондан Халил бойвачча ва югурдаги Бердимурод, иккинчи томондан Барон ва шотирлари таъқиб-таъйиқлари остида Бобурнинг, Наргиза ва Лозанинг чеккан азоб-уқубатлари, Анбар опанинг мусибатлари китобхонда раҳимлик ва зўравонликка қарши нафрат уйғотади. Ва шу нуқтада "Омонат гор сири" романининг тарбиявий аҳамияти бўртиб кўринади. Бу — биринчи навбатда, ҳар қандай жиноят жазога лойиқ, деган ҳаётий ҳулосанинг асосли эканида. Қолаверса, адашганнинг айби йўқ, деганларидек, Бобур каби ёшларнинг тўғри йўлдан тойиб, жиноят кўчасига кириши ва бу кўчада ўз бошидан кечирган мусибатлари китобхон учун бир сабоқ бўларли.

Ноҳалол бойлик мисоли омонат горга бекитилган олтиндай. Уни осонгина қўлга киритишга интилганлар эса нафақат ўз

ҳаётларини таҳликага қўйишади, балки иймон-этиқодларини ҳам бойликка қурбон қилишлари тайин. Романдан келиб чиқадиган асосий маънавий-ахлоқий ҳулоса ана шундай. Аини шу маънода асарнинг номи — "Омонат юр сири" ўзини оқлайди.

Асардаги асосий образлар унинг якунида ўз қисматининг хотимасини кўради: адашганлар азоб-уқубатларни енгиб, хавф-жара ортидан жой олишади. Аслида, ҳаёт мантиғи шунини тақозо этади.

Албатта, романда маромига етмаган ўринлар бор. Жумладан, шиддат билан давом топган сюжет чизиги асар охирига бориб биров салқилашади: тугунининг ечими китобхонда биров осон ҳал этилгандай таассурот қолдиради. Шунингдек, Бароннинг Наргиза ва Лалага уларни ўрага ташлаб азоб беришлари, охир-оқибат тоққа олиб чиқиб камондан ўқ узиб уларни овлаб ўлдириш билан раҳатланишга уринганлари воқеаларга ортиқ даражада шафқатсизлик тусини беришга уринишдек туюлади.

Нуриддин Исмоилов аммавий китобхонининг қизиқиш доирасини жуда яхши билади ва аини шу жиҳатдан воқеалар ривожини драматик ҳолатларга қуриб, ўқувчи эътиборини тўтиб туришга ҳаракат қилади. Тан олиш керак, бу романида у ана шунга эришган. Бироқ воқеалар баёнига берилиб кетиш қаҳрамонларнинг психологик ҳолатларини чуқур таҳлил этиш ва ишонарли, таъсирчан кўрсатишга ҳалал берган. Муаллиф персонажлари тутган ҳолатларни, асосан, уларнинг ҳаёлларида кечган фикр-ўйлари орқали асосламоқчи бўлади. Бу етарли эмас. Қаҳрамонларнинг фавақулдда қалтис қарорларга келиши, таҳликали хатти-ҳаракатларга қўл уриши ва бу уринишлар ўз ҳолича амалга ошиб кетавериши, эҳтимол, бадиий сирларидан хабардор бўлмаган, эстетик савияси шаклланмаган ўқувчиларда эътироз тўлдирмас. Бироқ ўзувчи буни назардан қочиришга ҳақи йўқ. Масалан, Бароннинг ёвузликлари баён этилган сахналар, унинг шотирлари қўл урган босқинчилик ва қотилликлар реаллик билан қайсидир жиҳатлардан унчалик мувофиқ келмайди. Бу сахналар, эҳтимол, оддий китобхонда катта таассурот уйғотиб, унинг қизиқишини оширар. Бироқ уларни бадиий асар, аниқсая, роман талаблари даражасида кўрсатиш лозим.

Шунингдек, асарда изқувар Мирқамил образи жуда яхши топилган, ўрнига тушган. Бу муҳим, керакли қаҳрамон аксар ҳолларда ўз вазифаси — романдаги вазифаси — нимадан иборатлигини тўла англабмай юради. Унга юкланган вазифа хийла енгил. Аслида, мана шу қаҳрамон романинг локомотиви — етакчи образи бўлиши керакдай туюлади. Айрим қаҳрамонлар нутқи, лаҳжа элементлари муваффақиятли чиққан, бироқ асар-

нинг тили биров бадиий бўёқлардан холи, қуруқроқ. Буларнинг барчаси ёш ёзувчининг бадиий маҳорати билан боғлиқ етишмовчиликлари, албатта. Маҳорат эса, йиллар давомида изчил изланишлар, ижодий машаққатлар жазига орттириладиган юксак малака эканини назарда тутсак, Нуриддин Исмоиловнинг бугунги сабъ-ҳаракатлари, хусусан, унинг истеъдоди ва меҳнаткашлигидан далолат бериб турган "Омонат юр сири" романи ёзувчининг бу йўлда чекинмаслигига, бадиий жиҳатдан ҳам пишиқ-пухта асарлар яратишига ишонч уйғотади.

Аҳмад ОТАБОЕВ

Адабий-бадний нашр

Ўзбек тилида

Нуриддин ИСМОИЛОВ

ОМОНАТ ҲОҲ СИРИ

Саргузашт-детектив роман

Мухаррир Аҳмад Отабой

Дизайнер Сергей Бауэр

Техник муҳаррир Зокиржон Алибеков

Мухаххих Отабек Сафаров

Саҳифаловчи Ғафуржон Мадалов

Босишга 06.11.2006 йилда рухсат этилди.

Бичими 84x108 1/32. Шартли босма табағи 9,24.

Нашр босма табағи 8,51. Адади 5 000.

06-740-сонли буюртма.

Нархи шартнома асосида.

Ўзбекистон Матбуот ва ахборот агентлигининг
«O'zbekiston» нашриёт-матбаа ижодий уйида chop этилди.
700129, Тошкент, Навоий кўчаси, 30.

